

**T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI ÇERÇEVESİNDE POLİTİKA AĞLARI:
İZMİR ÖZELİNDE AMPİRİK BİR İNCELEME**

DOKTORA

**NIHAL TATAROĞLU
1341250030**

PROF. DR. NAMIK KEMAL ÖZTÜRK

**EYLÜL, 2019
MUĞLA**

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI ÇERÇEVESİNDE POLİTİKA AĞLARI:
İZMİR ÖZELİNDE AMPİRİK BİR İNCELEME**

DOKTORA

NİHAL TATAROĞLU
1341250030

PROF. DR. NAMIK KEMAL ÖZTÜRK

EYLÜL, 2019
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI ÇERÇEVESİNDE POLİTİKA
AĞLARI: İZMİR ÖZELİNDE AMPİRİK BİR İNCELEME

NIHAL TATAROĞLU
1341250030

Sosyal Bilimler Enstitüsünde
Doktora
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez.

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih: 25.09.2019
Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 23.09.2019

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Namık Kemal ÖZTÜRK
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Bayram COŞKUN
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Hatice Hicret ÖZKOÇ
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Yunus Emre ÖZER
Jüri Üyesi: Dr.Öğr. Üyesi Ahmet Nazmi ÜSTE

Enstitü Müdürü: Doç. Dr. Ali BAYRAKDAROĞLU

EYLÜL, 2019
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 02/09/2019 tarih ve 904/4 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 39. maddesine göre, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı **Doktora Programı** öğrencisi Nihal TATAROĞLU'nun "Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Çerçevesinde Politika Ağları: İzmir Özelinde Ampirik Bir İnceleme" adlı tezini incelemiş ve aday 23/09/2019 tarihinde saat 11:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra **90** dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine **oy birliği**..... ile karar verildi.

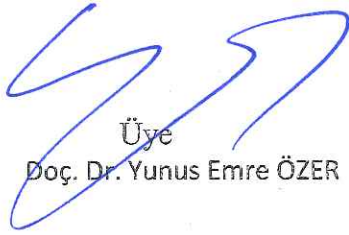
Tez Danışmanı
Prof. Dr. Namık Kemal ÖZTÜRK

Üye
Prof. Dr. Bayram COŞKUN

Üye
Doç. Dr. Hatice Hicret ÖZKOÇ

Üye
Doç. Dr. Yunus Emre ÖZER

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Nazmi ÜSTE

YEMİN

Doktora tezi olarak sunduğum “Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Çerçevesinde Politika Ağları: İzmir Özelinde Ampirik Bir İnceleme” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

23/09/2019

NIHAL TATAROĞLU

N. Tataroğlu

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı : TATAROĞLU

Adı : Nihal

Referans No: 10289636

TEZİN ADI

Türkçe: KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI ÇERÇEVESİNDE POLİTİKA

AĞLARI: İZMİR ÖZELİNDE AMPİRİK BİR İNCELEME

Y. Dil: Policy Networks in the Framework of Urban Regeneration Applications: An Emprical Study of the case of İzmir

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih : 23/09/2019

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : ÖZTÜRK, Namık Kemal

Unvanı : Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI: 350

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

Politika Ağları, Sosyal Ağ Analizi, Kentsel Dönüşüm, Kamu Politikası Analizi

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER (En az üç en fazla beş adet):

1. Ağ
2. Politika Ağı Yaklaşımı
3. Kentsel Dönüşüm
4. İzmir
5. Sosyal Ağ Analizi

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1. Network
2. Policy Network Approach
3. Urban Regeneration
4. İzmir
5. Social Network Analysis

1- Tezinden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	☒
2- Tezinden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	☐
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezin tamamının fotokopisi alınabilir	☐

Yazarın İmzası

Tarih : 23/09/2019

ÖZET

Kamu kurumları ve aktörleri; siyasal, ekonomik, toplumsal yapılar içinde hareket etmekte ve birçok resmi ve gayri resmi aktörle etkileşim içinde bulunmaktadır. Politika ağı yaklaşımı, kamu politikalarının oluşumunda tek belirleyici aktörün devlet olduğu fikrini reddetmekte, kamu politikalarının her zaman resmi aktörlerin üst düzey plan ve programlarıyla oluşmadığına dikkat çekmektedir. Kamu politikalarını iletişim ve bu iletişim sonucu oluşan ağlar perspektifinden değerlendiren politika ağı yaklaşımına göre politik meselelerle ilgili çeşitli aktörler kamu politikası sürecinde etkilidir ve politikalar kamu kurumlarında çeşitli düzeylerdeki kamu görevlilerinin kontrolünde veya kontrolü dışında birçok aktör tarafından karşılıklı etkileşim sonucu meydana gelmektedirler.

Bu çalışmada politika ağları yaklaşımı çerçevesinde kentsel dönüşüm politika ve uygulamaları analiz edilmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi, Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi ve Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Çalışmada kentsel dönüşüm sürecinde ilişkilerin rolünü ve belirlenen örneklem sınırları içinde kentsel dönüşüm süreciyle bağlantılı aktörlerin ilişki haritalarını ortaya çıkarmak, bu ağdaki önemli aktörleri ve aktörlere güç sağlayan kaynakları tespit etmek, kentsel dönüşüm sürecinin iç dinamiklerini anlamak ve ağın yapısını belirlemek amaçlanmaktadır. Bu çerçevede yerel aktörler, sivil toplum örgütleri, İzmir Büyükşehir Belediyesi, milletvekilleri ve inşaat sektörü ile yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile 55 yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Mülakatla elde edilen veriler nitel ve nicel yöntemlerle analiz edilmiştir. Verilerin nicel analizinde sosyal ağ analizi yöntemi benimsenmiş ve analizler UCINET 6 programıyla gerçekleştirilmiştir. Nicel ve nitel yöntemlerle analiz neticesinde elde edilen ağ bulguları politika ağı yaklaşımı perspektifinde yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ağ, Politika Ağı Yaklaşımı, Sosyal Ağ Analizi, Kentsel Dönüşüm, İzmir.

ABSTRACT

Public enterprises and actors act within political, economic and social structures and interact with many formal and informal actors. The policy network approach rejects the idea that the state is the only determining actor in the formation of public policies and points out that public policies are not always formed by high level plans and programs of official actors. According to the policy network approach, which evaluates public policies within the framework of communication and networks formed as a result of this communication, various actors related to political issues are effective in public policy process, policies are the result of mutual interaction by many actors in or outside the control of public officials at various levels in public institutions.

In this study, urban transformation policies and practices are analyzed within the framework of policy networks approach. The sample of the research consists of the Ege Neighborhood Urban Regeneration and Development Project, Bayraklı Urban Regeneration and Development Project and Örnekköy Urban Regeneration and Development Project carried out by İzmir Metropolitan Municipality. This study aims to reveal the role of relations in urban transformation process and the relationship maps of the actors related with the urban transformation process within the limits of the sample, to identify the important actors and sources that provide power to these actors in the network, to understand the internal dynamics of the urban transformation process and to determine the structure of the network. Within this framework, 55 face-to-face interviews were conducted with local actors, non-governmental organizations, İzmir Metropolitan Municipality, deputies and the construction sector via semi-structured interview technique. The data obtained through the interviews were analyzed by qualitative and quantitative methods. In the context of quantitative analysis of the data, social network analysis was adopted as a method and the analyzes were performed with UCINET program. The network findings obtained as a result of quantitative and qualitative analysis were interpreted from the perspective of the policy network approach.

Keywords: Network, Policy Network Approach, Social Network Analysis, Urban Regeneration, İzmir.

ÖNSÖZ

Politika ağı yaklaşımı çerçevesinde İzmir’de kentsel dönüşüm ve gelişim uygulamalarını analiz eden bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde birçok kişinin desteği olmuştur. Çalışmanın tüm aşamalarında beni destekleyen danışman hocam Prof. Dr. Namık Kemal ÖZTÜRK’e yolumu bilgi birikimi ve tecrübesiyle aydınlattığı kadar, bana inanarak ve yüreklendirerek yoluma eşlik ettiği için gönül dolusu teşekkürler. Yüksek lisans öğrenciliğimden bu yana akademik hayatımın önemli anlarında her zaman yanımda olan, destek veren ve katkı sağlayan değerli hocam Doç. Dr. Yunus Emre ÖZER’e teşekkür ederim. Çalışmama yapıcı eleştirileri ve önerileriyle katkıda bulunan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Bayram COŞKUN, Doç. Dr. Hatice Hicret ÖZKOÇ ve Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Nazmi ÜSTE’ye çok teşekkür ederim.

Bu çalışma TUBİTAK 2211-A Burs Programı tarafından desteklenmiştir. Desteklerinden dolayı TUBİTAK’a teşekkür ederim. Ayrıca tez çalışması kapsamında mülakat sürecinin gerçekleştirilebilmesi proje görevlendirilmeleri ile olmuştur. Proje desteği veren MSKÜ Bilimsel Araştırmalar Birimine (BAP) teşekkür ederim.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde değerli vakitlerini ayıran ve samimiyetle çalışmaya katkı sunan İzmir Büyükşehir Belediyesi, inşaat sektörü, meslek odaları ve sivil toplum örgütlerinden tüm görüşmecilere, milletvekilleri, mahalle muhtarları ve yerel halka sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ege Mahallesi’nde gerçekleştirilen mülakatlarda gün boyu bana eşlik eden değerli öğrencim Bayraklı Belediyesi meclis üyesi İbrahim BALIKÇI’ya ve kıymetli yeğenim Mert Doğan GÜÇ’e teşekkür ederim.

Tez konusunun olgunlaşmasında fikir ve önerileriyle çalışmamı besleyen ve her zaman desteğini hissettiğim meslektaşım ve arkadaşım Öğr. Gör. Halil APAYDIN’a, kendi çalışmaları arasında vakit ayırıp tez çalışmasını okuyan ve içtenlikle fikirlerini paylaşan dostlarım Öğr. Gör. Gamze UZUN ve Öğr. Gör. Nedret ERBOY’a katkılarından dolayı çok teşekkür ederim. Bana ve çalışmalarına destek olan, tüm arkadaşlarıma teşekkürler.

Son teşekkürü de hayatımın her evresinde yanımda olan kıymetli aileme etmek istiyorum. Varlıkları ve destekleri için annem Muazzez TATAROĞLU, babam Ayhan TATAROĞLU, ablam Zuhal TATAROĞLU GÜÇ’e ve abim Osman ERTÖZ’e gönül dolusu teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
ŞEKİLLER LİSTESİ	V
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
SİMGE VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

POLİTİKA ÇÖZÜMLEMESİNDE BİR ARAÇ OLARAK POLİTİKA AĞI YAKLAŞIMI

1.1	Ağlar, Ağ Toplumu Kavramı ve Ağ Yaklaşımı	5
1.2	Politika Ağı Yaklaşımı	8
1.2.1	Politika Ağı Yaklaşımı Tarihsel Arka Planı	8
1.2.2	Politika Ağı Yaklaşımları.....	9
1.2.3	Politika Ağı Türleri	18
1.3	Politika Ağları Yazınında Mevcut Tartışmalar	24
1.4	Politika Ağları ile Kamu Politikası ve Politika Değişimi Arasındaki İlişki	27

İKİNCİ BÖLÜM

KAPİTALİST SİSTEM İÇİN KENTLER VE KENTSEL DÖNÜŞÜM

2.1	Kapitalist Sistem ve Kent	37
2.1.1	Kent Kavramı	37
2.1.2	Kapitalizmin Krizleriyle Mücadelede Kentlerin Rolü	42
2.2	Kapitalist Sistem ve Kentsel Rant	51
2.2.1	Toprak Rantı ve Rant Kuramları.....	51

2.2.2	Kentsel rant	54
2.2.3	Kentsel Rant ve İnşaat Sektörü	56
2.3	Kentsel Dönüşüm	66
2.3.1	Kentsel Dönüşüme İlişkin Yasal Altyapı.....	66
2.3.2	Kentsel Yenilemeye İlişkin Kavramsal Çerçeve	73
2.3.3	Kentsel Dönüşüm	75
2.3.4	Avrupa’da Kentsel Dönüşüm.....	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KENTSEL DÖNÜŞÜM VE GELİŞİM PROJELERİ ALAN ANALİZİ

3.1	İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanlarına İlişkin Nitel Analiz.....	90
3.1.1	Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi	90
3.1.2	Alan Araştırması Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	95
3.1.3	Yerel Halkın Kentsel Dönüşümden Beklentisi	100
3.1.4	Kentsel Dönüşüm Sürecinde Yerel Halkın Güveni	103
3.2	Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi	111
3.2.1	Alan Araştırması Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	115
3.2.2	Yerel Halkın Kentsel Dönüşümden Beklentisi	116
3.2.3	Kentsel Dönüşüm Sürecinde Yerel Halkın Güveni	118
3.3	Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi.....	122
3.3.1	Alan Araştırması Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	126
3.3.2	Yerel Halkın Kentsel Dönüşümden Beklentisi	130
3.3.3	Kentsel Dönüşüm Sürecinde Yerel Halkın Güveni	133

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KENTSEL DÖNÜŞÜM VE GELİŞİM ALANLARINA İLİŞKİN AĞ ANALİZİ

4.1	Kamu Politikası Analizinde Bir Yöntem Olarak Ağ Yaklaşımı	136
4.1.1	Ağ Ölçütleri.....	139
4.1.2	Ağların Türleri	152
4.2	Araştırma Yöntemi	159
4.2.1	Araştırmada kullanılan veri türleri ve veri toplama süreci	159
4.2.2	Analiz düzeyi	161
4.2.3	Sosyal ağ analizinin araçları ve araştırmada kullanılan veri matrisi biçimleri	162
4.2.4	Araştırma düzeyleri bağlamında araştırma amaçları	166
4.3	Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanlarında Sosyal Ağ Analizi.....	168
4.3.1	Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi Sosyal Ağ Analizi.....	168
4.3.2	Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi Süreci Sosyal Ağ Analizi	188
4.3.3	Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi Süreci Sosyal Ağ Analizi	207
4.3.4	İnşaat Sektörü ve İlgili Dernek ve Federasyonlarla Yapılan Mülakatların Çözümlemesi ve Ağ Analizi.....	216
4.3.5	Tüm Ağ Analizi	243
4.3.6	Kentsel Dönüşüm Politika ve Uygulamalarında Yönetim Sürecine İlişkin Algı Analizi.....	263
4.3.7	Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projeleri İhaleleri Çerçevesinde İnşaat Sektörü-Yerel Yönetimler İlişkilerine Yönelik Mülakat Analizi.....	274
4.4	Alan Araştırması Sonuçlarının Politika Ağı Yaklaşımı Bağlamında Yorumlanması.....	282
	SONUÇ	291
	KAYNAKÇA.....	308
	EKLER.....	323

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1	27
Şekil 2	33
Şekil 3	49
Şekil 4	64
Şekil 5	79
Şekil 6	90
Şekil 7	92
Şekil 8	113
Şekil 9	115
Şekil 10	123
Şekil 11	124
Şekil 12	124
Şekil 13	126
Şekil 14	126
Şekil 15	127
Şekil 16	128
Şekil 17	139
Şekil 18	141
Şekil 19	142
Şekil 20	142
Şekil 21	149
Şekil 22	151
Şekil 23	154
Şekil 24	157
Şekil 25	158
Şekil 26	160
Şekil 27	170
Şekil 28	172
Şekil 29	172
Şekil 30	176

Şekil 31	176
Şekil 32	179
Şekil 33	182
Şekil 34	182
Şekil 35	183
Şekil 36	184
Şekil 37	186
Şekil 38	187
Şekil 39	190
Şekil 40	192
Şekil 41	193
Şekil 42	195
Şekil 43	195
Şekil 44	199
Şekil 45	199
Şekil 46	203
Şekil 47	203
Şekil 48	206
Şekil 49	206
Şekil 50	209
Şekil 51	210
Şekil 52	210
Şekil 53	213
Şekil 54	214
Şekil 55	216
Şekil 56	219
Şekil 57	219
Şekil 58	220
Şekil 59	223
Şekil 60	223
Şekil 61	238
Şekil 62	240

Şekil 63	242
Şekil 64	248
Şekil 65	248
Şekil 66	250
Şekil 67	250
Şekil 68	255
Şekil 69	257
Şekil 70	257
Şekil 71	260
Şekil 72	261
Şekil 73	261
Şekil 74	262
Şekil 75	265
Şekil 76	267
Şekil 77	269
Şekil 78	270
Şekil 79	272
Şekil 80	273
Şekil 81	281

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1	15
Tablo 2	21
Tablo 3	29
Tablo 4	77
Tablo 5	80
Tablo 6	81
Tablo 7	144
Tablo 8	165
Tablo 9	165
Tablo 10	165
Tablo 11	165
Tablo 12	169
Tablo 13	173
Tablo 14	174
Tablo 15	178
Tablo 16	179
Tablo 17	184
Tablo 18	186
Tablo 19	186
Tablo 20	189
Tablo 21	193
Tablo 22	194
Tablo 23	197
Tablo 24	198
Tablo 25	200
Tablo 26	201
Tablo 27	202
Tablo 28	202
Tablo 29	205
Tablo 30	205
Tablo 31	208

Tablo 32	210
Tablo 33	212
Tablo 34	212
Tablo 35	214
Tablo 36	215
Tablo 37	218
Tablo 38	237
Tablo 39	237
Tablo 40	240
Tablo 41	240
Tablo 42	241
Tablo 43	241
Tablo 44	243
Tablo 45	246
Tablo 46	247
Tablo 47	249
Tablo 48	252
Tablo 49	252
Tablo 50	254
Tablo 51	256
Tablo 52	258
Tablo 53	258
Tablo 54	287

SİMGE VE KISALTMALAR LİSTESİ

AK PARTİ	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ASKON	: Anadolu Aslanları İşadamları Derneği
BAMİAD	: Bayraklı Mütahhitler ve İş Adamları Derneği
BOMİAD	: Bornova Mütahhitler ve İşadamları Derneği
BŞB	: Büyükşehir Belediyesi
BUMİDER	: Buca Mütahhit İş Adamları Derneği
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
ÇAMİAD	: Çeşme Alaçatı Mütahhit ve İş Adamları Derneği
EKSYD	: Ege Mahallesi Kent Sorunları Kültür ve Yardımlaşma Derneği
EMESD	: Ege Mahallesi Ev Sahipleri Derneği
GAMİAD	: Gaziemir Mütahhitler ve İş Adamları Derneği
GSY	: Genel Sekreter Yardımcısı
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
İBŞB	: İzmir Büyükşehir Belediyesi
İMDER	: İzmir İnşaat Mütahhitleri Derneği
İMFED	: İzmir Mütahhitler Federasyonu
İMKON	: İnşaat Mühendisleri Konfederasyonu
İZSİAD	: İzmir Sanayici ve İş İnsanları Derneği
KAMİAD	: Karşıyaka Mütahhitler ve İş Adamları Derneği
KBB	: Karabağlar Belediye Başkanı
KOMİAD	: Konak Mütahhitler ve İşadamları Derneği
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MÜFED	: Mütahhitler Federasyonu

MÜSİAD	: Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
NGB	: Narlıdere Güzelbahçe Mütcaahhitler Derneği
PAY	: Politika Topluluğu Yaklaşımı
SEMİDER	: Seferihisar Mütcaahhit ve İş Adamları Derneği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMMOB ŞPO	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Şehir Plancıları Odası
TMMOB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
TOMİAD	: Torbalı Mütcaahhit İşadamları Derneği
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TUPOB	: Türkiye Planlama Okulları Birliği
TÜMSİAD	: Tüm Sanayici ve İşadamları Derneği
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
YAY	: Yönetişim Ağları Yaklaşımı

GİRİŞ

Kamu politikaları toplumsal sorunları çözmek, müşterek ihtiyaçları karşılamak amacıyla kamusal aktörler tarafından benimsenen politika tercihlerini, bu kapsamda yapılan düzenleme ve eylemleri kapsamaktadır. Kamu kurumları ve bu kurumları oluşturan eden aktörler; siyasal, ekonomik, toplumsal süreçlerden yalıtılmış değillerdir. Kamusal aktörlerin davranışlarını etkileyen ve biçimlendiren yerel, bölgesel, ulusal, küresel düzeyde resmi ve gayri resmi aktörler ve olaylar vardır. Kamu politikaları toplumsal yaşam içinde bu aktörlerin eylemlerini içeren karşılıklı etkileşimlerle biçimlenmektedir. Kamu politikalarının oluşumunda tek belirleyici aktörün devlet olduğu fikrine karşı çıkan politika ağı yaklaşımı, kamu politikalarını ilişki merkezli olarak analiz eden bir yaklaşımdır.

Politika ağı yaklaşımı kamu politikalarını oluşturan, etkileyen aktörlerin; aktörlerin bu süreçte kurdukları ilişkilerin ve ilişki ağlarının; ağların politika sonuçları üzerindeki etkilerinin incelenmesi ve analizine dayanmaktadır. Bu çalışmada politika ağları yaklaşımı çerçevesinde kentsel dönüşüm politika ve uygulamaları analiz edilmiştir. Bu kapsamda araştırma konusu öncelikle mekânsal olarak İzmir’le sınırlandırılmıştır. Ardından merkeze ve çekim alanlarına yakınlığı esas alınarak İzmir Büyükşehir Belediyesinin yürüttüğü kentsel dönüşüm ve gelişim projelerinden Ege Mahallesi, Bayraklı ve Örnekköy Mahallesi projeleri araştırmanın örneklemini olarak belirlenmiştir. Bu üç alandaki kentsel dönüşüm süreçleri bağlamında yerel halk ve aktörler, inşaat sektörü, meslek odaları, İzmir Büyükşehir Belediyesi meclis üyeleri, genel sekreter yardımcısı, kentsel dönüşüm daire başkanlığı ve milletvekilleriyle yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çerçevesini belirlemek amacıyla başlangıç soruları ve analiz düzeylerine yönelik araştırma soruları oluşturulmuştur. Bu bağlamda araştırmanın amaçları;

- Kentsel dönüşümde aktörlerin ilişki haritasını ortaya çıkarmak,
- İlişki haritasındaki önemli aktörleri, aktörlerin konumları, kendilerine güç sağlayan kaynakları tespit etmek,
- Ağın yapısını belirlemektir.

Araştırma amaçlarına ulaşmak için iki temel analiz düzeyi ve her bir düzey için araştırma soruları oluşturulmuştur. Birinci analiz düzeyi olarak Ege Mahallesi,

Bayraklı ve Örnekköy Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim alanları mikro analiz düzeyinin ilkinin (MD1) oluşturmuştur. Mikro analizlerin ikinci düzeyi (MD2) olarak inşaat sektörü belirlenmiştir. Bu iki analiz düzeyi için şu sorulara cevaplar aranmıştır.

- MD1 ve MD2’de bir ilişki ağı var mıdır?
- Ağı oluşturan aktörleri birleştiren unsur nedir? (hemşehrilik ilişkisi, etnik kimlik, siyasal parti kimliği, kurumsal ilişkiler vb.)
- Ağların kentsel dönüşüm politikasını etkileme, biçimlendirme kapasitesi var mıdır?
- Ağdaki aktörlere güç sağlayan kaynaklar nelerdir?
- Ağdaki aktörlerin ağ içindeki konumları nasıldır?
- Ağda önemli ve etkili aktörler var mıdır?
- Ağ yoğunluğu, merkezileşme derecesi ve ağın yapısı nasıldır?
- Ağdaki ilişkilerin niteliği nasıldır? (resmi-gayri resmi, çatışma-uzlaşma-dayanışma-nötr vb.)

Araştırmanın diğer ana düzeyi olan makro analiz düzeyinde belirlenen araştırma alanlarına ilişkin yapılan mülakatlar çerçevesinde ilişkili tüm aktörleri kapsayan bir analiz gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda makro analiz düzeyi için belirlenen araştırma soruları şunlardır:

- Ağın yapısı nasıldır? (rassal, ölçekten bağımsız veya küçük dünya ağı özelliği mi gösteriyor?)
- Ağ yoğunluğu, merkezileşme derecesi, yapısı nasıldır?
- Ağdaki ilişkilerin niteliği nasıldır? (resmi-gayri resmi, çatışma-uzlaşma-dayanışma-nötr vb.)
- Ağ dışlayıcı (kapalı) bir yapıya mı kapsayıcı (açık) bir yapıya mı sahiptir?
- Ağdaki güç merkezleri nelerdir?
- Ağdaki aktörleri önemli kılan kaynaklar nelerdir?
- Ağda alt gruplar, hihipler var mıdır?
- Ağ içinde ulaşılamaz konumda olan aktörler kimlerdir?
- Ağda ulaşılması kolay aktörler kimlerdir?
- Ağdaki aktörlerin güven düzeyi nedir?
- Ağda güvenilir ve güvenilmez aktörler kimlerdir?
- Ağ politika ağı özelliği mi, mesele ağı özelliği mi göstermektedir?

Belirlenen araştırma sorularına yanıt bulmak amacıyla Haziran 2018-Eylül 2018 tarihleri arasında mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Görüşmecilerin belirlenmesinde arşiv taramasıyla ve rastlantısal yöntemle başlangıç noktaları belirlenmiş ve

görüşmeler kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak genişletilmiştir. Elde edilen veriler UCINET programıyla analiz edilmiş ve Netdraw programıyla sosyogramlar oluşturularak yorumlanmıştır.

Çalışmanın ilk iki bölümü teorik altyapıyı oluşturmaya yöneliktir. Birinci bölümde politika ağı yaklaşımına ilişkin teorik çerçeve oluşturulmuştur. Öncelikle etkileşimlerin öneminden ve bu kapsamda ağ toplumu kavramından bahsedilmiş ve bir analiz yöntemi olarak politika ağı yaklaşımının tarihsel süreçte temelini oluşturan çalışmalar üzerinde durulmuştur. Ardından politika ağı yaklaşımının kavramsal olarak açıklanması yapılmış, temel özellikleri verilmiş ve ilişkileri merkeze alan diğer yaklaşımlarla aralarındaki farklara açıklık getirilmiştir. Politika ağı türlerinden bahsedilerek, çalışmada benimsenen mesele ağı ve politika topluluğu sınıflandırması detaylı olarak açıklanmıştır. Politika ağları yazınında mevcut tartışmalara yer verilerek, politika ağları ile kamu politikaları arasındaki ilişki, politika ağı yaklaşımı perspektifinden açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde küreselleşme süreciyle etkileşimlerin arttığı ve bu etkileşimlerde güçlü kaynaklara sahip olan belirli aktörlerin baskın olduğu gerçeğinden hareketle kent ve kentsel dönüşüme ilişkin teorik çerçeve David Harvey başta olmak üzere kenti ekonomi politik bağlamda ele alan çağdaş kent kuramcıları ile oluşturulmuştur. Kent kavramı açıklanmış, kapitalist sistem için kentin anlamı ve önemi üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda Harvey'in sermaye döngüsü kavramsallaştırması kapitalist sistem, krizler ve kent üçgenindeki ilişkileri açıklamada elverişli bir altyapı sağlamıştır. Ardından kapitalist sistem ve kentsel rant konusu üzerinde durularak, inşaat sektörünün dünyada ekonomik kalkınmadaki rolü ve Türkiye'deki durumu değerlendirilmiştir. İkinci bölümün devamında kentsel dönüşüm konusu incelenmiş, ülkemizde kentsel dönüşüme yönelik yasal altyapı ele alınmış, kentsel dönüşüme ilişkin kavramsal çerçeve çizilmiştir. Ardından kentsel dönüşümdeki zihinsel farklılaşmayı işaret etmek üzere tarihsel süreç içinde Avrupa'da kentsel dönüşüm anlayışının değişimi ve güncel yaklaşımlar değerlendirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü araştırma kapsamındaki kentsel dönüşüm ve gelişim alanlarının nitel analizine dayanmaktadır. Öncelikle Ege Mahallesi, Bayraklı ve Örnekköy Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri planlar ve strateji belgeleri

esas alınarak açıklanmış, ardından mülakat sonuçları yorumlanmıştır. Bu bölümün temel amacı takip eden bölümlerde yapılacak nicel analizlere ilişkin bir altyapı sağlamak, dönüşüm sürecini resmi belgelerle ortaya koymak ve sürece yerel halkın penceresinden bakarak, kentsel dönüşümün yerel halk için anlamını kendi gerçekleri doğrultusunda açıklamaktır. Bu kapsamda her üç araştırma alanı için kentsel dönüşümün anlamı, dönüşüm sürecinden yerel halkın beklentileri ve kentsel dönüşüm çerçevesinde güven düzeyinin nitel analizi gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümü mülakatlardan elde edilen verilerin sosyal ağ analizi yöntemiyle analizine dayanmaktadır. Öncelikle çalışmada kullanılan ağ ölçütleri ve ağ türleri açıklanmıştır. Ardından araştırma yöntemi ve süreci açıklanarak verilerin analizi aşamasına geçilmiştir. Mülakat ve anketlerle elde edilen veriler UCINET programı ile analiz edilmiş, öncelikle mikro düzeylere yönelik analizler, ardından ağın tümü için yapılan analizler yorumlanmıştır. Mülakatlarda öne çıkan kentsel dönüşüm sürecinde en etkili iki aktör ve aralarındaki ilişki olduğuna dair hâkim algı mülakatlar ışığında değerlendirilmiştir. Son olarak elde edilen sonuçlar politika ağı yaklaşımıyla bütünleştirilerek yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

POLİTİKA ÇÖZÜMLEMESİNDE BİR ARAÇ OLARAK POLİTİKA AĞI YAKLAŞIMI

1.1 Ağlar, Ağ Toplumu Kavramı ve Ağ Yaklaşımı

Sosyal ağlar insanlık kadar eskidir. Toplumsal yapı açısından antik devirleri inceleyen arkeolog ve tarihçiler binlerce yıl önce bile gezegenin birkaç bölgesinde en ileri antik medeniyetlerde toplumların belkemiği olarak ağların etkisine ve önemine işaret etmişlerdir (Castells, 2016, s. 56). Tarihsel süreçte mevcut ağlara ilk olarak ticari ağlar, ardından ulaşım ve üretim ağları eklenmiştir. Enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle bir ağ toplumundan bahsetmek mümkün olmuştur (Dijk, 2016).

“Ağ toplumu” kavramı, sosyal ve medya ağlarından oluşan bir altyapının toplumun her seviyesindeki örgütlenme tarzını belirlediği modern bir toplum türü olarak tanımlanmaktadır. Bu ağlar toplumun bireyler, gruplar ve örgütler gibi her bir birimini birbirine bağlamaktadır. Bu temel birim Batı toplumlarında bireylerken, Doğu toplumlarında aile, topluluk gibi gruplardır. (Dijk, 2016).

Ağ toplumu küresel toplumdur. İnsanlar her yerde bu ağlara dâhil olmasa bile, toplumsal yapıyı oluşturan küresel ağlarda gerçekleşen süreçlerden etkilenir. Çünkü tüm dünyada insan hayatını şekillendiren ve kontrol eden kilit faaliyetler küresel ağlarda örgütlenmektedir. Finans piyasaları, ticaret, kitle medyası, internet ağları, uluslararası kurumlar, din, suç ekonomisi, ulus aşırı hükümet dışı örgütler ve toplumsal hareketler bu kilit faaliyetlere örnek olarak verilebilir (Castells, 2016, s. 59-60).

Ağ toplumu, tren, otomobil, uçak, telefon, televizyon ve bilgisayar gibi yeni araçların keşfiyle ilişkili olarak bilgi, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelerle ortaya çıkmıştır. Ağ toplumuna ilişkin çalışmalarda iki farklı dönem üzerinde durulmaktadır. Ağ toplumunun ortaya çıkışı için gereken altyapının sağlandığı ilk dönem kitle toplumu olarak adlandırılmaktadır. Kitle toplumu sanayi devrimiyle ortaya çıkmıştır ve bu dönemde ölçek genişlemesi ile ağlar yayılmacı bir nitelik göstermiştir. Ağ

toplumu olarak adlandırılan ikinci dönemde ise niceliksel olarak yaşanan yayılmanın yanında, ağlar mevcut toplumların altyapısı ve işleyişini de niteliksel olarak değiştirmeye başlamıştır. Kitle toplumundan farklı olarak ağ toplumunda gruplar veya örgütlerin yerini temel birim olarak bireyler almıştır, sosyal birimler parçalanmış ve dağınık bir yapıya dönüşmüştür. Eskiye kıyasla daha az kapsayıcı ve dayanışmacı olan ağ toplumunda üyelik kişiselleşirken, toplumda yer edinmek veya ağın dışında kalmamak için doğuştan sahip olunan veya istekle sınırlı olan yapı değişip kişisel çabalara bağlı hale gelmiştir (Dijk, 2016).

Ağ toplumu; bireyleri, toplumları, ekonomiyi, siyaseti etkilediği ve biçimlendirdiği kadar iktidar ilişkilerini de değiştirmiştir. Şüphesiz ağ toplumundan önce de imparatorluklar arasında veya imparatorluk içinde merkez ve çevre bölgeleri arasında iletişimi sağlayan atlı elçiler, hızlı koşan ulaklar gibi çeşitli yöntemler vardı. “Ama iletişim sürecinde geri dönüş ilmeğinde öyle bir zaman boşluğu oluyordu ki sistemin mantığı bilgi ve talimatın tek yönlü aktarımına denk düşüyordu.” Bu koşullar altında ağlar iktidarın, devletlerin, dinsel aygıtların, derebeylerin, orduların, bürokrasilerin merkezde yer aldığı dikey örgütlenmeler şeklinde gerçekleşmekteydi. İletişim teknolojilerinin evrimiyle birlikte ağların iktidar merkezleri karşısında özerkliği ve toplumsal örgütlenme sürecine yeni aktörler ve içerikler katma becerisi artmıştır (Castells, 2016, s. 57).

Günümüzde devlet-vatandaş ilişkileri bir hayli gelişmiş ve yaygınlaşmış ağlar üzerinden gerçekleşmektedir. Doğumdan ölüme kadar yaşamın her evresi bu ağlar tarafından çevrilmiştir. Otoyol ağları, hava yolu, tren yolu, finans ağları, banka sistemi, medya ağları, kamera ağları, internet ağları, güvenlik ağları, eğitim ağları ve sağlık ağları gibi çok sayıda ağ artık günümüz insanını kuşatmış durumdadır (Öztürk, 2017, s. 11).

Bilişim teknolojisindeki gelişmelerle günümüz küresel dünyasında bireyler, gruplar, örgütler, kurumlar, devletler, şirketler ve diğer tüm yapılar birbiriyle ilişkili karmaşık bir yapının parçası olmuşlardır. Gerçek hayatta var olan bu karmaşıklığı daha anlaşılır kılmak ve analiz etmek amacıyla ağların modellenmesine dayanan ağ bilimi ortaya çıkmıştır. Ağ bilimi, gerçek sistem davranışlarını ve bu davranışların ardındaki işleyiş yasalarını açıklamayı amaçlar. Ağ biliminde kullanılan ağlar gerçeğin kendisi değil,

ancak gerçekliği temsil eden grafiklerdir. “Ağ bilimi, ağ yapısı/dinamik davranışın teorik altyapısı ve birçok alana ağın uygulama çalışmasıdır” (Lewis, 2009, s. 5-7). Bu yönüyle ağ bilimi doğal ve insan yapımı ağların anlaşılması için teorik ve pratik yaklaşım ve teknikler geliştirmeyi amaçlayan disiplinler arası bir araştırma alanıdır (Börner, Sanyal ve Vespignani, 2007, s. 538; Tunalı, 2016, s. 2).

Ağ toplumundan ve post modern dünyadaki karmaşıklıktan kamu kurumları, kurumların örgütsel yapısı, işleyiş biçimi ve kamu politikaları da etkilenmiş ve yeni şekiller kazanmıştır. Kamu politikalarının merkezinde şüphesiz ki devlet ve kamu kurumları vardır. Ancak günümüz karmaşık dünyasında bu resmi aktörleri içinde yerleşik oldukları siyasal, ekonomik, toplumsal bağlamdan ve diğer aktörlerden yalıtılmış biçimde değerlendirmek mümkün değildir. Kamu politikalarını ve politika yapıcı aktörlerin davranışlarını etkileyen yerel, bölgesel, ulusal, küresel düzeyde resmi ve gayri resmi aktörler vardır. Politika ağları yaklaşımı politikaları etkileyen, şekillendiren aktörleri, aktörlerin birbiriyle kurdukları ilişkileri ve süreçleri incelemektedir.

Türkiye’de bilimsel bir yöntem şeklinde genel olarak ağ yaklaşımının özelde ise politika ağlarının çok yeni sayılabilecek bir geçmişinin olduğunu belirtmek gerekir. Kamu yönetimi alanında politika ağları bağlamında kamu politikası analizine yönelik birkaç teorik çalışma¹ olmasına rağmen, genel olarak Türkçe literatürde kamu politikaları analizlerinde “ilişki boyutuna yer veren uygulamalı araştırmalar” konusunda önemli bir eksiklik bulunmaktadır. Çalışmanın dördüncü bölümde yapılacak sosyal ağ analizine ilişkin teorik çerçeveyi oluşturmak amacıyla bu bölümde politika ağı yaklaşımı incelenecektir. Bu kapsamda ağ yaklaşımının tarihsel arka planı,

---

¹ Üstüner, Y. (2003). *Siyasa Oluşturma Sürecinde Ağ Yönetişimi Kuramı*. Amme İdaresi Dergisi, 36(3), 49-65; Sahin, B. (2011). *Kamu Politikasında Politik Ağlar, Kamu Politika Süreci* (Ed. Alican Kaptı). Seçkin Yayıncılık; AGCASULU, H. (2016). *Politika Ağları; Politika Toplulukları, Kamu Politikaları Ansiklopedisi* (Ed. Hatice ALTUNOK, Fatma Gül GEDİKKAYA). Nobel Akademi; AGCASULU, H. (2017) *Ağ Yaklaşımı ve Sosyal Sermaye Kuramı Perspektifinden Formel Örgütlerde İlişkiler, Belediye Meclisi Sosyal Ağ Analizi İncelemesi* (Basılmamış Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi; Kayıkcı, S. (2018). *Kamu Politikası Aktörü Olarak Ağlar. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Örneği*, Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimlerde Akademik Araştırmalar-III (Ed. Timuçin Kodaman ve Emel İftar Işıklı). Ankara: Gece Kitaplığı; Sobacı, Z. (2013) *Politika Ağları, Aktörler Arası İlişkiler Üzerinden Kamu Politikasını Anlamak, Kamu Politikası* (Der. Mete Yıldız. ve M. Zahid Sobacı.). Ankara: Adres Yayınları.

politika ağı yaklaşımları, politika ve yönetim ağları arasındaki benzerlik ve farklılıklar, politika ağları konusunda güncel tartışmalar ile politika ağları ile kamu politikası arasındaki ilişkiler ele alınacaktır.

1.2 Politika Ağı Yaklaşımı

1.2.1 Politika Ağı Yaklaşımının Tarihsel Arka Planı

Kamu politikası kavramı çok aygıtlı, karmaşık ve çok boyutlu olduğu için politika analizlerinde değişik yöntem, araç ve aktörlerin kullanılması söz konusudur (Aldemir, Yazıcı ve Uçma Uysal, 2017, s. 138). Bu bağlamda özellikle kamu politika analizi, kamu politikaları sürecini ve politika sonuçlarına etki eden faktörleri incelemeyi amaçlar. Kamu politikalarının merkezinde devlet ve devlet kurumları vardır. Ancak devlet ve onu temsil eden resmi aktörler içinde bulunduğu bağlamdan ve diğer aktörlerden kesin bir biçimde ayrılmış değildir. Kamusal aktörleri etkileyen yerel, bölgesel, ulusal ve küresel düzeyde resmi ve gayri resmi aktörler vardır. Politika ağları yaklaşımı politikalara etki eden, değiştiren ve biçimlendiren aktörleri, bu aktörler arasındaki ilişkileri ve oluşturdukları ağ örüntülerini inceleyen bir yaklaşımdır (Sobacı, 2013, s. 131-136). Kamu politikaları analizi, kamu politikaları sürecini ve politika sonuçlarına etki eden faktörleri incelemeyi amaçlar, kamuoyuna açık tartışmaları teşvik ederek yolsuzluk riskini azaltır ve şeffaflığın artmasına katkı sağlar (Aldemir, Yazıcı ve Uçma Uysal, 2017, s. 154).

Kamu politikaları analizinde politika ağları yaklaşımı son yıllarda sıklıkla tercih edilmektedir. Aslında devlet ve çıkar grupları arasındaki ilişkileri araştıran plüralizm ve neo-korporatizm gibi daha erken tarihli yaklaşımlar da mevcuttur. Politika ağları yaklaşımı, kendinden önceki bu yaklaşımları tamamlayıcı bir alternatif olarak doğmuştur (Sobacı, 2013, s. 131-136).

Plüralizm, yeni fikirlerin gelişmesi ve demokrasi için toplumsal farklılık ve özgürlüklerin korunması konusunun önemli olduğunu ileri sürer. Bir anlamıyla siyasi iktidarın dağıtılmasının teorisi olan plüralizm, politika süreçlerinde hiyerarşik, araçsal ve biçimsel yapılara karşı çıkmaktadır. İktidarın elit veya yönetici bir sınıfın elinde yoğunlaşması yerine, örgütlü gruplar aracılığıyla toplumda geniş ve eşit bir şekilde dağıtılmasını öngörür (Heywood, 2007, s. 112). Plüralizmin en bilinen temsilcilerinden Bentley (1967) ve Truman (1971), politika sürecinin akışkan yapısına

ve hükümet ile yönetim ve çıkar grupları arasında yatay ilişkilerin varlığına işaret etmiştir. Hatta Bentley, daha ileri giderek, hükümeti “eylemler ağı” olarak tarif etmiştir (Aktaran: Kenis ve Schneider, 1991, s. 27-28). Neo-korporatist teori ise, politik aktörler arasındaki ilişkiler konusunda plüralist teorinin yaklaşımından oldukça farklı bir noktadadır. Neo-korporatizmde devlet merkezi bir roledir. Ancak politika sürecine katılan güçlü çıkar grupları da vardır (Zihnioğlu, 2015, s. 8). Neo-korporatist teori, modern toplumlarda siyasal örgütlerin hiyerarşik, seçkinci ve zorlayıcı bir yapıda olduğunu ve örgüte erişimin kısıtlı olduğunu ileri sürer. Neo-korporatizm önceleri, ulusların ve toplumsal kesimlerin² genel yapısına yoğunlaşmış; hükümet, idari kurumlar ve örgütlü çıkar grupları gibi politika aktörleri arasındaki ağlar ancak 1980’lerin başı ve ortalarında ilgili alan yazının ilgisini çekmiştir (Kenis ve Schneider, 1991, s. 27-28).

Her iki yaklaşımın da ampirik ilgi ve mantıksal tutarlılık açısından eleştirilmesi, devlet-grup ilişkilerini tarif etmeye ilişkin -baskı çoğulculuğu (pressure pluralism), kayırmacılık (clientelism), demir üçgenler (iron triangles), devlet korporatizm (state corporatism), toplumsal korporatizm (societal corporatism), grup alt yönetimi (group subgovernment), kolektif çoğulculuk (corporate pluralism), orta ölçekli korporatizm (meso corporatism) gibi- farklı birçok kavramın doğmasına sebep olmuştur. Ancak benzer kavramların farklı olgulara veya farklı kavramların benzer olgulara işaret etmesi devlet-çıkarcı grupları tartışmalarında kafa karışıklığı ve yanlış anlaşılmalara yol açabilmektedir. Bu karmaşa ve yanlış anlamaları aşabilmek için bazı yazarlar plüralizm-korporatizm karşıtlığının ötesine geçerek kapsayıcı genel bir kavram geliştirme arayışına girmiş ve bu arayış neticesinde ağ yaklaşımı ortaya çıkmıştır (Börzel, 1997, s. 2).

1.2.2 Politika Ağı Yaklaşımları

Merkezi ve yerel yönetim politikalarının temel amacı, halkın genel refahını arttırma ve kamu yararını sağlamaktır. Ancak belli alanlarda uygulanan birtakım politikalar

---

² “Korporatizm, toplumu “birbirlerinin lazımı ve melzumu” olan, birbirlerini uyum içinde tamamlayan organlardan (meslek zümrelerinden) oluşan bir organizma olarak görür. Hem liberalizmin bireyciliğini, hem de sosyal sınıfların varlığını, emek-sermaye çelişkisini reddeder. Bütünsel bir “kamu çıkarını” ve “ulusal çıkarı” meydana getiren mesleki çıkarların toplamının, devlet-işveren-işçi üçgeni içinde gerçekleştiğini ileri sürer.”, (Çaha, 2009, s. 8).

bazı alanların değer artışını ve bu artış sonucunda gelirin yeniden dağıtımını gündeme getirmektedir. Bu bakımdan kamu yararının sağlanması kamu politikalarının belirlenmesinde öncelikle dikkate alınması gereken temel bir husustur.

Kamu politikalarının belirlenmesi ve uygulanması aşamasında bazı sektörler gerçekten de önemli etkiye sahiptirler. Örneğin belli alanlarda konut politikası uygulamaları, mülklerin değerlerindeki artış/azalış, yatırım politikalarındaki değişiklikler, demografik hareketler, imar durumundaki değişiklikler, yol ve park yapılma kararı veya çöp depolama alanı kurulması gibi mülk sahibinin iradesi dışında gelişen birçok uygulama konut değerini arttırabilir veya azaltabilir. Bir diğer deyişle, konut sektöründe birey, topluluk veya farklı sektörlerin eylemlerinin birbirini olumlu veya olumsuz etkileyebildiği karşılıklı bağımlılık durumu vardır. Bu sebeple “konut piyasası iktisadi ve siyasi baskılara açıktır ve bireyler bu baskıları örgütleyerek ve uygulayarak kendi mülkiyet haklarının değerlerini diğer bireylerinkine oranla yükseltebilirler” (Harvey, 2003, s. 64-67). Aynı husus birçok sektör bakımından geçerlidir ve uygulanan politikalar farklı grup, birey, topluluk veya sektörlerin avantajlı veya dezavantajlı olmalarına yol açabilir.

Harvey (2003) gelirin yeniden dağıtılması ve siyasal kararlar arasında bir ilişki kurarak, gelir dağılımının “gizli mekanizmalar” ve pazarlıklar ile yapıldığını ileri sürmektedir. Harvey, oyun kuramını, - özellikle konum oyunları ve koalisyon analizi olarak genişleten Isard ve diğerlerinin (1969) yaklaşımı-, siyasal karar alma süreci ve bazı sektörlerin karşılıklı konumlarını analiz etmek için kullanmıştır. Bu analize göre, herkes koalisyonla daha sonra pazarlık sürecinde kullanılacak bir kaynak getirir. Bu kaynak oy, para (yasal ve yasadışı), nüfuz (diğer grubun üyeleri ile ilişki üzerine), bilgi (rakipler veya uygulanacak stratejiler üzerine) olabilir. Kaynaklar açısından güçlü olan üyeler stratejik kararlara egemen konumda olup kendisine çıkar sağlayarak pazarlık sürecinin kazanan tarafı olur. Siyasal pazarlık sürecindeki kaynakların eşitsizliği, kaynakların yeniden dizilimiyle eşitsizliğin artmasına ve keskinleşmesine sebep olabilir (s. 72-74).

Politika ağları yaklaşımı en genel ifadeyle, siyasal süreçlerde devlet ve çıkar grupları arasındaki ilişkileri incelemektedir. Ancak kamusal ve sivil aktörlerin birbiriyle ilişkilerini inceleyen araştırmalar bu ilişkileri ele alış ve yükledikleri anlamlar

açısından birbirinden farklılaşmıştır. Ağlara ilişkin bu farklılaşmayı temsil eden iki okul bulunmaktadır. Bu okulları açıklarken sistematik açıklamaya imkân vermesinden dolayı alan yazınında önemli bir yeri olan Börzel (1997) ve Blanco'nun (2011) sınıflandırmaları üzerinden hareket etmek daha açıklayıcı olacaktır. Börzel (1997), çıkar aracılığı okulu ve yönetim okulu olmak üzere kamu politikaları alanında iki farklı *politika ağı okulunun* bulunduğunu söylemektedir. Çıkar aracılığı okulu politika ağlarına yönelik Anglo Sakson dünyanın, yönetim okulu ise Kıta Avrupası'nın kavrayışını yansıtmaktadır (Sobacı, 2013, s. 131).

İki okul arasındaki ayrım her zaman açık bir şekilde yapılamamaktadır. Buna rağmen iki okulun birbirinden farklılaştığı temel nokta aktörlerin ilişkileri bağlamında politika ağlarını ele alma tarzlarıdır. Çıkar aracılığı okulu, politika ağlarını kamu ve özel aktörler arasındaki ilişkilerin bütün türleri için kullanılan genel bir kavram olarak ele alırken, yönetim okulu politika ağlarını hiyerarşik olmayan koordinasyona dayalı, kamu özel etkileşiminin sadece belirli bir formu olarak kabul etmektedir (Börzel, 1997, s. 3). Çıkar aracılığı okulu, politika sürecinde etkili olan kamusal ve sivil aktörlerin aralarındaki ilişkileri sorgulamak için ağ yaklaşımını bir araç olarak kullanır. Bu noktada çıkar aracılığı okulu değişim ilişkilerini açıklamak üzere genel olarak *karşılıklı bağımlılık* kavramına başvurur. Politika yapım sürecinde yer alan aktörlerin tamamı politika sonuçlarını kendi faydalarını maksimize edecek şekilde etkilemeye çalışırlar. Bu süreçte yer alan aktörlerin kendi pozisyonunu güçlendiren çeşitli kaynakları vardır. Bunlardan bazıları bilgi tekeli elinde tutmakta, kimisi ise servet veya yetki gibi kaynakları kullanmaktadır. Politika sonuçlarından maksimum fayda elde etmek bu kaynaklar üzerinden yapılan alışverişlerle mümkündür. İşte bu noktada her bir aktörün kaynağı, değerini ve işlevselliğini arttırmak için bir diğer aktörün kaynağına bağımlıdır. Çıkar aracılığı yaklaşımında politika ağları ile politika sonuçları arasındaki ilişkiler sorgulanmaktadır. Alan yazınındaki erken tarihli çalışmaların önemli bir bölümü ağ yapısının kamu politikaları ve politika değişimi üzerindeki etkisine odaklanmıştır. Politika ağları ile politika sonuçları arasında tek yönlü ilişki kuran bu çalışmaların gerçeğin ancak kısıtlı bir bölümünü yansıttığı düşünülecek olursa diyalektik yaklaşımın kendinden önceki alan yazınına tamamlar nitelikte olduğu söylenebilir. Diyalektik yaklaşım (Marsh ve Smith, 2000), politika ağlarının politika sonuçlarını etkilediği, politika değişimini ortaya çıkardığı ve bunlara

ek olarak politika sonuçlarının da politika ağlarının şeklini etkileyebildiğini ileri sürmektedir. Ancak buna rağmen politika ağlarının doğası ile politika sürecinin niteliği ve sonuçlarını sistematik olarak birbirine bağlayan bir teori ortaya konulamamıştır (Börzel, 1997, s. 3).

Yönetişim okulu ise özellikle kamu yönetiminde 1980 sonrası yeni kamu yönetimi anlayışının özünü oluşturan genel eğilimle paralellik gösterir. Yönetişim okulu belirli bir alanda politika yapımından ziyade, devlet ve sivil toplum arasındaki ilişkilere odaklanan daha geniş bir yönetim tarzını ifade eder (Rhodes, 2006, s. 429-430).

İngiltere’de Thatcher hükümetinin 1973 ekonomik krizine çözüm olarak sunduğu özelleştirme reformlarıyla refah devletinin hiyerarşik ve bürokratik yapısından, ortaklık, ağlar ve katılımcı yönetime doğru bir değişim yaşanmıştır. Böylelikle “merkeziyetçi yönetim” anlayışından, devlet ve sivil toplum arasındaki sınırları değiştiren “yönetişim” anlayışına geçilmiştir. “Bu geçiş sanayi devrimiyle başlayan güçlü-merkeziyetçi, bürokratik ve aşırı hiyerarşik örgütlenme modeline sahip devlet tipinin 1980’lere gelindiğinde işlerliğini yitirmesi şeklinde de açıklanmaktadır” (Aldemir, Yazıcı ve Uçma Uysal, 2017, s. 154). Avrupa ve Amerika yazınında yönetim tartışmaları “dümen tutma”, “dolaylı eşgüdüm” ve “kılavuzluk” gibi kavramlar üzerinden şekillenmiştir. Amerikan yazınından Osborne ve Gaebler (1992) devletin işlevi bağlamında “dümen tutma” (karar alma) ve kürek çekme (hizmet sunumu) arasında bir ayrım yaparak, bürokrasiyi kürek çekmenin batmış bir aracı olarak değerlendirmiştir. Kamu sektöründeki bu dönüşüm “daha az yönetim” veya “daha az kürek çekme” ve “daha çok yönetim” veya “daha çok dümen tutma” şeklinde benimsenmiştir (ss. 20-34). Yine Amerikan yazınında Frederickson (1997) yönetim kavramını “çoklu örgütler veya ağların etkileşim modelini belirtmek için en iyi ve en çok kabul gören metafor” (ss. 84-85) olarak açıklamıştır (Aktaran: Rhodes, 2006, s. 429-430).

Yönetişim yazınında politika ağlarına ilişkin iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bir tarafta politika ağlarını analitik bir kavram olarak değerlendirenler, diğer tarafta, bir model olarak kurgulayanlar vardır. Analitik bir araç olarak ağ yaklaşımı, belirli siyasal durumları ifade etmede açıklamaların yetersiz kaldığı durumlarda analiz için bir perspektif sunmaktadır. Ağ kavramı, kaynakların ve çıkarların karşılıklı bağımlılığı

aracılığıyla eylemlerin koordine olduğu, birbirinden ayrı ama birbirine karşılıklı bağımlı örgütlerin etkileşimine dikkat çekmektedir. Bu yaklaşımda politika ağları, ilişkisel konumları ve onların yapısal özelliklerini tanımlama ve ölçme konusunda bir alet kutusu olarak işlev görmektedir (Börzel, 1997, s. 4-5).

Yönetişim okulu yaklaşımında politika ağlarını model olarak ele alan yazarlar modern toplumun özellikle 1970 sonrası değişen yapısını açıklamak için politika ağlarını kullanmaktadır. Daha çok Alman yazınında egemen olan bu yaklaşımın önemli isimlerinden Kenis ve Scheinder (1991) bu değişimi örgütlü toplumun ortaya çıkışı, sektörleşmenin ve fonksiyonel farklılaşmanın artışı, aşırı kalabalık politika yapımı, politik aşırı büyüme, adem-i merkezileşme, kamu ve özel sektör arasındaki sınırların belirsizleşmesi, ulus içi ve ulus ötesinde karşılıklı bağımlılığın artışı ve bilimsel uzmanlığa ihtiyacın artması gibi nedenlerle açıklamaktadır (Kenis ve Schneider, 1991, s. 34-35).

Kenis ve Scheinder'in (1991) örgütlü toplum ile anlatmak istediği, sosyal ve siyasal yaşamda kolektif aktör ve örgütlerin etki kapasitesi ve sayısında bir artış yaşanmasıdır. Onlara göre bu aktör ve örgütlerin kamusal meselelerin biçimlendirilmesindeki rolü her geçen gün gittikçe artmaktadır. Ağ yaklaşımının merkezinde karşılıklı bağımlılık ilişkisi bulunmaktadır. Devletin etki alanının büyümesi, ancak büyümeyle paralel düzeyde bütçe kaynaklarında bir artış olmaması *politik aşırı yüklenme* gerçeğini karşımıza çıkarmakta ve hükümetler kaynak temini için farklı aktörlerin politika yapım sürecine girişini tercih etmektedirler. Diğer yandan sosyal ve politik meselelerin karmaşıklaşması, politika yapım sürecinde bilimsel uzmanlığa ihtiyacın artması, hükümetlerin politik ve sosyal meselelerin kontrolü için hiyerarşik kanalların dışında farklı aktörlerle bilgiye erişim temelli ilişkilerini ve karşılıklı bağımlılığı beslemektedir. Politika yapım süreçlerine gittikçe daha çok aktörün katılması ve müdahalesi Jordon ve Richardson'un (1983) deyişiyle "aşırı kalabalık politika yapımını" (ss. 247-268) ortaya çıkarmıştır. Politika yapım sürecine farklı aktörlerin girişi devletin hiyerarşik ve merkezi rolünde bir değişime sebep olmuş, âdem-i merkezi yapılar yoğunluk kazanmış ve zamanla kamu ve özel sektör arasındaki sınırlar belirsizleşmiştir. Özetle Kenis ve Scheinder (1991) politika ağlarını, hükümetlerin politika kaynaklarını harekete geçirmek için kendi hiyerarşik kontrolü dışındaki aktörlerle işbirliği yapmak zorunda kalmasının bir sonucu olarak görmektedir. Bu

açidan bakıldığında, “politika ağları, ortak politika sorunlarının çözümüne doğru ortak eylemleri yönlendirerek dağılık kaynakları harekete geçiren görece istikrarlı ve süre giden ilişkiler ağı” şeklinde tanımlanabilir (s. 36).

İçerikleri itibariyle çıkar aracılığı okulu ve yönetim okulu ayırımına denk düşen ve ralarındaki sınırları netleştiren bir diğer önemli çalışma Blanco, Lowndes ve Pratchett (2011) tarafından yapılmıştır. Blanco ve arkadaşları politika ağları ve yönetim ağları yaklaşımlarını karşılaştırmalı olarak inceleyerek alan yazına kavramsal bir açıklık getirmiştir.

Tablo 1 Politika Ağları ve Yönetişim Ağları Arasındaki Farklılıklar

	Politika Ağları	Yönetişim Ağları
Tarihsel Açıklama	Ağlar yönetimin çoktandır devam eden bir özelliğidir	Ağlar yeni bir politika paradigmasıdır
İçeriksel/Bağlamsal Faktörler	Çapraz-ulusal ve çapraz-sektörel değişim/çeşitlilik üzerine odaklanır	Küreselleşmenin sonuçları ya da sanayileşme sonrası/modernizm gibi geçmiş ve şimdi karşılaştırmalarına odaklanır
Ağ Bileşimi ve Dinamikleri	Farklı türlerdeki politika ağlarının varlığını belirtir.	Ağlar, hiyerarşi ve pazar arasındaki farkları vurgular
Ağ Odağı	Politika alt sistemleri; ulusal düzey (ve AB); “geleneksel” politika alanları	Sektörler arası ve çok düzeyli ağlar (kamu-özel-sivil toplum kuruluşları/yerel ve bölgesel düzey)
(Karşılıklı) Değişimin Doğası	“karşılıklı kaynak bağımlılığı” fikrine vurgu yapar	Güven, karşılıklılık/mütekabiliyet ve sadakat gibi kavramları vurgular
Kurumsallaşma	Biçimsel olmayan ilişkiler; idare etmesi zordur	Biçimsel ilişkiler / daha “uysal/şekillendirilebilir”
Demokratik Etkiler	Politik istikrar ve ayrıcalığın/imtiyazın bir kaynağı olarak politika ağları	Politik buluş ve demokratik yenilenmenin kaynağı olarak yönetim ağları
Güç ve Politikalar	Hükümet dışı elitlerin birleşmesi/şirketleşmesi tarafından hiyerarşik yönetimin yıkılması/bozulması	Hiyerarşiden yönetimin daha çoğulcu tarzına/yöntemine doğru değişim paradigması olarak yönetim ağları

Kaynak: (Blanco, Lowndes ve Pratchett, 2011, s. 299)

Ağların, uzun bir süredir politik süreçlerde var olan bir olgu mu, yoksa post-modernizm ile ortaya çıkan yeni bir durum mu olduğu konusunda Blanco (2011), iki okulun yaklaşımlarını değerlendirmektedir. Politika ağları yazını, politikaların tek başına devletler tarafından oluşturulmadığı, aksine belirli politik meselelerle ilgili çeşitli aktörlerin meydana getirdiği politik alt sistemlerde oluşturulduğunu ileri sürmektedir. Bu açıdan ağlar politika yapım sürecinde yeni bir durum olmayıp, politika yapımının uzunca süredir devam eden bir özelliği olarak görülmektedir (ss. 298-299). Yönetişim ağları yazını ise ağları, yönetim sürecinde var olan ilişkilerdeki

değişimi işaret etmek üzere yeni bir olgu olarak değerlendirmektedir. Bu değişim, post modern dönemde ekonomi ve toplumsal yapıdaki dönüşümler neticesinde ortaya çıkmıştır. Refah devleti politikalarının terk edilmesi ve küreselleşen ekonomiler, bu değişimin itici gücünü oluşturmuştur (Stoker, 2004, s. 3,9). Yönetişim ağları yazını (YAY) ağları, bürokrasi ve temsili demokrasiye bir alternatif ve değişim neticesinde ortaya çıkan yönetimin yeni bir özelliği olarak değerlendirmektedir.

YAY, ağ yaklaşımını, post-modern toplumlarda karmaşıklığın artması, geleneksel yönetimde yaşanan sorunlar, kamusal kaynaklar üzerindeki baskıların artması ve temsili demokrasinin içine düştüğü krizden çıkabilmek için çare olarak ele almaktadır. Finansal, siyasal ve yönetsel dertlere deva olarak çok aktörlü ve katılım odaklı yönetimi önermekte ve bu bağlamda ağ yaklaşımını olumlu bulmaktadır. Ancak ağlardan başarılı bir sonuç alabilmek, onların iyi yönetilmesine bağlıdır. Bu açıdan YAY ağlara, farklı aktörlerin uyumlu birlikteliğinin sağlanması ve koordine edilebilmesi noktasında yönetilebilecek bir olgu olarak bakar. Politika ağları yazını (PAY), ağı oluşturan üyelerin kendi amaçlarını gerçekleştirmek için kurduğu ilişkilerin bir sonucu olarak ağları açıklar. Bu açıdan ağlar, sadece resmi aktörlerin üst düzey programlarla planlı ve kontrollü olarak oluşturduğu bir ilişki biçimi değildir. PAY ağlara daha geniş açıdan bakar; ilişkilerin resmi ilişkileri aşan biçimde, kaynak bağımlılığı ölçüsünde kendiliğinden oluştuğu ve bu ilişkilerin güçlü ve uzun zaman sürmesini sağlayan kemikleşmiş bir yapıda olabileceği iddiasında bulunur. PAY görünenin ardındaki tabloyu ortaya çıkarmaya çalışması ile yeni bir şey ortaya koymaktan veya var olan ilişkileri olumlayıcı bir tavırdan uzaktır. YAY için ağlar bir stratejiye ve o stratejiyi sürdüren yapıya bağımlı bir olgu iken, PAY’da ağlar bağımsız bir değişkendir (Blanco, Lowndes ve Pratchett, 2011, s. 300).

Politika ağları yazını, ağların uluslar veya politika alanları arasındaki karşılaştırmalarına odaklanır. Çünkü ağların politika alanına veya onun da içinde bulunduğu bağlama göre birbirinden farklı yapılara sahip olabileceği varsayılır. Ağların yapılarını tespit edebilmek için açıklık/kapalılık, aktörlerin sayısı, aktörler arasındaki farklılık/uyum derecesi, güç yapısı ya da uzlaşma/çatışma derecesi gibi çeşitli analitik ölçütler geliştirilmiştir. Bu ölçütler üzerinden politika ağlarının, politika sonuçları ve politika değişimi üzerindeki etkilerini ölçmeyi ve analiz etmeyi amaçlar. Yönetişim ağları yazını, politika alanları veya politika çevresinin üzerinde durmaz. Bu

açından politika ağları yazınının aksine, yönetim ağları yazınında ağlar politika alanlarından ve düzeylerinden bağımsız, tek bir biçim gibi ele alınmaktadır. Yönetim ağları yazını, “yönetimden yönetime değişim analizleri gibi geçmiş ve şimdiki zaman karşılaştırmalara odaklanma eğilimindedir”. Bu karşılaştırmalarda temel vurgu, günümüzün sorunlarının eskiye oranla karmaşıklaştığı, bu sebeple kamu-özel-sivil toplum kuruluşları gibi farklı sektörlerin işbirlikçi ilişkilerine dayanan ağlara dayalı bir yaklaşımın geliştirilmesi gerektiği üzerinedir. Bu bağlamda YAY, güncel karmaşık sorunlar olarak nitelendirdiği sosyal içerilme, çevresel sürdürülebilirlik, mahalle yenileme/canlandırma gibi politika alanlarına ve ağırlıklı olarak yerel ve bölgesel yönetim düzeylerine odaklanır. PAY ise geleneksel politika alanlarına ve bu alanları etkilediği ölçüde yerel, bölgesel, uluslararası gibi farklı politika düzeylerine odaklanır.

Blanco, Lowndes ve Pratchett (2011), ağlara ilişkin iki yaklaşımı karşılaştırırken sosyal sermaye sınıflandırmalarından yararlanmaktadır. Blanco ağların yapısı ve ilişkiler bağlamında PAY'nın bağlayıcı sosyal sermaye, YAY'nın ise köprü sosyal sermayenin rolü üzerine vurgusuna dikkat çekmektedir (ss. 301-302). *Bağlayıcı (bonding) sosyal sermaye ve köprü (bridging) sosyal sermaye* sınıflandırması Putnam (2000) tarafından yapılmıştır. Bağlayıcı sosyal sermaye içe dönük ve dışlayıcı niteliktedir. Grup içi güçlü bağlar, yüksek düzeyde bir grup sadakati ve dayanışmacı ilişkiler vardır. Grup üyelerinin sosyal ve psikolojik destek sağladığı etnik örgütler ve cemaatler gibi homojen gruplar bu bağlamda değerlendirilebilir. Köprü sosyal sermaye ise dışa dönük ve kapsayıcı karakterdedir. Grup içi bağlar çok kuvvetli değildir ve grup, dışarıdan aktörlerin girişine açıktır. Dışsal kaynaklarla bağlantı kurmada ve bilginin yayılımında köprü sosyal sermaye önemlidir. Zayıf bağların olduğu bu grupların iş arama gibi bazı konularda, farklı çevrelere girmeye olanak sağlayacağı için güçlü bağların olduğu bağlayıcı sosyal sermayeden daha değerli olduğunu belirtmektedir (Putnam, 2000, s. 22-23). Bu bağlamda, YAY, ağların yenilikçi, kapsayıcı niteliklerine vurgu yaparak yenilik ve esneklik için bir kaynak olarak “köprü sosyal sermayenin” rolüne vurgu yapmaktadır. PAY'daki vurgu ise bağlayıcı sosyal sermaye üzerinedir. Hiçbir aktör kaynakların tekeline sahip değildir, ağ içinde yüksek derecede kaynak bağımlılığı vardır ve bu sebeple aktörler kendi politik amaçlarını gerçekleştirmek için diğerleriyle karşılıklı faydacı ilişkiler içine girerler. Bu ilişkilerde güven ve diplomasi bir dizi karmaşık ilişkiyi bir arada tutan bir

harç vazifesi görür. Bu açıdan PAY grup içi güçlü bağlar ve ağların dışlayıcı karakterini öne çıkarmaktadır (Blanco, Lowndes ve Pratchett, 2011, s. 301-302).

Karar alım süreçlerinde ağlar, ağı oluşturan aktörlerin sayısı ve ağın yapısına göre demokrasiyi güçlendirebilir veya zayıflatabilir. Colin Hay'ın (1998) söylediği gibi ağlar, ortak sorunları çözmeye çoğulcu bir yapıda aktörlerin uyumlu birlikteliği olarak düşünülebileceği gibi, birkaç elit aktör tarafından güç yoğunlaşmasını yansıtan bir tür "mafya" yapılanması da olabilir (Aktaran: Blanco, Lowndes ve Pratchett, 2011, s. 303). Blanco, Lowndes ve Pratchett (2011), ağlar ile demokrasi arasındaki ilişkiye politika ağları (PA) yazınının karamsar, yönetim ağları (YA) yazınının ise iyimser bir bakışı benimsediğini belirtmektedir. PAY ağları, kısıtlayıcı, kapalı, elitist, kişisel çıkar odaklı, yolsuzluğa yatkın, yasadışı, sorumsuz olması gibi önemli ölçüde demokratik olmayan özellikleri ile açıklamaktadır. PAY, stratejik kaynaklara sahip aktörlerin sınırlı sayıda olması ve güç yoğunlaşmasının demokrasiye verdiği zararlar üzerinde durur. Buna karşılık YAY ağlar sayesinde sıradan vatandaşların da politika yapımı ve kamu hizmeti sunumuna katılabildiğini, böylece katılımcı bir yönetim modelinin gerçekleşebildiğini ifade ederek, ağların doğrudan demokrasiyi geliştirme potansiyeline dikkat çeker. Kısacası, YA yaklaşımı çoğulcu geleneğe yakinken, PA yaklaşımı elitist modele yakındır (ss. 303-304). Özetle, PAY ve YAY ağların iki yüzünü yansıtır; biri iyimser bir bakışla ağların olumlu yüzünü gösterirken, diğeri onun göremediği veya görmek istemediği karanlık yüzünü de gün yüzüne çıkarmak ister. Bu sebeple bu yaklaşımlardan birini doğru veya yanlış olduğunu iddia etmek uygun değildir. Çünkü ele alınan kamu politikasına, bu politikanın ortaya çıktığı düzeye veya içinde bulunduğu koşullara göre bir yaklaşım tercih edilebilir.

1.2.3 Politika Ağı Türleri

Politika ağları yazınında çok sayıda ağ sınıflandırması vardır. Bu sınıflandırmalar iki açıdan oldukça önemlidir. İlk olarak sınıflandırmaların doğrudan faydası birbirinden farklı yapıdaki ağlara tanı koyma, ağları birbirinden ayıran özellikleri belirleme, farklı politika alanlarındaki veya aynı politika alanında zamanla değişen ağları karşılaştırmalı olarak inceleme imkânı sunmasıdır (Sobacı, 2013, s. 136-137). İkinci olarak politika ağı sınıflandırmaları uygulamalı çalışmalar için önemli bir çıkış noktası sağlamaktadır. Akademik çalışmalarda birbiriyle yarışan, doğruyu bulma arayışında

olan ve aynı duruma farklı bakışları sağlayan tezlerin çokluğu bilimin doğasıyla uyumludur. Bu farklı tezler her bir bilim insanının bakışını yansıtmaya ve belirgin yaklaşım farklılıklarını ortaya koymaya açısından önemlidir. Politika ağları yazınında da politika ağlarını tanılamaya çalışan çok farklı sınıflandırmalar bulunmaktadır.

Politika ağları yazınında en çok kabul gören sınıflandırma Marsh ve Rhodes'un yapmış olduğu mesele ağları ve politika topluluğu sınıflandırmasıdır. Marsh ve Rhodes politika ağlarını her iki sınıflandırma türünü de kapsayıcı genel bir terim olarak kullanmıştır³. Ayrıca sınıflandırma teşhis edici bir dizi kıstas sağlama ve analizin dış sınırlarını belirleme sayesinde politika ağlarının anahtar özelliklerini ortaya koyabilmek için bir araç vazifesi görmüştür. Mesele ağları kavramının kullanımı Hugh Heclo'nun 1978 tarihli "Issue Networks and the Executive Establishment" adlı makalesine kadar götürülebilir. Heclo ABD'de kamu politikalarında küçük bir azınlığın egemen olduğunu ileri süren "demir üçgenler" kavramına karşı çıkmakta; karmaşık ve girift refah devleti politikaları ile mesele ağları kavramını ilişkilendirerek, bu kavram üzerinden kamu politikası sürecini ve bu süreçteki aktörleri açıklamaktadır. Yönetim ve siyaset dünyasında yeni dinamiklerin rol alması ile geniş bir yelpazede çeşitli ve çok sayıda aktör politika alanına girmiştir. Politika alanındaki aktörlerin sayısı ve çeşitliliğinin artmasını işaret etmek üzere Heclo (1978), mesele ağları kavramını kullanmıştır. Bir mesele ağındaki aktörler o kadar çeşitlidir ki, bu aktörler sıradan bir azınlık grup olabileceği gibi, doğrudan hükümetle iletişime geçen tekil bir aktör de olabilir. Ancak bu aktörlerin genel özelliği teknik bir uzmanlığa sahip aktörler olmaktan ziyade, bir politik sorunu takip eden, okuyan, konuşan ve eyleme geçen politik aktivistler olmasıdır. Ağ üyelerinin bu çeşitli yapısına rağmen, hiçbir ağ üyesi

---

³ Özellikleri itibarıyla politika topluluğu ve mesele ağları ayırımına denk düşen bir diğer sınıflandırma Grant (1978) tarafından yapılmıştır. Grant'ın içerdekiler/insider ayırımı politika topluluğuna, dışardakiler/outsider ayırımı ise mesele ağlarına denk düşmektedir. İçerdekiler bir politikayı etkilemek üzere hükümet yetkilileri ile iletişime geçerek çeşitli pazarlıklar sonucu uzlaşma ortamında politika sonuçlarını etkileyen gruptur ve bu grup ile hükümet arasında ayrıcalık karşısında bilgi ve politikaların uygulanmasında işbirliğini içeren karşılıklı bir değişim ilişkisi vardır. Outsider grubu ise bu ağa katılma olanağını bulamamış ve bu sebeple dolaylı araçları kullanarak politikalara karşı çıkararak etkilemeye çalışan gruplardır (Marsh, Toke, Belfrage, Tepe ve McGough, 2009, s. 621-622). Grant (1999) sonraki çalışmalarında bu sınıflandırmayı derinleştirerek, içindekiler grubunun üst düzey içerdekiler, düşük düzey içerdekiler ve esir grup (prisoner groups); dışardakiler grubunun ise potansiyel içerdekiler, zorunluluktan dolayı dışardakiler ve ideolojik olarak dışardakiler olarak kendi içinde üç türünün olduğunu ileri sürmüştür (s.93).

politikaları ve meseleleri kontrol altında tutamaz. Ağa girişin oldukça kolay olmasından dolayı aktörler sık sık ağın içinde ve dışında hareket ederler. Bu sebeple ağın sınırları oldukça muğlaktır; bir ağın nerede bittiği ve ağ çevresinin nerede başladığını söylemek neredeyse imkânsızdır. Bir mesele ağının somut ve kesin biçimde neye benzediğini tarif etmek de birçok durumda zordur. Çünkü herhangi bir zamanda ağın tamamı veya bir kısmı aktif olabilir ve zamanla çeşitli bağlantılar yoğunlaşabilir veya sönebilir. Ayrıca bir kamu politikası alanında, konunun farklı yönlerine ilişkin birçok mesele ağı bulunabilir. Örneğin sağlık politikası alanında finansman ve kontrol, sigorta, beslenme, medikal vb. konularda farklı ağlar aktif olabilir (Heclo, 1978, s. 92-97/273-278).

Politika topluluğu kavramı ise mesele ağlarının tersine, katılımcı sayısının az ama politika yapımında son derece etkili olduğu bir ağ yapısını tarif etmektedir. Marsh ve Rhodes (1992), bir ağın politika topluluğu veya mesele ağı türünde mi olduğunu belirlemek için üyelik, entegrasyon, kaynaklar ve güç olmak üzere dört kıstas belirlemiştir. Her iki türün birbirinin karşıtı özelliklere sahip olduğu bu sınıflandırmada temel ölçüt ağın yapısı ve ağ üyelerinin birbiri ile etkileşimlerinin özellikleridir.

Tablo 2 Politika Ağı Türleri

		POLİTİKA TOPLULUĞU	MESELE AĞLARI
ÜYELİK	Katılımcı sayısı	Çok sınırlı sayıda, bazı gruplar bilinçli bir şekilde dışarıda bırakılır	Geniş
	Çıkar/ilgi türü	Ekonomik ve/veya profesyonel çıkarlar hâkimdir	Etkilenen çıkarları kapsar
BÜTÜNLEŞME	Etkileşim sıklığı	Sıklıkla, yüksek kalitede, tüm grupların bütün konular üzerinde etkileşimi politik meselelerle ilişkili	İletişimin sıklığı ve yoğunluğu iniş çıkışlı
	Devamlılık	Üyelik, değerler ve sonuçlar sürekli zamanlı	Erişim önemli ölçüde inişli çıkışlı
	Uzlaşma	Tüm katılımcılar temel değerleri paylaşır ve sonuçların meşruluğunu kabul eder	Bir ölçüde anlaşma vardır, ama çatışma her zaman vardır
KAYNAKLAR	Kaynakların ağ içindeki dağılımı	Tüm üyelerin kaynakları var; temel ilişki bir değişim ilişkisi	Bazı katılımcıların kaynakları var, ancak çok sınırlı ve temel ilişki danışmacı.
	Kaynakların katılımcı organizasyon içindeki dağılımı	Hiyerarşik; lider üyeleri dağıtabilir.	Çeşitli ve değişken dağılım ve üyeleri düzenleme kapasitesi
GÜÇ		Üyeler arasında bir güç dengesi var. Bir grup egemen olsa bile, topluluk ısrarcı olursa pozitif-toplamı oyun olmalı.	Kaynakların ve erişimin eşitsizliğinin bir yansıması olarak eşit olmayan güçler. Sıfır-toplamı bir oyun.

Kaynak: (Marsh ve Rhodes, Policy Communities and Issue Networks, 1992, s. 251)

Marsh ve Rhodes (1992), ağın dışlayıcı, kapalı veya açık karakteri açısından politika topluluğu ile mesele ağlarını birbirinden ayırmaktadır. Politika topluluğunda, ağa giriş oldukça zordur ve sıkı kurallara bağlanmıştır. Ağın dışlayıcı ve kapalı yapısından dolayı politika topluluğunda sınırlı sayıda aktör vardır. Mesele ağları ise açık yapıdadır, bu sebeple fazla sayıda katılımcı vardır ve yeni aktörlerin ağa rahatlıkla girebilmesinden dolayı üyeler sürekli değişir. Politika topluluğunda, üye sayısının az ve üyelerin etkili olmasından dolayı üyelerin ağ içinde birbirleriyle etkileşimleri düzenli ve yüksek kalitede gerçekleşmektedir. Üyelik, ortak değerler ve istenen politika sonuçlarında çoğunlukla uzlaşma ve istikrar vardır. Bunun aksine mesele ağlarında üyelerin birbirleriyle etkileşimi oldukça düzensiz ve düşük yoğunluktadır. Üyelik, ortak değerler ve amaçlanan politika sonuçlarında istikrarsız ve değişken bir yapı vardır. Ağın çok sayıda ve çeşitli üyelerden meydana gelmesi, sorunu ve çözümü

belirleme noktasında sürekli bir çatışma halini canlı tutmaktadır. Bu sebeple politika topluluğunda politika amaçları ve oyunun kurallarını belirlemede üyeler kolaylıkla uzlaşabiliyorken, mesele ağlarında üyeler uzlaşma konusunda başarısız olmaktadır.

Marsh ve Rhodes (1992), ağ türleri karşılaştırmasında, üyelerin kaynaklarının ve kaynakların politika sürecindeki değerinin politika topluluğu ve mesele ağlarında birbirinden oldukça farklı olduğunu vurgulamaktadır. Mesele ağlarında, üyeler sayıca fazla olmasına rağmen, oldukça sınırlı kaynaklara sahiptir. Ayrıca üyeler kaynakları açısından eşit pozisyonda değildir. Bu sebeple politika yapım sürecine kısıtlı erişimi ve dolayısıyla çok düşük etkisi vardır. Herkesin kazanabildiği veya en azından birilerinin kaybetmediği bir güç dengesinden de bahsedilemez. Aksine birilerinin kazanması, diğerlerinin kaybetmesiyle sonuçlanır. Politika topluluğunda ise az sayıda üyenin tamamının diğer üyelerle değiştirebileceği kaynakları vardır; bu kaynaklar politika yapım sürecinde aktörlere önemli bir pozisyon ve kontrol imkânı sağlar. Politika sonuçlarından daha fazla fayda sağlayan baskın bir grup olsa bile, her üyenin politika süreçlerinde etkisini arttıracığı, karşılıklı genişleyen ve hiçbir üyenin feda edilmediği bir güç yapısı bulunmaktadır.

Bir politika ağının mesele ağı veya politika topluluğu özelliği göstermesi politika alanlarına göre farklılık gösterebilir. Örneğin rant değeri yüksek olan politika alanlarında kapalı yapıdaki politika topluluğu türünde ağlar varken, diğer alanlarda mesele ağları türünde ağlar oluşabilir. Ayrıca bir politika alanındaki ağ yapısı zaman içinde yaşanan gelişmelerle değişebilir. Bir politika alanının teknik hale gelmesi uzmanlaşmış bir alan yaratır ve bu alandan çeşitli kesimlerin dışlanması ile sonuçlanır. Bu durum kapalı yapıdaki ağların oluşmasına zemin hazırlar. Politika alanının politikleşmesi ise kapalı olan ağların mesele ağları türüne dönüşmesini beraberinde getirir. Smith'in İngiltere'de gıda politikaları üzerinde yaptığı araştırması konuyu somutlaştırmak açısından yerindedir. Smith (1991), siyasal ve ekonomik tercihlerle bir kamu politikası alanının bilinçli bir şekilde politikleşebileceği veya politikadan uzaklaştırılabileceğini belirterek, bu tercihler doğrultusunda politika ağ yapısının nasıl değiştiğine İngiltere'de gıda politikaları üzerine yaptığı analizlerle açıklık getirmektedir.

İngiltere’de ikinci dünya savaşı boyunca daha açık yapıda bir gıda politikası vardır, ancak ikinci dünya savaşı sonrasında genel bir kıtlık baş göstermiş ve gıda sıkıntısı İngiltere ekonomisini sıkıntıya sokmuştur. Bu sıkıntıları aşma noktasında gıda üretiminin genişlemesini öngören bir programın açıklanmasıyla çiftçilerin ekonomik önemi oldukça artmıştır. Artık gıda ve tarım politikaları İngiltere için çok önemlidir, ancak gittikçe teknik bir konu olarak görülmeye başlanmıştır. Çıkarılan kanunlarla çiftçilere tarım politikasında önemli bir rol verilirken, diğer gruplar bilinçli olarak dışarıda bırakılmıştır. Gıda, tarım ve balıkçılık bakanlıkları birleştirilmiş ve tarım dışı alanlarda var olan özerk politika ağları bu işlevini yitirerek *tarım topluluğunun* hâkimiyeti altına girmiştir. Gıda politikalarındaki bu tablo 1980’li yıllarda böcek ilacı, katkı maddeleri, hormonlar, biyo-teknoloji gibi gıda üzerinden yürütülen yeni tartışma alanları ile değişmeye başlamıştır. Yumurtada bulunan bir virüs ile ortaya çıkan “Salmonella” krizi, diğer tüm faktörlerle birlikte gıda politikalarında ve politika topluluğunda bir kırılmaya neden olmuştur. Gıdanın yeniden politik bir mesele haline gelmesi ve özellikle medyanın konuya yönelik yoğun ilgisi gıda politikalarından grupların dışlanmasını zorlaştırmıştır. Krizin ardından bakanlık konumunu korumak amacıyla politikalarda daha açık bir tavır benimsemiş ve bu durum daha önce pasif olan grupların gıda politikası konusunda aktif olmasına ve politikalar üzerinde baskı kurmasına olanak sağlamıştır. Böylece önceden bilinçli bir tercihle gıda politikası alanında oluşturulan politika topluluğu yerini, kontrol edilmesi güç gelişmeler ile mesele ağlarına bırakmıştır (Smith, 1991).

Bu konuda bir diğer çalışma ise Read’in (1992) tütün endüstrisindeki politika ağlarını analiz ettiği çalışmadır. Read çalışmasında tütün endüstrisi ile hazine, ticaret ve sanayi gibi hükümetin bazı bölümleri arasında kapalı bir ağın varlığını ortaya koymuştur. Politika topluluğu niteliği gösteren bu kuvvetli ağdan çıkan kararlar kamuoyu gündeminde değildir, neredeyse hiç itiraza uğramadan kabul edilmektedir. Ancak 1970’lerden itibaren sigara ile kanser ve kalp hastalıkları arasındaki ilişkinin doğrulanması ile mevcut ağ sarsılmış ve Sigara ve Sağlık Hareketi gibi yeni baskı grupları oluşturulmuştur. Tütün endüstrisinin kendi konumunu korumak için diğer çıkarları ağa dâhil etmesi ve muhalefet tarafından halkı ve seçkinlerin kanaatlerini etkilemeye mecbur bırakılması gibi sebeplerin de eklenmesiyle ağın yapısı değişmiştir. Ancak, ağın değişmesine ve yeni aktörlerin aktif olmasına rağmen politika

topluluğu tamamen bozulmamıştır. Bu noktada Read'in çalışmasının temel iddiası önem kazanmaktadır. Marsh ve Rhodes'un politika topluluğu ve mesele ağları kavramlarını politika ağlarının karşıt iki ucu olarak sunmasına rağmen, Read bu iki türün birbirleri ile sınırdış olduğunu ve birlikte var olabileceğini iddia etmektedir. Read'in çalışmasının sonuçlarına göre, ağın merkezini politika topluluğu yani bütün endüstrisi ve hükümet oluştururken, dış çevreyi de Sigara ve Sağlık Hareketi, İngiliz Tıp Birliği/BMA gibi baskı gruplarının yer aldığı mesele ağları oluşturmaktadır (Read, 1992).

1.3 Politika Ağları Yazınında Mevcut Tartışmalar

Politika süreci teknik bir konu olmaktan çok siyasal bir konudur. Politika alanında birbiriyle yarışan çok çeşitli çıkarlar vardır. Bu çıkarlardan bir kısmını koruyan politik sonuçlar elde edildiğinde diğer bir kısım çıkarlar zarar görmektedir. Konuya bireysel perspektiften bakan düşünürler, mikro düzeyde incelemeleri benimsemişlerdir. Bu bakış açısına göre politika sonuçları öznelerin stratejik olarak hesapladıkları eylemlerinin bir sonucudur. Aktörler/failler verili olan politika seçenekleri içinden seçim yapmak, çıkarlarına ulaşmak veya arttırmak için pazarlık yapmak, müzakere etmek ve ağdan ayrılmak gibi yöntemler kullanırlar. Aktör odaklı yaklaşımlar, politika sürecini analiz ederken bireylerin eylemlerini merkeze koymaktadır.

Aktör odaklı yaklaşımlardan ilki plüralizmdir. Plüralizm, mutlakiyetçi devlet fikrine ve monizme tepki olarak ortaya çıkmıştır. Belirli bir fikrin egemenliğini önlemede farklılıklar önemlidir. Plüralizm, devlette güç yoğunlaşmasının kesinlikle önlenmesi ve gücün dağıtılması gerektiğini vurgular (Smith M. , 2006, s. 22). Kişileri, grupları ve onların eylemlerini hükümetin gücü karşısında dengeleyici bir unsur olarak görür. Plüralistler, eşit güç dağılımı varsayımının gerçek politika sahnesinde geçerli olamayacak kadar iyimser olduğu yönünde eleştirilmektedir. Bu eleştiriye yönelten elit yaklaşımı da esasında aktör odaklı bir yaklaşımdır.

Elit teori plüralist teorinin eşit güç dağılımına ve politika süreçlerine her aktörün etki edebileceği fikrine karşı çıkar. Gücü elinde tutan ve politik kararları etkileyebilen yalnızca sınırlı sayıda bir azınlıktır. Bu azınlığı elit yapan ve bu derece güçlendiren ise elinde bulundurduğu para, bilgi gibi kaynaklardır. "Elit yaklaşımı politika süreci analizlerinde, örgütlerdeki stratejik konumları işgal eden elitleri ve onların

etkileşimlerini analiz ederek gücün yoğunlaştığı kilit aktörleri ve bu gücün politika alanlarında nasıl uygulandığını araştırır” (Wang, 2010, s. 102-103).

Bireyci bakış açısıyla değerlendirilebilecek bir diğer yaklaşım rasyonel seçim modelidir. “Rasyonel seçim modeli toplum veya yönetim süreçlerinin nasıl çalıştığına ilişkin bir teori değil, sosyal dünya hakkında sorular soran ve bu soruların cevapları için bazı standart yöntemler sağlayan bir metodoloji veya düzenleyici bir perspektif olarak değerlendirilmektedir” (Dowding, 2011, s. 36). Rasyonel seçim modeli, metodolojik bireyciliği bir analiz yöntemi olarak kullanır. Bireyi her türlü yapıdan bağımsız olarak ele alan bu model, karmaşık sosyal olguları bireylerin eylemleri yoluyla açıklar. Sosyal yaşamın temel biriminin birey ve eylemleri olduğu; sosyal kurumları ve sosyal değişimi açıklamada bireysel eylem ve etkileşimlerin belirleyici olduğu şeklinde bir bakışa sahiptir (Scott, 2000b, s. 127-128). Bu modele göre bireyler kendi çıkarlarını korumak ve arttırmak için seçenekler arasından kendileri için en iyi alternatifini seçerler ve bu seçimi fayda/maliyet analizi ile yaparlar. Kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için diğer aktörlerle etkileşime girerler ve böylece bireylerin eylemleri ve aralarındaki etkileşimler sosyal ve siyasal alanı şekillendirir.

Yapısalcı bakış ise aktör odaklı değildir. Yapısalcı yaklaşım politikalara etkileri bağlamında kişisel ilişkilerden daha çok ağın yapısını ve siyasal kurumlar arası yapısal ilişkilerin önemini vurgularlar. Ağlar karmaşık ve dinamiktir, çoklu ve birbirini örten ilişkiler ve karşılıklı bağımlılık vardır. Yapısalcı yaklaşım kurumların birbirlerine bağımlı olduklarını ve bu bağımlılıkları kendi stratejileriyle yönettiklerini ileri sürer. Ağlar üzerine Avrupa yazınında bu yaklaşım daha çok tercih edilmektedir. (Rhodes, 2006, s. 6).

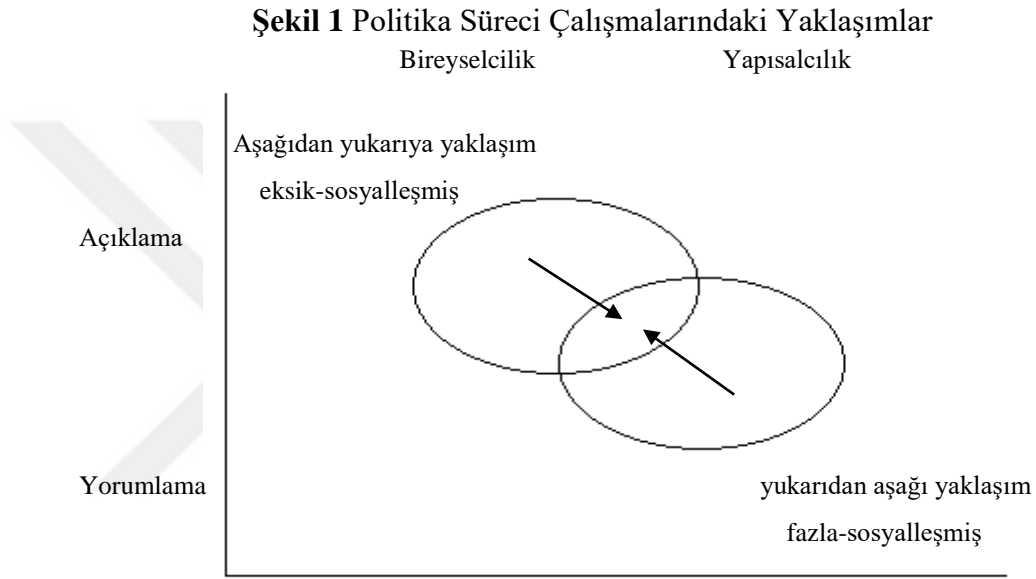
Yapısalcı yaklaşım zenginlik, güç, iletişim, dil ve mitleri içeren ekonomik ve politik faktörleri değerlendirmeye odaklı daha geniş bir araştırma tekniğidir. Bir yapının tam olarak ne olduğu, yapıların tartışıldığı disipline bağlı olarak değişir. Örneğin, altta yatan belirleyici yapı, Marksizm’de ekonomik, dilbiliminde belirli bir dil gramerinde, sistem analizinde bir sistemde veya bazı feminist yapısal analizlerde cinsiyet ilişkilerinde olabilir (Schwand, 2007, s. 278; Van Gramberg, 2016, s. 4-5). Yapısalcılardan Marsh ve Smith (2000) Dowding’in bireyci yaklaşımına karşı çıkarak, ağ içindeki kararların bireylerin uygun alternatifler arasından rasyonel seçiminin basit

bir sonucu olmadığını, çünkü ağların geçmiş çatışmaları, güncel örgütsel güç yapılarını ve ağın ve ağdaki karar vericilerin kültür ve değerlerini yansıttığını ifade etmektedir. Ağlar içinde inançlar, değerler, kültürler ve davranış formları kurumsallaşır. Her ağın -özellikle politika topluluklarının- bir kültürü vardır ve bu kültür ağın üyelerinin davranışlarını şekillendirir. Ağın kültürü bir bakıma ağ içindeki oyunun kurallarını da belirler ve bu kurallar ağa kimlerin katılacağı, katılımcıların nasıl davranacağı üzerinde belirleyici olur. Bu kurallara uymayan kişiler ağdan dışlanır. Dolayısıyla ağın kültürü fırsatlar yaratabildiği gibi üyeler üzerinde baskı da yaratabilir. Bu açıdan ağın kültürü ağın yapısını belirleyen ve istikrarını sağlayan temel unsurlardandır. Yapısalcı yaklaşıma göre ağlar ve ağ yapıları aktörleri/failleri zorlayan ve bazı durumlarda işleri kolaylaştıran yapılardır. Dolayısıyla esas belirleyici olan bireyin eylemleri değil, bireyin eylemlerini de şekillendiren ağın yapısıdır (Marsh ve Smith, 2000, s. 5-6).

Ağlara yapısal perspektiften bakan bir diğer isim Knoke (1994), politik sistemin temel biriminin birey değil, sosyal aktörler tarafından işgal edilen konum ya da roller ve bu konumlar arasındaki ilişkiler olduğunu söylemektedir. Rolün önemi, diğer rollerle etkileşime geçme yollarını belirlemesinden kaynaklanmaktadır. Her toplumsal rol, düzenli olarak etkileşime girdiği bir veya daha fazla tamamlayıcı rolle ilişkili olarak var olur. Politik sistemde görevin getirdiği roller duruma göre geçicilik gösterir (gelir ve gider), ama pozisyonlar arasındaki güç konumları nispeten istikrarlı bir şekilde devam eder (örneğin öğretmen-öğrenci/hasta-doktor arasında eşitsiz güç ilişkisi). Konumlar ve ilişkiler tek bir yapının ayrılmaz iki yönüdür. Bir ağın sosyal konumunu işgal eden kişi veya gruplar arasındaki sürekli değişen ilişkiler, yeni rollerin ortaya çıkmasına ve eski rollerin dönüşmesine neden olur (Knoke, 1994, s. 7-8).

Politika alanında etkili faktörleri analiz etmeye çalışan bu iki yaklaşım -bireyci ve yapısalcı- çeşitli yönlerden eleştirilmektedir. Bireyci yaklaşım, sadece bireye odaklanarak, bireyin gömülü olduğu sosyal çevreyi, ağ yapısını, ekonomik ve siyasal iklimi hesaba katmaz. Ancak bireylerin tercihlerini doğrudan etkileyen içinde bulunduğu şartlardır. Sosyal, ekonomik ve siyasal yapı bireylerin eylemlerini ve fırsatlarını belirler. Ağ, toplum içinde var olan cinsiyetçi yaklaşımlar, sosyo-ekonomik farklılıklar gibi yapısal eşitsizliklerin yansıdığı bir düzeydir. Yani bireylerin eylemleri, içinde hareket ettikleri bağlamla sıkı bir ilişki içindedir (Marsh ve Smith, 2001, s. 535-

537). Bu sebeple bireyci yaklaşım büyük resmi göremediği gerekçesiyle eleştirilmektedir. Yapısalci yaklaşım ise, analize makro düzeyden giriştiği için ağ içinde bireyin, eylemlerinin ve ilişkilerinin ihmal edildiği konusunda eleştirilmektedir (Van Gramberg, 2016, s. 4-5). Bu eleştirilerden yola çıkarak bireyci ve yapısalci yaklaşımları birleştiren çalışmalar da vardır. Wang (2010), ağ yaklaşımını politika sürecinde yapı ve aktörlerin rollerini birbirine ilişirtmek ve bütünleşik bir yaklaşım ortaya koymak için kullanmıştır.

Kaynak: (Wang, 2010, s. 110)

Aktörlerin ağ içindeki yapısal konumları ile bireysel tercih ve eylemlerini birbirine bağlamak, mikro-makro düzey uçurumlar arasında köprü kurmak, yapı ve aktörleri birleştirmek için ağ yaklaşımının güçlü bir kavramsal araç olduğu söylenebilir (Wang, 2010, s. 106; Emirbayer ve Goodwin, 1994, s. 1446).

1.4 Politika Ağları ile Kamu Politikası ve Politika Değişimi Arasındaki İlişki

Politika ağları yazını, ağların kamu politikaları üzerinde önemli bir etkisi olduğu konusunda uzlaşmıştır. Belirli bir alanda politikacılar tarafından açıklanan bir program ve bu programı uygulamak üzere yapılan yasal-yönetmelik düzenlemelerin arkasında çoğu zaman karşılıklı çıkar alışverişine ve kaynak bağımlılığına dayanan girift ilişkiler ve bu ilişkilerin kemikleştiği ağlar bulunmaktadır. Mevcut politikalar, ilgili alandaki

ağların güç ve çıkar dengelerine, yapılarına ve iç dinamiklerine bağlı olarak zaman içinde değişmektedir.

Politika topluluğu türünde politika ağları politika değişimlerini sınırlandırma ve politikalarda istikrarı koruma eğilimdedir. Politikalar üzerinde en çok etkide bulunabilen ağlar olan politika toplulukları kaynak bağımlılığına, çıkarların ortaklığına, ağ içinde çıkarlar dengesine ve uzlaşmacı ilişkilere dayanır. Tüm ağ üyeleri kazançlı çıkabilmek için dengeleri ve elde ettikleri çıkarları korumaya çalışırlar. Bu tür bir ağ içinde politika değişikliği fikrini gündeme getiren aktör ve gruplar ortaya çıkarsa, ağın genel tutumu ayrık unsurların dışarı atılması yönündedir (Rhodes ve Marsh, 1992, s. 197; Sagara, 2014, s. 81-84). Ancak bununla birlikte uzun vadede ülkelerin çeşitli alanlardaki kamu politikalarında yumuşak veya sert düzeyde değişimler görülmektedir. Bu politika değişimlerini açıklama noktasında da politika ağları yazını yardımcı olmaktadır.

Ağ yapılarının politika değişimi üzerinde etkisi bulunmaktadır. Politika değişimlerinin biçim ve hızına göre sınıflandırılması mümkündür. Politika değişimlerinin biçimi tedrici veya paradigmatik (köklü, derin), hızı ise hızlı veya yavaş gerçekleşebilir. Bazı ağ yapılarında normal politika sürecinin bir parçası olarak tedrici (kademeli, s. gradual) politika değişimleri gerçekleşirken, diğerlerinde ise politikaların çok belirgin ve sert bir şekilde yeniden yapılandırıldığı köklü değişimler gerçekleşmektedir. Coleman, Skogstad ve Atkinson (1996), bu konuda uzlaşma temelli, problem çözme odaklı ağlarla, çıkarıcı ve pazarlık dinamiğinin üst düzeyde olduğu ağları birbirinden ayırmaktadır. Uzlaşma temelli, problem çözücü ağlar -politika topluluğu türünde ağlar- aşamalı ve birikimli değişimleri kolaylaştırırken, çıkar temelli çoğulcu yapıdaki ağlarda -mesele ağları türünde ağlar- genellikle paradigmatik politika değişimleri görülmektedir (Aktaran: Skogstad, 2008, s. 214). Durrant ve Diehl (1989), politika değişiminin biçimi kadar hızı ve temposunun da önemini vurgulamaktadır. Paradigmatik değişimler hızlı bir tempoda olabileceği gibi yavaş bir tempoda da gerçekleşebilmektedir. Aynı durum tedrici politika değişiklikleri için de geçerlidir (Aktaran: Howlet, 2002, s. 242).

Howlet, Peter Hall'un politika değişikliğini ölçmek için geliştirdiği üçlü kavramsallaştırmayı geliştirerek, politika değişikliklerini ölçmek ve değişimi

sınıflandırmak için politika amaçları, program özellikleri, politika araç türleri ve araç bileşenleri olarak dört temel değişken ortaya koymuştur. Bu değişkenleri ağı yeni fikirlerin ve yeni aktörlerin girebilme durumu doğrultusunda değerlendirmiştir.

Tablo 3 Politika Alt Sistemleri ve Politika Değişimi

Yeni Fikirlerin Ağı Girişi	Yeni Aktörlerin Ağı Girişi	
Evet	Evet	Hayır
Hayır	Politika amaçları	Program özellikleri
	Politika araçları türleri	Araç bileşenleri
Evet	Açık sistem	Çekişmeli sistem
Hayır	Dirençli sistem	Kapalı sistem
Yeni Fikirleri Kabulü	Evet	Hayır
	Yeni Aktörlerin Kabulü	

Kaynak: Howlet, 2002, s. 246-247'den uyarlanmıştır.

Açık olarak sınıflandırılan bir ağı yeni aktörlerin ve yeni fikirlerin aynı anda girmesi derin ve etkili değişimlere yol açmaktadır. Yeni aktörlerin ve yeni fikirlerin giremediği, normal/olağan politika sürecinin bir uzantısı/devamı olarak gerçekleşen tedrici değişimlerin gerçekleştiği kapalı ağlarda ise sadece araç bileşenlerinde değişim gerçekleşmektedir. Sadece yeni aktörlerin girişinin mümkün olduğu dirençli ağlarda politika araç türlerinde, sadece yeni fikirlerin girebildiği çekişmeli ağlarda ise program özelliklerinde değişim gerçekleşebilmektedir (Howlet, 2002, s. 245-248). Howlet (2002), Kanada'da ticaret, ulaşım, eğitim ve bankacılık sektörlerindeki ağların 10 yıllık süreçteki değişiminin politika değişiklikleri üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasında, daha az kurumsallaşmış, ağı yeni üye ve fikirlerin girişine daha açık olan eğitim ve bankacılık sektörlerinde politika değişikliklerinin, politika amaçlarında ve program özelliklerinde derin değişikliklere neden olduğunu tespit etmiştir. Buna karşın daha kapalı nitelikte ve 10 yıllık süreç içerisinde üye yapısı küçülen ulaşım ve ticaret sektörlerinde sadece politika araç türleri ve araç bileşenlerinde tedrici değişimlerin gerçekleştiği sonucuna ulaşmıştır.

Howlet'in açık sistem ve kapalı sistem sınıflandırması özellikleri itibariyle mesele ağları ve politika topluluğu kavramsallaştırmasına denk düşmektedir. Mesele ağlarının politikalar üzerindeki etkisi, politika topluluğunun etkisine nazaran, daha sınırlıdır. Politika toplulukları, büyük ölçüde çıkarların ortaklığına, yüksek düzeyde kaynak bağımlılığına dayandığı için politika değişikliğinden mümkün olduğu ölçüde kaçınırlar ve mevcut çıkarlarından ödün vermemek ve dengeleri bozmamak için

politikalarda istikrarı isterler. Bu tabloya rağmen ülkelerin belirli alanlardaki politikalarının sıklıkla değiştiği gözlenmektedir. Politika değişimi üzerine politika ağları yazını, politika değişikliklerinin çoğunlukla politika ağlarında ve ağ içindeki kaynak bağımlılığında meydana gelen değişimden kaynaklandığı konusunda bir açıklama yaparlar. Politika değişimine sebep olan faktörler olarak ağ ve kaynak değişiminin içsel ve dışsal etkenleri bulunmaktadır.

Ağın ve kaynak bağımlılığının değişmesine sebep olan faktörlerden ilki içsel faktörlerdir. Ağ üyeleri bilgi, para, yetki gibi çeşitli kaynakları elinde tutmakta ve politika sonuçlarından kendi lehine fayda sağlayabilecek şekilde bu kaynakları kullanmaktadır. Özellikle politika topluluklarında ağ üyelerinin her biri önemli kaynaklara sahiptir ve ağ içindeki konumunda bu kaynaklar önemli bir pozisyon sağlar. Ayrıca böyle ağlarda politika pazarlıkları neticesinde tüm üyelerin kazanmasıyla sonuçlanan bir çıkarlar dengesi vardır. Ancak bazı durumlarda kimi üyelerin kaynakları artıp, azalabilir ve bu durum kaynak bağımlılığının yoğunluk ve biçiminin değişmesiyle sonuçlanabilir. Kaynak bağımlılığındaki bu değişimler neticesinde ağ içinde anlaşmazlığın ortaya çıkması, bazı üyelerin ağ dışına atılmasıyla sonuçlanabilir ve ağın yapısını değiştirebilir (Marsh ve Rhodes, 1992, s. 262; Sagara, 2014, s. 81). Ağ içinde kendiliğinden ortaya çıkabilecek böylesi bir değişime nadir rastlanılmaktadır. Politika değişikliklerini meydana getiren ağlardaki ve kaynaklardaki değişim dış dünyadan tamamen bağımsız değildir. Ekonomik, ideolojik, sosyal, bilgi temelli gelişmeler ve ağların içinde bulunduğu bağlam ağların biçimini değiştirmektedir (Compston, 2009, s. 47-49; Marsh ve Rhodes, 1992, s. 257-259; Marsh ve Smith, 2000, s. 7-9).

İlk olarak ekonomideki değişimler ile politika ağı değişimleri arasında bir bağın olduğunu söylemek mümkündür. Ekonomik durgunluk veya işsizlik oranlarının artması gibi ekonomik durumdaki bozulmalar politika ağlarının değişimini beraberinde getirebilmektedir. Örneğin ekonominin kötüye gitmesi durumunda resmi aktörler sonraki seçimlerde seçim şansını azaltacak bir durgunluktan kaçınarak kendi pozisyonlarını korumak noktasında iş dünyasına daha bağımlı hale gelebilmekte ve ekonomik bozulmayı önleyici kararlarla bu alandaki ağları desteklemektedir. Diğer yandan ekonomik krizler ekonomi politikalarındaki değişimi kökten değiştirmekte ve

ekonomi politikaları bu doğrultuda yeni ağlar yaratabilmektedir (Compston, 2009, s. 47-49; Marsh ve Rhodes, 1992, s. 257-259; Marsh ve Smith, 2000, s. 7-9).

İkinci olarak sosyal yapıdaki değişimler de dolaylı olarak politika ağlarında değişime sebep olabilmektedir. Örneğin refah düzeyinin artması, toplumun genelinin ilgili olduğu alanların ve değerlerin değişmesine sebep olur. Refah düzeyi artan kesimlerde çevre, barış gibi yeni meselelerle ilgili yeni ağların oluşumuna ve yeni ağların etkisi ölçüsünde var olan ağların değişimine sebep olabilir (Compston, 2009, s. 47-49; Marsh ve Rhodes, 1992, s. 257-259; Marsh ve Smith, 2000, s. 7-9).

Diğer yandan benimsenen resmi ideolojinin değişmesi kimi ağların bilinçli bir şekilde dağıtılıp, yeni ağların oluşmasına neden olabilmektedir. Farklı politikalara sahip olan siyasal partiler düşünüldüğünde, iktidar değişimlerinin de belirli politik kural ve normları değiştirdiği, bazı kesimlerin politika yapım sürecinden uzaklaştırılması, bazılarının ise bu alana girişinin sağlanması veya kolaylaştırması gibi sonuçlara yol açtığı görülmektedir (Compston, 2009, s. 47-49; Marsh ve Rhodes, 1992, s. 257-259; Marsh ve Smith, 2000, s. 7-9).

Bilgi ve teknolojik gelişmeler veya bu gelişmeler ile kamuoyunu ilgilendiren bilgilerin yayılması politika ağlarının yapısını etkilemektedir. Örneğin gıda alanında katkı maddeleri, hormonlar ve genetiği değiştirilmiş gıdalara karşı kamuoyu tepkisinin oluşması, çeşitli yiyeceklerde bakteri tespit edilmesi ile sağlıksız gıdaların infiale neden olması yeni örgütlenmeleri, eylemleri gündeme getirerek resmi aktörlerin tutumu üzerinde belirleyici role sahip olabilmektedir. Kamuoyunun oluşması ile mesele ağları tipinde ağlar yaygınlaşarak politikacıların tutumlarında ve politika tercihlerinde değişimlere sebep olmaktadır. Benzer örnekler çevre, enerji, iklim değişikliği, küresel ısınma, sağlık alanında da mevcuttur (Compston, 2009, s. 47-49; Marsh ve Rhodes, 1992, s. 257-259; Marsh ve Smith, 2000, s. 7-9).⁴

Marsh ve Smith'in (2000) ifadesiyle politika ağları ile politika değişimi arasındaki ilişki tek yönlü değildir. Politika ağlarının politika sonuçları üzerinde etkisi olduğu

---

⁴ Bknz, Smith, Martin, J. (1991). *From Policy Community to Issue Network, Salmonella in Eggs and The New Politics of Food*, Public Administration 69, 235-255; Read, Melvyn D. (1992). *Policy Networks and Issue Networks The Politics of Smoking*, Marsh and Rhodes (ed.) Policy Networks in British Government, Oxford: Clarendon Press.

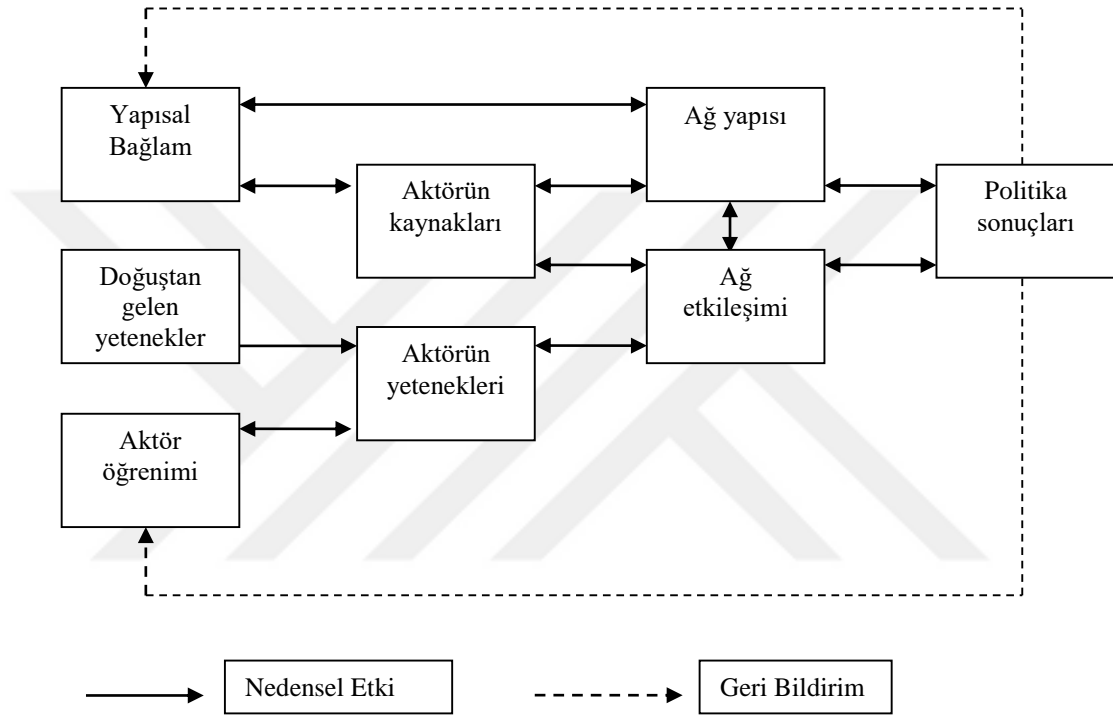
gibi, politika sonuçları da politika ağlarını etkilemektedir. Belirli politika sonuçları ağ üyeliğinde ya da ağdaki kaynakların dengesinde bir değişime neden olabilir. Örneğin hükümetin sağlık politikalarındaki değişim, doktorların her hangi bir ağdan çıkarılmasıyla sonuçlanmasa bile, ağdaki pazarlık gücünü zayıflatabilir. İkinci olarak politika sonuçları daha geniş sosyal yapı üzerinde etkili olarak ağdaki ilişkilerde belirli bir çıkarın konumunu zayıflatabilir. Bir dizi ekonomik politikaların sivil toplum içinde sendikaların konumunu zayıflatması ve takiben sendikaların politika yapım süreçlerindeki rollerini fiilen sona erdirmesi bu duruma bir örnektir. Üçüncü olarak politika sonuçları ağ aktörlerini doğrudan etkileyebilir. Aktörler, ağdaki eylemlerinin kendilerine ya da temsil ettikleri örgüte faydalı olup olmadığına ya da genel olarak ağın kendisine bir çıkar kazandırıp kazandıramadıklarına bakarak kendilerine yeni stratejiler geliştirebilirler (ss. 22-23).

Çoğu zaman resmi aktörler ağları kontrol etme ve çeşitli biçimlerde fayda sağlama amacıyla bir aktör olarak ağın içinden veya dışından ağları etkileyecek hamlelerde bulunabilir. Sagara, Michael Mann'ın despotik güç ve altyapısal güç ayrımını kullanarak ağın yapısını ve ağ içindeki kaynak bağımlılığını değiştirmede resmi aktörlerin rolünü açıklamaya çalışmıştır. Altyapısal güç, devletin sivil topluma nüfuz etme kapasitesidir ve resmi aktörler genellikle altyapısal güce bağımlıdır. Altyapısal gücü kullanma bedeli resmi aktörler için çok düşük iken, despotik gücü kullanmanın bedeli çok daha yüksektir. Despotik güç kullanıldıkça, grupların işbirliğini ve desteğini kaybeden resmi aktörlerin altyapı gücü zayıflamaktadır. Despotik güç, resmi aktörlerin ağlar ve ağları oluşturan gruplarla müzakere rutini olmaksızın amaçlarını gerçekleştirmek için doğrudan eylemde bulunması anlamına gelmektedir. Aslında resmi aktörler, sahip oldukları yetkilerden dolayı politika topluluğunu bozmak için her zaman yeterli güce sahiptir. Eğer bu gücü kullanmanın bedeline katlanmaya hazırsa despotik gücünü kullanır. Örneğin resmi aktörler politika topluluğunu bozmak için yeni grupların bir ağa girişine izin vererek, kararları grupların desteğini armaksızın kendisi alarak, farklı gruplara imtiyaz vererek ya da karar alımı için yetkili kurumları değiştirerek despotik gücünü kullanabilir (Sagara, 2014, s. 82).

Politika ağları ile politika sonuçlarının hangisinin bir diğeri üzerinde belirleyici olduğunu tespit etmek veya politika değişikliğine sebep olan iç ve dış faktörleri birbirinden kesin çizgilerle ayırmak çoğu zaman mümkün ve hatta makul değildir.

Çünkü her biri bir diğer süreçten etkilenen ve bir diğerini derinden etkileyen ilişkisel dinamiklere sahiptir. Ağdaki kaynak bağımlılığını etkileyen iç ve dış faktörleri tespit etmek, politika ağları ile kamu politikaları arasındaki etkileşimi ortaya çıkarmak önemlidir. Bu da, Marsh ve Smith'in (2000) çalışmasında açıkladığı gibi diyalektik bir yaklaşımı gerektirir.

Şekil 2 Politika ağları ile Politika Sonuçlarına İlişkin Diyalektik Yaklaşım

Kaynak: (Marsh ve Smith, 2000, s. 10).

Şemada görüldüğü gibi tüm değişkenler arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Politika ağı ve ağın üyeleri daha geniş bir yapısal bağlamın içinde konumlanmaktadır ve bu bağlam ağ yapısı ve aktörlerin pazarlık yapmak için kullandığı kaynakları doğrudan etkilemektedir. Ağı oluşturan aktörlerin pazarlık yetenekleri aslına bakılırsa doğuştan gelen yetenekler ile sonradan kazanılan yeteneklerin ortak bir ürünüdür. Aktörlerin sonradan edindiği yetenekler büyük ölçüde politika sonuçlarının geri beslemesiyle oluşmaktadır. Ağın çıkar elde etme sürecinde ağ içinde ve dışında kurduğu iletişim-etkileşimlerin tümü olarak adlandırabileceğimiz ağ etkileşimi, ağ yapısı, aktörlerin pazarlık yeteneği, aktörlerin kaynakları ve politika sonuçları ile birbirlerini karşılıklı etkileyen bir konumdadır. Yine ağ yapısı da, yapısal bağlam, aktörlerin kaynakları, ağ etkileşimleri ve politik sonuçlar ile nedensel etkileşim süreci içerisindedir. Şekil 2’de görüldüğü gibi politika sonuçları ağ yapısı ve ağ etkileşiminin bir ürünüdür. Aynı zamanda politika sonuçları aktörlerin öğrenme sürecinde olduğu gibi yapısal bağlam üzerinde de geri bildirimde bulunur (Marsh ve Smith, 2000, s. 9-10).

Sonuç olarak günümüz dünyasında bireysel düzeyden, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeye kadar ilişkiler birçok bakımdan önemlidir. Ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda eylemde bulunan aktörlerin maksimum fayda sağlamasında resmi ve gayri resmi nitelikte kurulan ilişkilerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Politika ağları yaklaşımı siyasal süreçlerde devlet ve sivil aktörler arasındaki kurulan ilişkileri ve bu ilişkilerin kamu politikaları üzerindeki etkisini anlamak bakımından işlevsel bir araç vazifesi görmektedir. Kamusal aktörlerin karar alma mekanizmaları, politik alanın doğası ve politikaları şekillendiren dinamiklerin analiz edilmesine imkân vermektedir. Ayrıca bir kamu politikasını kısa ve uzun dönemli izleme, politika değişikliklerini ilişkiler çerçevesinden okuyabilme ve bir politika alanındaki tikanıkları çözme noktasında gerçekçi bir perspektif sunmaktadır.

Aktörler arasındaki ilişki örüntülerini inceleyen politika ağları alan yazınında, politikaların tek başına devletler tarafından oluşturulmadığı ileri sürülmekte ve ağlar politik meselelerle ilgili çeşitli aktörlerin kendi amaçlarını gerçekleştirmek üzere kurduğu ilişkilerin bir sonucu olarak açıklanmaktadır. Bu açıdan ağlar resmi ilişkileri aşan bir niteliktedir ve aktörlerin kaynakları ve kaynak bağımlılığının düzeyi ilişkilerin niteliğini ve ağın yapısını büyük ölçüde belirlemektedir. Bunun yanında ağın açıklık-

kapalılık düzeyi, ağdaki aktörlerin sayısı, aktörler arasındaki uyum derecesi, güç yapısı, uzlaşma ve çatışma derecesi gibi çeşitli analitik ölçütler de ağın yapısını ölçme ve analiz etmede önemlidir.

Aktörler arasında kurulan ilişkilerin kendine özgü bir doğası vardır. İlişkilerin kendine özgü doğası, farklı ilişki ağ yapılarını ortaya çıkarmaktadır. Siyasal karar alım süreçlerinde ağlar, ağın yapısı ile bağlantılı olarak demokrasiyi güçlendirebildiği gibi zayıflatabilir de. Dışlayıcı ve kapalı nitelikteki mafya yapılanmaları veya suç örgütleri kendine özgü ilişki doğası açısından örnek verilebilecek ilişki örüntüleridir. Diğer yandan yolsuzluk ve nepotizm gibi kamu yönetiminin sorunları kamu kurumlarının kapalı, dışlayıcı, şeffaf olmayan, anti-demokratik yapısıyla ilişkilidir. Bu açıdan yukarıdan-aşağı bir yaklaşımla ve salt yasal düzenlemelerle kamu yönetiminin sorunlarının çözülmesi mümkün değildir. Kamu yönetiminde bu yapıyı ortaya çıkaran sebeplerin, ilişki örüntülerinin ve dinamiklerin çözümlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda kamu kurumlarındaki aktörleri, güç yoğunlaşmasını ve bunun yönetim sorunlarıyla bağlantısını ortaya çıkarmada politika ağı yaklaşımı elverişli bir araçtır.

Politika ağları alan yazınında ağ ile politika sonuçları ilişkisi de üzerinde çalışılan alanlardandır. Politika ağı türünün, ağın politika sonuçları üzerindeki etkisini belirleme bağlamında önemli bir payı bulunmaktadır. Politika ağları yazınında en çok kabul gören sınıflandırma Marsh ve Rhodes'un (1992) yapmış olduğu mesele ağları ve politika topluluğu sınıflandırmasıdır. Bir mesele ağında, ağın üyeleri çok sayıdadır, çeşitlidir ve ağa giriş kolaydır. Aktörler kolaylıkla ağın içinde ve dışında hareket edebilirler, bu sebeple ağın sınırları muğlaktır. Ağdaki aktörlerin sayıca fazla olmasına rağmen, aktörlerin kaynakları oldukça sınırlıdır ve eşitsiz bir kaynak dağılımı vardır. Politika topluluğunda ise ağ dışlayıcı karakterdedir, ağa giriş zordur ve sıkı kurallara bağlanmıştır. Ağda az sayıda aktör vardır ve bu sebeple aktörlerin ağ içinde birbirleriyle etkileşimleri düzenli ve yüksek kalitede gerçekleşmektedir. Politika toplulukları çıkarların ortaklığına ve yüksek düzeyde kaynak bağımlılığına dayanır. Mesele ağında aktörlerin politikalar üzerinde etkisi oldukça zayıftır. Politika topluluklarında aktörler az sayıda olmasına rağmen, politika yapımında oldukça etkilidir. Politika topluluklarında yüksek düzeyde kaynak bağımlılığı ve güç dengesi olduğundan dolayı sahip oldukları çıkarlardan ödün vermemek ve dengeleri bozmamak için politika değişikliğinden mümkün olduğunca kaçınırlar ve politikalarda

istikrar isterler. Bu açıdan bir kamu politikası alanının istikrarlı veya sık değişen bir yapıda olmasının sebepleri o alandaki ilişkileri incelemek ve ağı çözümlmek suretiyle anlaşılabilir.

Politika ağlarının politikalar üzerinde etkisi olduğu gibi, politikaların da ağlar üzerinde etkisi bulunmaktadır. Ekonomide, sosyal yapıda değişimler veya resmi ideolojinin değişmesi gibi sebeplerle bilinçli bir şekilde bazı ağlar dağıtılıp yeni ağlar oluşturulabilir. Teknolojik gelişmeler veya belirli bir politika alanına ilişkin kamuoyunun farkındalık ve ilgisinin artması da ağların yapısının değişmesine yol açabilmektedir. Bu açıdan politika ağları ve politika değişimleri arasında tek yönlü bir ilişki yoktur, ağlar ve kamu politikaları karşılıklı etkileşim içindedir. Kamu politikalarının sağlıklı analizi için politika üretim sürecindeki aktörlerin ve ilişkilerinin de analizi gerekmektedir. Bu gerekliliği sağlamada, kamu politikalarının gerçekçi analizinde ve aynı zamanda kamu politikaları alanında ihtiyaç duyulan ampirik ağ araştırmalarında politika ağı yaklaşımı bir analiz çerçevesi sağlamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAPİTALİST SİSTEM İÇİN KENTLER VE KENTSEL DÖNÜŞÜM

2.1 Kapitalist Sistem ve Kent

2.1.1 Kent Kavramı

Kent zaman ve mekâna bağlı olarak farklı anlamlar kazanabilen dinamik bir kavramdır. Kavramın tarihsel süreçte farklı anlamlar kazanması, demografik, ekonomik, coğrafi, toplumsal vb. farklı boyutlarının olması, kenti tanımlamaya yönelik üzerinde uzlaşmış bir tanım yapılmasını zorlaştıran unsurlardır. Etimolojik olarak incelendiğinde “cite”, “polis”, “medine” gibi sözcüklerin kent kavramıyla eş anlamlı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu kapsamda “cite” bir şehir devletini ifade ederken, “polis” sözcüğü daha çok savunma gerekliliğine gönderme yapan kale kent anlamında bir tarihsel kavramdır (Karaman Z. T., 2008, s. 5-6). Kent kavramının tarihsel kullanımları açısından bir diğer önemli nokta hem Batı hem de Doğu kültüründe kavramın uygarlıkla özdeş olarak kullanılmasıdır. Latince uygarlık anlamına gelen “civilization”, kent anlamına gelen “civitas”tan türetilmiştir. Arap kültüründe uygarlık anlamına gelen “medeniyet” kavramı ile kent anlamına gelen “medine” kavramı da birbirleriyle ilişkilidir (Demirkan, 1996, s. 18). “Medeni” kavramı, Arapçada “Medineli” anlamında kullanılmış, 19. yüzyılda Osmanlı modernleşmesinin ana kavramlarından olan “medeniyet” ve “temeddün” kavramları Fransızca civilisation kavramının karşılığı olarak dolaşıma sokulmuştur (Nişanyan Sözlük).

Kente ilişkin yapılan açıklamaların çoğunlukla, köy ile karşıtlıkları üzerinden yapıldığı görülmektedir. Yönetmelik sınır ölçütünün esas alındığı tanımlarda belediye sınırları içindeki alan kent olarak kabul edilmektedir. Kenti tanımlamada kullanılan bir diğer ölçüt ise nüfus ölçütüdür. Ancak herkes tarafından kabul edilen genel geçer bir nüfus eşliğinden bahsetmek mümkün değildir. Örneğin Köy Kanununa göre nüfusu 2000’den az olan yerleşimler köy, nüfusu 2000-20000 arasındaki yerleşimler kasaba, nüfusu 20000 üzerindeki yerleşimler ise şehirdir (Keleş, 2008, s. 109-110). Benzer biçimde Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK) da kentsel nüfusu hesaplarken 20000’in üzerinde nüfuslu yerleşim yerleri ile il ve ilçe merkezlerini dikkate almaktadır. 1985

yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Kanununda farklı bir nüfus eşiği benimsenmiş, kanunda 10000’i aşan yerleşim yerleri için imar planının yapılmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir. İmar planlarının kentsel alanlar için yapıldığı düşünülürse kanunun 10000 üzeri nüfuslu yerleşim yerlerinin kentsel alan olarak kabul ettiği söylenebilir. Nitekim dünyada da nüfusu 3000 olan kentler olduğu gibi nüfusu milyonyları aşan kentler de bulunmaktadır (Keleş ve Mengi, 2017, s. 20-21).

Kentler nüfusu çok ve yoğun yerleşimler olmasının yanında ekonomik ve toplumsal açılardan da kendine özgü niteliklere sahiptir. Bu nedenle kenti tanımlamak için nüfus ölçütü tek başına yeterli değildir. Kent bilim Terimleri Sözlüğünde yapılan kapsamlı bir tanıma göre kent, “sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun yerleşme, barınma, gidişgeliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinimlerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşlarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük topluluk birimlerinden oluşan yerleşme birimidir” (Keleş, 1998, s. 75).

Toplumbilimlerin inceleme nesnesi olarak kent 20. yüzyıl boyunca farklı açılardan yorumlanmıştır. Yüzyılın ilk yarısına kadar çalışmalarda Wirth’ün ve Chicago okulunun etkisi görülmüştür. Bu kapsamda kentin yabancılaştırıcı etkisinden kaynaklı konular üzerinde durulmuş ve sonraki çalışmalarda ise örnek olay incelemeleriyle kentlilerin toplumla kurduğu bağlara ve toplumsal katılıma odaklı konular işlenmiştir. (Duru ve Alkan, 2002, s. 8,18). Şüphesiz 19. yüzyılda yapılan kent çalışmaları da vardır, ancak bu çalışmalar kenti ve kentleşme olgusunu kendi başına özgün bir olgu olarak değil kapitalizme geçişte modernleşmenin bir ürünü olarak görmüşler ve kentleşme olgusunu yaşanan toplumsal değişimleri merkeze alarak açıklamışlardır. 1920’ler kent sosyolojisinin bir disiplin olarak Chicago Okulunun öncülüğünde ortaya çıktığı dönemdir. Okul teorisyenleri olan Park, Bugess, McKenzie, Wirth ve diğerleri bu dönemde hızlı bir büyüme yaşayan Amerikan kentlerini incelemişler, kentsel gelişmeyi ve büyümeyi ilk kez sadece kente özgü terimlerle açıklamışlardır (Güllüpinar, 2012, s. 1-3). Bu kapsamda rekabet, istila, ayıklanma gibi kavramlar kentsel büyümeyi açıklamada Chicago okulu için önemlidir. Örneğin Chicago Okulu temsilcilerinden Park, kentin ortaya çıkışının bir tasarım ve planlamanın sonucu değil, doğal bir süreç olduğunu ileri sürmekte ve kenti kendiliğinden dengeye oturacak bir organizma olarak değerlendirmektedir. Darwin’in evrim teorisinin etkisiyle rekabet,

ayıklanma ve hayatta kalma mücadelesi çerçevesinde kenti açıklayan Park'a göre kent, insanların hayat mücadelesi ve mekânsal rekabet süreciyle çevrelerine uyum sağladıkları, bu rekabetin kişilerin mekânsal dağılımı üzerinde belirleyici olduğu "sosyal bir orman"dır. Kent biyolojik çevredeki süreçlerle karşılaştırılabilecek olan rekabet, işgal ve yerini alma süreçleri yoluyla "doğal alanlara" bölünmüştür ve bu alanların hepsi kendine özgü kurumları, grupları ve kişilikleri içerir. Rekabet olgusu farklı ekonomik çıkarlara sahip olan kesimlerin kentin farklı bölgelerine yerleşmesine neden olur ve mahallelerin bölünme özelliklerini belirler. Ayrıca kentin stratejik merkezleri, ticaret ve sanayi kuruluşlarının hâkimiyeti altındadır (Güllüpinar, 2012, s. 6-9; Giddens, 2016).

1970'lerden sonra kapitalizmin kentler üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmaların yapıldığı Neo-Marksist olarak da isimlendirilen Çağdaş Kent Sosyolojisi yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım kentsel gelişimin yarattığı eşitsizlik ve çelişkileri doğal gören Chicago Okulu yaklaşımlarını eleştirmiştir. Henri Lefebvre, Manuel Castells ve David Harvey bu dönemi şekillendiren önemli kent düşünürlerindedir. (Duru ve Alkan, 2002, s. 8-18; Güllüpinar, 2012, s. 3).

Lefebvre, kentsel mekânın toplumsal bir ürün olduğunu, güncel üretim tarzı ve fiili toplum içinde meta, para ve sermayeyle aynı sıfatla ve aynı genel süreçte, fakat ayrı bir şekilde kendine özgü bir tür gerçeklik edindiğini iddia etmektedir. Ayrıca düşünceye ve eyleme aygıt olarak hizmet eden mekânın bir üretim aracı olmanın yanında bir denetim, tahakküm ve güç aracı olduğunu söylemektedir (Lefebvre, 2014, s. 56-57).

Her toplum kendi mekânını üretmektedir. Nasıl ki feodal üretim tarzına dayanan ortaçağ toplumu kendi mekânını ürettiyse, kapitalizm ve neo-kapitalizm de "meta dünyasını", o dünyanın "mantığını" ve dünya ölçeğindeki stratejilerini, paranın ve politik devletin gücünü kapsayan "soyut mekânı" üretmiştir. Bu soyut mekân, bankaların, iş merkezlerinin, büyük üretim birimlerinin, otoyolların, havaalanlarının devasa ağlarına dayanmaktadır. Böylelikle kapitalizm, mekân vasıtasıyla ve onu yeniden üreterek kendi sürekliliğini sağlamaktadır (Lefebvre, 2014, s. 61-81).

Neo-Marksist yaklaşımın bir diğer öncüsü olan Castells, üretim ilişkileri bağlamındaki Marksist sınıf mücadelesi yaklaşımından farklı olarak ortak tüketim kavramına

odaklanmaktadır (Bıçk1, 2006, s. 120). Ortak tüketime kavramını kapitalizm, onun içsel çelişkileri ve eşitsizlikle bağlantılı olarak kentsel sorunla ilişkili ele alan Castells, eşitsizliğin göstergelerinden değil, gelişmiş kapitalizmin evriminden ve bu evrim içinde ortak mal ve hizmetlerin edindikleri yeni konumdan yola çıkmaktadır (Castells, 2014, s. 33-35). Kent, işgücünün yeniden üretimi için mekânsal bir birimdir. Emeğin yeniden üretimi için eğitim, sağlık, ulaşım, konut, dinlenme gibi ihtiyaçların karşılanması gerekmektedir ve ihtiyaçların karşılanması noktasında devletin önemli bir rolü vardır. Bu kapsamda devlet temel sağlık hizmetleri, kamusal eğitim, toplu ve ucuz ulaşım, ucuz konut sunumu gibi ortak tüketim ihtiyaçlarını sağlamaktadır. (Güçlü, 2014, s. 277; Güllüpinar, 2012, s. 16). Bu durum sisteme için çelişkileri oluşturmaktadır. Örneğin kapitalist kentleşme mekânsal olarak yayılma eğilimindedir ve pazarın toplumsal açıdan üstünlüğü söz konusudur. Faaliyetlerin mekânsal olarak yayılması, dinlenme, alışveriş, konut ve iş alanlarının birbirinden ayrılması ulaşım araçlarına olan bağımlılığı arttırmıştır. Bireyin ihtiyacı pazar tarafından, ortak ihtiyaçlar ise genellikle kamu sektörü tarafından karşılanmaktadır. Otomobillerin artmasıyla birlikte ortak ihtiyaç olan yollar devlet tarafından yapılmakta veya yaptırılmaktadır. Kendi zamanlarını ve mekânlarını düzenleme olanağı olmayan çok sayıda ücretliye aşırı yoğun saat ve yerlerde günlük ulaşım hizmeti vermek zorunda olan devlettir. Bir diğer deyişle toplu ulaşım onu gerekli kılan toplumsal işlevine aşırı bağımlıdır (Castells, 2014, s. 43-58). Castells devletin ortak tüketim süreçlerine müdahalesindeki amaçlardan birinin de aynı zamanda çelişkiler nedeniyle oluşacak toplumsal hareketleri engellemek olduğunu belirtmektedir.

Kentin fiziksel biçimini etkileyen ve şekillendiren aktörler pazar ve devlettir. Devletin ortak tüketimin örgütlenmesi üzerindeki yoğun müdahalesinin sebebi aslında kapitalist sistemin bütününe hizmet etmektedir. Devletin ortak tüketim süreci ve bundan kaynaklanan kentsel örgütlenme üzerinde iki temel işlevi: planlama süreciyle ifade edilen *düzenleme* işlevini en üst düzeye çıkarması ve kent meselesini (ortak tüketimi ekonomik açıdan değerlendirmek yerine siyasi-ideolojik bir rekabetin içinde yerleştirerek ve kentsel olan talepleri iktidar sorununa güçlü bir şekilde eklemeyerek) *siyasileştirmesidir* (Castells, 2014, s. 40-41).

Gelişmiş kapitalist kentlerin geçmiş dönem kentlerinden ayrılan özellikleri bulunmaktadır. Gelişmiş kapitalist kentleri analiz eden Castells bu özelliklerden

ilkinin kent sistemlerini oluşturan farklı unsurların birbirleriyle sıkı bir şekilde ilişkili olması ve birbirine bağımlılığı olduğunu söylemektedir. Bu ilişki ve bağımlılık durumundan ötürü ortak tüketim sürecinin herhangi bir unsurunu tek başına ele almak mümkün değildir ve hepsiyle bütün olarak ilgilenmek gerekmektedir. Örneğin ulaşım veya altyapıya müdahale etmeden sadece konutu düzenlemenin olanağı yoktur. İkinci olarak bu kentsel sistemin yapısı ve süreçleri doğrudan sermayenin mantığı tarafından belirlenmektedir. Üçüncü olarak devletin ortak tüketim alanına müdahalesi resmileşmiş ve genellikle kent planlama aygıtı olarak algılanan düzenleme girişimiyle yapılır. Bu açıdan kentlerin biçimlenmesinde pazarın ihtiyaçları ve bu ihtiyaçları sağlamak üzere müdahalede bulunan devlet temel aktörlerdir (Castells, 2014, s. 62-63). Ancak devleti sınıf dengelerinin bir ifadesi olarak gören Castells için devletin kendisi bir önem içermez, devlet aygıtının bir parçası olarak gördüğü siyasal partileri ve onlar etrafında verilen mücadeleleri küçümser. Devlet sisteminin bir parçasını oluşturan siyasal partiler karşısında siyasal sisteme alternatif oluşturan örgütlenmeler olarak değerlendirdiği kentsel toplumsal hareketleri kentsel mekânın radikal dönüşümünü sağlamak, kurumsal değişim ve toplumsal dönüşüm için bir yol olarak değerlendirmektedir (Şengül, 2009, s. 36-37).

Castells gibi kenti kapitalizmin evrimi ile ilişkili ele alan bir diğer isim David Harvey'dir. Harvey de Castells gibi Lefebvre'den esinlenmesine karşın, onun mekânsal ilişkilere atfettiği bağımsız, belirleyici nitelikleri tamamen reddetmiştir. Harvey için mekân varlık bilimsel (ontolojik) bir kategori değil, insanı biçimlendiren toplumsal bir boyuttur (Katznelson, 2013, s. 11). Harvey'e göre kente kapitalist birikim süreçlerinden özerk bir yapı ve özgünlük atfetmek hatalı bir yaklaşımdır. Kenti anlamamanın yolu kapitalist birikim süreçlerini anlamaktan geçmekte ve bunun tam tersi mekânı fetişleştirmek, mekâna toplumsal ilişkilerden bağımsız bir güç atfetmek anlamına gelmektedir (Şengül, 2009, s. 22). Harvey mekânı anlamamanın ve bu anlamı göstermenin yollarının bulunmasıyla, insan davranışları anlayışını da mekân kavramı içine oturtup kentsel olguların analizine girişilebileceğini belirtmektedir. Ayrıca mekânın mutlak, görelî ve ilişkiselsel değil, duruma göre bunlardan biri veya birkaçı olabileceğini ve insan eylemlerinin durumuna göre mekânın uygun kavramsallaştırmasının yapılabileceğini belirtmektedir (Harvey, 2013, s. 19).

Harvey kenti ekonomi politik çerçevede analiz etmektedir. “Harvey’in yargısı kentsel çatışmaların kaynağında aşırı birikim sorunlarının yattığı ve kentsel çelişkinin dolayimli da olsa sınıf çelişkisinin yerinden oynamış bir ifadesi olduğudur” (Şengül, 2009, s. 27). Kent mekânı Harvey’in yaklaşımında kapitalizmin devamlılığını sağlayan bir araç, bir diğer deyişle kapitalizmin sermayeleridir (Bıçkıcı, 2006, s. 117). Kapitalizm ve kapitalizmin çelişkileri nedeniyle yaşanan krizlerle baş etmenin yolunun kentler olduğunu ileri süren Harvey, kenti kapitalizmin sermaye döngüsü kavramıyla açıklamaktadır. Kapitalizmin doğası karın sürekli arttırılmasına dayanır, bu nedenle sermaye daha fazla artmak amacıyla yatırıma veya tüketime yönlendirilmek ister. Yatırıma veya tüketime yönlendirilmeyen sermaye krize girer. Kapitalizmin dayandığı bu öncül onun sıklıkla krizlere uğramasına neden olmaktadır. Kapitalist sistem içinde sermaye emilimi sorununu aşmanın yolu ise kent ve kentin yapıları çevresidir. Günümüzde ekonominin motoru olarak nitelendirilen inşaat sektörünün yaşadığı büyüme ve kentlerde her geçen gün artan büyük inşaat projeleri düşünüldüğünde Harvey’in kent analizleri sürecin anlaşılmasında önemli bir çerçeve sağlamaktadır. Kent ve kentin yapıları çevresini açıklayan çalışmalar incelendiğinde ulusal ve uluslararası alan yazınında ekonomi politik yaklaşımın ağırlığı olduğu gözlenmektedir. Bu çerçevede Çağdaş Kent Kuramcıları olan Harvey, Castells, Lefebvre gibi kuramcıların oluşturduğu kuramlar alan yazında hâkimdir. Kenti ve kentin yapıları çevresinin oluşumunda mevcut dinamikleri açıklayacak yeni bir kuramsal çerçeve çizmek veya bu kuramların eleştirisini yapmak bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Kent ve kentin biçimlenmesine yönelik dinamiklerin anlaşılmasında elverişli bir çerçeve çizmesi nedeniyle Çağdaş Kent Kuramlarından yararlanılmıştır. Harvey’in kent ve kapitalizmin krizleri ile kurduğu bağlantılar ve sermaye döngüsü kavramsallaştırması daha detaylı olarak aşağıda incelenmektedir.

2.1.2 Kapitalizmin Krizleriyle Mücadelede Kentlerin Rolü

Kapitalizm özgül bir tarihsel bağlamda ekonomik bir düzen olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda kavram bir yandan, büyük oranda kar kazanmak amacıyla üretime, metanın ve hizmetlerin mübadelesine yönelik özel mülkiyete ve sermaye kullanımına dayanan ekonomik bir sistemdir. Bu anlamıyla kavramsal olarak zaman ve mekân ile sınırlandırılmamış olup, tanımlanabilir ve çözümlenebilir bir niteliktedir. Diğer

yandan ise, kapitalizm belirli bir tarihsel olgudur. Batı'da gelişmiş ve zaman içinde diğer coğrafyalara da yayılmıştır (Landes D. , 1998, s. 7).

Kapitalizmin dayandığı öncüller, onun sıklıkla krizlerle karşı karşıya gelmesinin de sebeplerini oluşturmaktadır. Kapitalizm rekabet üzerine kurulu bir sistemdir ve var olabilmesi sermayenin korunmasına ve sürekli arttırılmasına bağlıdır (Kars Kaynar, 2015). Sermaye, kapitalist bir sistemde farklı biçimlere bürünür. Sermayenin ilk biçimi paradır. Para, üretim sürecinde üretim araç gereçleri ile emek gücü satın almakta kullanılır. Bunlar sonra daha çok üretim aracı ve emek gücü satın almakta kullanılacak daha çok para için satılır. Böylece üretimin bir döngüsü bir diğerini sonsuzca izler. Sermaye para, emtia, üretim araçları ve emek gücü, sonra yine emtia ve nihayet para biçimini alır. Kapitalist sistemin işlemesi için, bütün bu sistemler eşzamanlı var olmak zorundadır. Yani kapitalist üretim döngüsü para, üretken sermaye ve emtia gibi iç içe geçmiş üç evreden oluşmuştur (Harman, 2012, s. 54-55).

Harvey (2010), sermayeyi daha fazla para elde etmek için paranın sürekli olarak sisteme sokulduğu bir süreç olarak açıklamaktadır. Bu süreci harekete geçirenler ise kapitalistlerdir. Faiz karşılığında başkalarına borç vererek daha fazla para kazanmaya çalışanlar (finans kapitalistleri), ucuz satın alıp sonrasında daha fazla değerle satanlar (ticari kapitalistler), kira geliri olan ev sahipleri, varlık yatırımcıları birer kapitalisttir. Örneğin daha fazla vergi geliri üreten altyapılara yatırım yapmak için vergi gelirini kullandığı zamanda olduğu gibi bazı zamanlarda devlet bile bir kapitalist gibi hareket edebilmektedir. Sermaye dolaşımındaki akışın devamlılığı kapitalizm için çok önemlidir. Dolaşımın hızlanması, rakiplerinden daha fazla kar edildiği anlamına gelmektedir ve süreç kesintiye uğrarsa zararlar sonuçlanır. (Harvey, 2010, s. 40-41).

Sermayenin artması, bu döngü içinde kara veya yatırıma dönüşmesi yolu ile olabilir. Eğer kapitalist sistemde üretilmiş bir mal veya elde edilen para sistem içinde dolaşamaz ise kriz ortaya çıkar (Harvey, 2010; Kars Kaynar, 2015, s. 49). Örneğin, Charles Kindleberger (2002), on dokuzuncu yüzyılın başından 1873 yılına kadar küçük ölçekli 13 tane küresel krizin olduğunu, 1873 ve 1929 yılları arasında 2 tanesi büyük olmak üzere 7 tane krizin yaşandığını belirtmektedir. 1810 ile 1920 yılları arasında sadece A.B.D. ekonomisinde biri küresel olmak üzere zaman içinde etki yoğunluğu artan 15 adet krizin yaşandığı Wesley C. Mitchell (1961: 43) tarafından ve

1945 ile 1975 yılları arasında ikisi küresel olmak üzere 7 adet krizin yaşandığı ise Paul Samuelson (1976: 251) tarafından saptanmıştır (Aktaran: Tutan, 2010, s. 775).

Sermayenin sistem döngüsü içinde nihai olarak hep daha fazla artmak amacıyla yeni biçimlere bürünmesi gerekir. Bunun yolu ise sermayenin sistem içinde tüketim veya yatırımı ile olmaktadır. Tüketim veya yatırıma yönlendirilemeyen sermaye krize sebep olur. Krizlerin temel sebebi üretim ile tüketim arasındaki dengesizliktir.

Kapitalist sistem sermayenin birikimi ve çevrimine⁵ dayanır. Sistemin sürekliliği için üretimin ve dolaşımın birbirleriyle orantılı ve kesintisiz işlemesi gerekir. Ancak bu eşgüdümü otomatik olarak sağlayabilecek bir mekanizma yoktur. Bu nedenle genellikle dolaşım sürecinin, üretim sürecinin hızını yakalayamaması ve onunla orantılı işleyememesi krize sebep olur. Çünkü sermaye üretici güçlerin sınırları doğrultusunda üretirken, pazarın sınırlarını düşünmez ve pazar üretimin genişlemesiyle otomatik olarak genişlemez (Kars Kaynar, 2015, s. 49).

Kapitalist sistemde üretim araçlarını elinde tutanlar üretim sonucu elde ettiği ürünün karlı bir biçimde alıcısına ulaştırmak ister. Alıcısına ulaştırılan ürün vasıtasıyla artan sermayeyi yine karlı bir biçimde yatırıma dönüştürmek ister. Her defasında karın artırılmasının amaçlandığı bir döngüdür bu. Eğer talep açığı varsa, yani üretilen ürünün/malın sermaye sahibinin belirli bir kar oranı elde etmesini sağlayabilecek fiyat üzerinden satın alacak talep yoksa talep açığı nedeniyle bir eksik tüketim durumu ortaya çıkar. Diğer yandan sermayenin amacı karlılığı arttıracak yatırıma dönüşmektir. Ancak sermayenin yatırıma dönüşmesi halinde ortaya çıkacak karlılık arzu edilen oranda değilse sermaye yatırıma dönüşmez. Bu durumda da eksik yatırım durumu ortaya çıkar. Her iki durumda da ürünlerin bir alıcısı veya sermayenin dönüşeceği bir yatırım imkânı olabilir, ancak burada talebe veya yatırıma dönüşmesini engelleyen durum beklenen karlılığın elde edilememesidir. Her iki durumda da karlılığın beklenen düzeyde olmaması ürünün/metanın veya sermayenin birikmesine ve değer kaybetmesine neden olarak kapitalizmin krizle karşı karşıya kalmasına neden olur

---

⁵ Çevirim veya döngü kavramı Harvey'in kapitalizmin krizleri aşma yollarını açıklarken kullandığı bir kavramdır. Çevirim kavramı ile kastedilen sermayenin para veya mala dönüştükten sonra form değiştirerek kar getirecek başka biçime bürünmesidir.

(Kars Kaynar, 2015, s. 50-51). Harvey'in de ifade ettiği gibi kapitalizmin krizleri sistemin bizzat dayandığı öncüllerden kaynaklanır:

“Kapitalizmin tarihi büyük ölçüde sermaye ve emek fazlalarının üretimi ve massedilmesi teması etrafında yazılabilir. Dengeli ve görünürde kendi kendini besleyen güçlü büyüme evreleri kapitalizmin, büyümesini sürdürmek için gereksindiği o fazlaları yaratmasıyla gerçekleşir. Gelgelelim aşırı birikim eğilimi, sermaye ve emek gücü fazlalarının değer kaybetmeden ya da tahrip edilmeden nasıl massedilecekleri veya kullanılacakları sorununu çıkarır karşımıza. Sermaye ve emek fazlalarını üretme ve massetme ihtiyacı arasındaki gerilim kapitalizmin dinamiğinin temelinde yer alır” (Harvey, 2017, s. 43).

Peki, bu sistem içinde eksik tüketim veya eksik yatırım durumu neden ortaya çıkar. Sistemin sürekliliği için bu kriz durumundan çıkarabilecek fırsatlar nasıl yaratılır? Bu noktada her iki sorunun cevabı da sistemin kendisidir: krizi yaratan sisteme içkin sebepler ve içsel çelişkiler ve krizden çıkış yolu bulan da kapitalist düşünce sisteminin tutarlı bir şekilde yayılmacı niteliğidir. Öncelikle eksik tüketim durumu ile başlayalım. Kapitalist üretim sürecinde karlılığı sürekli arttıracak bir tüketim ihtiyacı vardır ve bu ihtiyacın giderilmesi “üretimin farklı dallarının birbiriyle orantısal ilişkisi ve toplumun tüketim gücüne bağlıdır” (Kaynar, 2015: 50). Ancak kapitalist sistem toplumsal sınıflar arasındaki gelir eşitliğini bozmakta ve her çevrimde karını arttırması sebebiyle tek el güçlerini ortaya çıkarmaktadır. Karı arttırmak için tüketimi sürekli arttırmaya ve üretim gücünde yer alan faktörlerin maliyetini düşürmek için olabildiğince ücretleri düşürmeye çalışır. Ancak tüketim büyük ölçüde ücretleri kısıtlı olan toplumun çoğunluğına bağımlıdır. Daha fazla kar için bir yandan ücretleri azaltıp, diğer yandan aynı kesimin daha çok tüketmesi beklenmektedir. Bu da sistemi krize sürükleyen içsel çelişkisini oluşturur (Kars Kaynar, 2015, s. 50).

1970 yılında bir krize dönüşen bu çelişkinin aşılma yollarından biri finansallaşma olmuştur. Finansallaşma kavramı, kapitalizmin 1970’lerde girdiği yapısal krizi aşması için bir yol olarak ve üretim sektöründeki karlı yatırım olanaklarının azalmış olması nedeniyle ortaya çıkan bir olgu olarak değerlendirilmektedir (Orhangazi, 2008, s. 135). Finansal piyasaların 1980 itibariyle hızla büyümesinin göstergeleri incelendiğinde, hisse senedi, borç tahvili ve banka hesapları gibi finansal varlıkların toplam değerinin

toplam gayrisafi gelirin üç katını aşarak 140 trilyon dolar olduğu, finansal türevler olarak adlandırılan daha karmaşık finansal varlıkların boyutunun ise 1996'da dünya gelirinin yüzde 27'sinden 2006'da yüzde 800'üne ulaştığı görülmektedir (Orhangazi, 2008, s. 136). Finansallaşma, sadece finansal kuruluşların özellikle de bankaların önem ve işlevlerinin artması değil, bunun ötesinde makro ekonomik göstergelerden yatırım politikalarına, tüketim alışkanlıklarından borçlanmaya kadar çok çeşitli etkileri olan ve bu nedenle toplumsal sistem modeli çerçevesinde ele alınması gereken bir olgudur (Karakaş, 2015, s. 26). Tüketimin bir kültür haline gelmesi Batılı ülkelerde biriken para arzının değerlendirilmesi için yeni finansal araç, ürün ve hizmetler yaratılmıştır. Finansallaşmanın yaygınlaşmasıyla, krediler ve kredi kartları da günlük yaşamın birer parçası haline gelmişlerdir (Karakaş, 2015, s. 39). 2019 yılı itibariyle Türkiye'de toplam banka kartı sayısı 151.541.317, toplam kredi kartı sayısı 66.702.384'dır. Son 17 yıl içinde banka kartı sayısı % 432, kredi kartı sayısının % 425 artmıştır (Bankalar Arası Kart Merkezi, 2019).

Eksik yatırım sorununun işleyiş mantığı da eksik tüketim sorununa benzer şekildedir. Sermaye her zaman maksimum karlılıkla yatırıma dönüşmek ister. Yatırımda maksimum karlılığı sağlayabilecek unsur da yatırım öncesi ve sonrası ilgili alanın değerindeki artıştır. Belirli bir doygunluğa ulaşıncaya kadar sermaye yüksek karlılıkla iç pazarda yatırıma dönüşür, ancak karlılığı sağlayamayacak doygunluğa ulaştığında çözüm olarak dış pazar ihtiyacı gündeme gelmektedir. Bu noktada kapitalist sistem yatırımda yüksek karlılığı sağlamak için kapitalist olmayan ülkelere yeni pazarlara açılmaya ve yüksek karlılık ile yatırım yapabilmeye ihtiyaç duyar (Bahçeci, 2017, s. 37). Sermaye birikiminin karlı yatırımlara dönüşebilmesi için serbest piyasa ekonomisi ve uluslararası finans piyasalarına entegrasyonun sağlanması önemlidir. Bu süreçte sermaye birikiminin merkezi gelişmiş kapitalist ülkelerin sermayelerini yatırabileceği pazar ihtiyacını, çoğunlukla gelişmekte olan ülkeler karşılamaktadır. Bu kapsamda yabancı yatırımları kendilerine çekmek isteyen devletler de kolaylaştırıcı yasal ve yönetsel düzenlemelerle sürece müdahil olmaktadır.

Genel olarak mekân üretimi ve özellikle kentleşme, kapitalizm altında büyük bir sektör haline gelmiştir. Bir taraftan nüfus artışı, diğer taraftan sermaye fazlasının emilimi sorununa ortak bir çözüm yolu kentleşme olmuştur. Genellikle uzun vadeli krediler şeklinde harekete geçirilen büyük miktarlarda bağlı sermaye kentsel gelişim sürecinde

harekete geçmektedir. Bu açıdan kentleşme, sermaye birikimi ve kriz arasındaki bağlantılar önemlidir (Harvey, 2010, s. 167-170).

Bu ilişkinin tarihte birçok örneği vardır ve bu örneklerden biri 19. yüzyılın ortalarındaki Paris'tir. 1848'de Avrupa'da sermaye fazlası ve işgücü fazlasının kol kola yürüdüğü bir kriz yaşanmıştır. Bu krizin en ağır yaşandığı yerlerden biri Paris olmuştur. Sermaye fazlası ve işgücü fazlası sorununu kentleşme ile çözen Haussmann, Paris'i yeniden inşa etmiş ve böylece yeni bir kentsel yaşam ve yeni bir kent kimliği doğmuştur. Bu dönemde Haussmann krizi aşmada başarılı bir yol olarak altyapı, ulaşım ağları, inşaat yatırımları ile şehre *modern* bir görünüm vermiş ve bu süreci yaptığı düzenlemelerle de devlet desteklemiştir. (Harvey, 2003; Harvey, 2010, s. 167-170).

1970'lerden sonra kentleşme bir ölçek dönüşümden geçerek küreselleşmiştir. Bu bağlamda küresel ekonomi ve sermaye fazlasının emilimi üzerindeki sonuçları muazzam olan Çin'in son yirmi yılda kentleşmesi önemli bir örnektir. Çin'de kentleşme 1997'de kısa bir durgunluktan sonra, 2000'den bu yana dünyanın çimento arzının neredeyse yarısını emecek kadar hızlanmıştır. Çin'in hammadde talebi Şili, Avustralya, Brezilya ve Arjantin gibi ülkeler için önemli bir avantaj sağlamıştır. 2000 ve 2009 yılları arasında Çin ile Latin Amerika arasındaki ikili ticaret on kat artmıştır. Bu sadece Çin'de gerçekleşmemiş, dünyanın birçok yerinde büyük kentleşme projelerine şahit olunmuştur. Londra, Los Angeles, San Diego ve New York gibi kapitalizmin merkezi şehirlerinde olduğu gibi Mexico City, Şili'deki Santiago, Mumbai, Johannesburg, Seul, Taipei, Moskova ve tüm Avrupa'da (özellikle İspanya ve İrlanda'da) inşaat patlamaları yaşanmıştır. Ortadoğu'da Dubai ve Abu Dabi gibi yerlerde, petrol servetinden kaynaklanan sermaye fazlalarını en belirgin şekilde eritmenin bir yolu olarak Orta Doğu'da şaşırtıcı kentleşme projeleri ortaya çıkmıştır. (Harvey, 2010, s. 172-174).

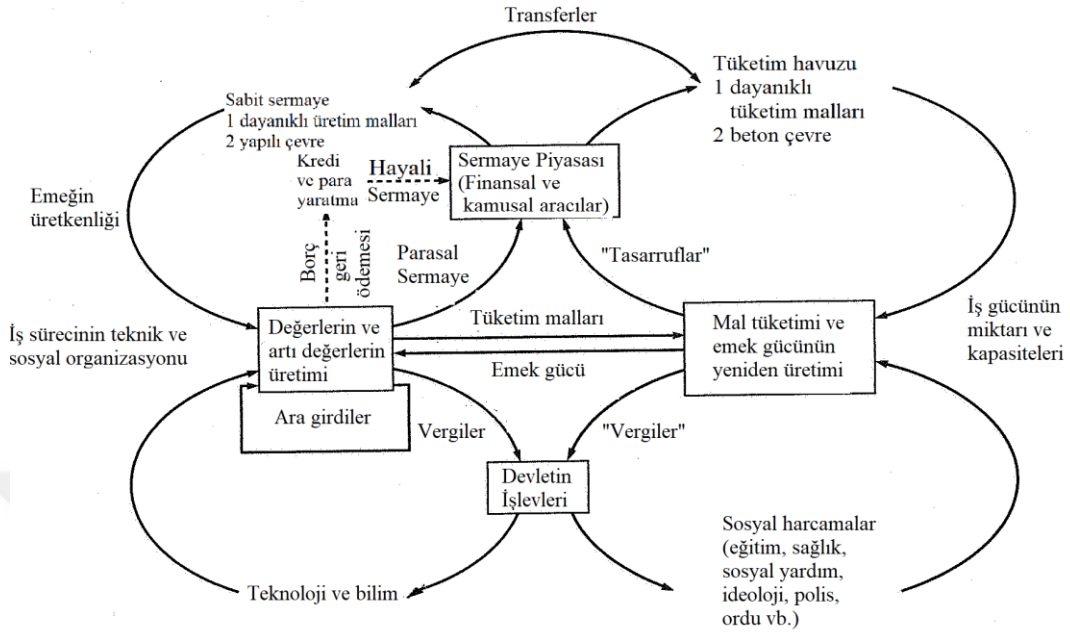
Kentin sermaye birikim kriziyle mücadeledeki rolünü anlamada Harvey'in analizinin alan yazınında önemli bir yeri vardır. Harvey'in sermaye döngüsü kavramsallaştırmasında birinci sermaye döngüsünde bireysel kapitalistlerin eylemleri ile aşırı miktarda sermaye üretilir ve bu eğilim aşağıdaki durumlardan bir ya da birkaçının birlikte ortaya çıkması ile kendini gösterir (Harvey, 2017, s. 97):

1. *Aşırı miktarda mal üretimi-piyasada aşırı doygunluk*
2. *Azalan kar oranları (fiyatlama kastediliyor, teorik bir kurgu olan değer bağlamındaki azalan kar oranından ayrılması gerekir).*
3. *Atıl üretim kapasitesi halinde ya da karlı kullanım imkânları bulamayan parasal sermaye halinde ortaya çıkan fazla sermaye*
4. *Fazla emek ve/veya emek gücünün yükselmekte olan sömürü oranı.*

İkinci sermaye döngüsünü sabit varlıklar ve tüketim havuzunu oluşturmaya yönelik sermaye akımları oluşturmaktadır. Biraz daha açmak gerekirse bu noktada Harvey üretim ve tüketim süreçleri arasında bir ayırım yapmaktadır. Üretim sürecindeki sabit sermaye ve üretimin fiziksel çevresi olarak işlev gören sabit sermaye -Harvey'in deyiimiyle üretimin yapıli çevresi- ikinci sermaye döngüsünün üretim kısmını oluşturur. İşin tüketim kısmında ise -tüketim sürecinde olan dayanıklı tüketim malları gibi- tüketimin destek unsurları olarak işlev gören mallar ve -konutlar, kaldırımlar gibi- tüketim için fiziksel çevre -Harvey'in ifadesiyle tüketimin yapıli çevresi- yer almaktadır. Bir diğeri deyişle, sermayenin ikinci döngüsü üretimin yapıli çevresi ve üretim sürecinde gerekli teçhizatlar, tüketimin yapıli çevresi ve üretim ve tüketim sürecinin etkin işlemlerini sağlayacak yol, kanalizasyon, lojistik noktaları, liman ve havaalanları gibi tüm yatırımları içermektedir (Harvey, 2017, s. 99-100; Bahçeci, 2017, s. 38).

Üçüncü sermaye döngüsü ise sosyal harcamalardan oluşmaktadır. Diğeri iki sermaye döngüsünden farklı olarak üçüncü sermaye döngüsü uzun vadeli sosyal altyapı yatırımdır. Harvey üçüncü sermaye döngüsünün iki türünden bahsetmektedir; bunlardan ilki üretime katkıda bulunmak amacıyla yapılan bilim ve teknoloji alanındaki araştırma ve geliştirme yatırımları, diğeri ise emek gücünün yeniden üretimi süreçleriyle bağlantılı sosyal harcamalardır. Sosyal harcamalar nüfusun sosyal koşullarını geliştirme odaklı yapılan, emek gücünün niteliğinin artırılmasına yönelik eğitim ve sağlık yatırımlarıdır. Bunun yanında emek gücünün ideolojik, askeri vb. yollarla sermayenin safına kazandırılması, entegrasyonu veya bastırılmasına yönelik yapılan yatırımlar da emek gücünün yeniden üretimi bağlamında üçüncü sermaye döngüsü yatırımlarıdır (Harvey, 2017, s. 101; Harvey, 2003, s. 111).

Şekil 3 Birincil, İkincil ve Üçüncül Sermaye Döngüleri Arasındaki İlişkilerin Yapısı

Kaynak: (Harvey, 2017).

Ayrıca sermayenin farklı biçimleri arasındaki bu döngüde devletle birlikte 'aracılık' yapan bir aktör daha olmalıdır: fiili üretim ve tüketim öncesinde "hayali sermaye" yaratan para arzı ve kredi sistemi ve bu sistemi denetleyen ve yönlendiren finans sektörü. Harvey (2015)'in, birincil ve ikincil sermaye döngüleri arasındaki sermaye akımları sürecindeki kolektif sinir merkezi olarak ifade ettiği finans ve kamu kurumları, döngünün belirli bölümlerine yönelen sermaye akımlarının frenlenmesinde ya da güçlendirilmesinde önemli bir rol oynarlar (101). Harvey sermaye birikiminin sorununun çözümünde önemli bir aktör olarak, yatırımların birincil döngüden diğerlerine aktarılmasında ve yapılı çevre etrafındaki sınıf mücadelelerinin ortadan kaldırılmasa bile kontrol edilmesi ve sınıfsal bir çerçevenin dışına çıkarılmasında devletin rolünün olduğunu vurgulamaktadır. Sermayenin yetersiz kaldığı veya karlı bulmadığı için müdahale etmediği alanlarda kapitalist toplumsal ilişkilerin yeniden üretimi için stratejik önemde olan hizmetlerin üretilmesinde devletin otomatik olarak devreye girdiği varsayılmaktadır. Bu açıdan devlet Harvey'in analizlerinde tek başına bir önem taşımayıp, kapitalist sistemle ilişkili olarak yer almaktadır (Şengül, 2009, s. 34-36).

Birincil sermaye döngüsünden ikincil ve üçüncül sermaye döngüsüne geçişte konut, ulaşım ağları inşası gibi sabit sermaye ya da tüketim havuzu oluşturmak, bilim ve teknolojiye yatırım yapmak, beşeri sermayeye yatırım yapmak gibi çeşitli yatırım seçenekleri vardır. Bu noktada yatırımın yönlendirileceği alan için yatırımın üretkenliği önemlidir. Döngüler arası yönlendirmede bir yatırım alanının üretkenliğinin önceden nasıl tahmin edileceği sorusuna Harvey'in (2015) cevabı planlamadır. Kesin kar sinyallerinin yokluğu karşısında karar alma için kamuda ve şirketlerde planlama önemli bir temel sağlar (s. 105-106). Planlar, fayda maliyet analizleri, devlet ve finans sektörünün aracılığı ile ikincil ve üçüncül sermaye döngülerinde yatırımın üretken olması, artı değer üretmesi, mübadele değerini arttırması amaçlanır. Bu noktada yatırımların gerçekleştirilmesinde gerçek ihtiyaçlarla doğrudan bir bağlantı yoktur, öncelikle hedeflenen sermayenin ihtiyaçlarıdır. Bu nedenle birincil döngüdeki sermaye birikimi, ikincil ve üçüncül döngülerde aşırı yatırım halini alır. Bu da krizin ikincil ve üçüncül döngülere taşınması anlamına gelir. Krizin nedeni yatırım alanlarından herhangi birinde aşırı yatırım eğilimi nedeniyle üretici yatırım potansiyelinin tükenmesidir. Bu alanlar sağlık, eğitim gibi sosyal harcamalar veya teknoloji ve bilim alanında olabileceği gibi sıklıkla yapılı çevre de olabilir (s. 106-107).

Yollar, kanallar, rıhtımlar ve limanlar, fabrikalar, depolar, kanalizasyonlar, devlet daireleri, okullar ve hastaneler, konutlar, işyerleri, mağazalar vb. yapılı çevreyi oluşturan unsurlardır. “Yapılı çevre uzun süre dayanır, değiştirilmesi zordur, mekânsal hareket yeteneği yoktur ve çoğunlukla büyük, hantal yatırımlar barındıran bir alandır” (Harvey, 2017, s. 111). Bahsedilen alanların inşasında önemli bir maddi kaynak gerekir ki, bu da sermaye birikim krizinin çözümü noktasında yapılı çevrenin yatırım için tercih edilmesini açıklar. Aşırı yatırım eğilimi neticesinde yapılı çevreye yüklenmiş olan mübadele değeri azalır, hatta tamamen yok olabilir. Bunun için yapılı çevredeki fiziksel imkânların yani kullanım değerinin tahrip olması zorunlu değildir, ancak değişim değeri büyük oranda yitirilmiştir ve bu alanlar “değer yitirmiş sermaye” olarak işlev görebilir. Bu durumda finans ve devlet kurumları da ciddi finansal güçlüklerle karşı karşıya kalabilirler (112).

Özetle, kapitalist sistem birincil döngüdeki krizi geçiştirmek için sermaye birikimini ikincil ve üçüncül döngülere aktarır, ancak rekabete dayalı sistem içinde kendi

varlığını korumak için sistemi meydana getiren unsurların yayılmacı eylemleri belirli bir eşikten sonra yeni krizlere zemin hazırlar. “Kapitalist gelişme yapılı çevreye geçmişte yapılan sermaye yatırımlarının mübadele değerini korumakla, birikime yeni alanlar açmak için bu yatırımların değerini yok etmek arasında bir seçim yapmak zorunda kalır. Öyleyse kapitalist sistemde sermaye zamanın belli bir noktasında kendi durumuna uygun bir fiziksel peyzaj inşa etmek için durup dinlenmeden uğraşır, ama bütün uğraşları, inşa ettiği bu fiziksel peyzajı zamanın daha sonraki bir noktasında genellikle bir kriz esnasında yıkmakla sonuçlanır” (Harvey, 2017, s. 123).

2.2 Kapitalist Sistem ve Kentsel Rant

2.2.1 Toprak Rantı ve Rant Kuramları

Kentsel dönüşüm konusuna geçmeden önce, dönüşümün farklı çevrelerce anlamını netleştirmek ve bir çerçeve çizmek adına kentsel topraklardaki ilişkiler ve topraklar üzerindeki değerleri etkilemede aktörlerin rolleri irdelenecektir. Aktörlerin eylemlerinin etkilerini tartışmak için başlangıç noktamız kentsel rant konusudur.

Kentsel rant kuramları esasında tarımsal topraklar üzerinden geliştirilmiş rant kuramlarının kente uyarlanması ile ortaya çıkmıştır (Turan, 2017, s. 2). Rant Türk Dil Kurumu sözlüğünde “Bir mal veya paranın, belirli bir süre içinde emek verilmeksizin sağladığı gelir” şeklinde tanımlanmıştır. Benzer bir ifadeyle “üretim faktörlerinden biri olan doğanın üretimden aldığı pay” şeklinde tanımlanabilir (Türk Dil Kurumu, 2018).

Rant teorilerine bakıldığında alan yazınında iki farklı çizginin olduğu ve bunların kentsel alana uyarlanmasıyla kentsel rant teorisinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu çizgilerden ilki David Ricardo'nun rant teorisine dayanan klasik ve neo-klasik yaklaşımlarından oluşan liberal rant kuramı, diğeri ise rant teorilerine özel mülkiyet olgusunu ekleyerek farklı bir bakış getiren Karl Marx'ın görüşlerine dayanan Marksist rant kuramıdır.

Ricardo, rantı toprağın verimliliği üzerinden açıklar. Toprağın özelliğine bağlı olarak topraklar arasında ortaya çıkan verim farkları rantı yaratır (Akın, 2007, s. 13). Ricardo toprakları verimliliğine göre ayırır ve rantın ortaya çıkmasını nüfusun artışıyla bağlantılı açıklar. Eğer toprakların tümü eşit kalitede olsaydı ve toprağın miktarı sınırsız olsaydı, toprak için ödeme yapılmayacağından rant da ortaya çıkmazdı. Ancak

nüfus artışıyla toprağa olan talep artar ve daha düşük kaliteli topraklar da ekime başlanır. Nüfus artışıyla ikinci derecede verimli topraklar ekilmeye başlandığında birinci derecede kaliteli toprağa rant ödenmeye başlar. İki toprak arasındaki kalite farkına bağlı olarak ödenecek rant miktarı da değişir. Gerekli koşullar oluştuğunda daha düşük kaliteli topraklar için de aynı süreç söz konusudur. Özetle nüfus artışıyla birlikte yiyecek ihtiyacını karşılayabilmek için daha kötü kalitede toprakların kullanıma sokulmasından dolayı daha yüksek verimdeki toprakların rantı yükselecektir (Ricardo, 1971: 93-94'den Aktaran: Yakar Önal, 2002, s. 7).

Toprak rantı, Marx'ın Kapital adlı eserinin 3. cildinde önemli bir yere sahiptir. Marx toprak rantı kuramını Ricardo'nun rant kuramı üzerinden, ona sunduğu katkılar ile geliştirmiştir. Rant kavramını özel mülkiyet tekeli ile açıklayan Marx, toprak mülkiyeti tekelinin tarihsel bir öncül olarak kapitalizm öncesindeki üretim tarzlarında da var olduğunu ve kapitalizmin özünü oluşturduğunu söyler (Marx, 2004, s. 546). “Toprak mülkiyeti, yeryüzünün belli bölgelerini, başka herkesi dışlayarak, tamamen, kendi özel irade alanları şeklinde tekelleri altına almalarını öngörür (Marx, 2004, s. 545). Toprak rantını açıklarken toplumsal sınıflardan ve aralarındaki ilişkilerden yola çıkan Marx, ücretli işçiler, sanayici kapitalistler ve toprak sahipleri olmak üzere toplumun üç temel sınıftan oluştuğunu ileri sürmektedir. Sermayeyi elinde bulunduran sınıf olan sanayici kapitalistler, sermayesini belirli alana yatırmak için toprak sahibiyle bir sözleşme yapar ve belirli dönemlerde toprak sahibine bir miktar para öder. Bu alan tarımsal toprak, yapı arsaları, madenler, balıkçılık bölgeleri ya da ormanlar olabilir. Marx, sanayici kapitalistin toprak sahibine ödediği bu para miktarının toplamına toprak rantı adını verir. “Toprak rantı, burada, topraktaki mülkiyetin, iktisadi açıdan gerçekleştiği, yani değer ürettiği biçimidir” (Marx, 2004, s. 547). Sanayici kapitalist sözleşme ile belirlenen sürede belirli para karşılığında toprağı kullanır ve bu zaman diliminde sermayesini kimyasal nitelikli iyileştirmeler, gübreleme, drenaj kanalları, sulama çalışmaları, çiftçilik binaları gibi yatırımlar vasıtasıyla toprağa yatırarak onun değerini ve verimliliğini artırır. Toprağa yatırılan bu sabit sermaye toprağı salt malzeme olmaktan çıkarıp toprak-sermayeye dönüştürür ve toprağa yapılmış bu iyileştirmeler toprağın ayrılmaz bir niteliği olarak toprak sahibinin malı olurlar. Sözleşme süresi sona erdiğinde ise sahibi tarafından kiralansın veya satılsın toprağın değeri daha yüksek

olacaktır. Yani toprak sahibi, toprağına katılan sermayeyi karşılığında hiçbir şey ödemedi satarak zenginleşmektedir (Marx, 2004, s. 548-549).

Marx farklılık rantı (Diferansiyel rant) ve mutlak rant şeklinde iki tür rantı açıklamaktadır. Rant türlerini açıklarken hareket noktası tarım ve madencilik sektörleridir. Marx, farklılık rantının kendi içinde iki türünden bahseder. Birinci türünü “farklılık rantı 1” olarak isimlendiren Marx, Ricardo’nun rant teorisinde bahsettiğı rantın farklılık rantı olduğunu belirtir ve açıklamalarına Ricardo’nun kuramını değerlendirerek başlar. Farklılık rantını açıklarken Ricardo’nun rant tanımına eklemeye yapan Marx, farklılık rantını “eşit toprak parçaları üzerinde her zaman, eşit noktalarda iki sermaye ve emek kullanımı ile elde edilen ürünler arasındaki fark” şeklinde tanımlar (Marx, 2004, s. 574). Yani farklılık rantı, eşit ölçüdeki farklı toprak parçalarına uygulanan eşit miktarda sermayenin eşit olmayan sonuçlarını ifade eder. Bu eşitsiz sonuçların iki nedeni vardır: Verimlilik ve Toprağın yeri (konum). Toprağın verimlilik farkları iklimsel öğeler veya toprağın üst tabakasındaki kimyasal bileşim gibi doğal unsurlardan kaynaklanır (farklılık rantı kapsamında ele alınmadığı için burada- toprağın verimliliğı konusunda- toprağına yatırılan sermayenin toprakların verimliliğinde yarattığı değışim kastedilmez). Bu doğal verimlilik farklarından dolayı en verimli topraktan en verimsiz toprağına göre, sırasıyla toprak rantı artacaktır. Farklılık rantının ortaya çıkmasındaki ikinci sebep ise toprağın konumudur. Toprağın pazara uzaklığı ulaşım maliyetlerini arttıracığı için rantı düşürecektir. Bu sebeple toprağın pazara yakınlığı toprağın rant değerini arttırmaktadır (Marx, 2004, s. 575-582). Marx, farklılık rantının ikinci türünü ise toprağına yatırılan sermaye ile açıklar. “Farklılık Rantı 2”, aynı toprak üzerinde art arda sermaye yatırımlarından doğan farklılık rantıdır (638). Bir diğere deyişle, toprağın rant değerinin artması, toprağına yapılan ek sermaye yatırımının bir sonucudur.

Marx’a göre “mutlak rant” ise topraktaki özel mülkiyet tekeline kaynaklanmaktadır (Turan A. , 2008, s. 32-33). Marx en düşük verimlilikteki toprakta bile mutlak rant dediğı rantın olacağını ileri sürer. Toprağın özel mülkiyeti, sadece hukuki sahipliğı, toprak sahibi için hiçbir toprak rantı yaratmaz. Eğer toprak farklılık rantında bahsedilen verimlilik, konum veya sermaye yatırımı vasıtasıyla bir rant değeri üretmiyorsa, toprağın hukuki sahipliğı toprak sahibine bir artı getirecek şekilde kullanılması mümkün olana kadar toprağı kullanım dışı tutmak gücünü verir (Marx,

2004, s. 663). Yani toprak ne kadar verimsiz ve elverişsiz olsa da, toprak tekelinin varlığı nüfusun artması gibi sebeplerle toprağa olan talebi arttıracak ve uygun koşullar oluşuncaya kadar bekletilerek rant elde edilecektir. Yani Marx mutlak rantı toprağın verimliliğinden bağımsız olarak özel mülkiyet tekeline dayanarak toprak sahibinin elde ettiği rant olarak ele almaktadır.

2.2.2 Kentsel rant

Şüphesiz tarımsal topraklar için geliştirilmiş olan rant kuramlarını kentsel alana uyarlamak zor bir iştir ve tamamen geçerli ve güvenilir bir kuram bu nedenle ortaya atılmamıştır. Ayrıca tarımsal toprak üzerine geliştirilmiş rant kuramlarının kentsel alanların farklı özellikleri nedeniyle kentsel topraklara uyarlanamayacağını ifade eden düşünürler de vardır (Turan M. , 2017). Bu tez çalışmasının kentsel rant kuramları üzerine analiz yapmak veya kentsel rant kuramı geliştirmek gibi bir amacı ve iddiası yoktur. Bununla birlikte rant kuramları kentsel toprak kullanımı ve kullanım kararlarını açıklamada elverişli bir çerçeve sunması nedeniyle ele alınmıştır.

Marx'ın rant kuramını geliştirerek kentsel alana uyarlayan Harvey'in alan yazında önemli bir yeri vardır. Harvey, kentsel toprak kullanımı kuramını oluşturmada başlangıç noktası olarak “değer” kavramından yola çıkar ve şöyle devam eder: *“bu kuramın ortaya çıkması için, toprak ve üzerindeki yapıların mal değeri haline dönüşebilmesi amacıyla kullanım değeri ile değişim değerinin⁶ çakıştığı, kentsel toprak kullanımının karar sürecindeki katalitik anlara yoğunlaştırabilmemiz gerekir dikkatimizi. Faaliyetlerin ve kaynakların toprağa tahsisi ile ilgili kararlar bu anlarda verilir. Bu anlarda neler olduğunun anlaşılması için toprağın ve ona ihsan edilmiş yapıların ayırt edici özelliklerini akılda tutmak son derece önemlidir”* (Harvey, 2013, s. 149). Bu açıdan kentsel toprak kullanımını rant bağlamında açıklamak ve bu konuda

---

⁶ “Değer sözcüğünün, görünen o ki, iki farklı anlamı vardır, bazen belirli bir nesnenin yararını ifade eder, bazen de o nesneye sahip olmanın diğer malları satın alma gücünü ifade eder. Birinciye “kullanım değeri”, öbürüne ise “değişimde değer” denilebilir”. Kullanım değeri konusunda nesnel ve evrensel bir ölçüt yoktur şüphesiz. Çünkü kişiden kişiye veya aynı kişide zaman içinde değişebilir. Her birey veya grup için kullanım değeri farklı şekillerde belirlenir. Çünkü bekârların, evlilerin, çocuklu çiftlerin, hastaların, gençlerin, yaşlıların, farklı ilgileri olan kişilerin her birinin ihtiyaçları farklıdır ve oturdukları çevrenin ve konutun onlar için yararlılık ölçütleri farklıdır. Bu nedenle kullanım değeri oldukça değişken bir kavramdır (Harvey, 2013: 143-148).

ilişkili aktörlerin rollerini sorgulamak için toprağın özellikleri ve toprak üzerindeki tahsis kararları alan aktörleri belirlemek önemlidir.

Toprak siyasal, ekonomik, sosyolojik olarak anlamlı olan ve değer ifade eden bir kavramdır. Bireysel düzeyde barınma ve beslenme ihtiyacını giderip, üstünde yaşayanlara mekân üzerinden bir kimlik vererek aidiyet kurmayı sağlar. Diğer yandan ulus-devletin vazgeçilmez bir unsuru olan toprak, uğruna savaşılan, canlar verilen siyasal ve dinsel bir anlam da içermektedir. Ayrıca toprak önemli bir yatırım aracıdır. Kırdan veya kentte toprağın kullanımı ile ekonomik bir değer yaratılması söz konusudur.

Kentsel toprağın bir diğer adı arsadır. Bir toprak parçasının kentsel toprak niteliği kazanması yani arsa adını alması ancak imar planlarına dâhil edilmesi, altyapı ve kamu hizmetlerine kavuşmasıyla mümkün olur. Böylece bu topraklar üzerinde imar planlarına göre yerleşme ve yapılaşma yapılabilir. Arsadan farklı olarak, henüz imar planlarına dâhil edilmemiş toprağa arazi adı verilir. Bir arazinin arsaya dönüşmesi, altyapı yatırımlarının yapılması, yol, otopark, yeşil alan gibi kamu hizmetlerine kavuşturulması, hastane, okul ve sosyal donatı alanlarının yapılması o toprağın değerini arttıran unsurlardır (Keleş, 2014, s. 143; Şahin, 2015, s. 60).

Toprak “çoğaltılamayan” ve “taşınamayan” bir doğal kaynaktır. Toprak ve yapıların konumlarının sabit olması, onu taşınabilir mallardan ayırır. Bu sebeple toprak ve yapıların sahip olduğu mutlak konum onu elinde bulunduranlara tekele çok benzeyen bir ayrıcalık kazandırır (Keleş, 2014: 143; Harvey, 2013, s. 147). Topraklar kalıcıdır ve çoğunlukla yapıların yaşam süresi de diğer mallara göre oldukça uzun olmasına rağmen toprak ve yapılar görece olarak daha seyrek el değiştirirler. Toprak ve yapıların ve onların özel mülkiyetine ait hakların servet biriktirme fırsatını doğurmasından dolayı tarihsel olarak en önemli değer biriktirme depoları olmuşlardır (Harvey, 2013, s. 147).

Toprağın ve yapıların değeri, nüfus artışına eşlik eden arsa ve konuta yönelik talep artışı ve bunlar üzerinde etkili olan tahsis kararlarına bağlı olarak artar. Kente göçler ve nüfus artışı nedeniyle kent topraklarının konumu ve sahipleri için kullanışlılığı değişir. Kentsel alanlar artan nüfusla merkezden çevreye doğru yayılmacı bir eğilim gösterir ve bu yayılmayla tıpkı Ricardo'nun toprakların verimliliği ile nüfus arasında

ilişki kurarak açıkladığı rant kuramındaki gibi kentin merkezinde ve yayılma neticesinde önemi artan yeni yerleşimlerde bir değer artışı görülür. Diğer yandan kentin cazibesini arttıran okul, hastane, yol, köprü, sosyal donatı alanları gibi yatırım kararları kentsel toprakların ve üzerindeki yapıların değerini mülk sahiplerinin bir emekleri olmaksızın arttırır. Tıpkı Marx'ın farklılık rantının ikinci türünde açıkladığı toprağa yatırılan sermayenin toprağın ayrılmaz bir parçası olması ve toprak-sermayeye dönüşmesi konusunda belirttiği değer artışı konusunda olduğu gibi, yukarıda bahsedilen yatırımlar ve yatırım kararları da toprağın kıtlığı, taşınamaz ve çoğaltılamaz olması gibi özelliklerden dolayı ilgili kentsel topraklarda belirgin bir değer artışını beraberinde getirir. Bu değer artışında mülk sahibinin doğrudan rolü olmaz, tahsis kararlarını veren kamu kurumları, yatırımı gerçekleştirecek özel kişi ve kuruluşlar ile kamu kurum ve kuruluşları belirleyicidir. Yapılan yatırımın konumuna göre kentsel toprakların ve üzerindeki yapıların rant değeri artar.

2.2.3 Kentsel Rant ve İnşaat Sektörü

Konut, Türk Dil Kurumu sözlüğünde “İnsanların içinde yaşadıkları ev, apartman vb. yer, mesken, ikametgâh olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2019). Avrupa Kentsel Şartında bireye ait kişisel bir mekân, toplumun temel yaşama birimi olarak konut, ikamet edenin kentsel varlığının temel simgesi olarak belirtilmiştir (Avrupa Kentsel Şartı, 1996). Konut'un fiziksel, sosyal, toplumsal, yönetimsel, teknolojik, ekonomik ve hukuki yönleri vardır. Hane halkının yakın ilişkiler kurabildiği, toplumsal ilişkilerin yeniden üretildiği sosyal ve toplumsal bir alandır. Aynı zamanda konut, kentleşme politikalarının oluşturulması ve uygulanmasının önemli bir parçası olarak yönetimsel, yasal düzenlemelerin söz konusu olduğu birim olarak hukuki ve sınıfsal yapıların bir sonucu ve göstergelerinden biri olarak siyasal anlama sahiptir. Ayrıca konutun üretim, tüketim ve yatırım aracı olması bakımından ekonomik bir boyutu vardır (TMMOB İMO, 2011).

Konut barınma ihtiyacının bir sonucudur. Ancak konutun diğer mallardan farklı olarak iki farklı değeri vardır. Barınma ihtiyacını sağlama fonksiyonu onun kullanım değerini belirlerken, mülk olarak depolanmış servet kaynağı olması ise değişim değerini ortaya çıkarmaktadır (Thorns, 2004, s. 101). İnsanların hayatları boyunca sahip olabildikleri en pahalı şeylerin başında konut gelmektedir. Buna rağmen çoğu insanın hayat

amaçlarından biri konut sahibi olmaktır. Çünkü bir konuta sahip olmamak kişinin kira yükümlülüğüne katlanması sonucunu doğururken, konuta sahip olmak mülk sahibine kullandıkça tükenmeyen, hatta değeri artabilen bir varlık kazandırmaktadır. Bu nedenle kapitalist sistemin bu döngüyü besleyen rolü ile günümüz dünyasında konut başlıca yatırım ve hatta zenginleşme aracıdır.

Harvey (2013) zenginleşme ile mülk arasındaki bağlantıları kurarken gelir kavramının tanımlanmasından yola çıkmaktadır. Harvey, tüketimde kullanılan tüm hakların piyasa değeri ile adı geçen zaman diliminin başı ve sonu arasında mülkiyet hakları toplamının değer farkının cebirsel bir toplamı olarak Titmus (1962: 34) tarafından yapılan gelir tanımını benimsemektedir. Buna ilaveten bireyin kaynaklar üzerindeki egemenliği açısından değer artışına ilişkin sürecin incelenmediğine dikkat çekerek, kentin mekânsal biçiminin ve kent içinde toplumsal süreçlerdeki değişimlerin bireylerin gelirinde ne gibi bir değişikliğe sebep olduğunu sorgulamaktadır (Aktaran: Harvey, 2013, s. 55).

Mülk sahibinin konutu dolayısıyla gelirinde meydana gelen değişiklikler büyük ölçüde konut dışındaki değişkenlerin etkisi ile gerçekleşmektedir. Bir mülkün değerini istihdam fırsatlarına, olanaklara, sosyal yardım hizmetlerine, ulaşım güzergâhlarına yakınlığı arttırırken, atık tesisleri, nükleer santral, havaalanı gibi alanlara yakınlığı ise azaltmaktadır. Olumlu veya olumsuz dışsallıklar etkinin doğasına göre mülk üzerinde maliyet veya gelir olarak bir etki yaratabilir. Herhangi bir mülkiyet değeri, komşu mülklerin değerlerindeki değişikliklere karşı çok hassastır ve mülk sahibinin bu dışsallıkları denetim altına alması çoğu zaman mümkün değildir. Diğer kişilerce yapılan yer seçimleri ve diğer mülk ve arazi sahiplerinin yatırım kararları bir mülk sahibinin yarar girdilerini etkilemektedir (Harvey, 2013, s. 59-67).

Kendisine bağlı 200 alt sektörü harekete geçiren inşaat sektörünün GSMH içindeki payı yüzde 30 seviyesindedir. Sektörler arası ilişkilerin yoğunluğu bakımından yirmi sektör içinde en güçlü 4 sektörden biri inşaat sektörüdür. İnşaat sektöründe yaşanan büyümenin, bu nedenle ekonominin diğer sektörlerinde büyümeyi tetikleyeceği ve istihdam kaynağı olarak işsizliği azaltılmasında etkili olduğu kabul edilmektedir (Balaban, 2017, s. 18). İngiltere’de yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, yeni bir evde 150 farklı meslek kolunu ilgilendiren 23.000 parça bulunmaktadır. Bu kapsamda

özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonominin iyileştirilmesi ve kalkınmanın sağlanması noktasında hükümet politikaları, uluslararası kredi kuruluşlarının kararları doğrultusunda temel ekonomik tercih inşaat sektörü olmaktadır (İNTEŞ Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, 2019). Ekonomik kalkınma modelinde inşaat sektörünün çok önemli bir payının olduğu ülkelerden biri de Türkiye'dir. Uluslararası İnşaat Piyasası araştırmasında (2017) belirttiği gibi azalan büyüme oranlarına ve daralan ekonomiye rağmen, Türkiye'de inşaat sektörü devlet destekleriyle büyümeye devam etmektedir (International Construction Market Survey , 2017).

Konut ve inşaat sektörünün seyri bağlamında Türkiye'deki sürecin değerlendirilmesinde iki büyüme dönemin olduğu ve literatürde bu iki dönem çerçevesinde değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir (Özden, 2016; Uğurlu, 2013; Gülhan, 2017; Türkün, Ünsal, ve Yapıcı, 2014; Balaban, 2017; Şahin, 2015). Birinci dönem, devletin üstlendiği rollerde ve benimsediği ekonomik politikalarda neo-liberalizmle uyumlu biçimde yaşanan değişimle beraber başlayan 1980 sonrası dönem, ikinci dönemse 2001 krizi ardından başlayan dönemdir. Bu evrelerin ortak özelliği ise kentsel mekânın yeniden üretilmesinde ve inşaat sektörünün büyümesinde politika ve uygulamaları ile devletin belirleyici aktör olmasıdır (Uğurlu, 2013)

Birinci döneme geçişin ilk adımı 24 Ocak kararlarıyla atılmıştır. Turgut Özal'ın açıkladığı istikrar paketiyle devletçilik politikasının yerini serbest piyasa ekonomisine dayalı politikalar almıştır. Böylece Türkiye neo-liberal ekonomiyle bütünleşme sürecine girmiştir. 12 Eylül darbesinin ardından Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki bu kırılmanın mekân üzerindeki etkileri görülmeye başlanmıştır.

Birinci dönemin ilk on yılı yasal altyapının oluşturulduğu yıllar, ikinci on yılı ise (1990'lar) yasal düzenlemelerin somutlaştığı ve inşaat sektörünün büyümesine ilişkin emarelerin açıkça kentlerde gözlemlendiği yıllardır. (Özden, 2016, s. 267). 1950'li yıllarda başlayan plansız ve denetimsiz gerçekleşen göç süreci sonucunda kentlerde ortaya çıkan gecekondu sorununa yönelik ilk hamleler bu dönemde çıkarılan yasalarla gündeme gelmiştir. Bu dönemde hem kentin yapılaşmasını ilgilendiren kanunlar, hem de yasadışı alanları meşrulaştıran ve teşvik eden imar aflarına ilişkin yasal düzenlemeler yapılmıştır.

3194 sayılı İmar Kanunu (1985), 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu (1982), 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (1983), Turizm Merkezleri Kararnamesi (1985), 2872 sayılı Çevre Kanunu (1983), 2495 sayılı Kıyı Kanunu (1990) kentlerin yeniden yapılanmasında önemli yasal düzenlemelerdir (Özden, 2016, s. 264). Yeni Kentsel Yerleşim Kararnamesi (1979), Sosyal Sigortalar Kurumu'nun bireysel kredi vermeye yönelişi (1979-1980), Devlet Memurları Konut Edindirme Yönetmeliği (1979)BAĞ-KUR Konut Kredisi Yönetmeliği (1979), Milli Konut Politikası Kararnamesi (1980) bu dönemde konut üretimini arttırmak amacıyla yapılmış düzenlemelerdir (Keleş, 2014, s. 317-318).

Gecekonduların formel konut piyasasına dahil etmeyi amaçlayan ve takip eden zamanda kaçak apartmanlaşma sorununu doğuran yasal düzenlemeler de bu dönemde yapılmıştır. 2805 sayılı İslah Planları Kanunu (1983), 2946 sayılı Kamu Konutları Kanunu (1983), 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu (1984) ve imar kanunu ile birlikte İslah İmar Planı Yasa grubu olarak adlandırılan yasalar bu kapsamdaki yasal düzenlemelerdir (Uğurlu, 2013, s. 4).

Açıkça gecekondu affının gündeme geldiği ilk yasa 21.03.1983 tarih ve 2805 sayılı İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Olarak Yapılan Yapılara Uygulanacak İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanunu'nun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun'dur. Ardından 24.03.1984 tarihinde 2981 sayı ile kabul edilen "İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 sayılı İmar Kanunu'nun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun" ile imar ve gecekondu mevzuatına aykırı olarak yapılan yapıların altı ay içinde belediye veya valiliğe başvurması durumunda, uygun olanların yasallaştırılmasının, gecekondulara önce tapu tahsis belgesi ardından ıslah imar planlarıyla tapu verilmesinin yolu açılmıştır. Bu yasanın kapsamı 3290 sayılı Yasa ile 07.06.1986 tarihinde genişletilerek daha önce konut olarak kullanılıp sonra işyerine çevrilen gecekondu da af kapsamına alınmıştır. Affın kapsamı 3366 sayılı yasayla (26.05.1987) yeniden genişletilmiş ve kaçak olarak yapılmış her yapı, örneğin kıyılarda, askeri bölgelerde, karayolları kamulaştırma sınırı içinde kalanlar gecekondu gibi yorumlanarak yapı sahiplerine imar parseli alma hakkı verilmiştir. 1988 yılında çıkarılan 3414 sayılı yasa ile "kendilerine arsa veya konut tahsis edilenlerin, yirmi yıl içinde satmak veya devretme haklarının olmadığına ilişkin hüküm" kaldırılmış, gecekondu sahibine,

arsasını veya konutunu müteahhide verme veya satarak başka yerde yeni bir gecekondulu, yapma şansı yaratmıştır (Tercan, 2018, s. 22-23).

1980'li yıllarda inşaat sektörünün büyümesini hızlandıran bir gelişme de yerel yönetimlere ilişkin yapılan yasal düzenlemeler ve belde belediyelerinin yetki ve kaynak bakımından güçlendirilmesidir. 1984 yılında Türkiye'de İstanbul, Ankara ve İzmir'de 3030 sayılı yasa ile Büyükşehir belediyesi kurularak ikili belediye yapısına geçilmiştir. 1985 tarihli 3194 sayılı İmar Kanunu ile daha önce merkezi yönetimin elinde olan imar planlama yetkileri belediyelere devredilmiş, imar planları üzerinde merkezi yönetimin onay yetkisi kaldırılarak nazım ve uygulama imar planlarının belediyeler tarafından yapılması hükme bağlanmıştır (Aydınlı, 2003, s. 77). 1988 yılında çıkarılan 3414 sayılı yasa ile belediye sınırları ve mücavir alan sınırları içinde, gecekondularla ilgili işlemleri yürüten büyükşehir belediyeleri ve valiliklerin yetkilerini, tamamen ilçe belediyelerine devretmiştir. Böylece büyükşehir belediyesi olmayan yerlerde yetki, tamamen belediyelere geçmiştir (Tercan, 2018, s. 22-23). Bu dönemde özellikle İstanbul'da doğan hukuki ve idari boşluktan yararlanan yatırımcılar açısından yer seçiminde denetimin zayıf olduğu belde belediyeleri cazibe noktaları olmuştur (Perouse ve Danış, 2005, s. 95-100).

Birinci dönem içinde inşaat sektörünün GSMH içindeki payının zirve yaptığı yıl 1987 yılı olmuştur. 1982'de GSMH içindeki payı %5.2 olan inşaat sektörü payı, 1987 yılında % 7.3'e yükselmiştir. 1982-1988 yılları arasında ülke genelinde yapımına başlanan yeni bina sayısı 54.361'den 139.995'e yükselmiştir (Gülhan, 2017, s. 23-24). 1978-1982 yılları arasında 4. Kalkınma Planı döneminde toplam sabit sermaye yatırımları içinde konut yatırımları payının % 14.6 olması öngörülürken, % 19'un altına düşmemiştir. Benzer şekilde 1985-1989 yıllarını kapsayan 5. Kalkınma Planı döneminde de konut yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payının %15.8 olması amaçlanmış, ancak bu oran 5 yıllık sürenin sonunda %20'yi bulmuştur (Keleş, 2014, s. 317-318). Toplu konut idaresi ve fonunun kurulması bu dönemde konut üretiminde etkili olan faktörlerden olmuştur. 2487 sayılı Toplu Konut Yasası 1981 yılında hazırlanmış ancak uygulanamamış, ardından çeşitli değişikliklerle günümüze kadar gelen 2985 sayılı Toplu Konut Yasası 1984 yılında çıkartılmıştır. Bu konut yasasıyla sosyal konut yaklaşımından uzaklaşmış, bireysel kredilerin önü açılmış, büyük sermaye gruplarına ciddi kredi destekleri sağlanmış, ikinci konut yapımı

desteklenmiştir. Ayrıca özerk bir Toplu Konut Fonu oluşturulmuştur (Türkün, Ünsal, ve Yapıcı, 2014, s. 93). 1984-1995 yılları arasında yaklaşık bir milyon konut, toplu konut fonu üzerinden kredi desteği almıştır. Kooperatiflerin konut üretimindeki payları 1980'lerde %9 iken, bu oran 1990'da %25'e yükselmiştir. (Uğurlu, 2013, s. 6). Bu dönemde inşaat yatırımları sadece konutla sınırlı kalmamıştır. 1980'ler boyunca kamu altyapı ve inşaat yatırımlarının GSMH içindeki payı %10'un üzerinde olmuştur (Balaban, 2017, s. 25). İstanbul'da hafif metro sistemi, Fatih Sultan Mehmet Köprüsü, Tem Otoyolu inşaatı gibi büyük kentsel altyapı projelerinin yanında güvenli siteler ve AVM'ler de bu dönem de yaygınlaşmıştır (Perouse ve Danış, 2005; Uğurlu, 2013, s. 6).

Türkiye'de inşaat sektörünün büyüdüğü ikinci dönem 2001 ekonomik krizini takiben başlamıştır. 2002 yılından itibaren uygulanan istikrar programı ile sektör toparlanma sürecine girmiş, 2004-2006 yılları arasında rekor oranda büyüme göstermiştir. 2006 yılında %25,96 büyüme oranına ulaşmış ve büyüme dönemi 2008 yılına kadar devam etmiştir. 2007 yılında ABD'deki mortgage krizi ile başlayan finansal krizin etkisi ile 2008 ve 2009 yıllarında sektör gerileme göstermiştir. 2010 yılında alınan önlemler ve uygulanan politikalarla birlikte yeniden yüksek oranlı büyüme performansı (%14.17) sergilemiştir. 2011 yılında %11.11 büyüyen ekonominin üzerinde performans sergileyen sektör %24.74 oranında büyümüştür (İNTEs Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, 2019, s. 2-3). Ülke genelinde yapımına başlanan yeni daire sayısı 2002'de 161.920 iken, 2006'da 600.387'ye ve 2010'da ise 907.451'e çıkmıştır. (Balaban, 2017, s. 24). 2014 yılında küresel ekonomideki dalgalanmalar, dolar ve euro kurlarının yukarı yönlü hareketi sektörün maliyetlerini arttırarak büyüme performansını azaltmış, ancak özel tüketim harcamaları ve kamu harcamalarından kaynaklı olarak 2015 yılında sektör %6.06 oranında büyümüştür. Kamunun ulaştırma, enerji, haberleşme, telekomünikasyon yatırımlarının etkisiyle inşaat sektörü 2017 yılında %8.9 oranında büyüme performansı göstermiştir (İNTEs Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, 2019, s. 5). 2000 sonrasında inşaat sektörünün seyrine bakıldığında 2006 yılında rekor büyüme oranlarına ulaştığı, 2008-2009 yıllarında gerileme gösterdiği, 2010 yılında alınan önlemlerle birlikte tekrar büyüme gösterdiği görülmektedir. 2014 sonrasında ise küresel ekonomik şartların ülke ekonomisini

etkilendiği, ancak özellikle kamu yatırımları marifetiyle şartların sektör üzerindeki olumsuz etkilerinin engellendiği söylenebilir.

2000 sonrasında Türkiye'nin inşaat sektörü ile ilişkisi incelendiğinde birkaç konunun öne çıktığı görülmektedir. İlk olarak yapılan yasal düzenlemelerle inşaat sektörünün önündeki engellerin kaldırılması, idarenin güçlendirilmesi söz konusudur. 2002 sonrası yapılan yasal düzenlemeler aracılığıyla yapılı çevre üretiminde devletin önemli bir rolü olmuştur. Örneğin 2002-2008 yılları arasında TOKİ'nin faaliyet alanını genişleten ve kaynaklarını arttıran 14 adet yasal düzenleme yapılmıştır (Balaban, 2009). Bu düzenlemelerle TOKİ inşaat sektörü içinde önemli bir aktör haline gelmiştir. Devletin inşaat sektörüne desteği sadece yasal düzenlemelerle sınırlı değildir, yaptığı büyük projelerle de yapılı çevrenin üretimine katkı sağlamaktadır. Bu dönemde mega projelerin ve kentsel dönüşüm projelerinin inşaatı dayalı ekonomik modelin sürdürülmesinde temel araçlar olduğu dikkat çekmektedir.

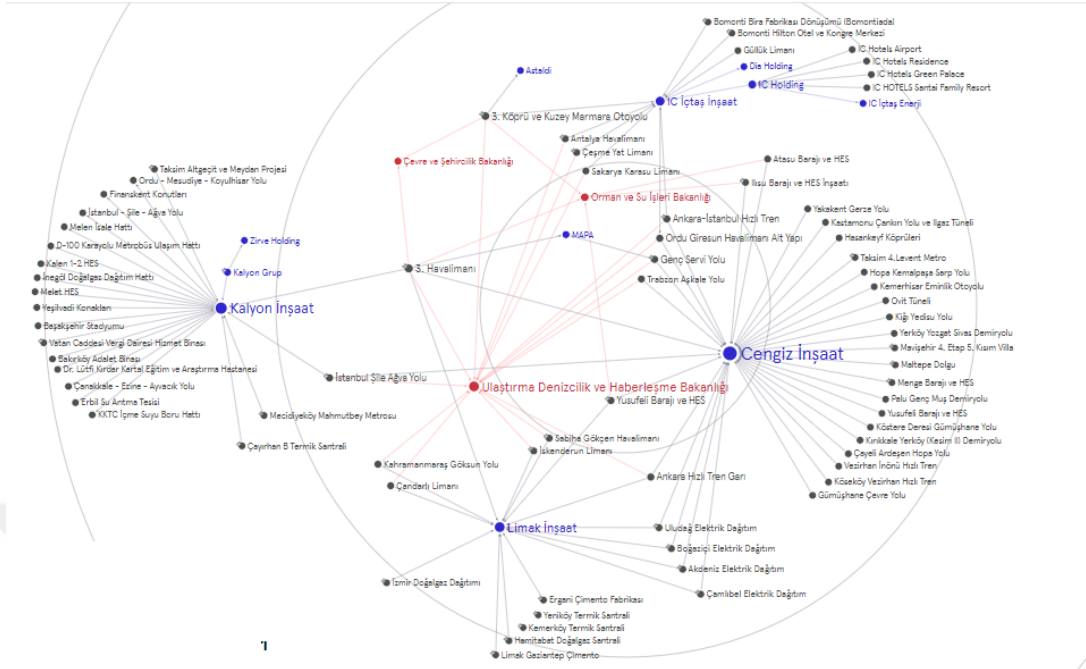
Türkiye'de mega proje kavramı ilk kez 1999'da –depremden önce- İstanbul Belediye Başkanı Ali Müfit Görtuna tarafından resmi olarak “2023 İstanbul Vizyonu” başlığı altında yapılan tanıtımda “mega dönüşüm” olarak kullanılmıştır. İçlerinde Galata Port ve Haydarpaşa Port 'da olan İstanbul'un mega projeleri ilk kez 2005'te Cannes'da düzenlenen uluslararası emlak fuarında (MIPIM) uluslararası pazara çıkarmıştır. (Yapıcı, 2017, s. 45-46). Gellart ve Lynch mega projeleri altyapı (limanlar, demiryolları, su ve kanalizasyon sistemleri vb), yerin altından çıkartma (madenler, petrol, doğalgaz vb), üretim (serbest üretim bölgeleri, imalat parkları gibi) ve tüketim (büyük ölçekli turizm projeleri, alışveriş merkezleri, emlak geliştirme projeleri vb) olmak üzere dört kategoriye ayırmaktadır. Zekovic ise mega projeleri altyapı projeleri (köprüler, tüneller, otoyollar, havalanları vb), enerji projeleri (barajlar, santraller vb), bilimsel projeler ve atmosfer ve uzaya yönelik projeler olarak sınıflandırmıştır (Aktaran: Uzunçarşılı Baysal, 2017, s. 37). Türkiye'de gündeme gelen mega projelerde ise köprü, tünel, havaalanı, otoyol gibi altyapı yatırımları, barajlar ve santraller gibi enerji yatırımları, büyük ölçekli turizm projeleri, alışveriş merkezleri, emlak projelerinin öne çıktığı görülmektedir.

Mega projelerle daha önce ekonomik döngü içinde yer almayan mekanların kullanıma girmesi söz konusudur (Çavuşoğlu, 2017, s. 139). Bu büyük ölçekli kentsel projelerin

birçoğundaki amaç yapılı çevrenin maksimum ekonomik getiriye üretecek şekilde yeniden üretilmesidir (Penpecioglu, 2017, s. 175). Mega projelerinin finansman yöntemi açısından bakıldığında, bu projelerin Kamu Özel İşbirliği (KÖİ) projeleri olduğu görülmektedir. KÖİ projeleri yap-işlet-devret, yap-işlet, yap-kirala, işletme hakkı devri gibi yöntemleri içermektedir. KÖİ modelinin özelleştirmeden temel farkı, kamunun sözleşme sonrasında da projenin bir tarafında kalmasıdır. Dünya Bankası ve IMF'nin yaygınlaştırdığı KÖİ modeli devletin hüküm ve tasarrufunda olan kamusal mülkün esas sahipliği saklı kalarak özel sektöre kullanılması esasına dayanmaktadır. 2016 yılı itibarıyla yapımı süren 34 KÖİ projesinin yatırım tutarı 36,5 milyar dolardır. Bunlardan en büyük dördü, 34 projenin üçte ikilik bölümünü oluşturmaktadır. Bu 4 mega projenin 3'ü İstanbul'da yapılan 3. Havalimanı, 3. Köprü ve Kanal İstanbul projesidir (Köksal, 2017, s. 32). 42 km alan büyüklüğünde yap-işlet-devret modeli ile yapılacak Kanal İstanbul projesi dönemin başbakanı tarafından 2011'in Nisan ayında çığırın proje olarak açıklanmıştır. Açıklamanın ardından Silivri ve Çatalca'da dönümü 20 bin liraya satılan tarlaların fiyatı 900 bin liraya yükselmiştir. 2018 yılının Ekim ayında İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı arasında Kanal İstanbul etrafında kurulacak şehri planlamak için protokol imzalanmıştır (Mega İstanbul, 2019). Kamuya 2010 yılında açıklanan 3. Havalimanı toplam 76.5 milyon metrekarelik bir alan üzerinde, yap-işlet-devret modeliyle yapılmıştır. 4 grubun teklif verdiği ihalede 22 milyar 152 milyon Euro'yla en yüksek teklifi veren Kalyon-Cengiz-Mapa-Limak Ortak Girişim grubu kazanmıştır. Grup tarafından yeni havalimanını inşa etmek ve 25 yıl boyunca işletmek amacıyla 7 Ekim 2013 tarihinde İGA (İstanbul Grand Airport) kurulmuştur. İstanbul Havalimanında ilk ticari uçuş 2018 yılında yapılmıştır (İGA, 2019). 3. Boğaz Köprüsü ve Kuzey Marmara Otoyolu projesi ise 2013 yılında başlamış ve IC İçtaş-Astaldi JV tarafından yap-işlet-devret modeliyle yapılmıştır. Yavuz Sultan Selim adını taşıyan 3. Boğaz köprüsü 2016 yılında açılmıştır (Mega İstanbul, 2019; ICA, 2019).

Mega projeler en çok İstanbul'da yoğunlaşsa da, örneklerine Türkiye çapında diğer kentlerde de rastlamak mümkündür. Ankara'da Parkoran Rezidansları, Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm Projesi, İzmir'de liman arkası, Salhane ve Bayraklı'nın kıyı kesimlerini içeren yeni kent merkezi projesi, İnciraltında yeni turizm merkezi planları, Olimpiyat köyü mega projelerden bazılarıdır (Penpecioglu, 2017, s. 175).

Şekil 4 İstanbul'da Mega Projeler (3. Köprü ve 3. Havalimanı) Şirketler Ağı

Kaynak: (Mülksüzleştirme Ağları, 2019).

Mega projelerin bir özelliği, projeler vasıtasıyla kamu kaynaklarının dağıtılması ve sermaye sahibi sınıfların güçlendirilmesidir. Şekil 4'de 3. Havalimanı ve 3. Köprü mega projeleri şirketler ağı görülmektedir. İstanbul'da yeni ortaya çıkan ve güçlenen yeni müteahhit holdingler yoğun olmakla birlikte diğer kentlerde de örneklerine rastlanmaktadır.

2000 sonrası inşaat sektörüne dayalı büyüme modelinde mega projelerin yanında kentsel dönüşüm projelerinin de çok önemli bir payı bulunmaktadır. 1999 Marmara depreminin ardından kentsel dönüşüm ülke gündemine oturmuş ve bu tarihten sonra kentsel dönüşümle ilişkin altyapı hazırlanmıştır. Türkiye'de mevcut 20 milyon binanın 5 milyonu 2000 sonrasında yapılmıştır. 2000 öncesinde yapılan 15 milyon konutun sağlamlaştırılması ve bunların içinde büyük deprem riski taşıyan 7 milyon konutun ise dönüşüm sürecinden geçirileceği açıklanmıştır. (Karaman Y. , 2012). Yöneticilerin söylemlerinden depremin kentsel dönüşümün gerekçesi olduğu görülmektedir. Ülkemizde kentsel dönüşümle konu olan alanlar ise yoğun olarak eski yapılar ve gecekondu bölgeleridir. 1950'li yıllarda gerçekleşen göçlerle oluşan gecekondu alanları uzun yıllardır ülke gündemindedir. Bu alanlarla mücadele için 2000 sonrasında düzenlemelerin yapıldığı, ancak seçim öncesi dönemlerde bu

düzenlemelerle çelişen uygulamalara gidildiği görülmektedir. 2004 yılında çıkarılan 5237 sayılı Ceza Yasasında madde 184 ile yapı ruhsatı almadan ve ruhsata aykırı olarak bina yapan veya yaptıran kişilerin beş yıla kadar hapis ile cezalandırılması hüküm altına alınmıştır. Bu yapılara elektrik, su, bağlantısı yapılmasına müsaade eden kişilerin de cezalandırılacağı yasada belirtilmektedir (Türk Ceza Kanunu, 2004). Ancak Türk Ceza Kanunu ile çelişkili bir adım 18.05.2018 tarihli İmar Barışı Yasası ile atılmıştır. Af kapsamında yapı nitelikleri olarak tarımsal amaçlı basit binalar, 1-2 katlı binalar ve basit sanayi yapıları, 3-7 katlı binalar ve entegre sanayi yapıları, 8 ve daha yüksek katlı binalar, lüks binalar, villa, alışveriş kompleksi, hastane, otel ve benzeri yapılar, enerji üretim tesisleri, iskele, liman, tersane, istinat duvarı, dolgu alanı, havuz, spor sahaları ve benzeri bina niteliğinde olmayan yapılar olarak açıklanmıştır. Boğaziçi sahil şeridi, İstanbul Tarihi Yarımada ve Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanda koordinatları belirlenen sınırlı bir alan dışındaki tüm yapılar imar affının kapsamına girmektedir (TMMOB, 2019). Diğer aflardan farklı olarak af kapsamının oldukça geniş tutulduğu görülmektedir. Çevre ve Şehircilik Bakanı Kurum İmar barışına 10 milyon 250 bin vatandaşın başvurduğunu ifade etmiştir (Emlak Kulisi, 2019).

2000 sonrasında dönemde inşaat sektörü ve kentsel dönüşüm konusunda TOKİ'nin ön plana çıktığı görülmektedir. 1984 yılında kurulan TOKİ, 2000 sonrası yapılan yasal düzenlemelerle kentsel dönüşümün temel aktörü haline gelmiştir. Böylelikle 1980 ve 1990'larda desantralize olan inşaat faaliyetlerinde merkezileşme eğilimi artmıştır.

2002-2008 yılları arasında TOKİ'nin faaliyet alanını genişleten ve kaynaklarını arttıran 14 adet yasal düzenleme yapılmıştır (Balaban, 2009). 2016 yılına gelindiğinde ise TOKİ ile ilgili yapılan yasal düzenleme sayısı yüzü aşmıştır. 2002 yılında "Toplu Konut Kaynaklarının Kullanım Şekline İlişkin Yönetmelik'te TOKİ'nin görev alanları küçük turizmden küçük sanayi işletmelerine, eğitim, sağlığa kadar genişletilmiş, 2003 tarihli 4966 sayılı kanunla konut sektörü ile ilgili şirketler kurmak veya şirketlere ortak olmak, kaynak sağlanmasını temin eden kar amaçlı projeler gerçekleştirme hakkı verilmiştir (TMMOB, 2011). 2004 yılında 5162 sayılı kanunla TOKİ'ye uygulama yapacağı alanlarda her türlü ölçekte plan yapma ve uygulama yetkisi verilmiştir (Karasu, 2017, s. 462). 2004 yılında 5273 sayılı Arsa Ofisi Kanunu ve Toplu Konut Kanunda Değişiklik Yapılması ile Arsa Ofisi Genel Müdürlüğünün Kaldırılması

Hakkında Kanun'un 15.12.2004 tarihinde yürürlüğe girmesiyle Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü tasfiye edilmiş ve arsa ofisi arazilerinin büyük bölümünün başbakanın onayıyla TOKİ'ye bedelsiz olarak verilmesi karara bağlanmıştır. Bu yasayla TOKİ'nin arsa stoku 16,5 milyon m²'den 194 m²'ye çıkmıştır (Türkün, Ünsal ve Yapıcı, 2014, s. 131). 2007 yılında çıkan 5069 sayılı yasa ile 775 sayılı gecekondula kanununda değişiklik yapılarak Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın (Çevre ve Şehircilik) gecekondula alanlarındaki yetkileri TOKİ'ye devredilmiş, 2010 tarihli 5793 sayılı kanunla TOKİ kentsel dönüşüm konusunda da önemli yetkilere kavuşturulmuştur. 2012 tarihli 6292 sayılı kanunla TOKİ'ye 2/B kapsamındaki orman alanlarında dönüşüm yapma yetkisi verilmiştir (Karasu, 2017, s. 462; TMMOB, 2011). TOKİ tarafından yapılan kentsel dönüşüm projeleri diğer yapı üreticilerinin tabii olduğu vergi ve harçlardan muaftır, DPT yatırım programlarının, Sayıştay ve diğer mali denetimlerin dışında tutulmuştur (Geray, 2010'dan Aktaran: Çavuşoğlu, 2017, s. 145). TOKİ 2018 itibariyle ülke genelinde toplam 837.572 konut üretmiş ve bu konutlardan 695.572'si satılmıştır. 143.021 adet gecekondula dönüşüm kapsamında konut üretimiyle toplam konut üretiminin %17,24'ü kentsel dönüşüm projelerinden oluşmaktadır (TOKİ, 2018).

2.3 Kentsel Dönüşüm

2.3.1 Kentsel Dönüşüme İlişkin Yasal Altyapı

Kentsel Dönüşüm konusunda Türkiye'de ilk yasal düzenleme 2004 yılında çıkarılan 5104 sayılı "Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu" ile olmuştur. Kanunun amacı, Kuzey Ankara girişi ve çevresini kapsayan alanlarda kentsel dönüşüm projesi çerçevesinde fiziksel durumun ve çevre görüntüsünün geliştirilmesi, güzelleştirilmesi ve daha sağlıklı bir yerleşim düzeni sağlanması ile kentsel yaşam düzeyinin yükseltilmesi" olarak belirtilmiştir (Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu, 2004).

Kentsel dönüşüme ilişkin 5104 sayılı kanunun akabinde 2005 yılında 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" kabul edilmiştir. Kanun ile yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının,

bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması” amacıyla yenileme alanlarının tespiti, standartlarının belirlenmesi, projelerin oluşturulup uygulanması, örgütlenmesi, denetlenmesi, katılım ve kullanımına ilişkin dayanağı oluşturmaktadır. Kanuna göre, il özel idarelerinde il genel meclisinin, belediyelerde ise belediye meclisinin üye tam sayısının salt çoğunluğu ile yenileme alanları tespit edilmektedir. Alınan meclis kararları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı teklifi ve Bakanlar Kurulunun üç ay içinde vereceği kararla kesinleşmektedir. Kanunda belediye ve il özel idaresinin yenileme uygulamalarında Toplu Konut İdaresi ile ortak uygulama yapabileceği veya doğrudan Toplu Konut İdaresine uygulama yaptırabileceği düzenlenmiştir (Yıpranan Tarihi Ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, 2005). Bu kanunda yer alan hükümlere dayalı olarak Dikmen, Sulukule, Ayazma ve Tarla başı kentsel dönüşüm projeleri uygulanmıştır (Demirkol ve Bereket Baş, 2013, s. 40).

Bu kanuna dayanan yenileme alanlarının tespiti için il özel idarelerinde il genel meclisi, belediyelerde ise belediye meclisinin üye tam sayısının salt çoğunluğu gerekmektedir. Alınan meclis kararları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı teklifi ve Bakanlar Kurulunun üç ay içinde vereceği kararla kesinleşmektedir. Kanunda belediye ve il özel idaresinin yenileme uygulamalarında Toplu Konut İdaresi ile ortak uygulama yapabileceği veya doğrudan Toplu Konut İdaresine uygulama yaptırabileceği düzenlenmiştir.

Kentsel Dönüşüme ilişkin bir diğer önemli yasal dayanak 5393 sayılı Belediye Kanununun “Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı” başlıklı 73. maddesidir. Yasada “kent gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek; konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, teknoloji parkları ve sosyal donatılar oluşturmak, deprem riskine karşı tedbirler almak veya kentin tarihî ve kültürel dokusunu korumak” amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projelerinin yapılabilmesi ve bu projelere konu olacak alanların belediye meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararıyla belirlenebileceği düzenlenmiştir. Belediye Kanununun kentsel dönüşümü düzenleyen maddelerinde rıza faktörünün önemi ve yerel halkla

anlaşma yolunun esas olduğu görülmektedir. Kentsel dönüşüm ve gelişim projelerinde anlaşma yolunun esas olması ve bu konuda mülk sahipleri tarafından açılacak davaların mahkemelerde öncelikle görüşülüp karara bağlanmasına ilişkin yasa hükümleri kamu yararını sağlama ve yerel halkın menfaatlerini koruma bağlamında olumlu düzenlemelerdir. Ancak bilimsel etütler ve tespitler gerektiren kentsel dönüşüm konusundaki kararların sadece belediye meclisinin takdirine bırakılması konusu ise düzenlemenin daha detaylı düşünülmesini gerektirmektedir.

5393 sayılı belediye kanununun 73. maddesi 17.06.2010 tarihli 5998 sayılı yasa ile değiştirilmiş ve bu değişiklik bazı eleştirileri de gündeme getirmiştir (Belediye Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, 2010; Belediye Kanunu, 2005). Değişikliğe ilişkin ilk eleştiri, büyükşehir belediyelerinin ilçe belediyelerinin aleyhine olacak biçimde kentsel dönüşüm konusunda güçlendirilmiş olmasına ilişkindir. Yasada “büyükşehir belediye ve mücavir alan sınırları içinde kentsel dönüşüm ve gelişim projesi alanı ilan etmeye büyükşehir belediyelerinin yetkili” olduğu ve büyükşehir belediye meclisince uygun görülmesi halinde ilçe belediyeleri kendi sınırları içinde kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabileceği” belirtilmiştir. Dolayısıyla yasaya göre büyükşehir belediyesi sınırları içinde yer alan ilçe belediyelerinin görüşü dahi alınmadan ve onların tercihlerinin dışında büyükşehir belediyeleri yasaya dayanan bu yetkilerini kullanarak ilgili alanları kentsel dönüşüm ve gelişim alanı olarak ilan edebileceklerdir. Ayrıca büyükşehir belediyeleri tarafından yapılacak bu projelere ilişkin “her ölçekteki imar planı, parselasyon planı, bina inşaat ruhsatı, yapı kullanma izni ve benzeri tüm imar işlemleri ve 3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanununda belediyelere verilen yetkileri kullanmaya” büyükşehir belediyeleri yetkili kılınmıştır. Bu düzenlemenin ilçe belediyelerinin yetki ve kaynak kaybına yol açması bakımından eleştirilmektedir (TUPOB, 2010).

Yasa ile “kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak ilan edilecek alanın; üzerinde yapı olan veya olmayan imarlı veya imarsız alanlar olması, yapı yükseklik ve yoğunluğunun belirlenmesi, alanın büyüklüğünün en az 5 en çok 500 hektar arasında olması, etaplar halinde yapılabilmesi hususlarının takdiri” belediye meclisine tanınmıştır. Bu noktada yasa, her türlü alanda kentsel dönüşüm yapmayı mümkün hale getirdiği ve düzenlemenin imar hukuku, şehircilik bilimi ve planlama anlayışına uygun olmadığı yönünde eleştirilmektedir (TMMOB Mimarlar Odası, 2010; Türkün, Ünsal,

ve Yapıcı, 2014, s. 125; TUPOB, 2010; Demirkol ve Bereket Baş, 2013, s. 41). Nitekim imarsız alanların dahi kentsel dönüşüm alanı ilan edilebilmesi kentsel gelişmeye açılmamış yerlerin planlama ilkeleri dışında gelişmeye açılması anlamına gelmektedir.

İlgili diğer kuruluşların görüşlerinin alınmasına ilişkin bir ifade olmaksızın gayrimenkullerin belediyelere devrini öngören hüküm de yasanın eleştirilen hükümlerindedir: “Kentsel dönüşüm ve gelişim alanları içinde yer alan eğitim ve sağlık alanları hariç kamuya ait gayrimenkuller harca esas değer üzerinden belediyelere devredilir.”

Kentsel dönüşüme ilişkin bir diğer düzenleme 16.06.2012 tarihinde kabul edilen 6306 sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun” dur. Afet riski altındaki alanlar ve bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve araziler kanun kapsamındadır. Bu alanlarda fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini oluşturmak üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemek kanunun çıkış amacıdır (Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, 2012). Kanunun lafsından, kentsel dönüşüme hız kazandırmak ve dönüşüm sürecinde engel teşkil eden hususları devre dışı bırakabilmek için düzenlemeler getirildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bu düzenlemeler hukuk devleti, mülkiyet hakkı ve hak arama hürriyetini ihlal ettiği gerekçesiyle eleştirilmektedir. Kanuna yönelik eleştirilerin odaklandığı hususlardan birisi de düzenlemenin kentsel dönüşüm sürecinde merkezileşmeyi arttırmasıdır.

2010 yılında Belediye Kanununda yapılan değişikliklerle birlikte büyükşehir belediyelerinin yetkilerinin artırılmasıyla yerelde merkeziyetçilik arttırılmış, 2985 sayılı Toplu Konut Yasası’nda yapılan değişiklikler ve 6306 sayılı yasayla yerinden yönetimin üstünde yeni merkezler yaratılmıştır. Anayasa’nın 127. Maddesi, “mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir” demek suretiyle yerinden yönetim ilkesini kabul etmiş ve bu bağlamda merkezi yönetimin müdahalesini idari vesayetle sınırlandırarak yerel yönetimlerin özerkliğini güvence altına almıştır. Ancak yapılan son düzenlemelerle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve TOKİ, yerel yönetimlerin planlama yetkisini ortadan kaldıracak ve idari vesayet sınırlarını aşacak biçimde yetkilere sahip olmuşlardır.

Örneğin 2008 yılında yapılan bir düzenlemeyle Toplu Konut İdaresi Başkanlığı kentsel dönüşüm projelerinin uygulanacağı alanlarda; mülkiyeti kendisine ait arsa ve arazilerde; valiliklerce toplu konut iskân sahası olarak belirlenen alanlarda çevre ve imar bütünlüğünü bozmayacak şekilde her tür ve ölçekteki planlar ile imar planlarını yapmaya, yaptırmaya ve tadil etmeye yetkili kılınmıştır. Bu planlama sürecinde yerel yönetimlerin yetkisi ise kendi yetki ve görev sahası içinde kalan alanlarda belediye meclisi tarafından üç ay içinde aynen veya değiştirilerek onaylamasından ibarettir. Ancak üç ay içinde onaylanmayan planların Başkanlık tarafından re'sen onaylanacağı hüküm altına alınmıştır (Toplu Konut Kanunu, 1984). Yerel yönetimleri planlama sürecinin dışında bırakması ve bu konuda Anayasanın 127. Maddesine aykırılık gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine 2985 sayılı Yasa'nın 4. maddesinin iptali istemiyle dava açılmıştır. Anayasa Mahkemesi bu konuyu sosyal devlet olmanın bir gereği olarak değerlendirerek Anayasa'nın 57. Maddesi ile devlete, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alma ve toplu konut teşebbüslerini destekleme görevi verildiğini, bu kapsamda konut sorununu çözmek için Toplu Konut İdaresinin kurulduğunu belirtmiştir. TOKİ'nin planlama yetkisini belediyelerin fiziksel, personel ve maddi kaynakları açısından yetersizliğini giderecek bir düzenleme olarak değerlendirerek 2985 sayılı Yasa'nın 4. maddesinin Anayasanın 127. Maddesine aykırı olmadığına hükmetmiştir. Ancak belediye meclislerine TOKİ tarafından yapılan planı değiştirerek ya da aynen kabul etmenin dışında bir seçenek(reddetmek, askıya almak, alternatifleri değerlendirmek gibi) bırakılmadığı için yasa maddesinin idari özerklikle çeliştiği yönünde eleştiriler de bulunmaktadır (Angın, 2016, s. 652; Demirkol ve Bereket Baş, 2013, s. 42-47).

Kentsel dönüşüm konusunda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve TOKİ 6306 sayılı yasa ile önemli yetkilerle donatılmıştır. Yasanın 6(5) maddesinde belirtildiği gibi, riskli yapılara, rezerv yapı alanlarına ve riskli yapıların bulunduğu taşınmazlara ilişkin her tür harita, plan, proje, arazi ve arsa düzenleme işlemleri ile toplulaştırma yapmaya; bu alanlarda bulunan taşınmazları satın almaya, ön alım hakkını kullanmaya, bağımsız bölümler de dâhil olmak üzere taşınmazları trampaya, taşınmaz mülkiyetini veya imar haklarını başka bir alana aktarmaya; aynı alanlara ilişkin taşınmaz mülkiyetini anlaşma sağlanmak kaydı ile menkul değere dönüştürmeye; kamu ve özel sektör işbirliğine dayanan usuller uygulamaya, kat veya hasılat karşılığı usulleri de dâhil olmak üzere

inşaat yapmaya veya yaptırmaya, arsa paylarını belirlemeye, paylaşmaya, payları ayırmaya veya birleştirmeye, sınırlı aynı hak tahsis etmeye Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkili kılınmıştır. İlâveten riskli alanlardaki ve rezerv yapı alanlarındaki uygulamalarda faydalanılmak üzere Bakanlık, her tür ve ölçekteki planlama işlemlerine esas teşkil edecek standartları belirlemeye ve gerek görülmesi hâlinde bu standartları plan kararları ile tayin etmeye veya özel standartlar ihtiva eden planlar yapmaya, onaylamaya ve kent tasarımları hazırlamaya yetkili olduğu belirtilmiştir (6306, madde 6(5-6). Yasanın 3. (4) maddesinde tescil dışı alanların hazine adına tescili ve bedelsiz olarak TOKİ ve İdareye devri düzenlenmiştir: “Bu Kanuna göre uygulamada bulunulan alanlarda yer alan tescil dışı alanlar, tapuda Hazine adına tescil edildikten sonra Bakanlığa tahsis edilerek tasarrufuna bırakılır veya Bakanlığın talebi üzerine TOKİ’ye ve İdareye bedelsiz olarak devredilebilir”. Ancak bu devir işleminin hangi amaçla ve hangi koşullarda yapılacağına ilişkin bir açıklamanın olmaması, oldukça geniş bir yetkilendirmenin olması kentsel ranta ilişkin kuşkuları ve eleştirileri beraberinde getirmektedir (TMMOB ŞPO, 2012).

Yasaya ilişkin üzerinde durulması gereken bir diğer konu, kanunun yaptığı riskli alan ve riskli yapı tanımlarıdır. Kanunda riskli alan kavramı, “zemin yapısı ve üzerindeki yapılaşma sebebiyle can ve mal kaybına yol açma riski taşıyan, Cumhurbaşkanınca kararlaştırılan alan” olarak tanımlanmıştır. Riskli alanın tespitinde orada yaşayan halkın görüşüne başvurulmaması ve riskli alan tespitine esas teşkil edecek kriterlerin net olmaması, riskli alanda yaşayanları yasal güvenceden yoksun bırakmaktadır. Kanunda riskli yapı tespiti için “ekonomik ömrü tamamlama ya da yıkılma ve zarar görme riskinin ilmi ve teknik verilere göre tespiti” şartı getirilmiştir. Ancak oldukça muğlak olan bu kriter de keyfi uygulama korkusuna neden olmaktadır (Özer, Yönten, ve Yılmaz, 2013).

Bakanlık tarafından hazırlanan yönetmelikte belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde ve yine bakanlık tarafından lisanslandırılan kurum ve kuruluşlar tarafından riskli alanların tespitinin yapılacağı belirtilmiştir. Bu tespit öncelikle yapı malikleri ve kanuni temsilcileri tarafından masrafları kendilerine ait olmak üzere yaptırılacak ve sonuçları Bakanlık ve idareye bildirilecektir. Riskli yapıların tespitinin yapılması için Bakanlık da belirli bir süre vererek maliklerden veya kanuni temsilcilerinden tespit yaptırmasını isteyebilir. Verilen süre içinde yapılmadığı takdirde bakanlık veya idare

tarafından riskli yapı tespiti yapılır veya yaptırılır. Riskli yapıların tespit edilmesine ilişkin masrafların yapı maliklerine ait olması ve tespitin yapı maliklerinin iradesi dışında gerek Bakanlık, gerekse idarenin talebi ile yaptırılması ve bedelinin malik tarafından ödenmesi sosyal devletin gerekleri ile uyuşmadığı ve riskli alanlarda sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı olan kesimleri zor durumda bıraktığı gerekçesiyle eleştirilmektedir (Demirkol ve Bereket Baş, 2013, s. 45-46; Türkün, Ünsal ve Yapıcı, 2014, s. 129).

Yasanın bir diğer eleştirilen yönü riskli yapıların tespitinde, tahliye, yıkım ve dönüşüm sürecinde zorlayıcı bir yöntemi benimsemesidir. Her ne kadar yasada riskli yapıların yıktırılması ve sonraki uygulamalarda yapı malikleriyle anlaşma yolunun öncelikli olduğu belirtilse de, yasanın geneline bakıldığında anlaşmaya zorlayıcı ve anlaşmayı cezalandırıcı hükümlerin olduğu görülmektedir. Tasarrufların kısıtlanması başlıklı 4. maddede uygulama sırasında riskli alanlardaki yapılar ile riskli yapılara Bakanlık, TOKİ ve idare tarafından talep edilmesi halinde elektrik, su ve doğal gaz verilmeyeceği ve verilen hizmetlerin durdurulacağı belirtilmiştir. Maddede dikkat çeken nokta sadece riskli yapıların değil, riskli alan içindeki tüm yapıların da böyle bir zorunlu tasfiyeye maruz bırakılmasıdır. Bu sebeple ilgili madde barınma hakkı ve sosyal devlet gerekleri açısından eleştirilmektedir.

Yasanın 5. maddesinde “anlaşma ile tahliye edilen yapıların maliklerine veya malik olmasalar bile kiracı veya sınırlı ayni hak sahibi olarak bu yapılarda ikamet edenlere veya bu yapılarda işyeri bulunanlara geçici konut veya işyeri tahsisi ya da kira yardımı yapılabilir” hükmü sosyal devlet olmanın gereklerini yerine getirme bağlamında olumlu bir düzenleme olarak görülmektedir. Ancak biraz detaylı bir okumayla yasanın benimsemiş olduğu zorlayıcı tutumu burada da görmek mümkündür. Çünkü yasada yardımların “yapılabilir” şeklinde belirsiz bir ifade ile düzenlenmesi hukuk devletinde olması gereken hukuk kurallarının öngörülebilirliği ve belirliliği/kesinliği ilkeleri ile bağdaşmamaktadır. Geçici konut, işyeri tahsisi ve kira yardımı yapılması sadece anlaşma yolunu tercih eden yapı maliklerine bir hak olarak tanınmış ve anlaşmayanlar bir nevi cezalandırılmıştır. Oysaki anayasadaki eşitlik ilkesi gereği sözü edilen yardımların tüm yapı sahiplerine veya kiracılara sağlanması gerekmektedir. (Demirkol ve Bereket Baş, 2013, s. 48).

Üzerindeki bina yıkılmış olan arsanın maliklerine yapılan tebligatı takip eden otuz gün içinde en az üçte iki çoğunluk ile anlaşma sağlanamaması hâlinde, gerçek kişilerin veya özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetindeki taşınmazlar için Bakanlık, TOKİ veya idare tarafından acele kamulaştırma yoluna da gidilebilir. Kanun uyarınca tesis edilen işlemlere karşı tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde dava açılabilir. İdari yargılama usulü Kanunu 7. maddesinde düzenlenen 60 günlük dava açma süresi, 6306 sayılı kanunla 30 gün olarak belirlenmiştir. Sürecin ve işlemlerin vatandaş için karışık ve anlaması zor olması nedeniyle 30 gün olarak kısaltılan dava açma süresine yönelik hak arama hürriyetini kısıtladığı gerekçesiyle itirazlar söz konusudur (Demirkol ve Bereket Baş, 2013, s. 54-56; TMMOB ŞPO, 2012). Kanununun 6. maddesinin devamında belirtilen, “bu davalara karşı yürütmenin durdurulması kararı verilemeyeceği” ifadesi vatandaş mağduriyeti yaratma noktasında kanunun en sorunlu kısımlarından biridir, yasadan kalkmış olmasından dolayı burada söz edilmeyen birçokları gibi bu ifade Anayasa mahkemesinin 2014/41 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir.

2.3.2 Kentsel Yenilemeye İlişkin Kavramsal Çerçeve

Kentlerin yenilenmesine ilişkin alan yazınında birbirini kesen farklı kavramlar vardır. Kentsel canlandırma (rehabilitation), kentsel koruma (conservation), yeniden geliştirme (redevelopment), mutenalaştırma/soylulaştırma (gentrification) bunlardan bazılarıdır. Kentsel canlandırma, yapıların özgün işlevlerini yitirip değer kaybetmesi durumunda ortaya çıkarken, kentsel koruma tarihsel, mimari ve kültürel değer taşıyan bölgelerin korunması amacıyla plansızlığın denetlenmesi ve bu bölgelerde aşırı nüfus birikiminin önlenmesi için bir araçtır (Keleş, 2008, s. 447).

Canlılar gibi kentler ve kentsel yapılar da zaman içinde gelişip, değişmekte ve zamanla yıpranmaktadır. Çeşitli nedenlerle ortaya çıkan bu yıpranma eski işlevlerini yerine getirebilmek için yenilenmeye ihtiyaç duyar. Keleş (2008) kentsel canlandırmayı, “yapıların özgün işlevlerini yitirdiği, yapı olarak sağlam bulunmalarına karşın, değerlerinin türlü nedenlerle azaldığı durumlarda” ortaya çıkan bir gereksinim olarak açıklamıştır (s. 447). Kentsel canlandırma ile ilgili yerleşimlerin ekonomik, fiziksel, sosyal ve estetik açılarından değeri artması ve refah düzeyinin yükseltilmesi amaçlanır.

Yeniden geliştirme kavramı ise “belirli bir yerdeki mevcut yapıların yıkılması ve bu vasıta ile kazanılan toprağın yeni kullanımlara ayrılmasıdır” (Keleş, 2008, s. 447). Yıkmadan iyileştirmenin mümkün olmadığı çöküntü alanlarında yeniden geliştirme gündeme gelmektedir. Ancak tamamen yıkılıp, yeniden inşa eylemi söz konusu olduğu için kentsel alanların yeniden geliştirilmesi önemli bir maliyet gerektirmektedir (Özden, 2016, s. 158).

Kentsel yenileme kavramı İngilizce “urban renewal” kavramına tekabül etmektedir. Urban renewal, Cambridge sözlüğünde kentin çöküntü alanlarının yeni evler, iş yerleri, okullar vb. inşa etme ve var olanları geliştirme yoluyla insanlara yaşamak ve çalışmak için yeniden çekici hale getirilmesi süreci olarak tanımlanmıştır (Cambridge Dictionary, 2019). Kentsel yenileme kavramı açıklanan diğer kavramlara kıyasla daha geniş kapsamlıdır. Kavramın iki yönünden bahsedilebilir. Kentsel yenileme kavramı kentsel yeniden inşa kavramında olduğu gibi yıkmaya ve yeniden yapma eylemlerini içermektedir. Aynı zamanda fiziksel müdahalenin diğer biçimi olarak var olan yapıların ve açık alanların iyileştirilmesi, trafik düzenlemelerinin yapılması ve bölgenin daha iyi bir kentsel altyapıya kavuşturulmasını da kapsamaktadır (Özden, 2016, s. 158).

Mutenalaştırma veya soylulaştırma (gentrification) kavramı ise son yıllarda kentsel dönüşümün özellikle toplumsal boyutuna dikkat çekmek için kullanılmaktadır. Soylulaştırma kavramı ilk kez Ruth Glass tarafından, Londra'nın işçi sınıfı mahallelerinin orta ve üst sınıf seçkinleri tarafından dönüştürülmesini tanımlamak üzere 1960'ların başında kullanılmıştır (Florida, 2018, s. 91). Soylulaştırma, kentlerin dönüştürülmesine, o bölgedeki sınıfsal yapı ve bu yapının da dönüştürülmesi çerçevesinden bakılan ve konut piyasasında işleyen süreci açıklayan bir terminolojidir. Britanya'da ortaya çıkan mutenalaştırma kavramı, “işçi sınıfının yaşadığı metruk konut alanlarının rehabilite edilmesiyle bir bölgenin orta sınıf mahallesine dönüştürülmesi” anlamına gelmektedir (Smith ve Williams, 2015, s. 11-13). 1960'lar ve 1970'lerde soylulaştırma iki ana yöntemle gerçekleşmiştir. İlk yöntem, varlıklı ve eğitilmiş insanların eski zamanların lüks mahallelerine yeniden taşınmasıyla ortaya çıkmıştır. Soylulaştırmanın ikinci yöntemi ise eski sanayi alanlarının ve antrepo bölgelerinin yeniden işlevlendirilmesi ile kendini göstermiştir. Bu yeniden işlevlendirme kentin genişlemesi ve sanayi alanlarının dışarıya taşınmasıyla, eski

fabrika binalarının sanatçılar, müzisyenler, tasarımcılar tarafından stüdyo ve gösteri mekânlarına dönüştürmesiyle gerçekleşmiştir (Florida, 2018, s. 91-92).

Mutenalaştırma üzerine yapılan ilk çalışmalar çoğunlukla mutenalaştıran orta sınıf üzerine eğilen ampirik çalışmalardır. Sürecin nerede gerçekleştiği, ne kadar yaygın olduğu, mutenalaştıranların kimler olduğu (yaşları, gelir düzeyleri, ırkları, yaşam tarzları, meslekleri gibi) soruları akademik araştırmaların merkezinde yer almıştır. Bu araştırmalar nedenleri sorgulamadan sonuçların analizine ve kent merkezindeki bozulmaya yerinde bir müdahale olarak süreci olumlama eğilimindeydi. 1970'lerin sonlarında Britanya'da köklerini salan ikinci araştırma evresi ile bu eğilimler değişti. Artık yapılan araştırmalar sonuçlardan çok nedenlerin ve kuramsal analizlerin üzerinde duruyor ve mutenalaştırmayı kentteki konut ve kentsel arsa piyasalarını kapsayan daha geniş bir resmin parçası olarak ele alıyordu (Smith ve Williams, 2015, s. 11-13). Smith ve Williams (2015) mutenalaştırmayı, ileri kapitalizmin yarattığı toplumsal dönüşümün mekân üzerinde gözlenebilen bir bileşeni olarak ele almaktadır. Kentsel alanların geliştirilmesi, merkezdeki imalathanelerin kapanması ve buralara otellerin, kongre merkezlerinin ve şirket ofislerinin inşa edilmesi, modern ve “revaçta” olan markaların ve restoran zincirlerinin bu alanlara gelmesiyle ilişkilidir (s. 14).

2.3.3 Kentsel Dönüşüm

Kentsel dönüşüm kavramı, iyileştirme, yeniden yapma, ıslah etme gibi çok geniş kapsamlı bir içeriğe sahiptir. Diğer yandan yukarıda açıklandığı gibi konuya ilişkin geniş bir kavram çeşitliliği vardır. Bu sebeplerle kentsel dönüşüm kavramsallaştırması konusunda bir belirsizlik ve kafa karışıklığı söz konusudur. Bu belirsizliği gidermek amacıyla kentsel dönüşüm kavramının farklı tanımlamalarına ve özelliklerine bakmak gerekmektedir.

Kentsel dönüşüm kavramının, İngilizce karşılığı “regeneration” kavramıdır. “Regeneration”, bir alanı ve sistemi geliştirmek, iyileştirmek, (Cambridge Dictionary, 2019), yenilenme, yeniden doğma (Tureng, 2019) gibi anlamlara gelmektedir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde dönüşüm, “olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, şekil değiştirme, tahavvül, inkılap, transformasyon” şeklinde tanımlanmıştır. Kentsel dönüşüm kavramı ise “kentlin imar planına uymayan, ruhsatsız binaların yıkılıp, planlara uygun olarak toplu yerleşim alanlarının oluşturulması”

şeklinde tanımlanmıştır. Ancak tanım kentsel dönüşümün sınırlı bir kısmını yansıtmakta ve imarlı alanlarda ve ruhsatlı yapılarda yapılan dönüşüm uygulamalarını dışlamakta olduğu için kentsel dönüşümü açıklamada oldukça yetersiz kalmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2019)

Kentsel dönüşüm konusundaki genel algı kentin fiziksel unsurlarının yenilenmesi üzerinedir. Özellikle gecekondular ve kent merkezindeki çöküntü alanlarındaki yapıların yıkılıp yerine yeni binaların yapılması anlaşılmaktadır. Ancak kentsel dönüşüm kavramı fiziksel dönüşüm yanında toplumsal, ekonomik, çevresel, sosyo-kültürel boyutlarıyla bütünlük bir yaklaşımı içermektedir. Roberts (2000) kentsel dönüşümü, “kent sorunlarının çözümüne öncülük eden ve değişime konu olan alanlardaki ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşulların sürdürülebilir gelişimini beraberinde getirmeye çalışan kapsamlı ve bütünlük vizyon ve eylem” olarak tanımlamaktadır (Roberts, 2000, s. 17). Bir diğer tanıma göre, kentsel dönüşüm “*çökme ve bozulma olan kentsel mekanın ekonomik, toplumsal, fiziksel ve çevresel koşullarını kapsamlı ve bütünlük yaklaşımlarla iyileştirmeye yönelik uygulanan strateji ve eylemlerin bütünü*”dür (Akkar, 2006, s. 29; TMMOB ŞPO Bursa Şubesi, 2008, s. 5).

Keleş (2008), kentsel dönüşümün kendiliğinden bir süreç olmadığını; toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal amaçlarla kent parçalarının kullanım biçimine dışarıdan bir müdahale ile karışma sonucunda ortaya çıktığına dikkat çeker. Bu açıdan dönüşümden ziyade dönüştürme etkinliğinden bahsedilebilir. Bu dönüştürme etkinliklerine konu olan alanlar ise doğal yıkım riski yüksek alanlar, kent öteklerindeki çöküntü alanları, tarihsel kent çekirdekleri ve ekonomik ömrünü tamamlamış görünen kent bölümleridir (s. 447-448).

Turok (2005) kentsel dönüşümü açıklarken “insanlar”, iş dünyası” ve “mekan” olmak üzere, konunun üç boyutundan bahsetmektedir. İlk olarak dönüşüm yerel halkın katılım ve fırsatlara erişimine olanak vererek, onların yetenek, kapasite ve isteklerini arttırmayı amaçlamaktadır. Diğer yandan dönüşüm yerel istihdam ve refahı yaratacak iş dünyası performansı ile ilgili olarak ekonomik rekabeti geliştirmeyi amaçlamaktadır. İlgili bölgeye insanları ve iş dünyasını çekmek için, kentsel dönüşüm mekanın genel çekiciliğini arttırmayı da amaçlamaktadır. Bu kapsamda bu üç unsurun

dengeli birlikteliği ile kentsel dönüşüm süreci başarıya ulaşabilir. Kentsel dönüşümün amaçladığı sonuçların ekonomik, sosyal/kültürel, fiziksel/çevresel ve yönetsel olarak geniş kapsamlı bir şekilde tanımlanması mümkündür (Aktaran: Tallon, 2009, s. 5).

Tablo 4 Kentsel Dönüşüm Yaklaşımları

Boyut	İlgi
Ekonomik	İş yaratma, gelir, istihdam, beceri, istihdam edilebilirlik, kalkınma
Sosyal/kültürel	Yaşam kalitesi, sağlık, eğitim, suç, konut, kamu hizmetleri kalitesi
Fiziksel/çevresel	Altyapı, yapı ve doğal çevre, ulaşım ve iletişim
Yönetsel	Yerel karar-üretim doğası, yerel topluluk yükümlülüğü, liderlik stilleri

Kaynak: (Tallon, 2009).

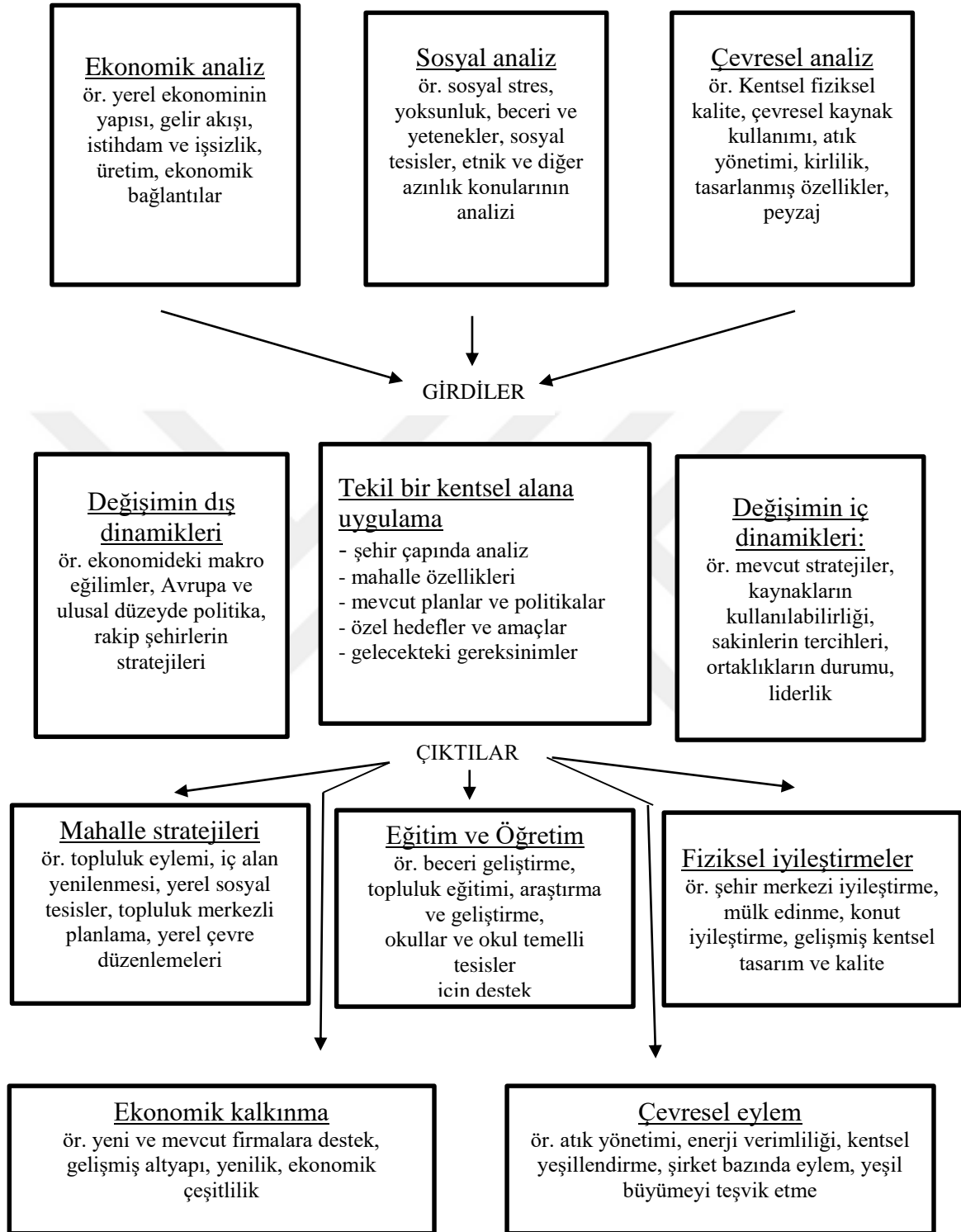
Kentsel dönüşüm uygulamaları yerel halkın yaşam kalitesini arttırmayı, yaşam alanlarını geliştirip çekici kılmayı, yerel halkın karar alım mekanizmalarına katılımını güçlendirmeyi, dönüşümün getirdiği ekonomik fırsatları sakinler için avantaja çevirmeyi ve işsizliği azaltıp büyümenin önündeki engelleri kaldıracak uzun vadeli değişiklikler yaratmayı amaçlamalıdır (Colantonio ve Dixon, 2011, s. 55). Kentsel dönüşüm sürecinde böyle başarılı sonuçlar elde edebilmek için Roberts (2000: 18-19) bazı hususlara dikkat çekmektedir:

- Kentsel alanların koşullarının detaylı bir şekilde analizi üzerine temellenmelidir
- Fiziksel inşaa, sosyal yapı, ekonomik temel ve çevresel koşulları eş zamanlı adaptasyonu amaçlanmalıdır
- Bu eş zamanlı adaptasyon sorunların dengeli, düzenli ve olumlu bir tutumla çözümleyen bütünleşik ve kapsayıcı bir oluşum ve uygulama aracılığıyla yapılmalıdır
- Sürdürülebilir kalkınma amacına uyumlu geliştirilecek bir strateji ve uygulama planı sağlanmalı
- Operasyonel amaçlar mümkün olduğunca açık bir şekilde belirlenmelidir
- Toprağı ve yapı ve çevrenin özelliklerini içeren doğal, ekonomik, beşeri ve diğer kaynakların mümkün olduğunca en iyi kullanımı sağlanmalı
- Kentsel alanların dönüşümünde meşru çıkarlarla tüm paydaşların ortaklığını ve en yüksek katılım aracılığıyla uzlaşma sağlanmalıdır

- Belirli amaçlara ulaşmak, kentsel alanlar üzerinde eylemde bulunan iç ve dış güçlerin etkisini ve doğanın değişimini izlemek doğrultusunda gelişim stratejilerinin ölçümünün önemi tanınmalı
- Başlangıç uygulama programlarının ortaya çıkan değişiklikler doğrultusunda revize edilmesi gerekliliğine ilişkin olasılık kabul edilmelidir
- Bir stratejinin çeşitli unsurlarının farklı gelişim hızlarının olabileceği, bunun kaynakların yeniden yönlendirilmesini veya kentsel bir programda yer alan amaçlar arasında geniş bir denge sağlamak ve tüm stratejik hedeflerin gerçekleştirilmesine olanak sağlamak için ek kaynakların sağlanmasını gerektirebileceği gerçeği kabul edilmelidir.

Şekil 5 Kentsel Dönüşüm Süreci

Kaynak: (Roberts, 2000, s. 20)

2.3.4 Avrupa’da Kentsel Dönüşüm

Kentsel dönüşümün kavramsal ve uygulamalar açısından gelişiminde Avrupa’daki kentsel dönüşüm sürecinin önemli bir katkısı vardır. Avrupa’da kentsel dönüşüme bakış açısı, dönüşüm politika ve uygulamaları dönemsel olarak farklılaşmıştır. Bu farklılaşmayı kategorize eden birçok çalışma yapılmıştır. Aşağıda Droste vd. (2008) ve Colantonio ve Dixon (2011)’in sınıflandırmaları birleştirilerek süreç açıklanmıştır.

Tablo 5 Avrupa’da Kentsel Dönüşüm Politikalarının Gelişimine İlişkin Temel Dönemler

Alan temizleme (area clearance) ↓	Fiziksel gelişim 1940’lar ve 1950’ler
	Sosyal refah 1960’lar
	Ekonomik refah 1970’ler
Konut yenileme (housing renewal) ↓	Mülkiyet merkezli yenileme 1980’ler
	Topluluk ortaklığı 1990’ler
Bütünleşik politika (integrated policy)	Sürdürülebilir mekanlar 2000’ler

Kaynak: Droste, Lelevrier, ve Wassenberg, 2008 ve Colantonio ve Dixon, 2011’den yazar tarafından uyarlanmıştır.

Yukarıdaki tablo dünya savaşları sonrasında başlayan ve ilk dönemlerinde sadece fiziksel müdahaleyi içeren kentsel dönüşüm anlayışının bütünleşik kentsel dönüşüm anlayışına evrimini netleştirmesi açısından önemlidir. Roberts (2000) tarafından yapılan daha ayrıntılı açıklayıcı tablo aşağıda verilmiş ve süreç açıklanmıştır.

Tablo 6 Kentsel Dönüşümün Evrimi

Dönem Politika Türü	1950'ler Yeniden İnşa (Reconstruction)	1960'lar Yeniden Canlandırma (Revitalisation)	1970'ler Yenileme (Renewal)	1980'ler Yeniden Geliştirme (Redevelopment)	1990'lar Yeniden Dönüşüm (Regeneration)
Ana strateji ve yönelim	Şehir ve kasabaların eskiyen alanlarının genellikle master plana dayalı olarak yeniden inşası ve genişlemesi, banliyölerin büyümesi	1950'ler anlayışının devamı; banliyö ve periferik büyüme; iyileştirmede bazı erken girişimler.	Yenileme ve semp projeleride yoğunlaşma, yakın çevre gelişmelerine devam	Birçok temel gelişim ve yeniden gelişim planları: donanma (flagship) projeleri, kent dışı projeler	Daha kapsamlı bir politika ve uygulama biçimine yönelim; bütünlük iyileştirme ve tedavilere daha fazla vurgu.
Kilit aktörler ve paydaşlar	Merkezi ve yerel yönetim; özel sektör geliştiricileri ve müteahhitler	Kamu ve özel sektör arasında daha fazla denge sağlamaya yönelim	Özel sektörün artan rolü ve yerel yönetimlerde adem-i merkezîyet	Özel sektöre ve özel kuruluşlara vurgu; ortaklıklarda artış.	Hâkim yaklaşım olarak ortaklıklar
Eylemin mekânsal boyutu	Yerel düzey ve arsa düzeyine vurgu	Eylemlerde bölgesel düzeyin ortaya çıkışı	Önce bölgesel ve yerel düzey; sonra yerel düzeye daha çok vurgu.	1980'lerin başında mevzi düzeye, daha sonra yerel düzeye odaklanma	Stratejik perspektifin yeniden sunumu, bölgesel eylemlerin gelişimi
Ekonomik odak	Az miktarda özel sektör katılımıyla kamu sektörü yatırımı	Özel yatırımların artan etkisiyle 1950'lerin devamı	Kamu sektöründeki kaynak kısıtları ve özel yatırımın artması	Seçici kamu fonlarıyla özel sektörün hâkimiyeti	Kamu sektörü, özel sektör ve gönüllü fonlar arasında artan denge
Sosyal içerik	Konut ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi	Sosyal koşulların ve refahın geliştirilmesi.	Topluluk temelli eylem ve daha fazla yetkilendirme	Oldukça seçici devlet desteği ile toplumun kendi işini görmesi	Toplumun rolüne vurgu
Fiziksel vurgu	İç alanların yenilenmesi ve çevresel gelişim	Mevcut alanların 1950'lerin yaklaşımı paralelinde iyileştirilmesi	Eskimiş kentsel alanların daha kapsamlı bir şekilde yenilenmesi	Yenisıyla değiştirme ve yeni gelişim ana planlarının hazırlanması	1980'lerden daha mütevazî: miras ve koruma
Çevresel yaklaşım	Peyzaj ve yeşillendirme	Seçici iyileştirmeler	Bazı yeni buluşlarla yapılan çevresel iyileştirmeler	Çevreye yönelik daha geniş yaklaşımlara ilginin artışı	Geniş kapsamlı çevresel sürdürülebilirlik fikrinin takdimi

Kaynak: (Roberts, 2000, s. 14)

Alan temizleme olarak adlandırılan ilk dönemde kentsel dönüşümün içeriği sadece fiziksel müdahaleler ile sınırlıdır. Dünya savaşlarının bir sonucu olarak Avrupa kentleri büyük zarar görmüş, yıkılan harap olan kentlerin onarılması ve yeniden yapılması gündeme gelmiştir. Zarar gören kent merkezleri tamamen yeniden yapılandırılmış ve kentlerin içinde çöküntü alanları için yepyeni yaşam alanları inşa edilmiştir (McDonald, Malys ve Maliene, 2009, s. 51-52). Refah devletinin müdahaleci politikaları ile sosyal konut projelerine ağırlık verilmiş ve büyük devlet yatırımları aracılığıyla geniş çaplı projelerle kentler adeta temizlenip yeniden inşa edilmiştir. Ancak Vietnam savaşı karşıtlarıyla ilk olarak alevlenen ve sonrasında her türlü devlet müdahalesine ve yapılaşmaya yönelik bir tepkiye dönüşen toplumsal hareketler şiddetlenmiştir. Bu hareketler neticesinde geniş çaplı altyapı çalışmaları, yeni kent merkezi planları, çok katlı konutların yapımı aniden durmuştur. Bu gelişmeler kentsel dönüşüm algısında bir değişime neden olmuştur (Droste, Lelevrier ve Wassenberg, 2008, s. 168-169).

1970'li yıllarda Avrupa'da kentsel dönüşüm uygulamalarında tepeden inme, devlet merkezli büyük kentsel dönüşüm uygulamalarının yerini küçük ölçekli, talep odaklı ve tabana dayalı projeler almıştır. Böylelikle dönüşüm alanları sakinlerinin rolü ve talebi önem kazanarak, dönüşüm alanlarındaki yerel halkın kendi yaşam alanlarında tutularak konutların yeniden inşası kentsel dönüşümde temel eğilim olmuştur (McDonald, Malys ve Maliene, 2009, s. 51-52; Droste, Lelevrier ve Wassenberg, 2008, s. 169; Colantonio ve Dixon, 2011, s. 58).

1970'li yıllara kadar fiziksel mekânın iyileştirilmesi ile kentsel sorunların çözüleceğine ilişkin bir kabul vardı. Ancak bu dönemde ekonomik değişikliklerin birçok kent sorununa sebep olduğu fark edilerek, kentsel sorunların çözülmesinde ve kent alanlarının iyileştirilmesinde ekonomik kalkınmanın önemi vurgulanmıştır. Ayrıca sadece konutun yenilenmesinin sorunları çözmediği gerçeğinden hareketle, dönüşüm uygulamalarında konutun çevresini de kapsayan genel fiziksel çevrenin iyileştirilmesi gerekliliğinde uzlaşmıştır. 1980'li yıllarda kentsel dönüşüm konusunda sorumlu yönetim kademelerinde de bir değişim yaşanmıştır. Daha önce kentsel dönüşüm politikalarının sorumluluğu tamamen ulusal hükümete aitken ve uygulamalar merkezi yönetim tarafından yapılıyorken, 1980'li yıllarda ulus altı yönetim kademeleri kentsel dönüşüm politika ve uygulamalarında sorumluluğu

almıştır. Ulusal hükümetler özellikle maddi kaynakların sübvansiyonundan sorumlu kılınmıştır (Droste, Lelevrier ve Wassenberg, 2008, s. 169-170; McDonald, Malys ve Maliene, 2009, s. 51-53).

1950'li yıllardan beri yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarına rağmen, Avrupa kentlerinde işsizlik, kentsel yoksulluk ve sosyo-mekânsal ayrışma büyümüştür. 1990'lı yıllarda kentsel yoksulluk ve sosyal dışlanma sorunlarına ilişkin artan bir ilgi oluşmuştur. Kentsel sorunların sadece fiziksel mekânı iyileştirmekle çözülemeyeceği, bu karmaşık sorunların sosyal ve ekonomik önlemlerle desteklenmesi gerektiği anlaşılmıştır. Bu sebeple sosyal dışlanmışlık, kentsel yoksulluk, işsizliği kapsayan kent sorunlarının çözümünde fiziksel, ekonomik ve sosyal amaç ve stratejilere bütünlük bir biçimde odaklanan bütünlük alan-bazlı kentsel dönüşüm yaklaşımı benimsenmiştir. AB ülke kentlerinin birbirinden farklı yapısı ve genişleme süreciyle bu farklılıkların derinleşmesi neticesinde Avrupa Birliği bütünlük yaklaşımı Avrupa bütünlüğünün bir aracı ve kentsel kalkınma politikasının bir parçası olarak ele almakta ve süreci yayınladığı raporlar ve gerçekleştirdiği projelerle (URBAN, URBACT vb) yönlendirmektedir (European Union, 2015, s. 14).

Kentsel dönüşüm alan yazını ve uygulamalarında bütünlük yaklaşımın başlıca iki yönü bulunmaktadır. İlk olarak yukarıda belirtildiği gibi kentsel alanlar sadece fiziksel çevreleriyle değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik, çevresel boyutlarının karmaşık bir bileşimi ile düşünülmelidir. İkinci olarak, kentsel alanlar, politika yapım ve uygulamalarında kamu, özel, sivil toplum ve hemşehrilerin katılımını gerektiren farklı politika düzeylerinin kesişim noktasında bulunmaktadır (Tataroğlu, 2018, s. 200).

Bütünlük yaklaşım dönüşüme konu olan alana ve onun yönetim düzeylerine özgü farklı koşulları dikkate alan esnek bir tutum benimsemekle birlikte, üye ülkelerin kentlerindeki dönüşüm uygulamalarında çok düzeyli yönetimi (multi-level governance) esas alıp, bunu engelleyebilecek kurumsal-yönetimsel engellerin kaldırılmasını teşvik etmektedir (Marks, 1993, s. 392). Bu durum, kentsel dönüşümün ilk dönemlerinde benimsenen devlet merkezli yaklaşımın temelden değiştiğinin bir göstergesidir. Nitekim çok düzeyli yönetim ulus-devlet, yerel yönetimler, varsa bölgesel yönetimler ve AB gibi aktörlerin birbirinin içine geçmiş hiyerarşik düzeyler olarak değil, her birinin birbirine bağlı olduğu bağımsız birimler olarak ele alarak,

katılımcı bir anlayışla kentsel dönüşüm politika ve uygulamalarının üstlenilmesi anlayışını benimsemektedir (European Comission, 2016, s. 200-201; Hooghe ve Marks, 2001, s. 24).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KENTSEL DÖNÜŞÜM VE GELİŞİM PROJELERİ ALAN ANALİZİ

Bir kamu politikası alanında politika oluşturanlar, politikadan etkilenenler, politikayı etkileyenler gibi çeşitli aktörler bulunmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı politika alanı içinde bulunan aktörlerin kurdukları ilişkilerin kamu politikalarının oluşturulması ve uygulanması üzerindeki etkisini ölçmek ve ilişkilerin bu süreçte aktörlere sağladığı stratejik pozisyon ve gücü tespit edebilmektir. Bu noktadan hareketle İzmir’de kentsel dönüşüm politikaları çerçevesinde aktörlerin kurdukları ilişkiler, bu ilişkilerin kendilerine sağladığı güç, ilişkilerin dinamikleri ve bir ağ oluşturup oluşturmadığı, tespit edilen ağ yapıları, ilişkilerin veya ağın politikaları belirleyebilme veya en azından etkileyebilme kapasitesi ölçülmüştür.

Türkiye’de kentsel dönüşüm çalışmaları 5393 sayılı Belediye Kanununun 73. Maddesine dayanarak Belediyeler tarafından ve 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanuna dayalı olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Araştırma konusu, kentsel dönüşüm süreçlerinde mevcut aktörleri kapsayan derinlemesine bir araştırmaya daha elverişli olmasından dolayı yerel düzeyle sınırlandırılmış ve 5393 sayılı belediye kanununa dayalı olarak Belediye tarafından yürütülen kentsel dönüşüm alanları çalışma kapsamında incelenmiştir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin hali hazırda yürüttüğü yedi adet kentsel dönüşüm ve gelişim projesi vardır. Bunlar Uzundere, Ege Mahallesi, Örnekköy, Ballıkuyu, Bayraklı, Aktepe ve Emrez Mahallesi ve Güzeltepe kentsel dönüşüm ve gelişim projeleridir. İzmir kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri içinden araştırmanın örneklemini olarak Ege Mahallesi, Bayraklı ve Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim projeleri seçilmiştir. Örneklemelerin belirlenmesinde kentsel dönüşüm projeleri sonrasında yaratılacak olan değer üzerinde belirleyici olan merkeze ve çekim alanlarına yakınlığı esas alınmıştır.

Ege Mahallesi şehrin merkezi olan Konak ilçesine bağlıdır. Mahalle Alsancak ve Konak’a yakın bir konumda olup, raylı ulaşım sistemlerinin geçiş güzergâhında bulunmaktadır. Yeni kent merkezi olarak planlanan, iş ve ticaret merkezi kimliğini

güçlendirecek yatırımlarla İzmir'in en yüksek yapılarının inşa edildiği Bayraklı da, raylı sistemlere, deniz ve kara ulaşımına erişimi nedeniyle İzmir içinde stratejik bir konuma sahiptir. Karşıyaka ilçesinin sınırları içinde yer alan Örnekköy'ün de benzer şekilde, İzmir'in kuzey ve güneyini bağlayan ulaşım hattı üzerinde yer alması kentsel toprak rantı bağlamında anlamlıdır.

Çalışma kapsamında seçilen İzmir kentsel dönüşüm ve gelişim projelerine ilişkin Haziran 2018- Eylül 2018 tarihleri arasında yüz yüze yapılan yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat yöntemi ile araştırma verileri toplanmıştır. Böylece toplamda 60 kişi ile ortalama 45-120 dakikalık görüşmeler ile bir veri seti oluşturulmuştur. 5 kişi ile yapılan mülakat görüşmesi ise çalışmaya katkı sağlayacak bilgi elde edilemediği için veri olarak değerlendirilmemiştir. Dolayısıyla örneklem hacmi 55 kişiden oluşmaktadır. Görüşmeler için ön bilgiler gazete arşiv taraması yöntemiyle ve politika belgeleri incelenerek elde edilmiş ve ilgili aktörler sıralanmıştır. İlgili aktörlerden öne çıkanlar ve bu aktörler arasından rassal olarak seçilen kişiler başlangıç noktası olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda gazete arşiv taraması neticesinde başlangıç noktaları olarak Belediye meclis üyeleri, müteahhitler, meslek odaları, kentsel dönüşüm alanlarında konuyla ilgili sivil toplum kuruluşları belirlenmiştir. Başlangıç noktalarından görüşmelere başlanmış ve kümülatif bir örneklem yöntemi olan kar topu yöntemi ile mülakatlar genişletilmiştir. Bu yöntem kapsamında her bir mülakatın sonunda görüşmecilerden, araştırma için görüşmemizin faydalı olacağını düşündüğü kişilere yönlendirmesi istenilmiştir. Bu yöntem hem araştırma veri setini geliştirmemizde, hem de aktörlerin konuyla ilgili ilişkili oldukları aktörleri belirmemize fayda sağlamıştır. Yapılan görüşmeler sınıflandırıldığında İzmir Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter yardımcısı, İzmir Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Şube Müdürü, Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ) ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) millet vekilleri, meslek odaları yönetim kurulu ve komisyon üyeleri, kentsel dönüşüm dernek başkanı, yerel dernek başkanları, müteahhit federasyon ve dernek başkanları, çeşitli inşaat ve yapı denetim firmaları, çeşitli komisyonlarda yer alan İzmir Büyükşehir Belediyesi meclis üyeleri, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı ve Kentsel Dönüşüm İletişim ve Tanıtım merkezleri ile görüşülmüştür. Kentsel dönüşüm ve gelişim alanlarındaki atmosferi anlayabilmek, sorunlara ve yerel düzeyde etkili aktörlere

ilişkin bilgi edinmek amacıyla yerel halk ile de görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir.

Görüşmelerde görüşmecilerin kentsel dönüşüme ilişkin bakışı, sorun algısı ve beklentileri, kentsel dönüşüm sürecinde bir aktör olarak yeri, bu yeri edinmede kullandığı araçlar, yöntemler ve ilişkiler, ağ içinde kendine konum sağlayan kaynakları, politikaları etkileme ve yönlendirme kapasitesi, süreç içinde etkin olan aktör ve kaynak algısı, etkin aktöre erişebilirliği, etkili aktörlere ve sürece güven düzeyi test edilmiştir. Yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatların yanında ilişki kurulan kişileri ve yakınlık düzeyini tespit etmek amacıyla bir anket uygulanmıştır. Mülakat ve anket soruları Nan Lin (1999) tarafından geliştirilen “isim, konum ve kaynak jeneratörü” tekniği geliştirilerek hazırlanmıştır. Bu kapsamda çeşitli meslekler anket formunda sıralanarak şahsen tanıdığı ve kentsel dönüşüm konusunda fikir alışverişinde bulunduğu kişiler sorgulanmış ve bu kişilerle tanışıklık süresi, görüşme sıklığı, yakınlık ve güven düzeyini ölçmeye yönelik sorular sorulmuştur. Ancak görüşmecilerin soruya cevaben tanıdıklarının isimlerini vermelerinin ardından o kişiyle yakınlığını ifşa edecek detaylı bilgi vermekten kaçındıkları gözlenmiştir. Anket formunun mülakat görüşmesinden sonra uygulanması nedeniyle, mülakat sırasındaki söylemleri analiz edilerek eksik bilgiler tamamlanmaya çalışılmıştır. İlişki düzeyini belirlemeye yönelik sorulardan istenilen verimin alınamamasından dolayı, bu eksikliği giderebilmek amacıyla mülakatlar neticesinde görüşmecilerin ilişkilerini tarif ederken kullandıkları ölçütlerden yola çıkarak, ilişkilerin niteliğini belirlemeye yönelik iki kriter eklenmiştir. Görüşmecilerin ilişki kurdukları kişilerle bağlantılarının resmi-gayri resmi kanallarla mı sürdürdükleri ve ilişkinin dayanışma, uzlaşma, çatışma veya nötr bir şekilde mi gerçekleştiği konuları görüşmecinin söylemlerinden analiz edilerek ilişkinin türünü belirlemede kullanılmıştır.

Sosyal ağ analizinde genel olarak karşılaşılan zorluklar özellikle veri toplama aşamasında sıklıkla yaşanmıştır. Sosyal ağ analizinin veri toplama aşamasında kişilerin ilişkilerini doğru biçimde açıklamaları ve bundan dolayı zarar görmeyeceğine ilişkin araştırmacıya güvenmeleri gerekmektedir. Doğru veri almak çalışmanın güvenilirliğini ve bilimsel değerini arttırmak için önemlidir. Ancak kentsel dönüşüm gibi hassas bir alanda çalışma yapmamızdan dolayı, özellikle bir ağın parçası olan veya kentsel dönüşüm sürecinde çatışmalı bir pozisyonda bulunan görüşmecilerin daha

savunmacı ve tepkisel olduğu görülmüştür. Böyle bir tutum içerisinde olan kişilerle iletişim kurmak oldukça zor olmuş ve sıklıkla basından olmadığımızı teyit etmek zorunluluğu ile karşı karşıya kalınmıştır. Bu kişiler çoğunlukla ilgili başka kişilere yönlendirme talebimizi olumsuz karşılamış ya da görüşme neticesinde yönlendirdikleri kişiler ile görüşmemizi sonradan engellemişlerdir. Savunmacı ve tepkisel davranış sergileyen görüşmecilerin bilgiyi saklama eğiliminde olduğu görülmüş, doğru bilgiyi bir şekilde verip onun aksini yazmamızı isteyenlere de rastlanmıştır. Araştırmada yüz yüze derinlemesine mülakat yönteminin doğru bilgi alma konusunda anket yöntemine kıyasla daha uygun olduğu gözlenmiştir.

Sosyal ağ analizi verisi kapalı bir topluluktan toplandığında tam ağ verisi, kapalı bir topluluğun öğelerini birbirine bağlayan bütün düğümler için değil de, bunların bir kümesi için toplandığında egosantrik/benmerkezci ağ verisi olarak adlandırılmaktadır (Gürsakal, 2009, s. 227). Kentsel dönüşüm politikası alanında yerel yönetimler, merkezi yönetim, sivil toplum örgütleri, meslek odaları, yerel halk gibi çok çeşitli aktörler yer almaktadır. Aktörlerin çeşitliliği ve fazlalığı, ağların sınırlarını belirlemenin oldukça zor olmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda ağın tüm üyelerine ulaşmak mümkün olmadığından dolayı, egosantrik ağ verisi niteliğinde, ağın bir bölümü üzerinden rastlantısal yöntemle veri toplanmıştır. Araştırmanın sınırları görüşmelerden elde edilen verilerin doygunluğa ulaşması ile belirlenmiştir. Her bir görüşmeciden alınan veriler tekrar etmeye başladığında veya görüşmecilerin yönlendirdiği kişiler vasıtasıyla ağın dışına çıkmaya başladığımızda görüşmelere son verilmiş ve ihtiyaç halinde yeni bir noktadan yeniden başlanmıştır. Araştırma için adı sıklıkla geçen ve ağ içinde bir rolü olduğu düşünülen aktörlere özellikle ulaşmaya çalışılmıştır. Araştırma sırasında bu kişilerin çoğuna ulaşılsa da, kendileri ile birçok kez iletişime geçilmesine rağmen, bazılarının görüşmekten kaçındıkları görülmüştür. Ege-Koop Başkanı, İzmir Çevre ve Şehircilik Müdürü, eski Başbakanlık Danışmanı, İzmir Şehir Plancıları Odası Şube Başkanı, Karabağlar Belediye Başkanı görüşmelerde adı geçen ancak randevu alınamayan aktörlerdir.

Görüşme verilerinin analizinde hem nicel hem de nitel yöntemlerden yararlanılmıştır. Nicel yöntem ilişkilerin haritasını çıkarmak, ilişkilerin dinamiklerini sayısal verilerle açıklamak, aktörlerin rol ve konumlarını nesnel bir bakışla belirlemek açısından önemlidir. Bu kapsamda sosyal ağ analizi yapmak üzere UCINET 6 programı

kullanılmıştır. Ağdaki aktörlerin bilgi kaynakları, bağlantılı oldukları kişiler ve dayanışma türünde ilişkiler kurarak destek beklentisinde oldukları kişiler bağlamında ilişki haritası çıkarılmıştır. Bu ilişki haritalarında yanıt bulunması amaçlanan sorular şunlar olmuştur;

- Kentsel dönüşüm sürecinde en etkin aktör kimdir?
- Ağdaki düğüm aktör kimdir?
- Ağdaki köprü aktör kimdir?
- Ağda konum sağlamada en önemli kaynaklar nelerdir?
- Kaynaklar ağ içinde nasıl bir pozisyon sağlamaktadır?
- Ağ içinde ulaşılamaz konumda olan aktör kimdir?
- Ağda ulaşılması kolay aktörler kimlerdir?
- Ağda en güvenilir aktör kimdir?
- Ağın yapısı ve yoğunluğu nasıldır?

Bu sorulara yanıt bulmak amacıyla ilişki matrisleri oluşturulmuş ve UCINET 6 programı vasıtasıyla görselleri elde edilmiştir. Ayrıca program vasıtasıyla yoğunluk (density), derece merkeziliği (degree measures: in-degree centrality ve out-degree centrality), özvektör merkeziliği (eigenvector centrality), arasındalık merkeziliği (betwenness centrality) hesaplanmış ve analiz edilmiştir. Nicel bir yöntem olarak sosyal ağ analizi ilişkilerin haritasını çıkarmak ve ağa ilişkin ölçütleri tespit etmek için oldukça elverişli bir yöntem olmasına rağmen ilişkilerin nedenlerini ve ilişki dinamiklerini açıklamada yetersizdir. Bu amaçla görüşmecilerin söylemlerine de yer verilerek, mülakat görüşmeleri analiz edilmiştir. Bu analizlerde kentsel dönüşüm sürecine yönelik ağda yer alan aktörlerin algısı, bu aktörlerin ağda işgal ettikleri pozisyonlar, ağ içinde kendilerine güç sağlayan kaynakları, süreç içinde karşılaştığı sorunları aşmak için geliştirdiği mücadele araçları, bu araçlar içinde ilişkilerin rolü konular sorgulanmıştır. Aynı zamanda kentsel dönüşüm uygulamalarında aktörlerin güven düzeyi ölçülmüş, güven ve güvensizlik nedenleri araştırılmıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi ile diğer aktörler arasında geliştirilen ilişkiler, belediyenin süreci yönetme tarzı, benimsenen yönetim biçiminin yerele etkileri analiz edilmiştir. Araştırma alanlarına yönelik sosyal ağ analizine geçmeden önce araştırma alanlarına ilişkin toplumsal yapı, yerel halkın kentsel dönüşümden beklentisi, dönüşüm sürecinde yönetim süreçlerini etkileme kapasitesi ve etki algısı, yerelde mevcut sorunlar ve bu sorunları aşmada ilişkilerin etkisi gibi konular uygulamanın ilk kısmında

incelenmektedir. İlerleyen bölümlerde yapılacak sosyal ağ analizine ilişkin altyapının mülakatların nitel analizi ile sağlanması amaçlanmıştır. Bu kapsamda Ege Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim alanı, Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ve Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanı tanıtılmış ve yapılan mülakatlar yerel halkın kentsel dönüşüm algısı, sorunları ve kentsel dönüşümden beklentileri bağlamında yorumlanmıştır.

3.1 İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanlarına İlişkin Nitel Analiz

3.1.4 Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi

Ege Mahallesi İzmir'in Konak ilçesinin 113 mahallesinden biridir. Mahalle Konak, Alsancak ve Halkapınar ilçelerinin orta noktasında bulunmaktadır. İZBAN hattı üzerinde yer alan mahallenin batısında İzmir Kültürpark Fuar alanı bulunmaktadır. Fuarın Cumhuriyet kapısının açıldığı Kahramanlar bölgesi ile Ege Mahallesi Akıncılar alt geçidi ile birbirine bağlanmaktadır.

Şekil 6 Kahramanlar ile Ege Mahallesi'ni Birbirine Bağlayan Akıncılar Alt Geçidi

Kaynak: Ege Postası, 2014.

Ege Mahallesi'nin bilinen diğer adı Kuruçay Mahallesi'dir. Mahallenin resmi adı Ege Mahallesi olmakla birlikte, mahalleliler mahalleyi Mortake/Murtake ve kendilerine de Mortakeli/Murtakeli olarak ifade etmektedir.

Murtake, Rumca "Ölümler Yeri" anlamındaki Mortakiya'dan gelmektedir. İzmir'deki Roman mahallelerinin en eskisi olan Murtake, İzmir yangınından sonra Selanik'ten mübadele ile gelen Romanlar tarafından kurulmuştur (Al Jazeera , 2014).

Ege Mahallesi İmar ve Bayındırlık Komisyonu (23.08.2011)ve Mesken ve Gecekondu Komisyonunun (26.08.2011) raporları ışığında İzmir Büyükşehir Belediye meclisinin 16.09.2011 tarih, 05.790 sayılı kararı ile “Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı” olarak belirlenmiştir. Karar, Bakanlar Kurulunun 22.02.2013 tarih ve 2013/4366 sayılı kararı ile onaylanmış ve 13.03.2013 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, 2018). Liman Arkası, Turan Mahallesi ve Salhane bölgeleri, 1/25.000 ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı Revizyonunda, 1. Derece Merkez-Merkezi İş Alanı⁷ olarak belirlenmiştir. Liman Arkası Bölgesi; yapılaşma, trafik, nüfus ve işlevsel açılardan aşırı yoğunlaşmış olan kent merkezinin gelişme alanıdır. Günümüzde ağırlıklı olarak depolama ile bazı atölye ve üretim tesislerinin bulunduğu bu bölgede, Ege Mahallesinin de içinde bulunduğu az sayıda konut bölgesi yer almaktadır. Bu bölgedeki yapılar; merkezi konumlarına rağmen, fiilen terk edilmiş, yıpranmış veya niteliğine uygun olmayan biçimde kullanılmaktadır ve bölgenin kent içi avantajlarına rağmen gelişmemiştir (İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, 2018). Ege Mahallesi⁸ mevcut dokunun iyileştirilmesi amacıyla yenileme-sağlıklaştırma program alanına dâhil edilerek yenilenecek orta yoğunluklu konut alanı olarak planlanmıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2009, s. 120).

---

⁷ Merkezi İş Alanları (MİA):İzmir Kenti ve etkileşim alanına hitap eden uzmanlaşmış hizmet ve ticaret fonksiyonlarının yoğun bir şekilde yer seçimi yaptığı çalışma, yönetim ve finans kuruluşları açısından cazibe merkezi niteliğinde olması beklenen alanlardır. Bu kapsamda bu alanlarda çarşı, büro, iş hanı, sosyal ve idari tesisler, özel ya da kamusal sağlık, eğitim, spor ve kültürel tesisler, ibadet yerleri, ulusal ve uluslar arası konferans-kongre-seminer, fuar, toplantı ve çok amaçlı salonlar, turistik tesisler, teknik altyapı tesisleri ile bu kullanımların gerektiği diğer fonksiyonlar her tür ticaret, ticari depolama, eğlence yerleri, çok katlı taşıt parkı, yönetim binaları, yerel ve bölgesel kamu kuruluşları ve konut kullanımı yer olabilir.

⁸ 1/25000 Ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı Revizyonu Açıklama Raporunda “Kuruçay” olarak geçmektedir.

Şekil 7 Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alan Sınırı

Kaynak: (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2011, s. 148; İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2012)

Kentsel dönüşüm alanı ilan edilen Ege Mahallesi'nin büyük kısmı, 1/5000 ölçekli Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Alsancak Liman Arkası ve Salhane Bölgesi Uygulama İmar Planlarında “Özel Planlama Alanı-1” olarak belirlenmiştir. Özel Planlama Alanı-1, Ege Mahallesi'ndeki sosyal dokunun kültürel aktivitelerini sürdürebileceği ve bulunduğu yerde yaşatılması öngörüsünden hareketle belirlenen alan sınırıdır. Bu alan sınırları içerisinde KAKS:2,50 koşulu ile turizm, konut ve ticaret kullanımının yer alabileceği belirtilmiştir (İzmir Büyükşehir Belediyesi). Bölgede işsizlik, kent merkezinde yaşamasına rağmen kentle bütünleşememe gibi sosyal sorunların yanında kaçak ve sağlıksız yapılaşma, sosyal donatı eksikliği, kentsel altyapı hizmetlerinin yetersizliği gibi fiziksel sorunlar da bulunmaktadır. Bu sorunlar kentsel dönüşüm uygulamasının gerekçesini oluşturmaktadır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2011).

Ege Mahallesi kentsel dönüşüm projesi İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından 5393 sayılı kanunun 73. maddesine dayanılarak yürütülmektedir. Proje alanı 7 hektar olup, alanda 440 yapı ve 809 bağımsız birim bulunmaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı proje ofisi tarafından kentsel dönüşüm sürecinin ilk aşaması olarak mahallede anket uygulanmış ve alana ilişkin bir araştırma yapılmıştır. Daire başkanlığından edinilen araştırma sonuçlarına göre, alandaki yapıların %36'sı betonarme, %58'i yığma yapıdır. Alandaki yapıların; %61'i tek katlıdır. Bağımsız birimlerin %32'si 50-60 m² aralığındadır. Parsellerin yaklaşık %8'i

kamu parselidir. Alanda yaklaşık 3500 kişi yaşamaktadır. Alanda yaşayan vatandaşların yarısı kendi konutunda ikamet etmektedir. Alanda yaşayanların %38'i kiracıdır. Alanda yaşayanların %64,9'u 1+1 konut tipinde yaşamaktadırlar. Alan genelinde hane halkı büyüklüğü 3-4 kişidir. Alanda yaşayanların %58'i ilkokul mezunudur, %11'i ise okur-yazar değildir. Alanda yaşayanların aylık geliri genellikle 500-1000 TL aralığındadır. Alanda yaşayanların %13'ü işsizdir. Alanda çalışanların %64'ü işe yürüyerek gitmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi kentsel dönüşüm proje ofisi tarafından yapılan anket sonuçlarına göre alanda yaşayanların yalnızca %22'si kentsel dönüşüm hakkında bilgi sahibi olduğunu söylemiştir. Ege Mahallesi sakinlerinin çoğu Ege Mahallesi'nde kentsel dönüşümü istediklerini beyan etmişlerdir. Alanda yaşayanların %58,3'ü az katlı (2-4) konutlarda, %64,6'sı 51-100m² büyüklüğünde konutlarda, %64,3'ü 2+1 konut tipinde yaşamak istemektedirler. Alanda yaşayanların %35,3'ü yeni yapılacak konutların ekonomik olmasını, %18,8'i aydınlık olmasını, %12,1'i merkezi ısıtma olmasını istemektedirler. Alanda yaşayanların proje sonrası çevreden beklentileri sırasıyla spor alanı, çocuk bahçesi, depreme dayanıklılık, depreme dayanıklılık, akrabalarla bir arada yaşama, sağlık hizmetlerine yakınlık, eğitim alanına yakınlık olmuştur.

İzmir Büyükşehir Belediyesi kentsel dönüşüm projelerinde iki önemli hedefi sıklıkla vurgulamaktadır: Bu hedeflerden ilki zeminin jeolojik olarak yeniden yerleşime engel teşkil etmediği tüm durumlarda “yerinde dönüşüm” yapılmasıdır. Yerinde dönüşüm ifadesi, hak sahiplerinin, gerçekleştirilecek kentsel dönüşüm projesi sonrasında buldukları çevreden uzaklaşmadan, proje alan sınırları içerisinde üretilecek sağlıklı, modern ve güvenilir konutlarda yaşamlarını devam ettirebilmelerini ifade etmektedir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2018). Kentsel Dönüşüm süreçlerinde ilke edinilen bir diğer hedef ise dönüşümün yapılacağı alanlarda tam uzlaşının sağlanması. Kamunun zorlayıcı gücü olmaksızın, yerel halkın kendi iradesi ve isteği ile dönüşüm sürecine destek vermesi ve uzlaşma sözleşmelerinin imzalanması, dönüşüm sürecinde yerel halkın korunması ve süreçte bir aktör olarak yer alması açısından oldukça olumlu bir yöntemdir; ancak bu durum aynı zamanda dönüşüm sürecinin uzun zaman almasının da sebebidir. Uzlaşma hedefinin gerçekleştirilmesinde sürecin belkemiğini kentsel dönüşüm iletişim merkezleri oluşturmaktadır. Uzlaşma sürecinin sağlıklı yürütülmesi için kentsel dönüşüm alanı ilan edilen her bir bölgede İzmir Büyükşehir Belediyesi

tarafında kentsel dönüşüm projesi iletişim ve tanıtım merkezleri açılmıştır. Bu merkezler, yerel halka kentsel dönüşümü anlatmak, kentsel dönüşüm sürecine ilişkin bilgi sağlamak, yerel halkın mülkleri üzerindeki hakları tespiti ile bu tespitleri mülk sahiplerine anlatarak yerel halk ile belediye arasında kentsel dönüşüme ilişkin sözleşmelerin imzalanmasını sağlamak gibi fonksiyonlar üstlenmiştir. Uzlaşma görüşmeleri neticesinde hak sahipleriyle sözleşmelerin imzalanmasıyla ihale ve konutların yapım aşamasına geçilmektedir. Dönüşüm projeleri etaplar halinde gerçekleştirilmekte ve hangi etaptan başlanacağında sözleşmelerin yoğun olarak imzalandığı alanlar belirleyici olmaktadır. Yani bir alanın kentsel dönüşüm sürecinde ilerleyebilmesinin şartı, o alandaki tüm hak sahiplerinin sözleşmeleri imzalamalarıdır.

Ege Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim projesi ile bölgede A ve B tipi olmak üzere iki tip konut yapılması planlanmaktadır. 6 katlı olması planlanan A tipi konutlarda hak sahipliğine göre 1+1, 2+1, 3+1 gibi daire tipleri ve 31 m² den 114 m² ye kadar çeşitli büyükteki konut alternatifleri bulunmaktadır. Konut kümelerinin ortalarında özelleşmiş yeşil alanlar ve çocuk oyun alanları tasarlanmıştır. 8 ve 9 katlı olması planlanan B tipi konutlarda ise 1+1 2+1 3+1 ve 40 m² den 136 m² ye kadar farklı büyüklüklerden oluşmaktadır. B tipi konut blokları toplam 5 bloktan oluşmaktadır (İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, 2018)

Konut bloklarının yanı sıra bölgede liman arkası bölgesi ile Ege Mahallesi arasındaki geçişi sağlayacak ticaret merkezi-kule yapılması planlanmaktadır. Liman arkası planına göre bölge iş merkezleri, ticaret turizm gibi işlevleri içeren yeni kent merkezi olarak planlanması dolayısıyla planlarla uyumludur. Ege Mahallesi alanının başlangıç noktası olan bu ticaret merkezi yapısı, ticaret merkezi ofisler ve rezidanslardan oluşmaktadır. Yapı alçak ve yüksek olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Alçak blok ticari işlevlere ayrılmıştır. Yüksek blok ise ofis ve rezidans gibi kullanımlara olanak verecek şekilde tasarlanmıştır. Yapılacak bu yapı ile Ege Mahallesi dönüşümüne katkıda bulunacak finansal desteğin bu alandan sağlanması planlanmaktadır (İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, 2018).

Ege Mahallesinin çevreden izole konumunu ortadan kaldırıp, kentle bütünleşmesini sağlama amacıyla kentsel dönüşüm projesinde demiryolu üst geçidinin Ege Mahallesi

tarafında bir platform yapılması planlanmıştır. Platformun altında ticaret merkezi, üstünde çok amaçlı bir kültür merkezi yapılması ve platformda yer alan amfi ile aktiviteler için seyir ve katılım olanağı sağlanması düşünülmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesinin benimsediği yerinde dönüşüm ilkesini gerçekleştirmenin bir aracı olarak yerel halkın dönüşüm sonrasında mekâna bağlılığını ve kültürel değerlerini korumak amacıyla Ege Mahallesi'nde bazı yapılar seçilerek bunların korunması ve müzik atölyesi, dinleti salonu, eğitim alanları gibi işlevler için aktivite merkezlerine dönüştürülmesi planlanmıştır. Alanda küçük butik ve meyhane, kafe ve galerilerin yer aldığı semt meydanı ile yerli ve yabancı turistlerin çekilmesi planlanmaktadır. Meydanda yer alan eski kilisenin restorasyonu ile meydanın bu işlevinin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır (İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, 2018).

3.1.5 Alan Araştırması Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri içinde her bir araştırma alanının kendine özgü koşulları olduğu tespit edilmiştir. Bu koşullar yerel halkın dönüşüm taleplerini ve sürece yaklaşımlarını şekillendirmede ve kentsel dönüşümün mahalleli için gerekliliği ve ivediliğini anlamada önemlidir. Bu kapsamda 05.07.2018 ve 06.07.2018 tarihlerinde yerel halk, Ege Mahallesi Muhtarı, Ege Mahallesi Roman Kültür ve Yardımlaşma Derneği Başkanı ile Ege Mahallesi'nde, Ege Mahallesi'nde ev sahibi olup mahalle dışında oturanların kurmuş olduğu Ege Mahallesi Ev Sahipleri Derneği Başkanı ile Kahramanlar 'da ve dernek avukatı ile Konak'ta yüz yüze yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat yöntemi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan mülakatlarda kentsel dönüşümün yerel halk ve aktörler için anlamı, süreç içinde yaşadıkları zorluklar ve bu zorlukları aşmada kurdukları ilişkilerin rolü, kurumlara ulaşabilirlik ve güven düzeyi gibi konular ön plana çıkmıştır. Yerel halkın kentsel dönüşüm taleplerini şekillendiren çeşitli sorunlar vardır. Mülakatlarda mahallelinin öne çıkan sorunları istihdam, eğitim ve güvenlik konularıdır.

Ege Mahallesinde yaşayanların çalışma durumuna bakıldığında, hamallık, ayakkabı boyacılığı⁹, seyyar satıcılık gibi “marjinal sektör” olarak ifade edilen işlerde yoğun olarak çalıştıkları görülmektedir.

“Burada zamanında koskoca Tariş vardı. Ege Mahallesinin dibinde Tariş fabrikası var, ama Roman mahallesinden çalışan 4-5 kişi vardı. Sümerbank gibi dünyaya kumaş üreten bir fabrika vardı yanımızda. Buradan kim vardı çalışan, kimse. Zararını biz çektik, faydasını başkaları.”

Mahalleliler için kamu sektöründe çalışmanın özel bir anlamı bulunmaktadır. Görüşmeler neticesinde kamu sektöründe çalışmanın kendilerine güç sağlayacağı ve statülerinde bir değişim yaratacağı beklentisi içinde oldukları ve bu durumun modernleşmenin bir aracı olarak değerlendirildiği gözlenmiştir.

“Buradaki insanlar mevsimlik çalışıyor, işleri de yok. Mahallemizdeki belediyede çalışan kısım Çeşme’ye filan gezmeye gidebiliyor, otelde kalabiliyor. Ne güzel hayat. Bu hayatı neden reddedeyim. Ben neden bu biçimde oturayım, güzelim otel varken. Ama çalışmıyor kimse.”

“Çalışan kesim rahatı yakalar. Bize iş hayatı da lazım.”

“Az kişi var belediyede çalışan, ama bu bize güç sağlıyor. Yarın belki ben de çocuğumu veya torunumu sokarsam belediyeye güçleneceğiz. Hem ekonomik güç kazanacağız, hem de kültürel bir değişimin içinde olacağız.”

Mahallenin bir diğer sorunu da eğitimsizliktir. İş hayatında yer almak kurtuluş reçeteleri olarak görülse de, mahalle halkı yeni nesli işe ve eğitime yönlendirmede sorun yaşadıklarını belirtmiştir.

“Bizim çocuklarımızı 12 yaşına kadar tuttun tuttun. Bu da işte eğitimsizlikten ileri geliyor. Eğitim yok burada. Örnek veriyorum Sakarya ilköğretimde 267 öğrenci kaydımız var, devam eden 63 kişi. Öğretmen iki kişiye ders anlatıyormuş koca dönem. Çok ciddi bir sorun bu.”

Araştırmanın kahvede gerçekleştirilmesinden ve (evde veya işte olması sebebiyle) kadınlara rastlanılmamasından dolayı görüşmeciler erkeklerden oluşmaktadır. Mahallenin güvenlik sorunlarından ve erkeklerin suç işleme potansiyelinden dolayı görüşmecilerin kadınların çalışmasını yoğun bir şekilde destekledikleri gözlenmiştir.

“Bir milletvekili buraya geldi, toplantı yaptı. Eğer 20 kişilik kontenjan ayrılıyorsa 15’i kadın olsun, 5’i erkek dedim. Bizim mahalle suç potansiyeli yüksek, hepimiz potansiyel

---

⁹ Suriye’den gelen göçmenlerin ayakkabı boyacılığı yapmasından dolayı mahalle halkının işlerinin etkilendiği ve artık mahallede ayakkabı boyacılığının yok denecek düzeyde kaldığı mülakatlarda görüşmeciler tarafından ifade edilmiştir.

suçluyuz... Birçok erkeğimiz de tekele, belediyeye girdi, suça karıştı, işinden oldu. Kadınları sokarsan kadınlar orada daim olur, evde de söz hakkı olur. Kadınlarımızdan kamuda çalışan yok, belki tek tük. Ev temizliğine gidiyor geneli. Kadınlar çalışmazsa 12-13 yaşında evlenir, 15 yaşında kucığında bebek. Kocasını her gece içer esrarını, kokainini. Kadın kocasına içme de demiyor, olay yapma diyor.”

“Benim eşim okulda çalışıyor aylık 1600 liraya. Ben oturduğum yerde günde 2000-3000 lira kazanırım. Ben sabah geldim, dedim yürü. Ben sana 3000 lira vereceğim evde oturacaksın, benim ayarımı bozma. Aldım onu eve geldim. Sabah sabah tepemde, ben çalışmak istiyorum, sigortam olsun istiyorum, bir işim olsun istiyorum, beni bırakacaksın dedi... Her gün arabayla gidiyor, ben de araba paralarını ödüyorum zaten. Benim 10 bin lira bitiyor, onun 1600 lirası hiç bitmiyor ...”

“Benim en büyük hatam onlara çalışmak için izin vermedim, onların da çok isteği yoktu. Maddi durumum da iyiydi. Ama şimdi diyorum keşke izin verseydim. Kendi ayakları üzerinde dursalardı, onlara sistem ayarlasaydım.”

Mahallede uyuşturucu kullanımını ve ticaretinin yapılması önemli sorunların başında gelmektedir. Mevsimlik işlerin yanında, uyuşturucu ticareti gibi yasadışı yolların da mahallede yaygın olduğu görülmektedir. Mahallede yapılan mülakatlarda görüşmeciler arasında uyuşturucunun geçim kaynağı olduğunu belirten ve uyuşturucu ticareti yapanlar da bulunmaktadır. Uyuşturucu ticareti yapanlar da dâhil olmak üzere, görüşmecilerin tamamı mahallelinin en önemli sorununun uyuşturucu olduğu belirtilmişlerdir. Uyuşturucu sorunu aynı zamanda istihdam sorunlarının da nedeni olarak görülmektedir.

“Adam (milletvekili) işçi bulma kurumundan camilere okullara 40 kontenjan verdi. İşe başlayan 15.”

“Kimse kimseyi kandırmasın, mahallenin gelir kaynakları belli. Çoğu kişi uyuşturucudan geçiniyor. Efendime söyleyeyim diyelim ben Mehmet’i belediyeye sokacağım, 3000-5000 TL aylık maaşla. Çocuk diyecek, abi dalga mı geçiyorsun ben bir haftada kazanıyorum o parayı.”

“Abimin dediği gibi eskiden burada sevgi saygı, kültürel bir zenginlik vardı. Artık yok. Saygı olmadı mı insanları durdurmak için vurmak, kırmak zorunda kalıyorsun, şiddete başvuruyorsun. Belediye de çalışan var ama kaç kişi var mesela? O da belli ailelerden.”

Görüşmecilerin uyuşturucu ticareti konusunda serzenişlerine rağmen, sorunu yaratılanların yine aynı mahallede yaşayan kişiler ve hatta serzenişte bulunan kişilerin kendi akrabaları oldukları tespit edilmiştir. Görüşmecilerin bir kısmında bu kişilere yönelik daha yumuşak bir tutum gözlenirken, özellikle kendi ailesinde veya çevresinde uyuşturucu kullanımının olduğunu belirten görüşmecilerin çok daha sert bir tutuma sahip olduğu gözlenmiştir.

“Uyuşturucu ticaretiyle uğraşanlar çok iyi kazanıyor, onların hali vakti yerinde. Burada bir sistem var. Nasıl ki devlette sistem değişikliği olduğu zaman birileri, vekiller filan harcanır. Buradaki sistemi oluşturan da mahalle insanı, onu ayıramayız. Oradaki işi yapan, benim amcamın arkadaşıdır filan. Bu sistemi dağıtmak için iş hayatı lazım. Haa, çalışmak istemeyen çalışmaz kardeşim, gider mahpushane köşelerinde sürünür. Ama hayatı imkân tanıyorsa da değerlendirir. Mesela ben tekelden emekliyim. Belirli bir zaman bu mahallenin çukurlarında büyüdüm, bu evler yapılmadan önce. Hamallık yaptım, kimi zaman bok attım Alsancak'ta ayıptır söylemesi. Bir şeyler yaparak evimize çocuğumuza bakıyoruz. Hanım beni bir yere kayıt yaptırdı, oradan tekel çıktı. Zaten bizim işimiz hamallık, başarılı oldum ve emekli oldum.”

“Adam (oğlundan bahsediyor) içtiği zaman eve gelmiyor, gece tıkırtılarına kalkıyorum... Ağlamaktan göz pınarlarım kurudu. Çok sevdiğin insan, ne halde. Vazgeçirecek elimde bir şeyim yok. Askere gitmedi, çalışmıyor. Çocuk denize gitse ben uyuyamıyorum. Anası diyor peşinden git boğulacak diye, bazen gidiyorum, kızıyor üç yaşında çocuk muyum diye. 3 tane baba tezgâhı var, 31 tane torbacı var. Başa çıkamıyoruz. Gençlerin % 80'i çalışmıyor...70-80 lira yevmiye alıyorum. 30'unu oğlana veriyorum, 50 lirayla 3 kişi geçiniyoruz. Bizim sorunumuz barınma, işsizlik filan değil, önce uyuşturucu. Çocuklarımız ölüyor. Satılması ve içilmesi bu mahallede sorun. Hakikaten yumruğunu vuracaksın. Babam yapıyorsa kellesini alsınlar.”

Mahalledeki yoğun bir şekilde uyuşturucu kullanımı ve ticaretinin varlığı, bölgede kentsel dönüşüm taleplerinin diğer araştırma alanlarına oranla daha yoğun olmasının da sebebidir. Buna rağmen mahalleliler, özellikle uyuşturucu ticareti yapanlar tarafından ekonomik dengelerin ve düzenlerinin bozulacağı gerekçesiyle kentsel dönüşümün istenmediğini belirtmişlerdir.

“Benim bir tarafım kentsel dönüşümü istiyor, bir tarafım istemiyor. Benim kızım adalet son sınıf okuyor. Ben gayri meşru yapıyorum, 11 sene hapisane yattım, yeni çıktım 5 ay oldu. Benim kızlarım burada numunedir, teyzeleri namazında niyazındadır. Onları muaf tutuyorum, burada çocuk yetiştiremezsin. 15 yaşında çocuk dedesine ana avrat küfrediyor. Mahallenin birbirine eski saygısı sevgisi de kalmadı. 15 yaşında çocuklar uyuşturucu içiyor. Normal uyuşturucular da değil, kokaini var, zanax'ı var... Kolay değil yıkımı da yaşamak, ama çocuklarımız kurtulsun diye istiyoruz kentsel dönüşümü.”

Araştırma kapsamında yer alan diğer kentsel dönüşüm ve gelişim alanları ile kıyaslandığında Ege Mahallesiinde siyasal eğilimlerin çok keskin olmadığı görülmektedir. Yerel aktörler tarafından siyasal partilere ilişkin oldukça pragmatist bir tutum olduğu görülmüştür. Farklı siyasal bağlantılar bilgi ve destek sağlamak için kullanılmaktadır. Bu açıdan roman kimliğinin farklı siyasal eğilimleri birleştirmede harç vazifesi gördüğü gözlenmiştir.

“... (CHP milletvekilinden bahsediyor) cenazemize geliyor, sadece bu yüzden bile yakın bulup güvenirim. Üç tane oyum var, ben ve hanım AK partiye, oğlanı sana yani CHP'ye attıracağım dedim.”

“2014'den bu yana kadar CHP'den ... (CHP milletvekilinden bahsediyor) vardı. Şimdi AKP kanadından ...(AK Parti milletvekilinden bahsediyor) diye bir kardeşimiz oldu. O da inşallah destek verecek bize. Bakalım bir sağ partiden bir sol partiden. Ortadan yapabilirsek atacağız golü.”

Ege Mahallesiindeki toprak kullanım yapısına bakıldığında, alanda şahıs üzerine tapulu ev sahipleri, kiracılar ve işgalciler bulunmaktadır. Ege Mahallesi Muhtarından aldığımız bilgilere göre kentsel dönüşüm alanında yaklaşık 500-550 tanesi şahıs üzerinde tapulu olmak üzere, toplam 770 hane bulunmaktadır. Bunların içinde kendi evinde oturanlar olduğu gibi, kirada olanlar da vardır. Kiralık evlerin sahipleri genellikle mahalleyle tek bağı hesap üzerinden kiralari almak olan, uzun zaman önce mahalleyi terk eden kişilerdir. % 8'lik kamu arazisi üzerinde yaklaşık 200-300 hane işgalci durumdadır. Tapulu olan hanelerin 160'ı uzlaşma sözleşmelerini imzalamış ve kentsel dönüşümü onaylamış durumdadır.

Ege mahallelileri için kentsel dönüşüm sürecinde karşılaştıkları en önemli sorunlar toprak mülkiyet yapısından kaynaklanmaktadır. Mahalledeki parsellerin çok küçük olması sorunu, asgari bir parsel üzerinde yapı yapan belediyenin, anlaşmalarında konut m²'sine göre mahallelileri borçlandırması ile çözülmüştür. Dolayısıyla kira vermeden küçük evinde oturanlar kentsel dönüşüm sonrasında ev sahibi olabilmek için borçlanmak durumundadır. Bu borçların cüzi miktarda olmasına rağmen, ev sahiplerinin ödeme gücünün kısıtlı olması mahalleliler tarafından belirtilen sorunlardandır.

“Bizim en büyük sıkıntımız şu; buradaki evlerin parselleri çok küçük. 60 m², 40 m², 25 m² olan var. Ama adam rahat şu anda içinde oturuyor. Mesela adam kira vermiyor, ben huzurluyum diyor. Belediye de % 40'ını park bahçe yola aldığı zaman, insanları mecburen borçlandırıyor...”

“Ben neden sana evimi vereyim bir de borçlanayım diyor. Borç çok cüzi bir borç ama buradaki insanlara göre ödemek zor. Uzundere'de olsun, Bayraklı'da olsun parseller büyük ve ranta giriyor orası. Burada rant olayı diye bir şey yok. Burada insanların tek bir amacı var mahalleden ayrılmamak ve aynı kültürünü yaşatmak, aynı insanlarla ...”

Yapılan mülakatlarda öne çıkan diğer sorun ise tapuların çok hissedarlı olmasıdır. Ege Mahallesi Muhtarı tarafından bu sorun şöyle ifade edilmiştir:

“Mesela tek şahıs tapu üzerine çok fazla hissedar var. Kanun ne diyor, varsa 90 m², hissedar olabilirsin ama benim tek muhatabım tapu sahibidir. Her bölgede olduğu gibi uzlaşma konuları bizim burada da sıkıntılı. Burada biraz daha farklı, çünkü insanlar cahil bilmiyor. 2014’den beri aydınlatıyoruz ama mantık hala aynı mantık. Yoksa şimdiye kadar çoktan bitmişti. İlk proje Ege Mahallesi’nde başlayacaktı. Bizden sonra Uzundere ve Örnekköy çıktı ama bu sorunlardan dolayı olmadı.”

“Ben şuna şahit oldum. 48 m² evde toplasan 100-150 tane hissedar çıkar. Herkesin bir tuğlası var. Nasıl paylaşacaklar.”

Ayrıca bu çok hisseli yapı çoğu zaman yasal eylemlerin neticelerinde değil, mahallelilerin güvene dayalı ilişkileri ile şekillenmiştir. Mahalleliler tapu üzerindeki hisseleri ve alım satımları kendi aralarında “helvacı kâğıdı” adı verilen, resmiyeti bulunmayan kâğıtlarla yapmış ve kentsel dönüşüm süreci ile karşılaşana kadar resmi araçların farkında olmadıklarını ifade etmişlerdir.

“Dört hissedar 90 m² Yeri var. Bir hissedar ikinciden hakkını alacak, arada anlaşma yapıyor. Helvacı kâğıdıyla anlaşılıyorlar ama satış yok. Bana diyor ki ben hazırım sözleşme imzalamaya. Ama hani sözleşme yok.”

“Kentsel dönüşüm gelinceye kadar benim aklıma hiç böyle bir şey gelmemişti. Benim semtimdir, doğduğum büyüdüğüm yerdir. Zamanın birinde bir arkadaşım evimi satacağım diyor, benim de param var, ben alayım diyorum. Parayı veriyorum benim oluyor. Arada sözleşme filan yok, güven var.”

“760 tane tapulu, tapusuz devlet arsasına işgal etmiş işgalci kişiler ve şahsi arazide işgalci kişiler var. Toplam 760 hane. Bu 760 hanenin 550 tanesi şahsa tapulu. 550’nin 250-300ü kiracı. Sahipleri buradan gideli 40-50 sene olmuş. Torunlar buradan kira alıyor ama kirayı paylaşmıyor. 10 hissedar var, paylaşmıyor. Belediye diyor ki ben sana para vermeyeceğim evine karşılık ev vereceğim. Bu sefer hissedarlar arasında sorun çıkıyor. Biri diyor para versin, alalım paramızı ne yaparsak yapalım. Belediye de bunu demiyor, kendi açısından haklı. Ben bu kadar kişiye para verirsem buranın maliyeti çıkar. Biz bu derneği kurarken amacımız kiracıları ve işgalcileri buradan ev sahibi yapmaktır.”

3.1.6 Yerel Halkın Kentsel Dönüşümden Beklentisi

Ege Mahallesi’nde görüşmecilerin söylemleri analiz edildiğinde kentsel dönüşümde korunma dönüştürme çerçevesinde üç temel beklentinin olduğu görülmektedir; kültürel yapının korunması, temel sorunlarının kentsel dönüşümle giderilerek yaşam kalitesinin yükseltilmesi beklentisi ve kentsel dönüşümle eşit vatandaşlık temelinde bir statü atlayacaklarına ilişkin beklenti.

Ege Mahallesi sakinleri öncelikle kendilerini ve kültürleri sürdürme isteğini özgürlük olgusuyla açıklamaktadır. Kendilerini özgür insan olarak tanımlayarak, kentsel

dönüşümle özgürlüklerini kısıtlayacak ve kültürlerini yaşamalarına engel olacak her türlü uygulamaya karşı çıkmaktadır.

“Uzundere’de olsun Bayraklı’da olsun ve diğer yerlerdeki kentsel dönüşümde parseller büyük ve ranta giriyor orası. Burada rant olayı diye bir şey yok. Burada insanların tek bir amacı var mahalleden ayrılmamak ve aynı kültürünü yaşatmak, aynı insanlarla olmak.”

“Buradaki insan çok özgür insan. Mesela cumhurbaşkanı Kürt açılımından sonra Roman açılımını yaptı ya, aslında çok saçma bir şey. Romanlar dünyanın en açık, en serbest insanı. Nerde rahat hisseder kendini orada yaşar. Bizim burada yaşamımız çok rahat, birbirimizle konuşmamız çok rahat. Ama sen birden buradaki insanı sıkarsan, sıkılır insan.”

Mahalleliler ile görüşmelerde en çok ön plana çıkan kültürel unsurun düğünler olduğu görülmüştür.

“Kızımı büyüttüm, evlendirdim, kocası hapse girdi, torunu da ben büyüttüm 12 yaşında şimdi. Küçük kızımı da evlendirdim daha düğün borçlarını ödüyorum. Kocası cinayetten girdi hapse. Ondan da bir torunum var 2,5 yaşında. Benim torunun babası 10 yıldır mahpushanede. Çamlıbel’de evim vardı, sattım ona düğün yaptım. İkinci dairem olsa, deseler o torunun evleniyor, yine evi verir, düğününü yaparım.”

“Çocuğunu büyütüyorsun, askere gönderiyorsun, evlendiriyorsun. Bu mahallede bir düğün en az 100 bin. Kadınların eğitimsizliğinden kaynaklanıyor bu, çünkü çocuğu yetiştiren kadın. Kadının eğitimi kültürü yoksa her yol mubah diyor.”

Kentsel dönüşümde ilk proje örneğinde mahallelilerin karşı çıktığı ve değiştirme talebiyle İzmir Büyükşehir Belediyesi yetkilileri ile görüştüğü konulardan biri düğün salonudur. Mahalleliler bir hafta süren, oldukça gösterişli ve kendi kültürlerini yaşama konusunda vazgeçilmez olarak değerlendirdikleri düğünleri için elverişli bir düğün salonu olmadığı için projeye karşı çıkmışlar ve proje gözden geçirilerek talepleri doğrultusunda bir düğün salonu projeye eklenmiştir.

“Mesela bizim düğün kültürümüz var, sabaha kadar içkili eğlenceli. Ama bizim ilk projede düğün salonu yapmamışlar. Bizim kültüre uymuyor...”

“Eski projede bir pazar yerimiz, sağlık ocağımız yoktu. En büyük sorunumuz olan düğün salonumuz yoktu... Bir onu reddettik, mahalle halkımızı da alıp büyükşehir belediyesine gittik. Mahalleliyle hep birlikte değiştirdik. Sonra bize proje sundular, tamam dedik...”

“Adam at arabasıyla çalışıyor, böyle olursa adam at arabasını nereye koyacak. Adam at arabacılığı yapmasın 1600 lira maaşlı iş verelim desek adama da haksızlık etmiş oluruz, kültüre de.”

Mahallelilerin söylemleri çerçevesinde mahalledeki ilişkilerinin -mahallede son zamanlarda uyuşturucu nedeniyle kültürel bir bozulma olduğu ifade edilse de- kendine

özgü bir güven ve dayanışma temelinde sürdürüldüğü yorumu yapılabilir. Senet olmadan söz ile yapılan menkul ve gayrimenkul alışverişleri, mahallelinin birbirini tanıması ve en büyük desteği Roman kimliği bağı olan insanlardan sağlaması, dönüşümle bağlantılı maddi bir beklentinin veya başka bir alana göç konusunun gündeme gelmemesi, dönüşümün yaşam kalitesinin artması için bir fırsat olarak görülmesi bu duruma kanıt niteliğindedir. Mahallelinin temel amacı kültürlerini koruyacak bir yaşam alanına kavuşmak ve kiracıların da bu süreçte ev sahibi olmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda dönüşüm sürecinde ilişkileri ve kültürü koruma endişesi evlerin hepsinin aynı büyüklükte ve aynı tipte olması gibi talepleri dahi gündeme getirmiştir.

“Bizim tek istediğimiz kiracı olarak bizi alsın, ödeyebildiğimiz kadar kiramızı ödeyelim ama sonunda ev sahibi olalım.”

“İnsanları ayırıştırma, mesela iki artı bir yap, 65 m² yap, tek kalem olsun. Bunu düşünmüyorlar. Adamın 90m² evi var, ona üç artı bir veriyor. Arsası küçük olana bir artı bir veriyor. Adam soruyor neden ona öyle verdin diye. Adam düşünemez onu burada. Bir kültür seviyesi var, fesatlanma olayı var. Farkını versin, evler tek tip olsun. Böyle kıyı mahallelerde insanları ayırıştırdığın zaman sorun çıkıyor.”

Görüşmelerde öne çıkan bir diğer nokta, kentsel dönüşüm ile eğitim, güvenlik gibi sorunlarının son bulması ve yaşam alanlarının iyileştirilmesi beklentisidir. Kendilerini mahallenin sahibi olarak hisseden mahallelilerde, mahalleye aidiyetin kuvvetli olduğu görülmektedir. Bu aidiyetin oluşması mekân ve insanın olumlu etkileşimi ile açıklanabilir. Bu kapsamda mahallenin bugünlere gelmesinde ataların emeği vurgusu önemlidir. Mahallenin merkezi konumunun farkında olmakla birlikte görüşmeciler, mahalle ile birlikte var olma, dönüşümden sonra da mahallede yaşamlarını sürdürme istekleri doğrultusunda önceliklerinin yaşam alanlarının iyileştirilmesi olduklarını belirtmişlerdir.

“Biz para değil, yaşam istiyoruz. Bizim annelerimiz babalarımız bin bir sıkıntı yaşamışlar, su yoktu, çeşmelerden su taşırlandı, tuvalet yoktu. O sistemlerden bu günlere getirmiş atalarımız. Bu mahallenin var oluşunda atalarımızın emeği var. Biz bu mahallede doğmuşuz, bugün de bu mahalledeyiz.”

“Zenginlik gelecekse biz de yararlanalım, bizim çocuklarımız da yararlansın. Parasız olmuyor. Bu yaşa kadar evde oturuyordu, büyüdü dışarı çıkıyor, istiyor ki cebinde parası olsun. Belki böylelikle çocuklarımızı okutma şansımız da olur. Bize imkân tanınmalı”

Mahallenin sorunlarının başında uyuşturucu ve güvenlik sorunu gelmektedir. Kentsel dönüşüm ile bu konuda bir dönüşüm yaşanacağına ilişkin beklentinin yanında bu

sorunlara bağılı olarak mahallelinin hissettiğı dışlanmışlık hissine ilişkin de bir dönüşüm beklentisi vardır. Görüşmeciler mahallede sıklıkla çıkan çatışmalarda devletin gücünü daha fazla hissetmeyi ve böylece yaşanan kayıpların devlet tarafından engellenmesini istemektedir. Bu konuda zor durumda kaldığında devletin varlığını hissetmek eşit vatandaşlık ölçütü olarak ifade edilmektedir. Devletin yasaları tatbik etmesinde devlet nezdinde kendilerinin *diğerleri* ile eşit olduğunu hissettiğini ifade eden görüşmeciler yardıma ihtiyacı olduğunda, devletin otoritesine ve düzenleyici gücüne ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Bu aşamadaki otorite açığı görüşmeciler tarafından eşit vatandaş olamama şeklinde bir serzenişle ifade edilmiştir. Görüşmecilerin söylemlerinden, bölgede yoğun biçimde yaşanan güvenlik sorunlarına ve bu sorunların parçası olmalarına rağmen devlete bir tepki veya isyandan ziyade, hak ve yükümlülükler çerçevesinde kendilerini Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak tanımlamadıkları görülmektedir. Bu kapsamda bölgede kentsel dönüşüm süreci sonrasında yaşam çevresinin değişeceği beklentisi ile paralel şekilde devlet karşısında eşit vatandaş olarak görüleceği beklentisi hâkimdir.

“Mahalle mimlenmiş, uyuşturucudan dolayı adamı affedersiniz donuna kadar didik didik arıyorsunuz. Benim burada adamı 49 dakika aradılar, en son köpek getirdiler. Polis işini yapacak tamam. Ama kavga oluyor, vuran da vurulan da akraba. Arıyoruz çatışma var Murteki’de gelin diye, Ramazanın vurulduğu gün. Telefon geldi. Çatışma var abi, gel dediler. Tren yolunun oradan geliyorum, cebimde iki tane silah var. Polisler kurmuş barikatı, giriş yok diyor. Çekil lan önümden deyip giriyorum, çekiliyorlar. Anlatmak istediğim, polis içeri girmiyor ya, ben içeri giriyorum. Bana diyor nereye giriyorsun kaç.”

“Memurlar gelse olmayacak bunlar. Çağırıyoruz 40 dakika sonra geliyor, 20 yaşında çocuk ölüyor.”

“Yok, uyuşturucu ile ilgili bir şey söylesem hemen gelirler, çatışma deyince gelmiyorlar. Arıyorum hemen gelin çatışma var, ölü var mı diyor bana. Ceset olduktan sonra geliyorlar. Çatışma bitti, gel cesedi al diye aradım. O gün narkotik gelmiş kapıdan güm güm atıyorlar. Bu ne demek yani bizim canımıza kıymet vermiyorlar.”

“ Ben adama yumruk attım, çenesi kırıldı. Cinayetin infazını yaptılar. 2 buçuk sene daha yatırdılar beni... Silah, bıçak yok, vurdum bir tane çenesi kırıldı. Lisanslarımı getirdim, ben milli boksörüm. Vurduğumda kırmam normal. Beni Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak yargılıyorsunuz. Ama ben zor durumda kalıp yetiş bana dediğim zaman öyle davranmıyorsun. Bu yüzden kentsel dönüşüm gelsin istiyorum.”

3.1.7 Kentsel Dönüşüm Sürecinde Yerel Halkın Güveni

Kamu politikalarının uygulanmasında ve sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülmesinde güven en önemli hususlardandır. İzmir Büyükşehir Belediyesinin kentsel dönüşüm

uygulamasını, Ege Mahallesi halkının güveni açısından değerlendirdiğimizde önemli sonuçlara ulaşılmaktadır. Diğer araştırma alanlarının (Örnekköy ve Bayraklı) aksine, Ege Mahallesinde inşaat firmalarına güven düzeyi düşük, kamu kurumlarına güven ise yüksek düzeydedir. Kentsel dönüşüm projesinin ilk tanıtım toplantılarında yerel halk tarafından tepki gösterilmiş ancak üzerinden henüz iki yıl geçmesine rağmen mahallelinin tutumu değişmiştir. Görüşmelerde mahalle halkının söylemlerinden İzmir Büyükşehir Belediyesine ve Belediye Başkanına¹⁰ güvendikleri anlaşılmaktadır.

“Kentsel dönüşüm istiyoruz. Belediyeye güveniyorum. Belediyenin verdiği söz var, rantsal dönüşüm yaptırmayacak.”

“Bizim muhatabımız firmalar olamaz, biz tapumuzu Büyükşehir’e veririz, Büyükşehirden alırız. Buraya kimler geldi. Çok müteahhitler geldi, parselleri alalım diye. Elimizden almaya çalışanlar oldu, ama yasa çıkınca hepsi geri gitti.”

Görüşmecilerin söylemleri nedensellik açısından analiz edildiğinde, yerel halkın belediyeye güven duymasında bilgi sahibi olma, süreçte aktif yer alma, kamu kurumlarına erişilebilirlik ve süreci etkileyebilme kapasitesi gibi birkaç faktörün ön plana çıktığı görülmektedir. Aşağıda güven oluşturmada etkili bu faktörler açıklanmaktadır.

3.1.7.1 Güven-bilgiye sahip olma ilişkisi

Projenin ilk aşamalarında bir tedirginlik olduğu medyadaki haberlerden görülüyor olsa da, bu tedirginliğin giderilmesinde bilgiye erişebilir olma ve bilgiye erişecek doğru kanalları oluşturma önemli olmuştur. Mahalle için yerel bilgi kaynakları araştırıldığında, birincil düzeyde herkes tarafından ulaşılabilir olan iki aktörün ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki mahalle muhtarıdır. Mahalle muhtarı ile yaptığımız görüşmede yerel halk ile İzmir Büyükşehir Belediyesi arasında köprü rolünün olduğu dikkat çekmektedir.

“Önce şehircilik bakanlığından bilgiyi alıyorum, sonra belediyeye gidiyorum karşılaştırıyorum uygun mu değil mi diye. Bireyselde imzalayacak olan abimize anlattıyorum.” (Muhtar)

---

¹⁰ İzmir Büyükşehir Belediyesi yetkisindeki kentsel dönüşüm projelerinin çalışma konusu olmasından dolayı bundan sonra sadece “Belediye Başkanı” olarak belirtilen ifadelerle İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı kastedilmektedir.

“2014’de burayı şehircilik bakanlığı yapsaydı, biz şehircilik bakanlığıyla muhatap olurduk. Büyükşehir belediyesine verdiği için onular muhatap olmak zorundayız. Bugün iki ablamız imzaladı. Beni arıyorlar, ben arıyorum kentsel dönüşüm daire başkanlığını, aracı oluyorum.” (Muhtar)

Yerel halkın bilgilenebilmesi açısından bir diğer aktör ise Ege Mahallesi Kent Sorunları Kültür ve Yardımlaşma Derneğidir (EKSYD). Derneğin mahalle muhtarı ile birlikte hareket ettiği ve benzer kanallara ulaşabildiği görülmüştür. Yerel halkın bilgilendirilmesinde bir misyon üstlenmesinden, çeşitli bilgi kanalları ile iletişime geçmesinden dolayı mahallede bilginin yayılımı açısından köprü rolü olduğu söylenebilir.

“Bir konu olduğu zaman kendimiz araştırıyoruz, örnek baz bir yerleri alıyoruz. Güzel bir şeyler ama, bizim insanımız biraz şey, belediyeye gittiği zaman şartlı gidiyor.”

“Ben gittim Bayraklı’daki yeni yapılan evleri araştırdım, fotoğraflarını çektim attım önüne. Emegine saygı duyuyorum, emek vermişsin ama biz böyle apartman istiyoruz dedim...”

“Mesela roman mahallesinden 10 kişi çalıştırma yükümlülüğünü kaç kişi biliyordu bu mahalledeki. Dernek çalıştı, insanları bilgilendirdi.”

“Bu yıkılacak evlerin sahiplerini bulduk derneğe çağırdık, bakın abiler istesek de istemesek de bu evler yıkılacak. Bir tane de avukat bulduk, sizin evinizin rayiç bedelini belediye veriyor zaten, bu mahkemelerin yüzde 95’i bu davaları kazanırmış, rayiç bedel arttırılmış. Avukatla tanıştırdık”

Diğer yandan yerel bilgi kaynakları olarak işlev gören aktörler mahallede bilginin yayılmasını sağlayarak yerel halkın belediyeye güven duymasında köprü rolünü üstlenmektedir. Bu köprü aktörlerin tek bir kaynağa bağlı kalmadan, alternatif bilgi kaynakları olan kamu sektörü ve özel sektörle ve daha önce yapılmış kentsel dönüşüm alanlarındaki insanlarla irtibata geçtikleri ve bilgi aldıkları görülmüştür. Süreçte aktif bir şekilde yer alma ve bilgi edinme çabası kentsel dönüşüm konusunda sahiplenmeyi beraberinde getirerek güven duygusunu beslemiştir.

“Mesela ilk bu işlere başladığımızda tanımadığımız bir adama, Hüseyin Aslana gittik, randevu alıp. Üç arkadaş gittik. Ben, mahalle muhtarı bir de eczacı bir arkadaş. Allah razı olsun, adam aldı bizi sorunuz nedir dedi. Dışarıdan müteahhit girme şansı var mı? Yok dedi çünkü sizin orası onaylanmış, ben diyelim ki girdim, belediyenin yaptığı projeye uymak zorundayım ama o da beni kurtarmaz. Sizin bir parselde 40-50 ev var, ben oraya yapacağım 38 ev, ben kendime ne yapacağım dedi, bekleyip sabredeceksiniz. Belediyenin sunduğu şartlar iyi şartlar.”

“Biz gittik müdürlüğe (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü) bazı sorunlarımız var dedik, bize belediyenin sunduğu bu, ben size fikir veremem, ben devlet memuruyum, bizle

ilgili olmayan bir şey dedi orası. Orayı da belediye yapacak dedi. Kimseye söylemeyin ama şu konularda belediyenin sunduğunu biz devlet olarak size sunmayız dedi.”

“Mesela ben Uzundere'nin kentsel dönüşümünde temel atışına gittim. Tanımadığım bir yaşlı amcaya, mal sahibine sordum. Evini vermiş. Belediyenin sunduğu şartlardan memnun musun sen dedim...”

3.1.7.2 Güven- kurumlara erişebilirlik ve etki kapasitesi ilişkisi

Yerel halkın kurumlara güvenini etkileyen önemli bir unsur da kurumlara erişebilirlik ve politikaları etkileyebilme kapasitesi veya en azından etkilediğine ilişkin inançtır. Bu açıdan Ege Mahallesi'nde görüşmecilerin güven düzeyinin yüksek olmasının altında yatan bir diğer sebep herhangi bir sorun yaşamadan belediye yetkililerine doğrudan ulaşabilmeleridir.

Diğer kentsel dönüşüm ve gelişim alanlarının aksine Ege Mahallesinde yapılan mülakatlarda görüşmeciler, belediyenin yerel halkı bilgilendirmek ve iletişimi sağlamak için kurmuş olduğu iletişim merkezlerinin adını bile anmamış, bilgi almak amacıyla veya bir sorun yaşadıklarında doğrudan büyükşehir belediyesi kentsel dönüşüm daire başkanlığı ile iletişime geçtiklerini ifade etmişlerdir. Bu duruma sebepleri irdelendiğinde iletişim ofisinin konumunun etkili olduğu düşünülmektedir. Diğer kentsel dönüşüm ve gelişim alanlarında kurulmuş olan iletişim merkezleri mahallenin içindedir. Ege Mahallesinde ise kentsel dönüşüm iletişim merkezinin mahalle yakınındaki fuar alanının içinde olmasının bu durum üzerinde etkisinin olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan diğer görüşme alanlarında yerel halkın iletişim merkezleri ile etkileşiminin bulunduğu ancak buna rağmen halk tarafından merkezlerin yetkisiz ve etkisiz olduğu konusunda yaygın bir algı olduğu görülmüştür. Bu sebeple Ege Mahallesinde görüşmecilerin doğrudan yetkili olarak gördüğü kentsel dönüşüm daire başkanlığını tercih ettiği düşünülmektedir. Görüşmecilerin söylemlerinden belediye yetkililerini ifade ederken kullandıkları gayri resmi üslup görüşmecilerin yakınlık ve güvenlerini yansıtmaktadır. Bölge dışında yaşayan Ege Mahallesindeki mülk sahiplerinin ve diğer kentsel dönüşüm alanlarındaki görüşmelerin aksine, Ege Mahallesinde aktörlerin Belediye Başkanını ulaşılabilir buldukları görülmektedir. Görüşmeciler sorun yaşadıklarında Belediye Başkanından randevu alıp rahatlıkla görüşebileceğini ve daha önce birebir görüştiklerini ve taleplerini dile getirdiklerini ifade etmişlerdir.

“Sorun yaşadığımızda doğrudan büyükşehir belediyesine gidiyoruz. Onlara danışıyoruz.”

“Sadece biz şu değişikliği yaptı; evleri böldük, her binada 18 hane, her katta 3 daire koyalım. 4 olmadı, onu da ... Abi (Karabağlar Belediye Başkanından bahsediyor) istemedi, güneş görmüyor haksızlık olmasın diye...”

Ege Mahallesinde görüşme sonuçlarında dikkat çeken bir diğer unsur görüşmecilerin kentsel dönüşüm sürecinde belediye ile pazarlık gücünün olmasına ve projeleri istekleri doğrultusunda şekillendirebildiğine ilişkin inançlarıdır. Görüşmeciler ve kendi kültürlerini yaşatabilmek ve yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla projenin ilk halinde eksik gördükleri hususları Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığına ve doğrudan Belediye Başkanına iletmışler ve talepleri doğrultusunda projede değişiklik yapılmıştır. Kentsel dönüşüm sürecinde etkili ve etkin bir aktör olarak hissetmeleri belediyeye güven duygusunu güçlendirmiştir.

“Bize burada 2,5 emsal veriyor, bu bizi kurtarmıyor. 3 versin diyoruz, ama belediye de kentsel dönüşüm yaptığım alanlarda en çok size verdim diyor. Bizi orada kilitliyor, Uzundere’ye bir buçuk verdim diyor, daha ne istiyorsunuz, ben orada kilitleniyorum”

“Onlar bir proje sundu bize, biz beğenmedik. Onlarla görüşmeye gittik ve projeyi değiştirdik. Bizim istediğimiz gibi yaptırıldı.”

“İlk başta bir proje yapmışlar, çok affedersin ceza evi. Bir onu reddettik. Mahalle halkımızı da alıp büyükşehir belediyesine gittik. Mahalleliyle hep birlikte değiştirdik. Sonra bize proje sundular, tamam dedik. Eski projede bir pazar yerimiz sağlık ocağımız yoktu. En büyük sorunumuz olan düğün salonumuz yoktu. O zamanki kentsel dönüşüm daire başkanı ... (Karabağlar Belediye Başkanından bahsediyor) yardımcı oldu.”

“Egemen binasının olduğu yere, İZELMAN’ın olduğu alana bir rezidans yapıyor ama bizim 7 hektarlık alana bizim zorumuzla 1000 konut yapıyor. 760 hanemiz var ya onun için biz 1000 hane istedik dışarı kaçmasın insanımız daha da çoğalsın diye.”

“Biz bir yasa koydurduk o zaman. Ege Mahallesinde ikameti olmayan kişiler buradan yararlanamayacak. TOKİ’nin yasasında da bu var, içinde oturan insana vermez, dışarıdan olana verir. Belediye onlara şart koştu. Siz burada oturmadığınız için sizin burada hakkınız yok, size rezidansdan yer veriyorum. Onlar mahkemeye verdi, biz burada dernekle kazandık, onlar rezidansdan yer alacak.”

“Birinci etap İZELMAN girişinden başlar, 320 tane stok daire yapılacak bize. Stok daire, yani anlaşılan daire sahipleri orada konaklatıp evleri bitince evlerine geçirecekler. Dışarı atıp kira bedelini ödememesi için. Sağ olsun belediye başkanı bu konuda bize duyarlı davrandı, bu kararlılıkla yürüyoruz ve biz de halk olarak destek oluyoruz.”

“Akıncılar rayiç bedeli 4 buçuk milyon lira, Ege Mahallesi 1 milyar 870 milyon lira. Sadece bir köprü bağlıyor bizi. Oranın esnafta buradan geçiniyor. Bunun için kamulaştırmaya gitti sayın başkan. Burada 17 tane evimiz kamulaştırıldı bizim. Rayiç

bedeli 1 850 liraydı, biz onu o rayiç bedel üzerinden aldık ve bir söz aldık, bu insanlar kentsel dönüşümden sonra bu durumdan yararlanacak diye şartnameye de koyduk. Birinci etabın başlayacağı yerde 22 ev yıkıldı. Onların da aynı şekilde kamulaştırma değerini aldık... Kamu arazisinde oturanlar vardı, sen bunca sene oturdun burada artık çek git demedi yani sağ olsun, diyebilirdi ...”

“Belediyeden başka muhatabımız yok ki, en yetkili belediye. O alt geçidin yapılışında bu evler yıkılacaktı. Belediye başkanı sadece ihtiyacımız kadar yıkalım dedi sadece 17 ev yıktılar, yıkarken buranın rayiç bedelini 1 850 lira koydular... Anayol, sokak rayiç bedeli farklı. Şimdiye kadar muhtarlar uğraşmamış, biz gittik muhtarla öyle böyle uğraştık ayarladık, bedeli de arttırdı. Eski muhtarlar buranın rayiç bedeli çıkarsa buranın vergisi artacak diye ellemiyormuş, sana ne benim vergimden ya, ben evde oturuyorsam vergimi öderim.”

3.1.7.3 Güven-Sosyal Sermaye Düzeyi Arasındaki İlişki

Ege Mahallesi yerel halkı için bilgi kaynağı ve köprü rolü gören muhtar ve derneğin (EKSYD) sahip olduğu sosyal sermayenin çalışmamız açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Dayanışma ve destek unsur olarak işlev gören sosyal sermaye düzeyinin, belediyeye duyulan güven ve yerel aktörlerin kentsel dönüşüm sürecinde talep eden ve talepleri doğrultusunda süreci etkileme gücüne sahip pozisyonda yer alması açısından önemlidir. Öncelikle mahalle muhtarı ve dernek arasında oldukça yakın, gayri resmi ve sürekli bir ilişki bulunduğu mülakatlarda görülmüştür. Her iki aktör kentsel dönüşüm sürecinde birlikte hareket etmekte ve yerel halk açısından benzer işlevler üstlenmektedir. Bu süreçte mahallenin elini güçlendiren, beklentilerini ve kendilerine güvenlerini arttıran ve süreçte daha aktif yer almasına neden olan önemli bağları bulunmaktadır. Bu bağların önemi bağların çokluğundan ziyade etkili aktörlere erişimi sağlayacak köprü rollerinden ileri gelmektedir. Zira görüşmeler neticesinde Ege Mahallesi için kentsel dönüşüm sürecinde en etkili kaynağın yetki olduğu görülmüştür. Dolayısıyla kentsel dönüşüm sürecinde güç elde etmek, süreci talepleri doğrultusunda şekillendirmek beklentisi ile bağlar edinilmesi oldukça tutarlı davranış durumlarıdır. Ancak bu noktada bir hususun vurgulanmaya ihtiyacı vardır. Araştırmamız yerel halkın kurmuş olduğu bağların yerel halkın beklentileri ölçüsünde hareket edip etmeyeceklerini ölçmek ulaşılabilirlik ve kısıtlı zaman nedeniyle zordur. Ancak ilgili bağların niteliği ve daha önemli ve etkili kişilere ulaşmadaki kapasitesi bu beklentinin haklılığını kanıtlar niteliktedir.

İlişki bağlarını sağlayan unsur roman ve Ege mahalleli kimliğidir. Görüşmelerde farklı statülerde roman ve Ege Mahalleli kişilerin önemli bir destek unsur olarak işlev

gördüğü gözlenmiştir. (Örneğin hukuki konularda ihtiyaç duyduklarında yardımcı olan kişi, Ege Mahallesi ile dedesi vasıtasıyla bağı olan bir avukat olmuştur). Ege mahalleli olan ve bir şekilde mahallenin içine düştüğü kısır döngüden kurtulmayı başarmış ve *diğerlerinin* arasında yer edinebilmiş kişiler mahalleli için bir fırsat ve güç olarak değerlendirilmektedir. Bu sebeple görüşmeler sırasında yerel halkın kendilerine güç sağlamak ve önemli konuma gelmek için zorunlu gördükleri istihdam ve eğitim konuları ön plana çıkmıştır.

Yerel halk için köprü konumunda olan iki aktörün beklentilerini şekillendiren bağlantıları incelendiğinde bir ilçe belediyesi meclis üyesi, iki milletvekili ve bir eski başbakan (Binali Yıldırım) danışmanın olduğu görülmektedir. Bu bağlantılar yerel halk tarafından da tanınan ve adı verilen kişiler olmasına rağmen, muhtar ve dernek başkanının ilişki yoğunlukları, tanışıklık süresi ve bağların gücü açısından daha güçlü konumda olduğu söylenebilir. Mahallenin köprü aktörleri açısından kendilerine güç sağlayan bu aktörlerle çocukluktan bu yana tanışıklığın olduğu ve çok sık görüştükleri (bazen her gün, bazen de haftada birkaç sefer) belirtilmiştir. Aralarında gayri resmi, arkadaşlığa dayalı sürekli bir ilişki vardır. Nitekim aktörlere güç sağlayan unsur da ilişkilerin yoğunluğu ve aktörlerin farklı kaynakları harekete geçirme ve üst statüde aktörlere ulaşma noktasında sahip oldukları stratejik konumlarıdır. Çünkü görüşmeler kapsamında belediye başkanı, kentsel dönüşüm dairesi de adı geçen ve iletişim kurulan aktörler olmakla birlikte, bunların resmi süreçler ile edinilmiş ve süreç içinde görüşülmesi zorunlu aktörler olması nedeniyle, yerel köprü aktörlerin beklentilerini şekillendirmede (yukarıda sıralanan gayri şahsi nitelikte ilişkilerin kurulduğu aktörlere kıyasla) daha kısıtlı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Yerel yönetim ile merkezi yönetimin farklı siyasal ideolojilere sahip olmasını, İzmir'deki kentsel dönüşüm sürecinde yerel halkın bir engel olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Yerel aktörlerin destek beklentisinde oldukları farklı bağlar bu engelleri aşma noktasında bireysel mücadele araçları olarak değerlendirilebilir. Nitekim Ege Mahallesiindeki görüşmelerde yerel halkın siyasal partiler ve siyasal aktörlerle rasyonel ve pragmatist bir ilişki içinde oldukları gözlenmiştir. Bu kapsamda kurulan bağların her iki siyasal ideolojiye mensup aktörleri de kapsaması kendilerine bir yol açma, çözüm konusunda eylemsel bir yöntem benimseme açısından önemlidir.

“Hep kentsel dönüşüm konusunda burası medarı iftarım olacak diyor ....(belediye başkanının soyadını söylüyor), bütün dünyaya örnek olacak diyor. Ama adamın da eli kolu bağlanıyor.”

“...(CHP milletvekilinin adını söylüyor) cenazemize geliyor, sadece bu yüzden bile yakın bulup güvenirim. Üç tane oyum var, ben ve hanım AK Partiye, oğlanı sana yani CHP'ye attıracağım dedim.”

“2014'den bu yana kadar CHP'den ... (milletvekilinin adını söylüyor) vardı. Şimdi AKP kanadından ...(milletvekilinin adını söylüyor) diye bir kardeşimiz oldu. O da inşallah destek verecek bize. Bakalım bir sağ partiden bir sol partiden. Ortadan yapabilirsek atacağız golü.”

“Bakanlıklara ulaşmak zor yani, bir milletvekiline ulaşabilirsin ama bir bakana müsteşara ulaşamazsın. 2014 yılına kadar ulaşamadık. Ama inşallah ...'in (AK Parti milletvekilinin adını söylüyor) sayesinde ulaşmaya çalışacağız.”

Ege Mahallesinde yapılan mülakat analizlerini özetlemek gerekirse, mahalleli için kentsel dönüşüm, yaşadıkları sorunların giderilmesi noktasında bir can simidi niteliğindedir. Yoğun bir şekilde genç ölümleriyle sonuçlanan uyuşturucu kullanımı ve ticareti sorununun ve bağlantılı olarak istihdam, eğitim ve güvenlik gibi sorunların kentsel dönüşümle birlikte son bulacağı beklentisi hâkimdir. Bunun yanında mahallelinin söylemlerinden açıkça okunabilen dışlanmışlık hissi, statü atlama beklentisiyle kentsel dönüşümün desteklenmesine sebep olmaktadır. Yerel halk kentsel dönüşümden sonra yaşam kalitesinin yükseleceğini, yaşam çevresinin güzelleşmesiyle kronikleşmiş sorunlarının son bulacağını ve devlet karşısında eşit vatandaş olarak görüleceğini ummaktadır. Bu beklentilerin etkisiyle dönüşüme ilişkin bir desteğin olduğu görülmektedir. Ayrıca yerel halkın kentsel dönüşüm sürecine ilişkin kamu kurumlarına güven düzeyinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bilgi alabileceği kaynaklar yaratmış olması, bu kaynakları etkin bir şekilde kullanabilmesi, kurumlara erişebilirlik ve süreci etkileyebildiğine ilişkin inanç düzeyinin yüksek olması yerel halkın kentsel dönüşüm sürecine güven duymasının başlıca sebepleridir. Kamu kurumlarına yönelik bu güvenin bir diğer sebebi yerel aktörlerin sosyal sermaye düzeyidir. Mahallelinin kentsel dönüşüm sürecindeki temel bilgi kaynağı yerel aktörlerdir ve bu aktörler destek sağlamak amacıyla siyaset üstü bir yaklaşımla resmi ve gayri resmi ilişkiler kurmuşlardır. Yerel aktörlerin roman kimliği vasıtasıyla yerel ve ulusal düzeyde çeşitli kademedeki kişilerle oluşturduğu ilişki kanalları ve bu kanalların çeşitliliği doğru bilgiye erişebilme imkânını ve inancını beraberinde getirerek sürece yönelik güven düzeyini yükseltmiştir.

3.2 Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi

Türkiye 1950’li yıllarda tarımda makineleşme, ulaşımı sağlayan karayolu yatırımları ve araçların artmasıyla birlikte uzun yıllar kent dinamiklerini belirleyecek bir göç olgusuyla karşı karşıya kalmıştır.

Bu yıllarda bazı kentlerin hızlı ve plansız büyümesi sonucunu doğuran iç göç, kentlerin bu sürece hazırlıksız yakalanması nedeniyle bazı sorunların da gündeme gelmesine neden olmuştur. Öncelikle kentler göçü kaldırabilecek barınma imkânlarından yoksundur. Bu sebeple göç edenler barınma sorunun çözmenin yolunu imarsız ve plansız bir şekilde kendi imkânları ile yaptıkları gecekondulaşma ile bulmuştur. Gecekondular, göç sürecinde önemli bir faktör olan hemşehri bağları ve ilişkileri ile artmıştır. Gecekonduların Türkiye kentlerinin önemli bir gerçeği haline gelmesinde ve illegal yapıların artışında rol oynayan bir diğer etken de süreç içinde merkezi ve yerel yönetimlerin teşvik edici ve süreci meşrulaştırıcı karar ve uygulamaları olmuştur.

Türkiye’nin bu yıllardaki ekonomik gelişme düzeyine bağlı olarak sahip olduğu sınırlı nitelikteki sermaye birikimini yönlendirdiği kaynak sanayi olmuş ve kentleşmenin fiziksel yönünü ucuzlatma gereksinimi ortaya çıkmıştır. Bu ucuzlatmanın yolunu ise plancılar veya teknisyenler eliyle değil toplumsal pratik içinde bulmuştur. Bu nedenle gecekondu ve yap-satçılık devlet tarafından benimsenen yeni konut biçimleri olmuştur (Tekeli, 2018, s. 11). Bu tercih siyasiler için bir fırsat haline gelmiştir. Seçimler öncesinde oy kaygısı ve pazarlığı ile bu yasadışı gelişen ama göz yumulan alanlara imar afları çıkmış, belediyeler eliyle yerel hizmetler götürülerek, numarataj, abonelik verilmesi vb. uygulamalar ile kentlerin plansız, denetimsiz ama meşru alanları haline gelmiştir. Bu göç dalgasından etkilenen ve gecekondulaşmanın görüldüğü kentlerden biri de İzmir’dir.

İzmir’de 1950-1960 döneminde ilk gecekondulaşma hareketleri Kadifekale’nin yer aldığı volkanik kütlenin körfeze bakan kuzey yamaçlarıyla Meles Çayı vadisinin batı yamaçları üzerinden Kadifekale sırtlarına kadar tırmanmıştır. Vadinin doğu yamaçlarını doldurmaya başlayan gecekonduların yayılması bu dönemde yerel yönetimlerin müdahaleleriyle önlenmiş ve gecekondulaşma hareketi Bayraklı demiryolunun doğu uzantısı boyunca yönelmiştir. 1960-75 döneminde gecekondulaşma eğilimi, eski gecekondu bölgelerinin dışına yayılması ile devam etmiştir. Yeni oluşan

gecekondu mahallelerinin bir kısmını Bayraklı bölgesinde, Yamanlar dağı eteklerinde, doğuda Çay ve Çiçek, kuzeyde M. Erener mahalleleri oluşturmuştur. Gecekondulaşma 1975-85 yılları arasında kenti çevreleyen hazine ve hisse tapulu ucuz araziler ve tarımsal etkinliklerin yaygın olduğu alanlarda ve özellikle sanayi aksları boyunca yayılma göstermiştir. Bu yıllarda Naldöken, Emek, Örnekköy'ün bir bölümü, Cumhuriyet, Gümüşpala, Balatçık ve Güzeltepe adlarıyla yeni ve oldukça geniş gecekondu bölgeleri oluşmuştur (Türkçü, ve diğerleri, 1996, s. 16-17). Bayraklı'nın kentsel dönüşüm ihtiyacının temelini bu gecekondulaşma gerçeği oluşturmaktadır. Ayrıca Bayraklı'da diğer gecekondu bölgelerinden farklı olarak kaçak apartmanlaşma sorunu bulunmaktadır.

Kaçak yapılaşmayı teşvik eden uygulamalar şüphesiz 1980'li yıllarda gündeme gelen imar aflarıdır. 1984 yılında 2981 sayılı ve 1985 yılında 3194 sayılı imar affı kanunları çıkarılmıştır. 1984-89 yılları İzmir Belediye Başkanı olan Burhan Özfatura döneminde kanun kapsamında olan alanların imar planları yenilenmiş ve imar afları hızla uygulanmıştır. 1986 yılında 40.000 gecekonduya tapu dağıtılmıştır (Tekeli, 2018, s. 15-16). Gerek merkezi yönetimin çıkardığı af kanunlarıyla, gerek yerel yönetimlerin yaptığı imar planlarıyla gecekondu meşru hale gelmiş ve imarsız yapılara eklenen katlarla kentlerin önlenemez bir gerçeği olmuştur. Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanı bölgesi de bu gerçeğin İzmir'deki örneklerindedir.

Bayraklı ilçesinin büyük bölümü Sağlıklaştırma ve Yenileme Program alanındadır. Bu 316 hektar büyüklüğündeki “kentsel yenileme” alanının ilk etabı niteliğindeki bölge ise 60 hektarlık kentsel dönüşüm planlama alanıdır. Bayraklı Belediye Meclisinin 01/03/2010 tarih, 10/46 sayılı kararı ve İzmir Büyükşehir Belediye Meclisinin 10/05/2010 tarih, 01.718 sayılı kararı ile 5393 sayılı Belediye Yasasının 5998 sayılı Yasa ile değişik 73. maddesine göre “Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı” olarak belirlenmiştir.

Bayraklı ilçesinin 24 mahallesi bulunmaktadır. Bu mahallelerden 3'ü, 60 hektarlık Kentsel dönüşüm alanı ilan edilen bölgenin içinde yer almaktadır. Bu kapsamda Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Fuat Edip Baksı, Alparslan ve Cengizhan Mahallelerini kapsamaktadır. 1609/12 Sok., 1620/39 Sok., 1615/17 Sok., 1620/12 Sok., 1639/1 Sok., 1639 Sok., 1619 Sok., Cüneyt Süvarioğulları Cad. ve Anadolu Cad.

(Altinyol) dönüşüm ve gelişim alanının sınırlarını oluşturmaktadır. Alparslan Mahallesi toplam nüfusu 8782, Cengizhan Mahallesi toplam nüfusu 13210, Fuat Edip Baksı Mahallesi toplam nüfusu ise 12284'dür (TUİK, 2017).

Şekil 8 Bayraklı Sağlıklaştırma ve Yenileme Programı Alanı

Kaynak: Egenin Sesi Gazetesi, 2012

Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi kapsamında İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından 2831 hane halkı ve 108 iş yeri sahibi ile yapılan anket çalışmasına göre, dönüşüm alanındaki yerel halkın büyük bir bölümünün (%50,2) düzenli sağlık güvencesi bulunmaktadır. Çoğunlukla işçi ve esnaf gibi meslek gruplarında yer alan yerel halkın %50,1'i 500-1000 TL, %28,1'i 1001-1500 TL aralığında gelire sahiptir. Katılımcıların %78,3'ü 12 yıl ve daha uzun süredir Bayraklı'da yaşamaktadır. Göç dağılımı açısından incelendiğinde, %29,47'si Ege bölgesinden, %21,08'i Doğu Anadolu Bölgesinden, %16,10'u İç Anadolu Bölgesinden, %17,60'ı Akdeniz Bölgesinden, %6,01'i Karadeniz Bölgesinden, %4,5'i ise Marmara Bölgesinden göç etmiştir. Bölgelerden gelen göçler açısından bakıldığında Bayraklı dönüşüm alanında en çok öne çıkan ilin Erzurum olduğu görülmektedir (İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, 2018).

Kentsel dönüşüm projesinden beklentilerinin de ölçüldüğü ankette, yerel halkın %32,5'inin mağdur olmak istemediğini, %19,6'sı düzenli, temiz, güzel, güvenli bir çevre ve bina beklentisinde olduğunu, %10,8'i ise hastane, okul, karakol, park, yeşil alan, AVM ve aktivite alanları beklentisinde olduklarını ifade etmişlerdir (İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, 2018).

İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığından alınan bilgilere göre alanda yapılan yükseklik analizlerinde yükseltinin kuzeye doğru arttığı, eğimli alanların proje alanın güneyinde yoğunlaştığı görülmektedir. Eğimin yoğunlaştığı bu güney bölgelerinde çıkmaz sokakların bulunması ulaşımı da etkilemektedir. Proje alanı içindeki en düşük kot 2, en yüksek kot ise 202'dir. Proje alanında sadece konut olarak kullanılan yapılar, sadece ticari olarak kullanılan yapılar, konut altı ticari alan olarak kullanılan yapılar, cami, okul ve semt merkezi olan yapıların olduğu tespit edilmiştir. Bu yapılar içinde sadece konut olarak kullanılan yapılar toplam yapıların %93'ünü oluşturmaktadır. Toplam yapıların %79'ini betonarme yapılardan oluşmaktadır. Alana ilişkin bu özelliklerden yola çıkarak proje ile eğime uygun konumlanabileceği konut alanları önerilmiştir. Eğim açısından %25 üstü eğimli alanlarda teras konutlar, eğim açısından daha uygun alanlarda ise katlı konutlar yapılması planlanmıştır. Yetersiz yeşil alan sorununu gidermek üzere yeşil alanların artırılması projenin belirtilen amaçlarından biridir. Bu kapsamda alanın kuzey ve güneydeki önemli rekreasyon alanlarını birbirine bağlayan, aynı zamanda Smyrna Meydanına kadar uzanan bir yeşil koridor oluşturulması amaçlanmıştır. Alanda kuzeyde Ekrem Akurgal rekreasyon parkı ile güneyde deniz ile bağlantıyı güçlendiren yeşil koridor boyunca yürüyen platform ve merdiven sistemi uygulanması planlanmıştır. Böylelikle engelli, bebek arabalı, bisikletli kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabilecek yürüyen bantlarla kullanım kolaylığı ve işlevselliği arttıracak ulaşım elemanının en önemli unsurları olarak görülmektedir. Ayrıca proje alanındaki ulaşım yolları ile ilgili sorunları çözebilmek için 17m-10m genişliğinde taşıt yolları ve 7m genişliğinde servis yolları tasarlanmıştır. Eğim analizleri de göz önünde bulundurularak, alanın yol ağı şemasını ağırlıklı olarak doğu-batı doğrultulu yollar oluşturmaktadır. Proje ile kent silüetinde kuzeydeki yüksek yapılar, kültür ticaret allesi yapıları ve bayraklı deniz bağlantısını kuran köprünün ön plana çıkması beklenmektedir. Bayraklının kenti seyredebileceği bir platform niteliğinde dönüşüm

alanının en büyük toplanma alanı olarak kent balkonu ve onun arkasında çeşitli etkinliklerde kullanılabilecek amfi tiyatro-çim amfi tasarlanmıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, 2018).

Şekil 9 İzmir Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi

Kaynak: (Vizyon Kent)

3.2.4 Alan Araştırması Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Bayraklı Alparslan, Cengizhan ve Fuat Edip Baksı Mahallelerinde yerel halk, kentsel dönüşüm projesi iletişim ve tanıtım merkezi, Alparslan, Cengizhan ve Fuat Edip Baksı Mahalle muhtarları, Yarım Asır Yapı Kooperatifi Başkanı, Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Yenileme Derneği Başkanı ile yüz yüze yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat tekniği ile 13.08.2018-17.09.2018 tarihleri arasında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler ile Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim alanında karşılaşılan sorunlar, bu sorunlarla mücadele yöntemleri, mücadele yöntemleri arasında ilişkilerin yeri, yerel düzeyde etkili aktörler ve onlara güç sağlayan unsurlar gibi konular sorgulanmıştır. Mülakatlarla elde edilen verilerden öne çıkan konular analiz edilmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından kentsel dönüşüm alanı ilan edilen alanların dışındaki mahalle ve sokaklarda kendiliğinden dönüşüm ilkesi benimsenmiştir. Bayraklı belediyesi bu amaçla 1/1000 ölçekli imar planlarını kabul etmiştir. Bayraklı Belediye Başkanı Hasan Karabağ'ın da belirttiği üzere bu planlar ile amaçlanan

vatandaş ile müteahhidin kendi aralarında anlaşması ilkesinden hareketle dönüşümün kendiliğinden gerçekleşmesidir (Sabah, 2016). Ancak yapılan çalışmalar neticesinde Bayraklı kentsel dönüşüm sürecine ilişkin büyükşehir belediyesi eliyle kapsamlı dönüşüm ve Bayraklı belediyesinin planlaması yoluyla kendiliğinden dönüşüm olarak alanda iki farklı yöntemin birlikte benimsenmesinin sorunlara yol açtığı görülmüştür. Vatandaşlar, dernek başkanları ve muhtarlarla yapılan görüşmelerde bu durumun akıl karışıklığına ve tepkilere yol açtığı gözlenmiştir.

“Oradaki haritanın dışındaki yerler şu anda devam ediyor. Yollar genişlemiyor, buranın ihtiyacına cevap verecek şekilde yapılmıyor. Aşağıdaki köşenin olduğu yer için burası yol olacak dediler, genişleyecek dediler ama binaya izin verdiler. Öyle yolu kapatacak vaziyette yapıldı. Buradaki vatandaş da diyor ki orada müteahhit girmiş devam ediyor, buraya niye girmiyor”

Farklı kurumların yetkisinde ve ayrı yöntemlerle işleyen süreç Bayraklı’da aynı bölgede izin verilen kat yüksekliklerinin farklı olmasına da neden olmuş durumdadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin kentsel dönüşüm alanındaki yapı yoğunluğu ve kat yükseklikleri ile bu alanın sınırları dışındaki yapıların kat yüksekliklerinin farklı olması, her geçen gün daha yüksek konutların inşa edildiğini gören yerel halkın kentsel dönüşüm sürecine ilişkin tepkili yaklaşımlarına sebep olmaktadır

“Sorun belediye tarafından verilen imar durumu. Müteahhit yüzde 50 imar hakkı verirken vatandaşa, belediye yüzde elli vermiyor. Şu an buranın imar hakkı 4 kat, ama yanı başımızda 14 katlı binalar var. Bunlara belediye izin verdi ama bize gelince 4 kat diyor. Burada vatandaşın 4 katı var zaten. Bizim birinci şartımız imar hakkı ne verirse yüzde 50’sini vatandaşa versin. Ama vatandaşın evini yıkıp yeşil alan yapıyor. “vatandaşın evini yıkıp yeşil alan yapmaya hakkın var mı senin?”

3.2.5 Yerel Halkın Kentsel Dönüşümden Beklentisi

Ege Mahallesinden farklı olarak, Bayraklı Kentsel dönüşüm ve gelişim alanında yapılan görüşmelerde kentsel dönüşüm sürecinin yaratacağı ekonomik değer ve rant beklentisinin öncelikli konu olduğu gözlenmiştir. Mahallenin İzmir içindeki konumuna ve dönüşümle birlikte ortaya çıkacak olan değer artışına ilişkin bir farkındalık vardır. Kentsel dönüşüm süreciyle birlikte bölgede aktif hale gelen müteahhitler tarafından verilen vaatler ve yapılan hak ediş pazarlıklarının yerel halkın ve yerel aktörlerin beklentilerini şekillendirdiği gözlenmiştir. Bu kapsamda yukarıda bahsedilen ikili dönüşüm uygulamaları karşısında belediyenin aradan çekilmesini ve biran önce süreci başlatmak için müteahhitle pazarlık sürecine girmeyi talep eden

kişiler olduğu gibi, müteahhitlerin bina bazında yaptığı dönüşümlerin genel çevre ve yaşam koşullarını olumsuz etkilediğini ve bina bazlı dönüşümlerin konutların ekonomik değerinde azalmaya yol açacağını düşünenler de bulunmaktadır. İzmir kentsel dönüşüm alanının yolları, ortak yaşam alanları, yeşil alanları vb. ile bir bütün olarak planlanması ve bu plana bağlı kentsel dönüşüm sonrası ortaya çıkması beklenen yeni yaşam alanının konutların maddi değerinin yükselteceğine ilişkin bir algı yaratmıştır.

“Aslında bize büyük bir iyilik de oldu, çünkü burası yapıldığında gelen müteahhit benim yapacağım bina 800 bin liradan aşağı olmayacak diyor. Orada (bina bazında dönüşümde) 200 lira. Aslında bu büyük bir iyilik ve bunu başarabilmek önemli. Burası yapıldı mı, komple bir yaşam alanı ortaya çıkacak. Müteahhit bana rüzgârın bile nereden fazla estiğini soruyor ki burayı ona göre planlıyor. Burası aynı zamanda bize de yansıtacak. Diğer taraftakiler binayı söküp yenisini yapıyorlar.”

İzmir Büyükşehir Belediyesinin kentsel dönüşüm projelerinde benimsediği ilke emsal/yoğunluk artışının yapılmaması, mevcut planlardaki yoğunluk sınırlarına bağlı kalmak yönündedir. Ancak yeni yapılacak sağlık ocağı, okul, park, yeşil alan gibi ortak kamusal alanlar yaratabilmek için mevcut toplam emsale bağlı kalarak, alan içinde farklı alanlarda birleştirme, bölme işlemi bir yöntem olarak uygulanmaktadır. Kentsel dönüşüm Daire Başkanlığından edindiğimiz bilgilere göre, örneğin bir adada 4 emsalden 10 parsel olduğundan hareketle ada üzerinde hesaplanan yoğunluk değeri (40) kentsel dönüşüm sürecinde yeni alanı ve yapıları planlamada esas alınmaktadır. Bu kapsamda kentsel dönüşüm sürecinde alanı planlarken toplam yoğunluğu koruyarak 5'inin emsalini 2'ye indirilmesi, diğer 5'inin emsalinin 6'ya çıkarabilmesi mümkündür. Alan üzerinde toplam yoğunluk aynı kalmakla birlikte farklı yükseklikte yapılar yer alabilmektedir. Bu durumun olması, yerel halk tarafından nedenleri anlaşılabilen ve hakkının gasp edildiği duygusu yaratan etkenlerin başında yer almaktadır.

Bayraklı düzensiz ve plansız bir şekilde gerçekleşen göçlerle oluşmuştur. Göçün ilk zamanlarında tek katlı imarsız yapılar varken, müstakil evlerden oluşan Bayraklı imar afları ve belediye hizmetlerine erişim ile birlikte günden güne apartmanlaşan bir bölge halini almıştır. Alanda yapıların çoğu tapulu olmakla birlikte, kaçak apartmanlaşma vardır. Seçim öncesi dönemlerde affedilen, belediye hizmetlerine kavuşturulan ve elektrik aboneliği ve numarataj belgesi verilerek meşru hale gelen, halkın vergisini

dahi ödediği her bir yapı ve kat yerel halk tarafından kentsel dönüşüm sürecinde hak kazanabilecekleri unsurlar olarak görülmektedir. Fiiliyata bakıldığında ise ekonomik kaygıların ötesinde, yıllarca göz yumulan ve desteklenen bu alanlarda bir yaşam kültürünün oluştuğu görülmektedir. Eylemlerine yapılan desteklerle, çocuklarına ve torunlarına da bir kat çıkan ve bu durumu onlara gelecek sağlama sorumluluğu olarak değerlendiren halk için kamu gücü ile tanışmanın zorluğu ve bu durumun yarattığı ruh hali anlaşılabilir. Nitekim kentsel dönüşüm sürecinde hak sahipliği hesaplamaları tapu üzerinden olmakta ve her bir kat için sadece kira yardımı almaları mümkün olmaktadır. Müteahhitlerle pazarlık sürecine girebilen ve alanda bilgi kaynağı olarak önemli bir rolü olan inşaat sektörünün vaatleri ile karşılaştırma yapan yerel halkın kentsel dönüşüm sürecinde en önemli talebi emsalin arttırılarak, daha fazla daireye sahip olmaktır.

“Burada emsal artışı olması lazım yoksa sosyal alan olmaz. %40’ı en azından sosyal alan için bırakılacak yeni sistemde, geniş sokakları olacak, sosyal tesisleri olacak. Bunun için emsal artışı olması lazım, 14-16 kat aşağısı olmaz.”

“4 katın var diyor. Ben iki kat karşılığında burasını veremem. Sana 3 kat verelim ama şu kadar da para borçlanırsın diyorlar. Bunu da vatandaş yapmadı. Tekliflere razı gelmediler. Büyükşehir belediyesi burada birazcık fedakârlık yapacaktı. Bu fedakârlığa girmediler. 3 kat verip, üzerine yüklü miktar para istemeselerdi, insanlara cazip gelirdi. İlk başta geldiklerinde dediler ki biz burayı alırken ağacın bile bedelini ödeyeceğiz, enkaz bedeli olarak en azından dairelere 30 lira belirlediler. Böylece bu şekilde konuşarak durumu yumuşatma babına girdiler. Ama istenilen paralar çok yüksek geldiği için insanlar istemedi. Bu sebeple bu olay bunca sene sürüncemede kaldı.”

“Eğer .... Beyler (belediye başkanında bahsediyor) azıcık uyanık olsalardı, geleceğe iyi baksalardı, bir an önce kentsel dönüşümü becerebileceklerdi. Biraz gabarileri yükseltecekti, insanları tatmin edeceklerdi. Sen deniz kıyısında 8 kat verdin be Allah adamı, milletin hava alacağı yere 8 katı verdin. Rahmetli Osman Kibar 1,5 kattan yüksek vermedi, doğal güzelliğini bozmak istemedi. Neye istinaden çıkardınız bunları. Burhan Özfatura 94 yılında deniz alanına, Anadolu caddesi üzerine imar vermedi. Dağlar boş dururken ne işiniz var deniz kıyılarında dedi...”

3.2.6 Kentsel Dönüşüm Sürecinde Yerel Halkın Güveni

Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanında yapılan görüşmelerde genel bir umutsuzluk halinin ve Ege Mahallesi aksine belediyeye karşı sürecin devamı konusunda bir güvensizliğin olduğu gözlenmiştir. Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ile benzer şekilde, bölgede hâkim olan güvensizlik duygusu kentsel dönüşüm sürecinin gerçekleştirme süresi ve sürecin vardığı aşama ile yakından ilişkilidir.

İzmir Büyükşehir Belediyesinin kentsel dönüşüm uygulamalarında en büyük iddiası yerinde dönüşüm ve %100 uzlaşma ilkelerini benimsemesidir. Yerel halkın sürece katılımı, projeyi benimsemesi ve kentsel dönüşümü devletin kamu gücünü hissederek kabullenmesi yerine gönüllü biçimde süreci destekleyerek kabul etmesi yerel demokrasinin işlevsel kılınması, kentsel dönüşüm politikalarında geri dönüşü olmayan mağduriyetler yaratılmadan yürütülmesi ve yaşanabilir kentsel alanlar yaratmak açısından çok önemli hususlardır. Bununla birlikte dönüşüm projelerinin işleyişine bakıldığında, süreci yavaşlatan faktörün de uzlaşma süreci olduğu görülmektedir. Sürecin uzaması ise yerel halkı güvensizliğe ve umutsuzluğa sürüklemektedir. Bu durum, belediyenin kentsel dönüşüm projesine yönelik yerel halkın “ütopik bir kentsel dönüşüm” algısına neden olmakta, söylemlerden anlaşıldığı üzere bu algı projenin “çok lüks olması” ile gerekçelendirilmektedir. Örneğin projede gösterilen “yürüyen merdivenler” ve “hareketli platformlar” bu lüks hayatın görünen sembolleri durumundadır. Bu sebeple kentsel dönüşüm olsa bile, orada yaşayamayacakları endişesinin alanda hâkim olduğu görülmektedir.

“Bu saatten sonra zaten olmaz onun için artık biz bedava güreşiyoruz. O yüzden artık TOKİ mi olacak devlet kanalıyla mı yapılacak en azından artık alınsın bunlar bir an evvel bir sağlığa kavuşalım.”

“Kangren olmuş bir yere ne yapılır? Kesilir. Ama bunu kesmesini de beceremiyorlar. Bu şekilde Bayraklı'nın 3 mahallesi hüsranda içinde. Olay bundan ibaret. Sadece heyelan bölgesi olan yerde insanlar korkularından destek veriyorlar. Çünkü yıkılacak burası, elimizden alacaklar diye hepsi verdiler evlerini.”

“Hep aynıydı. Sadece insanlar ilk başta olumlu bakıyordu, istiyordu. Sevgili başkan yürüyen merdivenler, bilmem neler dedi, lükse çok kaçtı. Buradaki insanların lükse ihtiyacı yok ki, eve ihtiyacı var. Buradaki insanlar evlerini verseler bile burada var olamazlar, çok lüks. Bir kere biz o lüksü de maddi yönden yaşayamayız, o aidatı veremeyiz.”

“Yerinde dönüşüm diye bir şey yok ya, ön tarafta insanları hayatta tutmazlar arka tarafa atacaklar. Kendisi böyle söylemedi ama görüşü oydu yani. Tahmin benimki, içgüdü.”

Alan araştırması sürecinde tüm dönüşüm alanlarındaki kentsel dönüşüm uygulamalarında en önemli ve etkili aktörün İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı olduğu yönünde bir algı olduğu tespit edilmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi içinde yaptığımız görüşmelerle karşılaştırıldığında bu algının gerçeği yansıttığı söylenebilir. En etkili aktör Belediye Başkanı olmasına rağmen, görüşmecilerin ulaşmakta zorluk çektiği, hatta “imkânsız” gördükleri aktörün de Başkan olması ilgi çekicidir. Aslında büyükşehir belediyesi tarafından kentsel dönüşüm sürecinde yerelde bilgi kaynağı

olması ve iletişimi sağlama konusunda kentsel dönüşüm projesi iletişim ve tanıtım merkezlerine önemli bir rol atfedildiği ortadadır. Yerel halkın kentsel dönüşüm konusu ile ilgili olarak belediyeye ulaşmada ilk temas noktası bu iletişim merkezleri olmaktadır. Özellikle muhtar, yerel dernek ve kooperatifler gibi mahallede etkili ve yönlendirici aktörlerin kentsel dönüşüm konusunda bilgi almak ve taleplerini iletmek için kentsel dönüşüm daire başkanlığı ile de doğrudan temasa geçebildikleri ve kolayca ulaşabildikleri görülmüştür. Ancak yerel halk tarafından bu aktörler süreçte yetkisiz ve etkisiz olarak görülmekte, kentsel dönüşüm sürecinde tek söz sahibinin Belediye Başkanı olduğunu düşünmektedirler.

“Kentsel dönüşüm gibi konularda müdürlerle görüşüm yetersiz geliyor, bu işte başkanla görüşülmesi gerekiyor. Belediye başkanı bizimle bir talep edip de görüşmedi veya buraya gelmedi. Biz talep ettik, istekte bulunduk toplantı yapalım diye. 3-4 sefer yaptık aynı şekilde, aynı şeyi devam ettiği için artık anlamı yok. Sonrasında ben bireysel gittim buranın son durumunu almak istedim, oradaki bayan görünce beni tanıdı zaten. Nasıl bıraktıysan öyle duruyor diyor dedi.”

“Belediye başkanı ile hiç görüşemedik, daire başkanı ... Bey (İBŞB Genel Sekreter Yardımcısından bahsediyor) ile görüştük. O zaman daire başkanı oydu, sonra değişti. ... (Karabağlar Belediye ile bir araya geldik. Müdürleri mimarları 7-8 kişilerdi. Bizde yönetim kurulu olarak gitmiştik avukatlarla. Talep ettik, onlarda olumlu cevap verdiler görüşmek için. Bizim isteklerimiz şu yönde sizin yapabileceğiniz neler diye götürdük netice alamadık.”

“Ofise mesela vatandaş gidiyor, ben şu sokakta oturuyorum. Burası iki kat üzerinden diyor, burada sana üç artı bir (ev) veririm diyor. (Vatandaş) benim iki katlı evim var diyor, bahçem var, kocaman ev. O da diyor ki isterseniz. Böyle bir davranış olamaz, böyle bir yöntem olamaz. İletişimde bir kere yanlışlık var. Bu işlerde yetişmiş insanları göndermeleri gerekiyor buraya.”

“Daire başkanlığına, ... Hanımla (daire başkanından bahsediyor) görüşmeye gittik. Ona da aynısını söyledim. Bana çıkardı şunu verdi (imar planını gösteriyor) tek sayfalık, bir açıklama yok. Ben ne anlayayım bundan. O benim işimi çözemez, emir kulu, görevini yapıyor. Ama o işi çözemez, işi çözecek olan belediye başkanı.”

“Gittim, sekreterine. Görüşmek istedim, randevu talep ettim. Beni sekreteri daire başkanlığına yönlendirdi. O bir şey yapamaz ki. Başkanla görüşmek mümkün değil, başkan kaçıyor. Herhalde yıldırma politikası uyguluyorlar.”

“Başkana ulaşmak zor. Muhtarının kapısını çalıp girebiliyorsun, meclis üyeleri de bizim gibi insanlar aradığımız zaman ulaşıyoruz. Ama büyükşehir belediye başkanına ulaşamıyorum. Rahmetli Piriştina iki ayda bir buradaydı, alo diyordum geliyordu. (Başkanın) diyalogu iyi, aramızda 3 yaş var, benden büyük, abi diye hitap eder. Kendisini seviyorum ama bu tip ilişkiler beni soğutuyor.”

Muhtarlarla görüşmelerde, yerel halkla belediye arasında bağlantı rollerini gerçekleştirebilecek önem ve sorumluluğun kendilerine verilmediği sorunu ön plana çıkmıştır. 5393 sayılı Belediye Kanununda muhtarlar, “mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek,

belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla” yükümlü kılınmıştır. Aynı maddede Belediyenin sorumluluğu “mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözümü için bütçe imkânları ölçüsünde gerekli ayni yardım ve desteği sağlamak; kararlarında mahallelinin ortak isteklerini göz önünde bulundurmak ve hizmetlerin mahallenin ihtiyaçlarına uygun biçimde yürütülmesini sağlamak” olarak düzenlenmiştir. Bu açıdan muhtarların belediye ile mahalle arasında köprü rolünün olduğu, bilgi alma ve vermedeki önemi kanuni düzenlemeyle de hüküm altına alınmıştır. Büyükşehir Belediyesi sürecin başında tanıtım toplantıları yapmıştır. Ancak muhtarlar süreç içinde kendilerine bilgi verilmeme, meclis toplantılarına çağrılmamama gibi durumlarla karşı karşıya kaldıklarını dile getirmişlerdir. Genellikle sürece ilişkin bilgileri gazetelerden takip ettiklerini belirtmişler ve sürece ilişkin sorunlar nedeniyle yerel halkla belediye arasında kaldıklarını ifade etmişlerdir.

“Bizim tek yetkimiz burada şunların (posta) bekçiliğini yapıyoruz. Büyükşehir fare zehri getirir, fare zehri atarız. Başka bir yetkimiz yok. Cumhurbaşkanı abartıyor ya, bunların hepsi abartma, yok öyle bir şey.”

“Rahmetli Piriştina her meclise bütün muhtarları çağırıyordu, daha ... Beyin (belediye başkanından bahsediyor) bir gün olsun mecliste çağırıldığını görmedim. Her meclise beni çağırma mecburiyetinde. O mecliste olmam lazım benim, o bilgileri tanımam lazım. Mahallelerini en iyi bilen muhtarlardır... Büyükşehir belediye başkanına nasıl ulaşacaksın, randevu alamıyorsun ki. O da haklı 758 tane İzmir genelinde muhtar var. Çağırılacak böyle bir şeye ihtiyacımız da olmayacak. Meclis herkese açık ama davetsiz yere gidilmez. Belki almazlar ben orada niye bu kadar yıllık muhtarlık yapmışım bir devlet kapısından geri çıkayım. Bunu kendi şahsıma yediremem ben.”

“Dokuz tane muhtarlık olarak gittik, yaklaşık bir buçuk sene evvel. Kesinlikle ben halkın yanındayım dedi. Tamam, ama verdiğim bir proje yok, sonuç yok. Nasıl yapılır, nasıl ederiz hiçbir şey belli değil. Senin orada 4 katın var, 400 bin lira versem hemen bana verir ama düşünabiliyor musun benim orada yaptığım bir daire 500 bin lira diyor. İnsanlar bunu düşünmüyor diyor. İyi de oradaki adam düşünmüyorsa bunu sen ona anlat, ikna et ki o insan onu bilsin. Örnek bir şey vermemişsin ki. Bir tane yap insanlar görsün.”

“İlk zamanlar başımız çok sıkıştı. Bize tam manası ile bir bilgi vermediler. Kendi çapımızda araştırmalarımızda internete girerek, kentsel dönüşümle ilgili neler oluyor diye onları okuyarak bu bilgileri aldık. Herkesin evinde internet yok ki. Bunu resmi olarak muhtarlıklara bildirseniz. Açılışlarda konuştuk Sayın ... Beyle (belediye başkanından bahsediyor), hep söylediği vatandaşı ikna edin. Başkan koskoca bir belediye koskoca bir güç var, sen yapamıyorsan muhtar kimi ikna edebilir ya. Ben kendim ikna olmadım ki kendi evimi size vereyim.”

“Başkan bekleyeceksiniz diyor, başka bir şey dediği yok. 8 seneden beri bekliyoruz.”

Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanındaki mülakat analizlerinde özetle kentsel dönüşüm sürecine ilişkin bir güvensizlik ve sürecin devamına ilişkin bir umutsuzluk olduğu görülmektedir. Yerel yönetimlere yönelik bu güvensizliğin temelde birkaç sebebinden bahsedilebilir. Bayraklı’da kentsel dönüşüm sürecine ilişkin yetkili kuruluşlar ve izlenen dönüşüm yönteminin iki farklı biçimde devam etmesi yerel halkta kafa karışıklığına sebep olmaktadır. Bu farklı yöntemlerle bağlantılı olarak alanda müteahhitlerin varlığı ve yerel halkla dönüşüm konusunda pazarlık amacıyla kurdukları temaslar yerel halktaki bu kafa karışıklığını arttırmıştır. Bayraklı’da yerel halkın kentsel dönüşümden beklentisi, dönüşüm sonrasında alanın kazanacağı ekonomik değer üzerinden şekillenmiştir. Mahallelinin şahit olduğu farklı dönüşüm uygulamaları, alanda aktif olan müteahhitlerle yapmış oldukları pazarlıklar ve bu pazarlıklar neticesine şekillenen ekonomik kaygıları kentsel dönüşüm sürecinde belediyeye karşı güvensizliği ve umutsuzluğu besleyen temel faktörler olmuşlardır. Dönüşümü engelleyen bu olumsuz duygu durumu ve tutumların bir diğer sebebi de belediye başkanının süreç içinde tek etkili aktör olarak görülmesine rağmen, ona ulaşılmasının imkânsız olduğu yönündeki algıdır. Alanda kentsel dönüşüm sürecinin tıkanmasına rağmen yerel düzeyde kooperatif ve dernek gibi oluşumlarla mahallede aktif olan yerel aktörlere rastlanılmıştır. Ancak yerel aktörler çeşitli ilişki kanalları oluştursalar ve ilişkileri dönüşüm sürecinde bir mücadele alanı olarak kullansalar da ilgili kamu kurumlarına ve tek etkili kişi olarak değerlendirdikleri başkana ulaşamamaları veya sorunlarına bu kanallarla çözüm bulamamaları, –Ege Mahallesinden farklı olarak- belediyenin yürütmekte olduğu dönüşüm sürecinin aleyhine olacak biçimde onları farklı arayışlara yönlendirmiştir.

3.3 Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi

Karşıyaka, İzmir Körfezinin kuzey kıyısında yer almaktadır. Yamanlar Dağı’nın eteği ile deniz arasında kalan kısımda şehir dokusu ile büyük ölçüde bütünleşmiştir. İlçenin doğusunda Bornova, güneyinde Bayraklı, Batısında Çiğli, kuzeyinde Menemen ilçeleri yer almaktadır. Karşıyaka’nın 27 tane mahallesi bulunmaktadır. Bu mahallelerden biri de Örnekköy’ dür (Karşıyaka Belediyesi, 2014, s. 21).

“Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı” yaklaşık 18 hektar büyüklüğünde olup; Karşıyaka ilçesinin kuzey bölgesinde, doğusunda Yeni Girne Caddesi,

güneyinde Anadolu Caddesi, kuzeyinde Çevre Yolu, batısında Cumhuriyet Mahallesi ile çevrelenmiş bölgedir (İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, 2018).

5393 sayılı Belediye Kanununun 73. maddesi kapsamında İzmir Büyükşehir Belediye Meclisinin 11.07.2011 tarih, 05.579 sayılı kararı ile sınırları belirlenen; batısında Örnekköy deresi, kuzeyinde 7442 Sokak, doğusunda Baş Pehlivan Karaali Caddesi ve güneyinde 7505 ve 7414 Sokaklar arasında kalan alan, 10.09.2012 tarih ve 2012/3705 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının, 10.10.2012 tarih 28437 sayılı Resmi Gazete ilanı ile “Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı” olarak ilan edilmiştir (İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, 2018).

Şekil 10 Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi Alanının Konumu

Proje kapsamında yapılan mülkiyet analizi ve zemin üstü envanter çalışmaları sonucunda alanda hak sahipleri tespit edilmiştir. 18 hektar büyüklüğündeki proje alanında 705 yapıda 1290 adet bağımsız birim bulunmaktadır. Proje kapsamında etaplar halinde 3520 konut ve 338 işyeri inşa edilmesi planlanmaktadır. İnşa edilecek konut alanlarının blok yükseklikleri proje bütününde 8 kat ile 14 kat arasında değişiklik göstermektedir. Proje alanında, talep ve ihtiyaçlar doğrultusunda, farklı seçenekler sunabilmek amacıyla 4 farklı blok tipinde, büyüklükleri 60 metrekare ile 151 metrekare arasında değişen 7 farklı konut tipi tasarlanmıştır (Emlak Kulisi, 2015; İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2017).

Şekil 11 Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Projesi

Kaynak: İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2017, s. 91.

Süreçte doğru bilgiyi sağlama ve yerel halk ile belediye arasında iletişim köprüsü olması amacıyla Kentsel Dönüşüm İletişim ve Tanıtım Merkezleri açılmıştır. 2015 yılı itibariyle yerel halkla uzlaşma görüşmeleri başlatılmıştır (Emlak Kulisi, 2015; Özçelik, 2017, s. 294). Alanların %93 ile uzlaşmış ve %50'sinin tapuları belediye adına tescil edilmiştir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2017, s. 91).

Şekil 12 Proje Uzlaşma Durumu-Nisan 2018

Kaynak: Yetişkul, 2018, s. 83.

İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından kentsel dönüşümün uzlaşma ilkesi esaslı yürütülmesinden dolayı, uzlaşma sözleşmelerinin büyük oranda imzalandığı alanlar öncelikli olmak üzere süreç etaplar halinde işletilmektedir. %100 uzlaşmanın sağlandığı 1. Etap, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin mülkiyetinde bulunan imar adasında yapılacak olan zemin artı 13 katlı blokta, 130 konut ve 13 işyerini kapsamaktadır. Projeye ait tüm alt yapı ve üst yapı uygulama projeleri İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanmış ve hak sahiplerinin tapuları Büyükşehir Belediyesi adına devralınmıştır. Bu kapsamda 1. Etap için "26981 Ada 1 Parsel Kat Karşılığı Anahtar Teslimi İnşaat Yapım İşleri" 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu'nun 35/a maddesine göre iki aşamalı olarak kapalı teklif usulü ile ihale yapılmıştır (Hürriyet, 2018). Yapılan incelemenin ardından ihale, yasal zorunluluklarını yerine getiren iki firmadan biri olan Salihoğlu İnşaat Gıda Market İşletmeleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'de kalmıştır. Salihoğlu İnşaat Folkart'ın çözüm ortağı olarak belirttiği inşaat şirkettir. Folkart işveren, Salihoğlu İnşaat ise yüklenici firma niteliğindedir. Nitekim inşaat faaliyetlerine başlanan Örnekköy dönüşüm alanında Folkart'ın satış ofisi bulunmaktadır ve dönüşüm süreci İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Folkart güvencesi ile devam etmektedir. Folkart Örnekköy'de kentsel dönüşümün öncüsü olacağını ileri sürdüğü Folkart Yaka Evlerini kentsel dönüşümün yeni projesi olarak tanıtmıştır. Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanında uzlaşmanın sağlandığı 2. Etap İhalesi ise 2018 yılında yapılmış ancak hiçbir firmanın katılmaması nedeniyle yeni ihale tarihi 09.04.2019 olarak belirlenmiştir.

Şekil 13 Folkart Yaka Evleri/ Örnekköy.

Şekil 14 Folkart Yaka Evleri Konumu

Kaynak: (Folkart)

Örnekköy 'de 6 farklı konut tipinden oluşacak proje bölgesinde 30 bin metrekare yeşil alan ve rekreasyon alanı, 10 bin metrekare semt spor alanı, içinde kapalı pazar yeri ve sosyal merkez bulunan 3 bin 500 metrekare Belediye Hizmet Alanı ile birlikte yaklaşık 4 bin metrekare büyüklüğünde 3 meydan bulunmaktadır. Projede ayrıca açık ve kapalı otoparklar, daha önceki imar planında ayrı yerlerde bulunan 1 adet ilkokul ve 1 adet ortaokulun tek bir yerde toplandığı 15 dönümlük bir eğitim alanı planlanmaktadır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2018).

3.3.4 Alan Araştırması Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanındaki sorunları, sürecin işleyişini, yerel halkın beklentilerini ve bu beklentileri gerçekleştirmede kendi mücadele yöntemlerini tespit edebilmek ve sürecin işleminde ilişkilerin etkisini ölçmek üzere Örnekköy

Mahallesi Muhtarı, Örnekköy Kentsel Dönüşüm İletişim ve Tanıtım Merkezi, Folkart proje satış müdürü ve yerel halkla 07.07.2018-12.07.2018 arasında toplam 420 dakikalık görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Alanda yapılan incelemelerde, kullanım alanları, mekânı kullanım biçimleri ve yapıların fiziki görünüşleri dikkate alındığında; alan içerisinde genellikle alt ve orta gelir grubuna sahip vatandaşların yaşadığı görülmektedir. Mahalle büyük ölçüde göçlerle oluşmuştur ve demografik yapı çeşitlilik göstermektedir. Genellikle roman vatandaşların yaşadığı alanda, geçim büyük oranda şehrin her bölgesinden taşınan hurda, çöp ve kâğıtların toplanması ile sağlanmaktadır. Fiziki mekânda da bunun etkileri görülmekte olup, özellikle Ahırkuyu Deresi kenarında çöp yığınları ve evlerin önlerinde hurda arabaları bulunmaktadır. Alan sosyal ve teknik altyapı açısından yetersizdir. Yapıların hemen hemen hepsi kaçaktır. (İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, 2018).

Şekil 15 Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı

Kaynak: (9 Eylül Gazetesi, 2017)

Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanı, araştırma yapılan diğer alanlardan çok farklı özellikler göstermektedir. Ege Mahallesinde dönüşüme ve belediyenin yürütmekte olduğu sürece ilişkin güven ve destek varken, Bayraklı dönüşüm alanında süreçte belediyenin dönüşüm politika ve uygulamalarına ilişkin bir güvensizlik olduğu gözlenmiştir. Ancak buna rağmen Bayraklı'da yerel halkın menfaatlerini savunacak çeşitli girişimler içinde bulunduğu ve kendine göre mücadele yol ve yöntemlerini

yarattığı görülmektedir. Ege Mahallesi ve Bayraklı'dan farklı olarak Örnekköy'de Belediyenin dönüşüm politika ve uygulamalarına ilişkin bir destek veya güvenin olmadığı gözlenmiştir. Ancak Bayraklı'dan farklı olarak herhangi bir şekilde dernekleşme sürecine girmemiş ve kendisine menfaatlerini koruyacak mücadele yolları yaratmamışlardır. Alanda genel bir umutsuzluk ve kayıtsızlık halinin hâkim olduğu görülmektedir. Alanda yapılan gözlemler doğrultusunda bu ruh durumunun sebepleri birkaç noktada özetlenebilir.

Örnekköy, 1950'li yıllarda hızlanan göç hareketleri ile düzensiz gelişen bir mahalledir. Demografik yapısı oldukça çeşitlilik gösteren Örnekköy Mahallesinde İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgeleri gibi Türkiye'nin farklı yerlerinden göçmenler olduğu gibi, Balkan göçmenleri de bulunmaktadır. Ayrıca Örnekköy'de demografik çeşitliliğin önemli bir bölümünü Roman vatandaşlar oluşturmaktadır. Kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilan edilen sınırlar içinde önemli bir çoğunluğunu oluşturmakta ve toplam 1500 konutta Roman vatandaşlar yaşamaktadır (Ege'de Son Söz, 2012).

Şekil 16 Örnekköy Mahallesinde Romanların Yoğunlaştığı Bölge ile Kentsel Dönüşüm Proje Alan Sınırı

Kaynak: Diktaş ve Sönmez, 2015.

Ancak bu çeşitlilik Bayraklı'da görülenin aksine, birleştirici dinamiklerden uzaktır. Örnekköy'de örgütlenmeyi ve birlikte hareket etmeyi engelleyici bir biçimde bireysel

davranışın ve birbirine güvensizliğin hâkim olduğu gözlenmiştir. Mahalleliyi birbirine bağlayan bağlar ve birlikte yaşama isteği oldukça zayıftır. Görüşmecilerin büyük çoğunluğu kentsel dönüşümün tamamlanmasının ardından bölgeyi terk etmeyi planlamaktadır.

“Burada birlik olamıyorsun. Herkes farklı. Ben dedim gidelim araştıralım, kimse yanaşmadı. Ben de (uzlaşma metnini-sözleşmeyi) imzaladım ne yapayım.”

“Etrafımda birkaç kişiye söyledim ama güven olmuyor. Akşamına bana tamam diyor, sabah gidip sözleşme imzalıyor. Ben de usandım, bunlarla bir iş olmaz diye, gittim imzaladım.”

Toplumsal yaşam içinde özellikle Romanlar ile Roman olmayanlar arasında ihtilafli bir durumun olduğu görülmektedir. Birbirleri arasında ilişki geliştirmeyen mahalleli mahalledeki sorunların müsebbibi olarak Romanları görmektedir.

“Bize gajo diyorlar. Nedir gajo, bilmiyorum, beyaz Türk gibi bir şey galiba”

“Çocuklarımın üçü de Nergis 'te, buraya gelmek istemiyorlar. Burada gece silahlar patlıyor, esrar, eroin hepsi var”

“Bizimki Allah'a kalmış. Orada Romanların Derneği var, boş duruyor, belediye kirasını veriyor. Burayı romanlar doldurdu. Bizim komşularımız gitti. Biz de gideceğiz. Vermeyeceğim kiraya da”

Mahallenin demografik ve toplumsal yapısı, yerel halkın dönüşüm sonrasında mahallede oturmak istememesine neden olmaktadır. Bu fikrin oluşmasında rolü olan bir diğer faktör de, dönüşüm sonrasında mahalledeki yaşam tarzını ve ekonomik yükümlülükleri kaldıramayacağına ilişkin yerel halkın algısıdır. Daha önce ifade ettiğimiz gibi İzmir Büyükşehir Belediyesi kentsel dönüşüm sürecinde yerinde dönüşüm ilkesini benimsemekte ve bu ilkeyle yerel halka dönüşüm sonrasında mahallesinde yaşayabilme garantisi vermektedir. Yaptığımız görüşmelerde Örnekköy Mahallesi muhtarının ve Folkart satış müdürünün ifadeleri de yerinde dönüşüm ilkesinin gerekleriyle uyumlu görülmektedir.

“Mesela biz burada çok lüks villalar istemedik. Evet, satar belki çok para kazanır ama buralarda yaşayamaz, sürgün olur” (Muhtar).

“Tek eleştirim alanın daha efektif kullanılabileceken, kullanılmaması. Bu belediyenin kentsel dönüşüm süreci sonrasındaki maliyetleri de hesaplamasından kaynaklanıyor. Örneğin bir tapu sahibi çok lüks konutun, sonrasında yüksek aidat vb. maliyetlere katlanmak istemiyor ve ortalama bir yapı istiyor. Belediye de bu insanları yerinde tutmak istiyor. Bu açıdan yerinde kalabilmeleri için yaşam şartları iyileşerek ancak onların burada yaşamlarını da devam ettirebileceği şekilde olmasını istiyor” (Folkart Satış Müdürü).

Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim projesinde İzmir Büyükşehir Belediyesinin benimsediği yerinde dönüşüm ilkesinin halka ulaşmadığı görülmektedir. Yerel halk, kentsel dönüşümde İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından benimsenen yerindenlik ilkesi ve yerel aktörlerin bu yöndeki açıklamalarının aksine dönüşüm sonrasında çok katlı apartman düzeni ve yeni yaşamın getireceği ekonomik yükümlülüklerden dolayı göç planları yapmaktadır. Yapılan görüşmelerde gözlemlenen bilgi kirliliği ve belediyeye karşı yerel halkın güvensizliğinin, bu algının oluşmasında önemli bir payı vardır.

“Ben ister miyim o kadar kalabalığı? O kadar kalabalıkta duramam ben. Satacağım. Şu an 250'den aşağı aidat olan bir apartman yok. Bazı yerler var, 750 lira veriyor. Biz emekli maaşları ile nasıl vereceğiz. Bir de kiracıları oturuyormuş, aidatı mal sahibi veriyormuş”

“Burada oturamam, aidatları ödeyemem. Ben toprağı çok severim. Çandarlı'ya bahçeli bir eve yerleşeceğim”

3.3.5 Yerel Halkın Kentsel Dönüşümden Beklentisi

İzmir'de 5393 sayılı Belediye Kanununa dayalı olarak yürütülen kentsel dönüşüm projelerinde İzmir Büyükşehir Belediyesinin projenin tüm aşamalarında aktif bir aktör olduğu görülmektedir. Türkiye'de kentsel dönüşüm projelerinde görülen mağduriyetlerin yaşanmaması adına, belediye yerel halk ile yüklenici inşaat firması arasında hakem konumundadır. Öncelikle alanda fizibilite çalışmaları yapmakta ve hak edişleri belirlemektedir. Ardından uzlaşma görüşmeleri yapılmakta ve %100 uzlaşımın sağlandığı yerlerde ihaleye çıkılarak inşaat sürecine başlanmaktadır. Bu modelde alanın planlanmasından, konutların tasarımına, yerel halkla ve müteahhitle anlaşmaya kadar tüm süreçlerde İzmir Büyükşehir Belediyesi temel aktördür. Bu süreçte dönüşüm alanında toplantılar düzenlenmekte, bölge halkına uygulanan anketler ve bölgeye ilişkin yapılan fizibilite çalışmaları ile veriler toplanmaktadır. Ardından yapıların arsa alanı, konut alanı, yapı malzemeleri ve alan içindeki ağaçlara kadar maliyet hesaplamaları yapılmakta ve hak edişler tespit edilmektedir. Hak edilen metrekare oranında dönüşüm sonrasında konut hakkına sahip olunmaktadır. Daha fazla metrekare talep edilmesi halinde ise fazla alan için borçlanarak ilgili konuta sahip olunabilmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin kentsel dönüşümde benimsediği bu yöntem yerel halk tarafından eleştirilen konulardan biridir. Bölgede müteahhitlerin önemli bir bilgi kaynağı olmasından ve müteahhidin yapı bazında yaptığı dönüşüm

için mülk sahibine verdiği hak ediş vaadinden dolayı belediyenin yöntemi yerel halk tarafından benimsenmemektedir. Görüşülen kişilerin tamamı belediyenin düzenleyici olmasını ve doğrudan müteahhitle anlaşmayı ve pazarlık yaparak menfaatini arttırmayı istemektedir.

“Biz sözleşmede tapu sahipleri müteahhitle iletişimde olmayacak diyor. Senin temiz tapunu istiyor, borç varsa önce ödüyorsun. Hiçbir şekilde seçme hakkın yok. Sana üç seçenek sunuluyor, birini seçmek zorundasın. Eğer hak edişten büyük bir daire istiyorsan üstüne para ödüyorsun. Bizim kocamız mı belediye? İmarı açıklasın herkes serbestçe müteahhitle anlaşsın”

“Burası Karşıyaka'nın göbeği sayılır Biz müteahhide verecektik verdirmiyorlar. Biz müteahhitte verseydik çoktan yapılacaktı”

“İlk başta ön sözleşme diye çoğunluğu topladılar, sonra oldubittiye geldi. Burada toplantı oldu. Senin söz hakkın yok. Aba altından sopa gösteriyor. Çoğunluk olmazsa projeyi rafa kaldırırım diyor. Bizim alanda bir tek ben kalmışım imzalamayan, mecburen gittim imzaladım”

Diğer bölgelerle karşılaştırıldığında kentsel dönüşüm iletişim ve tanıtım merkezinin en çok adının geçtiği ve ön planda olduğu alan Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı olmuştur. Kentsel dönüşüm iletişim ve tanıtım merkezleri kentsel dönüşüm sürecinde yerel halkla iletişimi ve bilgi akışını sağlamak ve uzlaşma görüşmelerinin sağlıklı yürütülmesi amacıyla oluşturulmuş yapılardır. Örnekköy kentsel dönüşüm alanında yerel halkın merkez çalışanları ile ilişkilerinin iyi olduğu ve onlara güvendiği görülmektedir. Ancak bununla birlikte iletişim merkezine güven, belediyeye güvene dönüşmemiştir. Kentsel dönüşüm sürecinde en etkili kaynağın yetki olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple esas yetkinin belediyede olduğu düşünülmekte ve iletişim merkezi kolaylıkla ulaşılabilen, bağ kurulan ancak esas yetkilinin belediye olmasından dolayı çözüm konusunda bir etki yaratamayan yapılar olarak değerlendirilmektedir.

“Ulaşabildiğimiz yer iletişim merkezi. Derdimizi söylüyoruz ama çözüm yok. Belediye ne derse onu tekrarlıyorlar. Çözüm yok. Muhtar da aynı belediye gibi bildiğini okuyor”

Örnekköy kentsel dönüşüm alanını diğerlerinden ayıran özelliklerinden bir tanesi de etnik kimlik ve toplumsal yapı açısından heterojen ve örgütsüz yapısıdır. Çok farklı kesimlerin ve kültürlerin yaşadığı Örnekköy'ün kendi iç dinamiklerinin de etkisiyle bu çeşitliliğin bireyler arası uyumu ve ortak sorunlara ilişkin birlikte hareket etmeyi zorlaştırdığı görülmüştür. Bu noktada Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim

alanının Ege Mahallesinden ve Bayraklı'dan daha farklı bir yapıda olduğu görülmektedir. Ege Mahallesinin görece homojen toplum yapısı, toplumu ve etkili kişileri birleştirmede harç vazifesi gören Roman kimliğinin ve bu kimlik vasıtasıyla aktörlerin sahip olduğu sosyal sermayenin kurumlara güven ve süreç içinde aktif rol alma açısından dönüşüm uygulamalarına önemli bir katkı sağladığı görülmüştür. Ege Mahallesinden farklı olarak büyük bir toplumsal çeşitliliğe sahip olan Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanı göçle oluşmuştur. Bayraklıda hemşehri derneklerinin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Oldukça mikro düzeyde ve çok fazla dernek sayısının olması şüphesiz makro düzeydeki örgütlenmeleri engelleyici bir unsur olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte Bayraklı'da dernek kültürünün ve hemşehri ilişkilerinin bilgi kaynakları ve birlik olma açısından kentsel dönüşüm sürecinde yerel halka katkı sağladığı görülmüştür. Örnekköy Mahallesinin çok kültürlü ve kimlikli heterojen toplum yapısı ve örgütlenme kültürünün bulunmaması, birlikte hareket etmesini ve ortak sorunlarla mücadelede örgütlü yapılardan güç almasını engellemiştir. Yerel halkla görüşmelerimizde halkın umutsuz ve şikâyetçi olduğu ancak bununla birlikte pasifliği, eylemsizliği tercih ettiği gözlenmiştir. Görüşme talebinde bulunduğumuz birkaç kişi tepki göstererek “bu konuyla uğraşamayacağını” belirtmiş, bir görüşmeci ise belediyeye tepkisini ve sürece ilişkin umutsuzluğunu dile getirerek görüşmeyi yarıda kesmiştir. Görüşmeciler kendilerine yöneltilen “taleplerinizi dile getirmek için hiç belediyeye görüştünüz mü” gibi sorulara “görüşsek ne değişecek” “bizim işimiz Allah'a kalmış” gibi ifadelerle cevap vermişlerdir.

Bu durum yerel halkın kentsel dönüşüm konusunda sahip olduğu bilgi ve bu amaçla edindiği bilgi kaynakları açısından da önemli sorunları ortaya çıkarmaktadır. Görüşmelerde tekrarlanan bazı ifadelerin nereden öğrenildiği sorulduğunda, kahveden, komşudan gibi cevaplar alınmıştır. Bu anlamda alanda bir bilgi kirliliğinin olduğu ve gerçek bilgi ile dedikodunun birbirine karıştığı gözlemlenmiştir. Kentsel dönüşüm iletişim ve tanıtım merkezlerine kolaylıkla ulaşabildiklerini ifade etseler de, belediyeye olan güvensizlik yerel halkı alternatif bilgi kaynaklarına güvenmeye yöneltmiştir. Bölgede yerel halk için en önemli bilgi kaynağının müteahhitler olduğu görülmektedir.

“Müteahhit bilgilendirdi. İZKA ve Çamlıkent diye inşaat şirketleri geldiler. Projelerini söylediler. Konuştuk. Yaptıkları binadan %30’unu veriyorlardı. 20 kat yapılacaktı. Belediye girince alana onlar çıktı, bir daha gelmediler”

3.3.6 Kentsel Dönüşüm Sürecinde Yerel Halkın Güveni

Örnekköy Mahallesi, diğer dönüşüm alanlarına kıyasla daha hızlı ilerlemektedir. Ege Mahallesi, Bayraklı ve Örnekköy’de kentsel dönüşüm süreci aynı yılda başlamasına rağmen, Ege Mahallesinde süreç daha yavaş işlemiş, Bayraklı’da ise durma noktasına gelmiştir. Bu açıdan Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim projesi uzlaşma oranları ve birinci etabın başlaması nedeniyle diğer projelere kıyasla daha fazla ilerlemiş durumdadır. Buna rağmen, bölgede yerel halkın belediye güven sorunu ve süreçte tepkili olması dikkat çekici noktalardan biridir. Görüşmeler neticesinde bu durumun sebepleri bağlamında iki konunun öne çıktığı görülmektedir.

Kentsel Dönüşüm Sürecinin Yavaş İlerlemesi

Yapılan görüşmelerde istisnasız tüm katılımcıların kentsel dönüşümün bir gereklilik olduğu yönünde hemfikir olduğu ve dönüşümü talep ettikleri görülmüştür. Ancak sürecin beklediklerinden uzun sürmesi, onların kentsel dönüşüm süreci konusunda belediyeye karşı güven kaybı yaşamalarına neden olmuştur.

“Allah korusun bir deprem olsa hepimiz altında kalacağız. Onun için bir an önce yapılmasını istiyoruz ama şimdiye kadar oyaladılar bizi. İmzalanıp onay verildi, aşağı yukarı 2 seneyi geçti. Soruyoruz başladık, başlayacağız, şöyle, böyle...”

Sürecin uzun sürmesi büyük ölçüde mülkiyet sorunlarından ileri gelmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığından aldığımız verilere göre alanın büyük bölümü küçük metrekareli ıslah parsellerinden oluşmaktadır. Parsellerin alan bazında %72’si şahıs mülkiyetindedir. Kentsel Dönüşüm İletişim ve Tanıtım Ofisi ile görüşmelerimizde de bu verileri destekler şekilde, sürecin tıkanmasına ve uzamasına sebep olan faktörün çok hisseli mülkiyet yapısının ve maliklerin özel durumlarından kaynaklanan mahkeme süreçlerinin sebep olduğu belirtilmiştir.

“Bürokratik sorunlarımız var. Sağ olsun belediyeye biz sorun yaşamadık ama işlerin ağır gitmesinden mütevellit bir sıkıntımız var. Onların bize söylediği hukuki engeller. Mesela dokuzuncu bölgede her şey tamamdı, ihaleye çıkacaktık. İki kardeş, özürlü bir çocuk varmış, birisi de yurt dışındaymış. İhaleye çıkmak için o iki kişiyi bekliyoruz. Bir mahkeme 1 buçuk sene sürüyor. İki buçuk sene süren mahkeme var. Bir de bizim

süreci biliyorsun mesela şimdi adli tatile girdiler. Dört ay sonraya, dört ay sonra gelecek hâkim yaz kızım altı ay sonrasına erteleyecek”

“Biz sorun yaşadık. Tapu intifa hakkı anne üzerinde. Yani annenin yaşadığı süre boyunca mal üzerinde kullanım hakkı var. Ancak satamıyor, ipotek ettiremiyor. Bir yandan da annem Alzheimer. Belediyeden intifayı kaldırım diye sıkıştırıyorlar. Bekleyeceksiniz dedim. Sonra geçici olarak kaldırttık”

“Babamdan kalan bir ev vardı, üç kardeşiz biz. Bir de üvey anne var. Üvey anne öldü, hiç mirasçısı da yok. O yüzden onun payı hazineye kalmış. Bunu biz kentsel dönüşümle öğrendik. Belediyeye dava açtık”

Göçlerle oluşan Örnekköy’ün mülkiyet yapısı paylı/hisseli tapulu mülkiyettir. 1980’li yıllarda çıkarılan imar aflarının bu açıdan Örnekköy’e de etkisi olmuştur. Burhan Özfatura döneminde tapular müstakil tapuya çevrilmiştir. Bu işlemler neticesinde ortaya çıkan karışıklıkla, maliklerin vermeleri gereken paraları vermemeleri nedeniyle tapularına haciz konmuştur. Bu durum kentsel dönüşüm süreciyle ortaya çıkmış ve her bir mülk sahibi belediyeye dava açarak tapu üzerindeki ipoteği kaldırmaya çalışmıştır. Kentsel dönüşüm sürecini önemli ölçüde etkileyen hukuki süreçlerden biri de bu olmuştur.

Kentsel Dönüşüm Süreci İçinde Proje Değişikliği

Kentsel Dönüşüm İletişim ve Tanıtım merkezinden aldığımız bilgilere ve yerel halkın söylemlerine göre Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesinde süreç içerisinde bir değişiklik yapılmıştır. Başlangıçta planlanan daha az katlı daha fazla konut yapılması iken, sonrasında konut sayısı azaltılıp, konutların katları arttırılmıştır. İlk baştaki plana göre sözleşmeleri imzalayan halkın, projede sonradan bir değişikliğin, kat artışlarının yapılmasına yönelik hakkının yenildiği veya kandırıldığı gibi bir algıya sahip olduğu gözlenmiştir. Bu algının oluşmasında büyük oranda bölgede müteahhitlerin aktif olması ve yerel halkla pazarlık sürecine girmesinin etkisi vardır. Görüştüğümüz kişilerin belediye ile müteahhit arasında dönüşüm sonrasında elde edeceği mülkiyet hakkı bağlamında sürekli bir karşılaştırma yaptığı görülmüştür.

“İlk başta belediyenin söylediği 46 blok 10 kat yükseklikti. Sonra 44 blok ve 15 kat yükseklik olarak değiştirdiler. İletişim merkezi ilk başta 3000 konut ve 100 işyeri diyordu, sonra 3500 konuta çıkardılar. Soruyoruz izahat yok, talebe göre belirlemişler. Milleti aptal yerine koymayın... Herkes iki daire aldım diyor ama 50 m²’den. Hak edişi belediye belirliyor, küçük dairelerden veriyor. Sıkıştırıp bir kata 5-6 daire koyuyor”

“Bir de 8 kat üzerinden imza verdik, 14 kata çıkardılar. Bize az verdiler...”

Bu noktada Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığından aldığımız bilgiler duruma açıklık getirmektedir. Dönüşüme konu olan yapılar için inşaat metrekaresi toplam arsa üzerinden belirlenmektedir. Yoğunlukta bir değişiklik yaratmaksızın, bazı alanlarda emsal arttırılırken, bazılarında azaltılmaktadır. Bunu yapmadaki amaç ortak kullanım alanlarına yer açarak, sağlık ocağı, parkı, yeşil alanı olan ve yolların daha geniş olduğu bir yaşam alanı yaratmaktır. Aynı zamanda belediyenin kentsel dönüşüm uygulamasındaki ihale yöntemi 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve Uygulama Yönetmeliğinde belirtilen ihale usullerinden kat karşılığı inşaat ihalesidir. Bu kapsamda idare ile inşaat firması arasında yapılan sözleşme doğrultusunda yapılacak konutlardan bir kısmı hak edişleri doğrultusunda yerel halka, geri kalan kısmı ise inşaat firmasına kalmaktadır. Dolayısıyla ilgili firma kendisine kalan konutların satışları ile projenin finansmanını sağlamaktadır.

Özetle Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanında diğer mülakat alanlarından farklı olarak kentsel dönüşüm sürecine ve kamu kurumlarına karşı bir güvensizliğin ve umutsuzluğun olduğu görülmektedir. Alandaki görüşmelerde kentsel dönüşüm iletişim ve tanıtım merkezleri en ulaşılabilir yerler olarak belirtilmesine ve merkez personelinin yerel halk tarafından benimsenmesine rağmen, bu yapıların yetki açısından kısıtlı olduğu algısından hareketle merkeze ilişkin tutumlar belediyeye karşı olumlu bir tutuma dönüşmemiştir. Merkeze yönelik olumlu söylemlerde bulunmalarına rağmen yerel halkın güvenilir olmayan kaynaklara itibar ettiği ve bu nedenle alanda bilgi kirliliğinin olduğu görülmüştür. Diğer araştırma alanlarının aksine kentsel dönüşüm sürecinde bilgi ve destek sağlamak üzere ilişkilerin bir rolünün olmadığı görülmektedir. Örnekköy Mahallesinin çok kültürlü ve kimlikli toplum yapısı ve örgütlenme kültürünün olmaması, kentsel dönüşüm sürecinin uzun sürmesiyle ilişkili umutsuzluğa rağmen, yerel halkın eyleme geçmesini ve birlik olmasını engelleyen unsurlar olarak değerlendirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KENTSEL DÖNÜŞÜM VE GELİŞİM ALANLARINA İLİŞKİN AĞ ANALİZİ

4.1 Kamu Politikası Analizinde Bir Yöntem Olarak Ağ Yaklaşımı

Ağlarla toplumsal ve kurumsal yaşam yanında fizik, kimya, ekoloji, nöroloji, genetik ve bilgisayar bilimi gibi bir çok alanda karşılaşılmaktadır. Sosyal ağlar, iletişim ağları, teknolojik ağlar, biyolojik ağlar ve kimyasal etkileşim ağları gibi karmaşık olguları modellemek için oluşturulan geniş çaplı ve karmaşık ağları araştırma konusu olarak ele alan akademik çalışma alanı Ağ Bilimidir (Network Science). Ağ bilimi farklı disiplinleri, çok çeşitli kuram ve yöntemleri kapsamaktadır. Bu sayede karmaşık sistemlerin oluşumu, zaman içindeki değişimi ve bunların altında yatan nedensel mekanizmalar anlaşılabilir (Tunalı, 2016, s. 2).

Ağlar, sosyal sistemi oluşturan tekil varlıklar arasındaki ilişkilere odaklanarak, sosyal sistemler üzerine düşünme yoludur. Bu tekil varlıklar ağ biliminde aktör, düğüm, node gibi isimler almaktadır. Ağı oluşturan bu düğümler sosyal ağlardaki bireyler ve topluluklar olabildiği gibi, futbol takımları, şehirler veya ülkeler de olabilir. Düğümlerin birbirleri ile ilişkileri ağ analizinde bağ, bağıntı, bağlantı (ties, links) gibi isimler ile tanımlanmaktadır. Ağ analizi düğümler arasında kurulan bu bağlantılara, düğümlerin birbirleriyle oluşturduğu doğrudan veya dolaylı ilişkilerine ve ağ içinde düğümler arasında oluşmuş ilişki zincirleri veya patikalarına odaklanır (Borgatti, Everett ve Johnson, 2013, s. 10-11). Sosyal ağlardaki aktörler arasında var olan bağlantı ve etkileşimlerin analizi sayesinde, ağlardaki bireyler ve topluluklar hakkında çok çeşitli ve yararlı bilgi çıkarımları yapmak mümkündür. Sosyal ağ analizi yöntemleri ile şu sorulara yanıt bulunabilir (Tunalı, 2000:2):

- Ağdaki en önemli/etkili/güçlü kişi ya da kişiler kimlerdir?
- Kişilerin ağdaki rolleri nelerdir?
- Ağdaki arkadaşlıklar nasıl oluşmaktadır?
- Kişilerin ağa katılımı nasıl gerçekleşmektedir?
- Ağdaki sosyal topluluklar nasıl tespit edilebilir?
- Bir bilgi ağda nasıl yayılmaktadır?
- Kişilerin sosyal ortamdaki davranışları analiz edilebilir mi?

- Kişilere arkadaş ya da ilgi duyacakları içerik nasıl önerilebilir?

Aktörler arasındaki ilişkiler çok farklı türlerde gerçekleşebilir. Arkadaşlık bağları, tavsiyeler, etkileşimler, tanışıklıklar (kim kimi tanıyor) en yaygın olarak çalışılan bağlardır. İlişkisel durumlarda etkileşimler ve akımlar (flows) arasında bir ayrım yapmak gerekmektedir. Etkileşimler diğerleriyle ilgili olan ve çoğunlukla ağ içindeki diğerleri tarafından gözlemlenebilen davranışlardır. Akım ise etkileşimlerin sonuçlarıdır. Akımlar inançlar, tutumlar, normlar gibi manevi değerler olabilir. Aynı zamanda para veya eşyalar gibi fiziksel kaynaklardan da meydana gelebilir.

Borgatti, Everett ve Johnson, (2013) ilişkisel durumların ilişkisel bilişsellik, ilişkisel roller ve benzerlikler arasında ayrım yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. İlişkisel bilişsellik insanların diğerleri hakkında düşünce ve duygularını açıklar ve kim kimi tanıyor şeklinde tanışıklığı içerir. İlişkisel bilişsellik aslında diğer ağ üyeleri tarafından gözlenemez. İlişkisel bilişsellik en önemli örneği güven ilişkisidir. İlişkisel roller kategorisi ebeveyn ve kardeş gibi insan ilişkilerinin en kalıcı olanlarını içermektedir. İlişkili olduğumuz kişilerin adları veya kategorileri ilişki tarafından belirlenir. Bu ilişkiler asimetrik olduğunda, sahip olunan kültür, ilişkinin taraflarına karşılıklı roller biçer. Ebeveyn-çocuk, öğrenci-öğretmen, ast-üst ilişkileri bunlara örnektir. Benzerlikler kategorisi, metodolojik olarak ele alınabilen ve genellikle sosyal bağların hem öncülü hem de sonuçları olarak görülen ilişkisel olguları ifade eder. Örneğin fiziksel yakınlık -aynı bölgede oturmak- yüz yüze etkileşim olanağı sağlar. Üniversite, spor salonu, takım, işyeri gibi aynı gruba üyelikler etkileşim için birçok fırsat sunar. Aynı konferansa ya da aynı siyasal harekete katılmak gibi eylemlerde ortaklıklar da etkileşim için önemli imkânlar sunar. Aynı zamanda cinsiyet, ırk gibi aktörlerin niteliklerini de benzerlikler kategorisinde tanımlamak mümkündür.

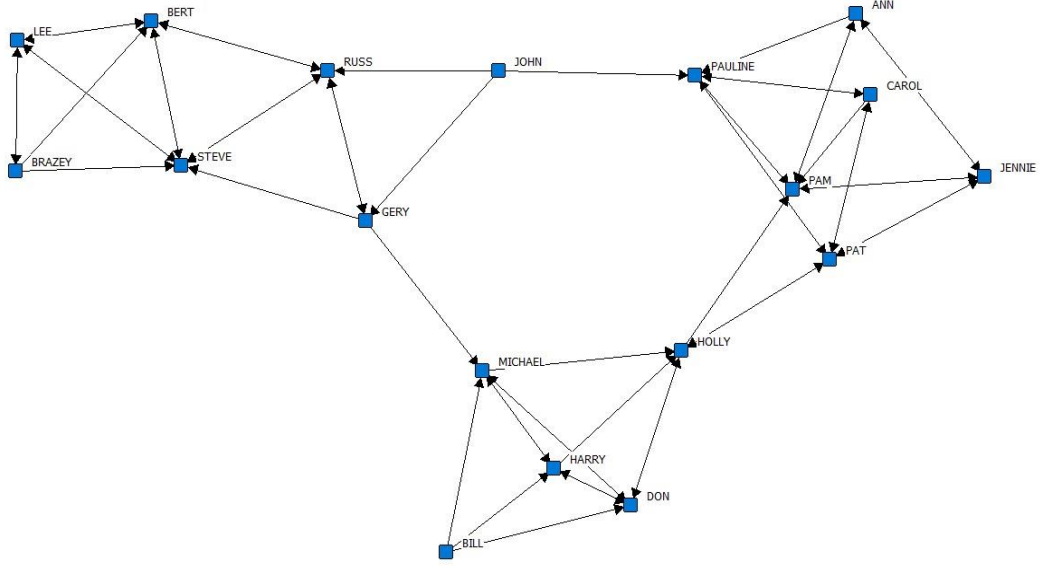
Ağ analizi yapı ve pozisyonla ilgilidir. Verileri matematiksel olarak açıklama, tespit edip ölçmede, hipotezleri ampirik olarak analiz etmeye imkan vermesi açısından çok büyük avantaj sağlamaktadır. Sosyal ağların temsili için kullanılan model çizgelerdir. Çizgenin bir diğer adı da graftır. Bir çizge $G(V,E)$ bir dizi düğüm V (vertices, nodes, points) ve bir dizi bağlantı/kenarı E (edges, links) içerir. Bir çizgedeki düğüm araştırmanın konusuna bağlı olarak birey, kurum, olay ve olguları ifade eden noktalardır. Bağlantılar ise düğüm çiftlerini birbirine bağlayan ve düğümler arasındaki

ilişkileri ifade eden doğrulardır. Matematiksel olarak V düğüm kümesi ve E bağlantı kümesi olmak üzere bir çizge $G(V, E)$ şeklinde gösterilir (Tunalı, 2016, s. 6).

Köprü (bridge) ve kesen (cutpoint) çizge kuramının temel kavramlarından. Çizgedeki zayıf ve güçlü düğümleri tespit etmek için ağda herhangi bir düğüm kaldırılmış olsa, ağın parçalara ayrılıp ayrılmayacağı önemlidir. Kaldırılmasıyla ağ parçalara bölecek veya başka düğümleri ağdan koparacak düğümler varsa, bu düğümlere kesen (cutpoint) adı verilmektedir. Aynı nitelikteki bağlantılara ise köprü (bridge) adı verilmektedir. Eğer bir bağlantı olmadığında ağdan kopanlar oluyorsa bu bağlantılara köprü denilmektedir. Bir ağda yer aldığı pozisyonun kaldırılmasıyla ağ parçalara bölen düğümlerin olması o düğümlerin önemli pozisyonda olduğu anlamına gelmektedir. Çünkü böyle düğümler bağlantılı oldukları farklı gruplar arasında hareket kabiliyetine ve etkileşim gücüne sahiptir (Hanneman ve Riddle, 2005).

Çizge kuramının anahtar kavramlarından biri de patika kavramıdır. Bir arkadaşlık ağında, $W1$ ve $W7$ düğümleri arasında doğrudan bir bağlantı yoktur, ancak bilgi arkadaşlar arasında dağılmakta ve $W7$ 'den $W1$ 'e doğru $S1$ düğümü aracılığıyla ilerlemektedir. Komşu düğümlerin bir dizisi patikayı oluşturmaktadır. Ancak bir patikadan bahsedebilmemiz için bir düğüme kesinlikle tekrar bağlantı gitmemelidir. Örneğin bir arkadaşlık çizgesinde, $S4-W9-W8-W7$ dizisi bir patikadır, ama $W9-W8-S4-W9-W7$ dizisi bir patika değildir, çünkü $W9$ 'a dizi içinde iki kez bağlantı gitmiştir. İki düğüm arasındaki en kısa patikaya jeodezik (geodesic) adı verilmektedir. İki düğüm arasında bir veya birden çok jeodezik bulunabilir. Örneğin bir arkadaşlık çizgesinde, $W3-W4-S1$ ve $W3-W1-S1$ 'in her ikisi de en kısa patikadır (Borgatti, Everett ve Johnson, 2013, s. 25-26).

Şekil 17 UCINET Campnet Veri Setinden Oluşturulan Örnek Çizge

Bazı düğümler ise hiçbir patikadan diğerlerine ulaşamaz. Şekil 17’de verilen çizgede (UCINET Campnet veri setinden elde edilmiştir) Holly’den Brazey’e ulaşacak hiçbir patika, bir diğer deyişle bağlantı yoktur. Bunun en temel sebebi Pauline ve Michael’in sol taraftaki ilişki kümesine giden hiçbir bağlantılarının olmamasıdır. Bu durumda sağ ve sol taraf çizgenin iki ayrı bileşenini (component) oluşturmaktadır. Bir bileşen, tüm düğümlerin diğerlerine giden patikalarının maksimum olması olarak tanımlanmaktadır. Böyle bir durumda, bir düğüme başka bir bağlantı eklemek mümkün olmamaktadır. Çizgede dört bileşen bulunmaktadır: {Lee, Bert, Brazey, Steve, Russ, Gery}, {Michael, Harry, Don, Holly, Pam, Pat, Jennifer, Ann, Pauline, Carol}, {Bill} ve {John}. Bill ve John maksimum bağlantı sayısına ulaştığı için tekil bileşendir (singleton components) (Borgatti, Everett ve Johnson, 2013, s. 26).

4.1.4 Ağ Ölçütleri

Ağın yapısını, ağdaki aktörler ve aralarındaki etkileşimleri ortaya koyabilmek ve nedenlerine bir yanıt bulabilmek kısacası sosyal ağları analiz edebilmek için bir takım ölçütlere ihtiyaç vardır. Bu ölçütlerden başlıcaları aşağıda açıklanmıştır. **Merkezlilik:**

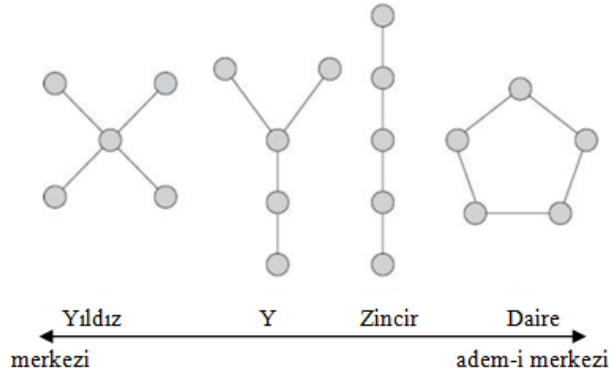
Merkezlilik, bir ağdaki düğümün pozisyonuna ilişkin bir özelliktir. Merkezlilik, ağdaki bir düğümün yapısal önemi hakkında fikir verir. Mesela, bir düğüm önemli olabilir, çünkü düğümü kaldırmak ağın bağlantısının kesilmesine yol açabilir. Benzer şekilde, bir ağdaki çok sayıda bağlantının bir düğüme doğru yönelmesi, o düğümün ağda çok

önemli olmasını sağlar. Bir düğümün ağ içinde edinmiş olduğu pozisyon, bilgi akışını kontrol etme veya yararlanma konusunda önemli avantajlar sağlayabilir. Bir düğümün konumu, düğümler arasındaki bilgi alışverişinde ve bilgiyi erkenden alabilmesinde önemli olabilir. Bir düğümün sahip olduğu merkezi konum, onun bilgiyi filtrelemek veya fayda sağlayacak görünümde iletmek gibi yollarla bilgi akışında önemli bir kontrol imkânı yaratır (Borgatti, Everett ve Johnson, 2013, s. 174-175). Merkezilik ağdaki aktörlerin (düğümlerin) sahip olduğu güç, prestij, popülerite ve işgal ettiği konumun önem derecesinin anlaşılmasını sağlar (Gürsakal, 2009, s. 90). Merkezilik ölçütü ile ağdaki tüm düğümlere sayısal birer değer (merkezilik değeri, önem değeri) atanır ve bu değer sayesinde düğümleri (önemlerine göre) karşılaştırmak ve sıralamak mümkündür (Tunalı, 2016, s. 21).

Merkezilik ağdaki düğüm ve onun konumu hakkında fikir vermektedir. Bununla birlikte merkezileşme bir bütün olarak ağın bir özelliğidir. Ancak tüm organizasyon için veri toplanırsa, aynı zamanda her bir birim için de merkezileşme derecesi ve ağ-bağların analizi yapılabilir. Bu açıdan merkezilik hem ağdaki düğüm hem de ağın tamamı için önemli bilgiler sunar. Bu kapsamda 1950'lerde Alex Bavelas ve öğrencisi Harold Leavitt tarafından yapılan araştırma, ağın yapısı ile organizasyon arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından önemlidir. Bavelas ve Harold grup problem çözümü için en iyi iletişim yapısının ne olduğunu anlamaya yönelik araştırmasında, yıldız biçimli ağın en hızlı ve doğru problem çözümünü sağladığı, daire biçimli ağın ise bu konuda en kötüsü olduğu sonucuna vardılar (Şekil 18). Yani en merkezileşmiş yapıda olan ağ, problem çözmede en iyisiydi (Aktaran: Borgatti, Everett, ve Johnson, 2013, s. 160).

Şekil 18 Bavelas ve Leavitt'in Çalıştığı Ağ Yapıları

Kaynak: (Borgatti, Everett ve Johnson, 2013)

Scott (2000) merkeziliği, düğüm merkeziliği ve ağ merkeziliği şeklinde bir ayırım yaparak açıklamaktadır. Düğüm merkeziliği (point centrality), sosyometrik yıldız kavramına dayanmaktadır. Tüm diğer noktaların doğrudan bağlı olan tek bir düğüm vardır ve bu düğüm merkezdedir. Yerel merkezilik konusundaki en sistematik detaylı açıklama Nieminen (1974)'in çalışmasında yer almaktadır. Yerel merkeziliğin derecemelli (degree-based) ölçütleri yönlü¹¹ bir ağdaki düğümler için hesaplanabilir. Bu yerel merkeziliğin iki ölçütü bulunmaktadır; gelen derece (indegree) ve giden derece (outdegree). Yerel merkeziyet düğüm merkeziliğinin yalnızca bir kavramsallaştırılmasıdır ve Freeman (1979,1980) düğümlerin yakınlığı kavramsallaştırması üzerine dayandırdığı global merkezilik ölçütünü önermiştir. Yerel merkezilik ölçütü, hangi patika uzaklığı kullanılırsa kullanılsın bir noktanın bağlandığı noktaların sayısı veya oranı ile açıklanmaktadır. Freeman'ın global merkezilik ölçütü çeşitli düğümler arasındaki mesafeler cinsinden ifade edilmektedir. Eğer düğümleri birbirine bağlayan farklı bağlar dizisi varsa, iki düğümün bir patika tarafından birbirine bağlandığı ve bir patika uzunluğunun onu oluşturan bağlantıların sayısı ile ölçüldüğü anımsanacaktır (Scott, 2000, s. 83-84).

---

¹¹ Sosyogramlar yönlü veya yönsüz olabilir. Eğer niteliği gereği ilişkiler yönsüzse (örneğin akrabalık ilişkisi) sadece bir doğruyla, yönlüyse (örneğin arkadaşlar arasındaki bilgi alışverişi) ok işareti ile gösterilmektedir.

tutunumun odak noktaları etrafında örgütlenmesi kapsamını açıklamaktadır. Bu nedenle yoğunluk ve merkezilik birbirini tamamlayıcı önemli ölçümlerdir. Ağ merkeziliği ölçümü en merkezi düğümün etrafında örgütlenmiş olan ağın ne kadar sıkı olduğuna ilişkin bir açıklamadır. Freeman, üç ölçümün de 0 ile 1 arasında değiştiğini ve bir yıldız veya tekerlek şeklinde yapılandırılmış ağlar için her üç ölçümde de 1'in elde edildiğini, tam bir ağ için ise her üç ölçümde de 0 değeri elde edildiğini göstermektedir (Scott, 2000, s. 89-91).

Merkezilik sosyal ağ analizinin en önemli ve yaygın olarak kullanılan kavramsal araçlarından birisidir. Düğümün ağdaki konumunu ve ağ için önemini merkezilik ölçütleriyle ölçebilmek mümkündür. Neredeyse tüm ampirik çalışmalar ağdaki en önemli aktörü tanımlamaya çalışmaktadır. En önemli merkezilik ölçütleri derece merkeziliği, yakınlık merkeziliği ve arasındalık merkeziliğidir (Otte ve Rousseau, 2002, s. 442).

Merkeziliğin formel özellikleri öncelikli olarak Bavelas (1950) tarafından araştırılmıştır. Onun öncü çalışması ile merkeziliğe ilişkin birçok kavram önerilmiştir (Scott, 2000, s. 82). Latz'ın (1953) çalışmalarıyla da geniş bir çeşitlilikteki ölçütlerin literatüre önerildiği bilinmektedir. Freeman (1979) ise merkezilik ölçütlerini derece, yakınlık ve arasındalık olmak üzere üç temel kategoride sınıflandırmıştır. Sonuç olarak bu üç ölçüt, Bonacich (1972) tarafından önerilen özvektör-temelli ölçüt ile birlikte ampirik uygulamalarda baskın hale gelmiştir (Everett ve Borgatti, 2005, s. 57).

Sosyal yapının temel özelliğinin güç olduğu konusunda sosyologlar hemfikirdir. Ancak gücün ne olduğu, nasıl tanımlanacağı ile sebep ve sonuçların analizinin nasıl yapılacağı konusunda tam bir uzlaşımın olduğu söylenemez. Bununla birlikte sosyal ağ analizinde gücü incelemek için geliştirilen merkezilik ölçütleri ağ içinde güç noktalarının belirlenmesi için elverişli bir analiz imkânı sağlamaktadır. Derece merkeziliği, yakınlık merkeziliği ve arasındalık merkeziliği ölçütleri karşılaştırmalı olarak Tablo 7'de özetlenmiştir (Jamali ve Abolhassani, 2006, s. 68).

Tablo 7 Sosyogramlarda Gücün Üç Boyutunun Karşılaştırılması

GÜÇ UNSURU	TANIM	ETKİLER
Derece	Bir aktörün bağlantılarının sayısı	Daha fazla fırsat ve alternatiflere sahip olma
Yakınlık	Diğer aktörlere uzaklığı	Diğer aktörlerle doğrudan pazarlık ve değişim ilişkisi kurabilme
Arasındalık	Diğer aktör çiftlerinin arasında bulunması	Aktörleri izole etmek veya iletişimlerini önlemek için aralarındaki iletişime aracılık yapmak

Kaynak: Jamali ve Abolhassani, December 18 - 22, 2006, s. 68.

4.1.4.2 Derece merkeziliği:

Bir düğümün derece merkeziliği, o düğümün sahip olduğu bağlantıların sayısı olarak tanımlanmaktadır (Otte ve Rousseau, 2002, s. 443). Düğümlerin yalnızca derecelerini kullanarak ağdaki önemini belirlemeye yarayan, hesaplanış şekli bakımından en basit merkezilik ölçütü Derece Merkeziliğidir (Degree Centrality). Derece Merkeziliği ölçütü Freeman (1978) tarafından geliştirilmiştir. Freeman, çalışmasında bir aktörün ağı üyelerinden birçoğlarıyla bağlantı kurmasına izin veren pozisyonunun, büyük bir bilgi kanalı rolü ile ağdaki akışı yönlendirdiğini saptamıştır (Seçkin Codal ve Coşkun, 2016, s. 148). Bu ölçüt, gerçek hayatta çok sayıda bağlantısı olan kişilerin önemli kişiler olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bir düğümün derecesi ne kadar yüksekse, düğüm o kadar önemlidir. Yönlü ağlarda iç-derece merkeziliği bir anlamda bireyin sosyal ağdaki popülerliğini, ün ve prestijini gösterir. Dış-derece merkeziliği ise bireyin girişkenlik ve sosyalleşebilirliğini gösterir (Tunalı, 2016, s. 23).

4.1.4.3 Arasındalık Merkeziliği (Betweenness Centrality):

Arasındalık merkeziliği en sık kullanılan merkezilik ölçütlerinden biridir. Arasındalık, bir aktörün ağda diğer bireyler arasında bulunmasının derecesidir. Herhangi bir bireyin yüksek derecede arasındalığa sahip olması, o bireyin bağlantısız tabakalar arasında bilgi alışverişi ile köprü görevi görerek, önemli bir koordinasyon rolü oynayabileceğini gösterir (Borgatti, Everett, ve Johnson, 2013, s. 185; Gürsakal, 2009, s. 94). Bu ölçüt, bir düğümün ağdaki bilgi akışının kontrolü bakımından ne kadar etkili bir konumda olduğunu gösterir (Tunalı, 2016, s. 28). Nispeten düşük dereceli bir düğüm önemli bir aracı rolü oynayabilir ve bu yüzden ağda oldukça merkezi bir

konumda olabilir. Örneğin Şekil 19’de G ve M düğümleri çok sayıda düğüm çifti arasında bulunmaktadır. Bir düğümün arasındalığı bir aktörün diğerleri üzerinde kontrol potansiyeliyle bir aracı (broker) ya da bekçi (gatekeeper) rolü oynayabilmesi kapsamında ölçülmektedir (Scott, 2000, s. 86). Ayrıca sosyal yoğunluk anlamında ağların sıkı veya gevşek yapıda olması da, kişiler arasında kaç bağlantının yapıldığının bulunmasına imkân veren “arasındalık” ölçütü ile ölçülür (Gürsakal, 2009, s. 96). En kısa yol temelli bir merkezilik ölçütü olmasından dolayı arasındalık merkeziliğinin hesaplanması yavaştır ve bu nedenle özellikle çok büyük ağların analizinde bu husus dikkate alınmalıdır (Tunalı, 2016, s. 28).

Freeman’ın arasındalık yaklaşımı yerel bağımlılık (local dependency) kavramı etrafında kuruludur. Eğer x düğümünü, diğerlerine bağlayan yollar y düğümünden geçerse, x düğümü diğerine bağımlıdır. Burnt (1992) bu durumu yapısal boşluk kavramıyla açıklamıştır. Örneğin Şekil 19 ’de E düğümü ağdaki diğer tüm düğümlere ulaşmak için A düğümüne bağımlıdır (Scott, 2000, s. 87).

4.1.4.4 Yakınlık Merkeziliği:

Bir ağdaki belirli çift düğümleri arasındaki en kısa patika veya en kısa yol jeodezik uzaklık¹³ olarak adlandırılmaktadır. Eğer bir düğüm diğer düğümlere kısa mesafede bulunuyorsa, o global merkezi bir düğüm olduğu anlamına gelmektedir. Böyle bir düğüm ağdaki diğer düğümlerin birçoğuna yakındır. Bir düğümün diğer tüm düğümlere kısa mesafede olması demek bir iletişimin, haberin veya bilginin daha düşük maliyetle ve daha kısa zamanda yayılabilmesi anlamına gelmektedir (Freeman, 1978, s. 225). Diğer düğümlere ve dolayısıyla ağın geneline en yakın mesafede olan düğüm, bu pozisyonundan dolayı tüm ağı en kısa sürede etkileme gücüne sahiptir. Tüm ağı en kısa sürede etkileyecek en iyi konumda olan düğümü tespit etmek amacıyla yakınlık merkeziliği ölçütü kullanılmaktadır. Yakınlık merkeziliği, bir düğümün diğer tüm düğümlere olan jeodezik uzaklığının ortalaması hesaplanarak bulunmaktadır.

Yakınlık ölçütü, düğümlerin diğer düğümlerden bağımsızlığı hakkında da fikir vermektedir. Bir düğümün bağımsızlığı ağdaki tüm diğer düğümlere yakınlığı tarafından belirlenmektedir (Freeman, 1978, s. 224). Örneğin Şekil 19’de D

---

¹³ Bir düzlem üzerinde yer alan iki nokta arasındaki en kısa mesafe.

düğümünün tek bağlantısı A düğümüyledir. Bu nedenle D düğümü ağdaki herhangi bir düğüme ulaşmak için A düğümüne bağımlı durumdadır.

4.1.4.5 Özvektör Merkeziliği (Eigenvector Centrality):

Derece merkeziliği kavramını bir adım öteye götüren özvektör merkeziliğinde bir düğümün önemi yalnızca sahip olduğu komşuların (ya da arkadaşların) sayısına değil aynı zamanda komşularının da ne kadar önemli olduğuna bağlıdır. Özvektör merkeziliği ayrıca prestij veya popülerlik ölçütü olarak da bilinmektedir (Tunalı, 2016, s. 28). Özvektör merkeziliği bütün bağlantıların eşit değerde olmadıklarını ve etkili kişilerin bağlantı içinde oldukları daha az etkili kişilere de etki aktardıklarını varsayar. Bir ağdaki bağlantıların nitelikleri önemlidir ve az sayıda yüksek kaliteli bağlantısı olan bir düğüm, çok sayıda ortalama bağlantıya sahip olan bir düğümü özvektör merkeziliği anlamında geçebilir. Arama motoru Google'un web sayfalarını sıralarken kullandığı PageRank bu bağlamda çalışmaktadır (Gürsakal, 2009, s. 98; Borgatti, Everett, ve Johnson, 2013, s. 179).

4.1.4.6 Geçişlilik ve Kümelene Katsayısı:

Sosyal ağlarda analiz edilmek istenen önemli bir davranış da aktörler arasındaki bağların nasıl oluştuğudur. Bu bağ oluşturma davranışının analizi için kullanılan ölçütlerden biri geçişlilik (transitivity). Ağdaki düğümlerin bağlantıları yalnızca bir düğüme bağlı olmaksızın çoklu bir şekilde gerçekleşiyorsa, örneğin A-B-C düğümünün olduğu bir ağda A-B, A-C ve B-C arasında bağlantılar varsa, bu düğümlerde geçişlilik var demektir. Yani geçişlilik, bir ağda ağ üyelerini birbirine bağlayan sadece tek bir aktör olmadığı ve her bir düğümün kendi aralarında bağlantısının olduğu anlamına gelmektedir. Geçişliliğin ölçüsü kümelene katsayısıdır (clustering coefficient).

Kümelene katsayısı düğümler için hesaplandığında yerel kümelene katsayısı, tüm ağ için hesaplandığında global kümelene katsayısı adı verilir. Yerel kümelene katsayısı bir düğümün komşularının kendi aralarında ne kadar sıkı bağlı olduğunu ölçerken, global kümelene katsayısı bu ölçümün tüm ağa uygulanmasıdır (Tunalı, 2016, s. 32-34). Ölçekten bağımsız bir ağ için kümelene katsayısı rassal bir ağın kümelene katsayısından beş kat daha büyüktür. Baraberasi-Albert modeline göre

kümelenme katsayısı C, ağ büyüklüğü azaldıkça yaklaşık olarak $C \sim n^{-0,75}$ şeklindeki kuvvet yasasını izleyerek azalır (Gürsakal, 2009, s. 105).

4.1.4.7 Tutunum (Kohezyon)

Tutunum kohezyon kavramıyla da ifade edilmektedir. Tutunum veya kohezyon kelimesi girift veya dolaşık kavramlarıyla da açıklanmaktadır (Borgatti, 2013, s. 161; Moobela, 2004, s. 119). Tutunum bir sosyal ağın birçok bağlantı içermesi anlamına gelmektedir. İnsanlar arasında çok fazla bağlantı varsa daha tutunumlu yani sıkı/tighter yapılı olduğu anlamına gelmektedir. Tamamlanmış ağ (complete network) maksimum yoğunluklu ağdır. Düğümler arasındaki çoklu bağlar ve bağlantı değerlerinin yüksekliği daha kohezif bağlar olduğunu göstermektedir. (Nooy, Mrvar, ve Batagelj, 2011, s. 73). Bu bağlamda tutunumun en basit ölçüsü yoğunluktur. Yoğunluk, ağın genel bağlanabilirlik seviyesinin bir göstergesidir. Eğer her bir düğüm diğer tüm düğümlere doğrudan bağlıysa, tam bir ağın olduğu anlamına gelmektedir. Yoğunluk bazen gama indeksi olarak da adlandırılmaktadır (Otte ve Rousseau, 2002, s. 442).

Yoğunluk en basit haliyle ağdaki düğümler arasında var olan olası bağlantıların, düğümler arasında olabilecek maksimum bağlantı sayısına oranı ile bulunmaktadır. n düğümlerin sayılarını ifade eden yönsüz bir ağda, olası, maksimum sayı $n(n-1)/2$ ile ifade edilir. Ağda var olan bağ sayısının (l), maksimum bağ sayısına bölünmesiyle ise ağın yoğunluk değeri bulunur (Borgatti, Everett ve Johnson, 2013, s. 161; Moobela, 2004, s. 119). Yoğunluğa ilişkin formül şu şekildedir:

$$d = \frac{1}{n(n-1)/2}$$

Ağa ilişkin yoğunluk değeri 0-1 arasında bir rakamdır. Bu değer 1'e yakın olması ağın yoğun bir ağ olduğu, 0'a yakın olması ise ağın seyrek bir ağ olduğu anlamına gelir. Borgatti (2013) bir ağ için bulunan yoğunluk değerinin genel geçer bir anlam ifade etmediğini, analiz konusuna göre farklı anlamlar taşıyabileceğini ifade etmektedir. Örneğin küçük bir grupta, mesela akademik bir birimde "kim kimi tanıyor" şeklinde bir araştırma neticesinde yoğunluk 0.345 bulunursa, ağın yoğunluğu oldukça seyrek yorumu yapılabilir. Ancak aynı birimde "kimin kiminle aşk ilişkisi var" şeklinde bir araştırma neticesinde bulunacak 0.345'lik yoğunluk değeri -değer 0'a yakın olmasına rağmen- ağın oldukça yoğun olduğu anlamı taşır (s. 161). Yoğunluk,

en çok karşılaştırmalı analizlerde kullanılır. Ancak bu konuda dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, karşılaştırma yapılacak iki çalışmanın konu itibariyle birbirine yakın olmasıdır. Yukarıda Borgatti'nin ifade ettiği gibi, aynı birimde bile olsa farklı doğaya sahip araştırma soruları –örneğin görüşmecilerin gizli tutmak isteyecekleri ilişkileri ile herkes tarafından bilinen ilişkileri araştıran çalışma alanları- yoğunluk değerlerinin birbiriyle karşılaştırmasını anlamsız kılar. Diğer yandan karşılaştırmalı analiz yapılması muhtemel durumlarda, araştırma örneklemi birbirine yakın olmalıdır (161). Sosyal ağlarda yoğunluk değerinin düşük çıkması muhtemeldir. Çünkü ağın genişliği, yoğunluğu etkileyen temel değişkenlerdendir. Yoğunluk neredeyse her zaman küçük ağlara göre daha geniş ağlarda daha düşük bir değerdedir (Nooy, Mrvar, ve Batagelj, 2011, s. 73). Bu sebeple, bazı araştırmacılar ağın ortalama derecesini hesaplamayı tercih etmektedir. Eğer her bir düğüm için dereceyi yani bağlantıların sayısını (T) ve bu derecelerin ortalamasını hesaplırsak, ağın ortalama derecesini (d) bulabiliriz. Bu durum matematiksel olarak şöyle ifade edilebilir (Borgatti, Everett ve Johnson, 2013, s. 162):

$$d = \frac{2T}{n} = \text{yoğunluk} \times (n - 1)$$

Ağın özelliklerini tespit etmede yoğunluk rakamsal bir veri vermektedir. Ancak yoğunluk, dağılımla aynı anlama gelmemektedir. Bazı ağlar aynı yoğunluğa sahip olmasına rağmen, oldukça dağınık bir yapıda olabilir. Yoğunluk, bağlantıların ağ içinde nasıl bir dağılım gösterdiğine ilişkin hiçbir şey söylemez. Bu açıdan yoğunluğun derece dağılımıyla desteklenmesi gerekmektedir (Borgatti, Everett ve Johnson, 2013, s. 162).

4.1.4.8 Merkeziyet ve merkez-çevre indeksi:

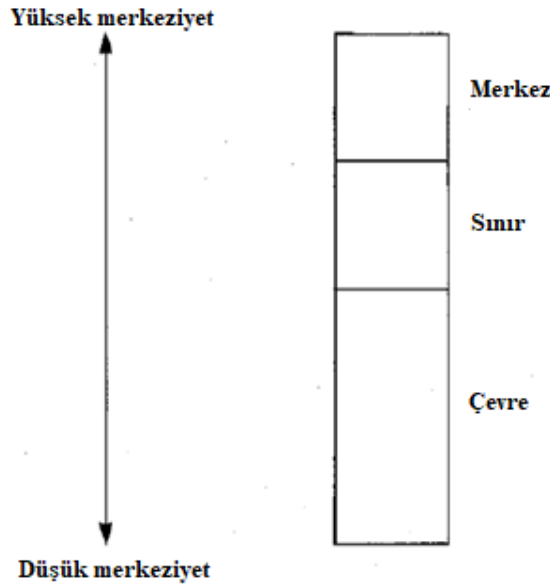
Yukarıda açıklandığı gibi merkezileşme ağdaki düğüm ve ağın geneli için önemli bilgiler vermektedir. Merkezileşmiş bir ağ yapısı ile merkez-çevre yapısı büyük ölçüde birbirine benzemektedir. Merkezileşme bir ağda tek bir düğümün egemen olduğu anlamına gelmektedir. Maksimum derecede merkezileşmiş bir ağ yıldız şeklinde görülmektedir. Düğüm ağın merkezindedir ve diğer tüm düğümlerle bağlantılıdır. Bir merkez-çevre yapısı olan ağda ise iki tür düğüm bulunmaktadır: ağdaki tüm

düğümlemlerle bağı olan merkez (core) düğümler ve sadece merkez düğümlüyle bağı olan çevre (periphery) düğümler (Borgatti, Everett, ve Johnson, 2013, s. 172).

Merkezilik ölçütü bir ağı en merkezi düğümler etrafında örgütlenip örgütlenmediğı hakkında bilgi verir ancak, bu merkezi düğümlerin grafiğın belirli bir bölümünde kümelenen farklı noktalardan oluşup oluşmadığı hakkında bir açıklama yapmaz. Bu nedenle ağı yapısal merkezinin tanımlanabilir olup olmaması konusunun araştırılması gereklidir. Ağı yapısal merkezi tıpkı bir çemberin merkezi gibi tek bir düğümlerden ya da düğümler kümesinden oluşmaktadır. Eğer ağıdaki tüm düğümler düğümler merkezilikleri için sıralandıysa, bu sıralamada en yüksek merkeziliğı olan düğümler seti merkezdir. Merkez ile ağı geri kalanı arasındaki sınırlar merkezilik dağılımı rakamlarında doğal bir kırılmanın olduğu her yerde ortaya çıkar. Her bir ardışık düğümler merkezilik puanındaki düşüş, dağılımdaki belirli bir noktada keskin bir sıçrama olabileceğini gösterir ve bu merkez ile sınırı arasındaki çizgi olarak kabul edilebilir. Sınır ise merkeze yakın kümelenen ve bu merkezilik dağılımı rakamlarındaki takip eden bir kırılma tarafından çevre düğümlerinden ayrılan bir dizi düğümlerü ifade etmektedir (Scott, 2000, s. 89-91).

Şekil 21 Bir Ağı Yapısal Merkezi

Kaynak: Scott, 2000, s. 91.

Bir merkez-çevre yapısından bahsedebilmek için merkez düğümlerinin diğer merkez düğümleriyle iyi bağlanabilmesi ve aynı zamanda çevre düğümlerinin diğer çevre

düğümüleriyle bağlantısının olmaması gerekmektedir. Bu yüzden ideal bir merkez-çevre yapısında merkez bloğu 1-blok ve çevre bloğu 0-blok olmalıdır. Bu kapsamda merkez ve çevreyi tanımlamak için, merkezi çevreden ayıracak derece değerlerinin belirlenmesine ihtiyaç vardır¹⁴ (Borgatti, Everett, ve Johnson, 2013, s. 237-239).

4.1.4.9 Alt grup Analizi

Bir ağda gömülü olarak, birbirleriyle etkileşime giren aktör grupları vardır. Bir arkadaşlık ağında, yakın bir arkadaş grubu ya da bir iş ortamında aynı futbol takımını destekleyen bir meslektaş grubu buna örnektir. Küme (cluster) ve topluluk (community) gibi başka kavramlar kullanılsa da, bu tür herhangi bir gruba “bağlı alt grup” (cohesive subgroup) adı verilmektedir.

Bağlı alt gruplardaki aktörler normları paylaşma ve ortak amaç ve ideallere sahip olma eğilimindedir. Ayrıca bu alt gruplar, üyelerine ortak normlara uymaları için ciddi bir baskı uygulayabilir. Grup içi üyeler, dışarıdaki üyelere kolaylıkla olumsuz bir tutum geliştirebilirler. Yapısal analiz, tek başına bu durumları açıklamaz ama nereye odaklanılması gerektiği hakkında fikir vermektedir.

Yapısal analistlerin en yaygın ilgi alanlarından biri alt-gruplardır. Bir ağın yapısını anlamaya yönelik yaklaşımların çoğu, yoğun bağlantıların nasıl daha büyük hizipler (klikler) veya alt gruplar oluşturacak şekilde birleştirildiği ve genişletildiğine vurgu yapmaktadır. Hiziplerdeki veya alt gruplardaki aktörlerin ayrımı ağın bir bütün olarak olası davranış biçimlerini anlamada yardımcı olabilir (Jamali ve Abolhassani, 2006, s. 3).

Birbirleriyle çok yakın, bitişik insan gruplarına alt grup adı verilmektedir ve bu alt gruplardaki kişilerin etkileşimin ötesinde bir arada olduğu varsayılmaktadır. Sosyal etkileşim dayanışmanın, ortak normların, kimlik ve ortak davranışların temelidir ve yoğun şekilde etkileşime giren bireylerin kendilerini sosyal bir grup olarak tanımlamaları muhtemeldir. Birbirine çeşitli yönlerden benzeyen insanların, farklı kişilere göre daha sık etkileşimde bulunduğu düşünülmektedir. Bu durum psikolojik

---

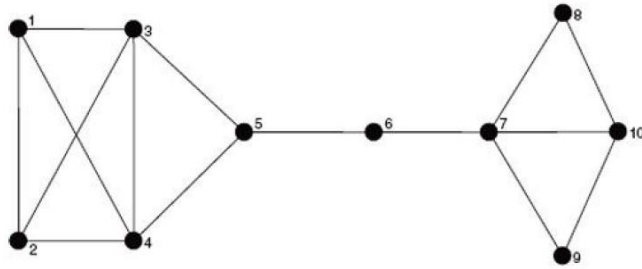
¹⁴ Borgatti, Everett ve Johnson (2013) araştırmasında ideal olarak verilen örnekte, merkez düğümlerinin derecesinin 8 ve çevre düğümlerinin derecesinin 4, sınırın ise 4-8 arasında olduğu ifade edilmiştir.

olarak bireyin sosyo-demografik olarak kendisine benzer olanlarla ilişki kurma eğiliminde olmasıyla açıklanmaktadır (Nooy, Mrvar, ve Batagelj, 2011, s. 71).

Alt grup analizinin en temel kavramı hiziptir. En genel düzeyde bir hizip (klik), aktörlerin birbirlerine diğerlerinden daha yakın ve yoğun bir şekilde bağlı oldukları bir ağın alt kümesidir (Jamali ve Abolhassani, 2006, s. 3-4). Bir hizip, maksimum olarak tamamlanmış bir alt grup olarak tanımlanmaktadır. Bu hizipteki her üyenin birbiriyle bir bağı olduğu anlamına gelir (Borgatti ve Halgin, 2014, s. 15).

Bir hizip, her aktörün alt kümedeki diğer tüm aktörlere bitişik olduğu bir alt kümedir ve bu hizbe daha fazla aktör eklemek mümkün değildir. Bir ağdaki düğümlerin diğer tüm düğümlerle bağlantısının olması o ağda maksimum bağlantı sayısına ulaşıldığı anlamına gelmektedir. Şekil 22’de görüldüğü gibi ağda toplam 4 hizip bulunmaktadır. {1,2,3,4}, {3,4,5}, {7,8,10}, {7,9,10} maksimum bağlantı sayısına ulaşmış hiziplerdir. {1,2,3} ise kesinlikle bir hizip değildir. Çünkü her bir düğümün 4 numaralı düğüme bağlantısı vardır, bu nedenle maksimum bağlantı sayısına ulaşmış bir ağ değildir. Ağda görülen düğüm-6 hiçbir hizbe ait değildir. Eğer iki düğüm ne kadar çok hizipte birlikte yer alıyorsa, bu düğümlerin birbirleriyle yakın derecede bir bağı olduğunu varsaymak mümkündür (Borgatti, Everett, ve Johnson, 2013, s. 196-197).

Şekil 22 Dört Hizipli Bir Ağ

Kaynak: Borgatti, Everett, ve Johnson, 2013, s. 196.

Scott(2007), bileşen (component) ile hizip arasındaki farkı vurgulamaktadır. Bir hizip hem maksimum hem de tamamlanmıştır. Yani hizbi oluşturan tüm düğümler birbirine komşudur. Bir diğer deyişle hizbi oluşturan tüm düğümlerin birbiriyle doğrudan bağlantısı vardır. Bir bileşen ise maksimum ve ilişkilidir. Yani bileşeni oluşturan tüm düğümler bir yol üzerinden ağdaki diğer düğümlere bağlanabilmektedir (s. 114-115). Dolayısıyla bir bileşende, hizipteki gibi tüm düğümlerin birbirlerine komşu olması

gerekli değildir. Örnek vermek gerekirse Şekil 22’de verilen ağ dört hizipli ve tek bileşenli bir ağdır.

Ağlar tek bir bileşenden oluşabileceği gibi, birden fazla bileşenden de oluşabilir. Bağlantısı kesilmiş bir ağ, bazı düğümlerin başkalarına herhangi bir yoldan ulaşamayacağı bir ağdır. Bu durum, ağın bileşenler olarak bilinen kısımlara bölüdüğü anlamına gelir. Özellikle ağların gelişimine ilişkin araştırmalarda bileşen odaklı analizler önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Örneğin birçok bileşenli bir ağda, arkadaşlık ilişkilerinin gelişmesiyle bileşen sayıları azalabilir ve zaman içinde tek bileşenli bir ağ olabilir. Ya da tek bileşenli bir ağda ortaklıkların bozulması grupta dağılmalara yol açabilir. Bunun gibi ağdaki değişimleri bileşen analiziyle gözlemek mümkündür (Borgatti ve Halgin, 2011, s. 2).

4.1.5 Ağların Türleri

4.1.5.1 Rassal ağlar:

Rassal ağlar modeli (Bernoulli ağı da denilmektedir), iki Macar matematikçi olan Paul Erdős ve Alfred Renyi tarafından 1959 yılında, düğümler ve bu düğümler arasındaki bağlantılardan oluşan ağlar için ortaya atılmıştır. Bu modelin özü her bir düğümün başka bir düğümlerle bağ kurması olasılığının eşit olduğu ve bu bağlantıların oluşmasının rassal bir süreç içinde gerçekleştiği varsayımına dayanmaktadır (Gürsakar, 2009, s. 132). Ancak gerçek hayattaki bireylerin etkileşimleri ve aralarındaki bağ oluşumu rastlantısal değildir. Tunalı, gerçek hayat ağları ile rassal ağ modelinin derece dağılımı, ortalama yol uzunluğu ve kümelenme katsayısı açısından karşılaştırma yapmıştır. Bu karşılaştırma neticesinde rassal ağ modelinin ortalama yol uzunluğu açısından gerçek hayat ağları ile benzer şekilde kısa ortalama yol uzunluğu özelliği gösterirken, derece dağılımı ve kümelenme katsayısı¹⁵ açısından gerçek hayat ağlarından oldukça farklı olduğu görülmektedir (Tunalı, 2016, s. 50).

---

¹⁵ Gerçek hayat ağlarında ağdaki bireyler yüksek geçişlilik özelliği göstermektedir, bu sebeple kümelenme katsayısı yüksektir. Diğer yandan derece dağılımı incelendiğinde gerçek hayat ağlarında Kuvvet Yasası Dağılımı geçerlidir. Buradan hareketle gerçek hayat ağlarında çoğu kişinin sadece birkaç arkadaşı varken, binlerce arkadaşına sahip olan çok az sayıda kişi vardır (Tunalı, 2016, s. 46-49).

4.1.5.2 Küçük Dünya Ağ Modeli:

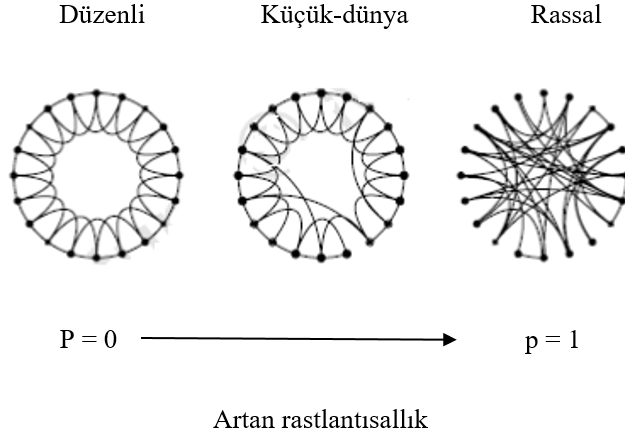
Büyük ölçekli ağlarda pek çok birim birbirine komşu değildir. Dügümler, güçlü bağlarla birbirine bağlı kümeler içerisinde gruplanmıştır ve diğer kümelerdeki insanlara uzun mesafeli ve genelde zayıf bağlar aracılığıyla ulaşırlar. Küçük dünya modeli büyük ölçekli ağlarda birbirine komşu olmayan birimlerin küçük bir dünya yaratacak biçimde sadece birkaç adımda diğerine ulaşabileceğini ileri sürer (Dijk, 2016).

Küçük dünya ağ modeli içinde Watts-Strogatz modeli önemli bir yer tutmaktadır. Gerçek hayat ağları düşük ortalama yol ve yüksek kümelenme katsayısına sahiptir. Rassal ağlar düşük ortalama yol özelliğine sahipken, kümelenme katsayısı da düşüktür. Bu sebeple gerçek hayattaki ağları gerçekçi biçimde temsil edememektedir. Bunun aksine düzenli ağlarda ise kümelenme katsayısı ve ortalama yol uzunluğunun her ikisi de yüksektir. Bu amaçla Watts-Strogatz gerçek hayat ağlarının bu özelliklerine uygun olacak bir şekilde düşük ortalama yol ve yüksek kümelenme katsayısı özelliğinde olan bir küçük dünya ağ modeli tasarlamıştır.

Bu modeli oluştururken “p” parametresinden yararlanmaktadır. P düğümler arasındaki bağlantıların rastlantısallığının olasılığıdır. P’nin sıfır olduğu bir ağ tamamen düzenli bir ağ iken, p’nin 1 olduğu bir ağ tamamen rassal bir düzensiz ağdır. Watts-Strogatz’ın küçük dünya modeli ise p’nin aldığı değere göre düzenli ağlar ile rassal ağların arasında yer almaktadır. Böylelikle düzenli ağların yüksek ortalama yol özelliği, rassal ağların ise düşük kümelenme katsayısı özelliği küçük dünya ağ modelinde tersine çevrilerek gerçek hayattaki ağları temsil kapasitesi yüksek bir ağ modeli yaratılmıştır (Watts ve Strogatz, 1998, s. 441).

Watts ve Strogatz (1998) çalışmasında düzenli ağ modelini bir enfeksiyonun aile içinde bulaşması örneği ile açıklamaktadır. Her bir aile üyesi bir diğerine enfeksiyonu bulaştırır ve enfeksiyonun tüm aile üyelerine bulaşmasıyla süreç sona erer. Bir kere enfeksiyon bulaştığı zaman yeniden bulaşma söz konusu olamaz. Dolayısıyla bu ağ yapısında herhangi bir düğüme yeni bir bağlantı eklenemez. Bu amaçla kenar sayısını değiştirmeksizin, enfeksiyon bulaşma zincirindeki bazı bağlantıların rastgele başka düğümlere bağlanmasıyla ağın yüksek geçişlilik özelliği bozulmadan ortalama yol uzunluğu kısaltılır ve küçük dünya ağ modeli yaratılır (s. 441).

Şekil 23 Watts ve Strogatz'ın Küçük Dünya Ağ Modeli

Kaynak: Watts ve Strogatz, 1998, s. 441.

Küçük dünya fikri üzerine 1967 yılında Stanley Milgram bir deney tasarladı. Milgram'ın hipotezi dünyanın herhangi bir yerindeki birisinin bir diğerine sadece birkaç aracı ile bağlı olduğuydu (Morse, 2003; Kutup, 2014, s. 202). Milgram'ın araştırma soruları dünyadaki herhangi iki kişinin birbirlerini tanıma ihtimali ve bu iki insanın kaç aracı tanıdık ile birbirlerine bağlı olduğuydu. Bunu test etmek üzere Amerika'dan rastgele bir kişi (araştırmadaki tabir ile hedef kişi) ve ona bir mesaj ulaştırmak üzere başlangıç kişileri (starting point) seçildi. Başlangıç kişilerinin bu mesajı sadece arkadaşları veya yakından tanıdıkları aracılığıyla ulaştırması istendi. Böylelikle başlangıç kişisinden hedef kişiye bir zincir oluşturulacak ve kaç bağlantı ile birbirlerine bağlı oldukları ortaya çıkarılacaktı. Bu işlem yapılırken zinciri oluşturan herhangi bir kişi hedef kişiyi şahsen tanımıyorsa doğrudan ulaşmayacak, hedef kişiyi tanıyan veya tanıma ihtimali kuvvetli olduğunu düşündüğü bir kişiye mektubu verecekti. Tamamlanan zincirleri izleyebilmek ve bağlantı sayısını tespit edebilmek için başlangıç kişilerine bir takip kartı vererek mektubun ulaştığı her bir kişinin bilgilerini yazması istendi. Deney neticesinde mektuplar ortalama altı kez el değiştirerek hedef kişiye ulaştı. Böylece küçük dünya problemi hakkında birçok

kişinin konuşmasına ve teorileştirmesine rağmen, ilk kez rastgele seçilen kişiler arasındaki zincir ampirik olarak ortaya konulmuş oldu (Milgram , 1967).¹⁶

Bu konudaki bir diğer örnek olarak Hollywood yıldızı Kevin Bacon'un birçok filmde oynadığı ve bu nedenle sektördeki herkesi tanıdığına ilişkin bir açıklamasından sonra tasarlanan bilgisayar programı verilebilir. Bu program IMDB'de filmlerin ve bu filmde oynayan oyuncularını veri olarak kullanmaktadır. Dünyanın herhangi yerinden bir oyuncunun Bacon'a uzaklığı ortalama 2.92 (aracı kişi) olarak bulunmuştur. Hatta farklı zamanlarda ve farklı ülkelerde bile olsa oyuncuların sadece birkaç bağlantı ile birbirlerine bağlı olduğu görülmektedir. Buradaki temel kriter ise oynanan sinema filmleridir. Yani kişilerin gerçek hayatta bir arkadaşlık ilişkisi sürdürmesi gibi bir kıstas söz konusu değildir (Gürsakal, 2009, s.144)¹⁷

4.1.5.3 Ölçekten bağımsız ağlar:

Uzun yıllar ağ modellemelerinde ağların oluşturduğu bağlantıların rastlantısal olduğu kabul edildi. Ölçekten bağımsız ağ modelini ortaya çıkaran Barabási de (2002) çalışmalarının başlangıcında bu varsayımı benimsemişti. Barabási, Albert ve Jeong ile yaptıkları çalışma (1999) kapsamında web'in arkasındaki ağları görebilmek amacıyla web haritalama robotunun yapımına başlamışlardı. Çalışmanın başlangıcında web sayfalarının birbiriyle bağlantılarının -Erdős ve Renyi'nin rassal ağlar modeli ışığında-rassal oldukları beklentisinde olmalarına rağmen çalışma sonucunda rassal ağlardan çok farklı özellikte olan ölçekten bağımsız ağların varlığını keşfetmişlerdir (Aktaran: Barabási, 2002, s. 66-67).

Barabási rassal ağ modeli ve küçük dünya ağ modelinin dayandığı iki özelliği ölçekten bağımsız ağ modeliyle değiştirmektedir. Öncelikle rassal ağlar ve küçük dünya ağlarında ağı oluşturan düğümlerin bağlantıları eşit sayıdadır ve tüm bağlantıların birbirlerinden bağımsız düğümler tarafından rastlantısal olarak oluşturduğu

---

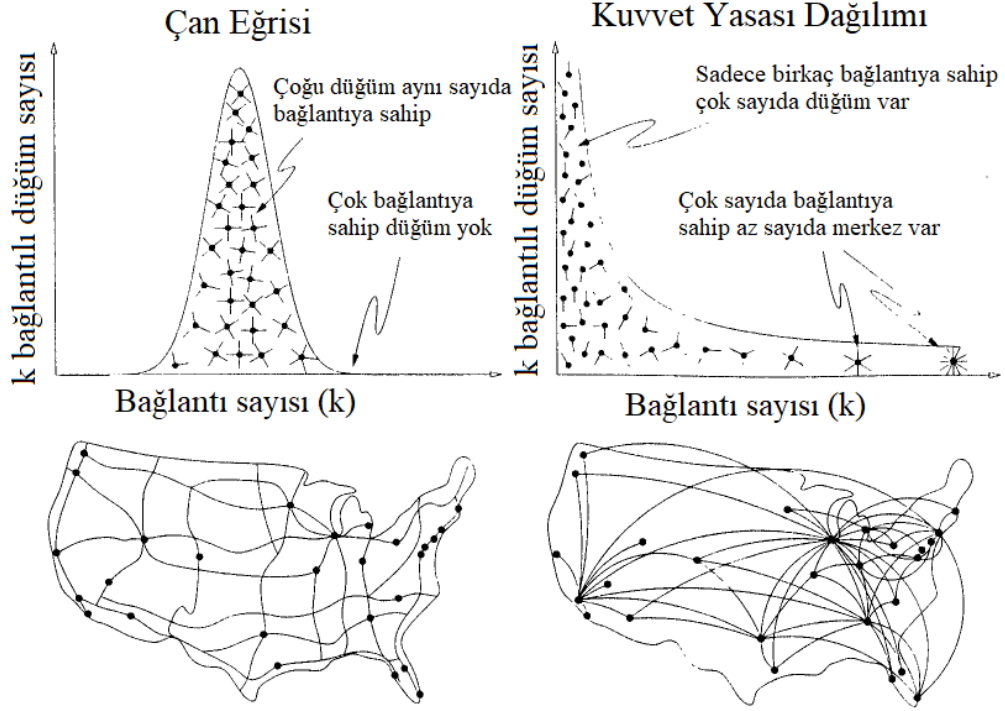
¹⁶ Milgram (1967) çalışmasında bir konunun altını çizmektedir. Bir başbakan veya Nelson Rockefeller gibi bir isme bile sadece beş aracı tanıdık ile ulaşılabileceğini ancak bu durumun sadece matematiksel bir bakıştan ibaret olduğunu çünkü başlangıç ve hedef kişi arasında psikolojik ayrımın çok daha derin olduğu ifade etmektedir. Bu sebeple Milgram'a göre başlangıç ve hedef kişi arasındaki uzaklık beş tanıdık kişi uzaklığında değil, beş tanıdık çevresi veya beş yapı uzaklığındadır (s.67).

¹⁷ Herhangi iki oyuncunun birbirine kaç aracı ile ve hangi filmler vasıtasıyla bağlı olduğunu öğrenmek için bakınız; <http://oracleofbacon.org/> (27.11.2017).

varsayımına dayanmaktadır. Böyle bir ağ modelinde tüm düğümlerin ağda işgal ettikleri yerin de birbirinden farkı yoktur. Ancak Barabási bu iddianın aksine ağda birbiriyle eşit konumda ve benzer bağlantı sayılarında düğümlerin yanı sıra bu düğümlerin aleyhine olacak bir biçimde orantısız büyüyen düğümlerin (hub) olduğunu gözlemlemiştir. Ağı işgal eden düğümlerin bağlantıları eşit değildir ve bu bağlantıların oluşma süreci düğümlerin birbirlerinden bağımsız şekilde rassal olarak oluşmamaktadır. Bu noktada ölçekten bağımsız ağlarda kuvvet yasası dağılımı geçerlidir. Aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi normal dağılım (çan) eğrisinde tüm düğümlerin bağlantı sayıları eşitken, kuvvet yasası dağılımında bağlantı sayısı çok fazla olan küçük bir azınlığın aksine bağlantı sayısı çok az olan büyük bir çoğunluk vardır. Barabási (2002), rassal ağın ulusal karayolu ağına, ölçekten bağımsız ağın ise havayolu ulaşım sistemine benzer yapıda olduğunu ifade etmektedir. Karayolu ağında şehirler düğümleri ve şehirleri birbirine bağlayan ana yollar ise bağları (kenarları) temsil etmekte olup, şehirlerin büyük kısmı aynı sayıda karayolu bağlantısına sahiptir. Hava yolu ağında ise çok sayıda küçük havalimanı az sayıda bağlantıya sahipken, neredeyse tüm havayollarıyla bağlantılı sadece birkaç havalimanı bulunmaktadır (s.71).

Şekil 24 Rassal ve Ölçekten Bağımsız Ağlar

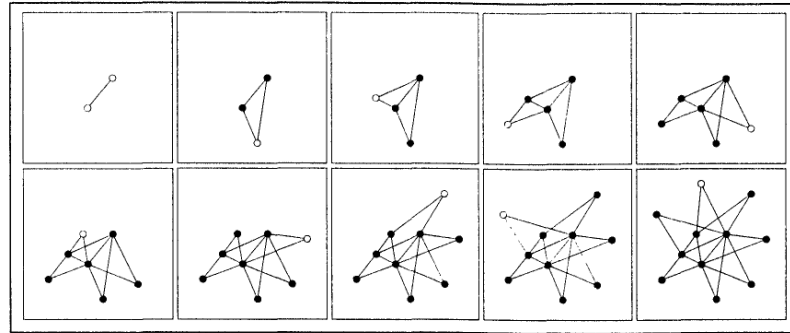
Kaynak: Barabási, 2002, s. 71.

Ölçekten bağımsız ağlarda derece dağılımı kuvvet yasasıdır. Kuvvet yasası ağdaki bağlantıların eşitsiz bir yapıda olduğu, büyük bir çoğunluğun az sayıda bağlantıya sahipken, birkaç üyenin tüm bağlantıları elinde tuttuğu fikrine dayanmaktadır. Gerçek dünya ağlarında var olan bu eşitsiz yapıyı açıklamada Barabási'nin çıkış noktası Pareto ilkesi olarak bilinen 80/20 kuralıdır. Pareto gözlemleri neticesinde doğada ve birçok alanda 80/20 dengesinin olduğunu gözlemlemiştir. Öncelikle yetiştirdiği bezelye tanelerinin yüzde 80'inin toplam bezelye badıçlarının yüzde 20'si tarafından üretildiğini görmüş, ardından dikkatini ekonomik eşitsizliklere çevirmiştir. İtalya'daki arazilerin yüzde 80'ine toplam nüfusun sadece yüzde 20'si sahiptir, toplam karın yüzde 80'i toplam işçilerin yüzde 20'si ile elde edilmekte, müşteri hizmetleri sorunlarının yüzde 80'i toplam müşterilerin yüzde 20'si tarafından yaratılmakta ve suçların yüzde 80'i suçluların yüzde 20'si tarafından işlenmektedir. 80/20 kuralının birçok alanda varlığını gözlemlemek mümkündür. Barabási ağlarda da Pareto'nun 80/20 kuralına benzer şekilde eşitsiz bir dağılımın olduğunu ifade etmektedir. Web'deki bağlantıların yüzde 80'i toplam web sayfalarının sadece yüzde 15'ine, atıfların yüzde 80'i bilim insanlarının yüzde 38'ine, Hollywood'daki bağlantıların

yüzde 80'i aktörlerin yüzde 30'una işaret etmektedir. Kuvvet yasası dağılımını takip eden birçok örnek 80/20 kuralına uygunluk göstermektedir (Barabási, 2002, s. 66).

Barabási (2002) gerçek dünya ağlarında geçerli iki yasa olduğunu ileri sürmektedir. Bunlar büyüme ve tercihli bağlanma yasalarıdır. Gerçek dünyada birbirinden çok farklı yapı ve özellikte ağlara rastlamak mümkündür. Ancak tüm bu ağların ortak özelliği bir kere oluştuktan sonra sürekli yeni aktörlerin eklenmesi ile ağın büyümesidir. Ağlar dinamik karakterde ve sürekli büyüme eğilimindedir.¹⁸ Ancak büyüme tek başına güç yasalarının ortaya çıkışını açıklamaz. Bu büyümenin gerçekleşme şekli de önemlidir. Uzun zaman sorgulanmayan ön kabullerin aksine, gerçek dünya ağlarında büyüme rastlantısal bir şekilde gerçekleşmez. Ölçekten bağımsız ağ modeline göre büyümede geçerli olan yasa, tercihli bağlanma yasasıdır (preferential attachment).

Şekil 25 Ölçekten Bağımsız Bir Ağın Oluşum Süreci

Kaynak: Barabási, 2002, s. 86.

Şekil 25' de görüldüğü gibi, her ağ iki düğümle başlar. Ağa giren her yeni düğüm en çok bağı olan düğüme bağlanmayı tercih eder. Dolayısıyla bir düğümün bağlantı sayısının artışıyla, yeni düğümlerin ona bağlanma olasılığı da artar. Bu durumda avantajlı olan düğümler ağı oluşturan ilk düğümlerdir. Çünkü ağı daha uzun süre işgal eder ve bağlantı sayısını kendinden sonraki bağlanan düğümlere oranla daha fazla arttırabilir. Ağdaki bu düğümlerin bağlantı sayısının artışıyla paralel olarak daha çok

¹⁸ İnternet ağları buna örnektir. İlk olarak Tim Berners-Lee'nin websayfası ile başlayan süreçte internet ağları hızla büyümüş ve bugün devasa boyutlarda karmaşık bir ağ yapısına ulaşmıştır. Hollywood ağları da buna örnektir. 1900'de Hollywood'da sadece 53 aktör varken sektör 1908-1914 ve 1980 yılında bir patlama yaşamış yarım milyon düğüme ulaşmıştır. Sadece 1998 yılında 13,209 isim ilk kez ekranlara girmiştir.

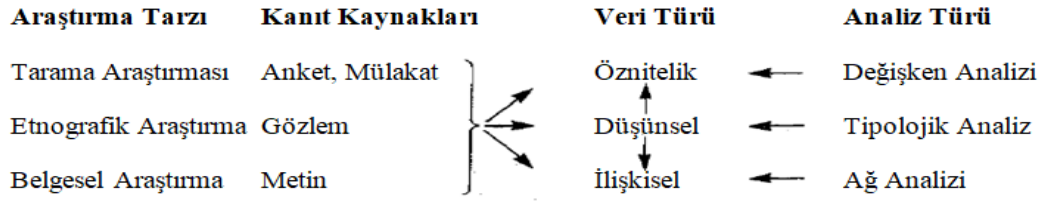
tercih edilerek ağ içinde diğer düğümlere kıyasla devasa bir biçimde büyüyerek merkez (hub/göbek, istasyon) halini alır (s. 86-92). Çünkü ağa bağlanan her yeni üye bağlantı sayısı fazla olan bir düğüme bağlanarak kendi konumunu güçlendirmeyi ister. Bu duruma gerçek dünyada birçok alanda rastlanabilir. Örneğin akademik çalışma yaparken, alanda daha çok kabul edilen ve daha çok atıf yapılan eserlerden yararlanmayı tercih ederiz. Bir aktör hiç tanınmayan bir isimle çalışmaktansa, daha popüler bir isimle çalışmayı tercih eder. Bir arkadaş grubunda sosyal çevresi geniş olan kişi arkadaşları tarafından daha fazla tercih edilir. Böylece her yeni üye kendisine görece fayda sağlamaya çalışırken, ağda konumu güçlü olan düğümün pozisyonunu daha da güçlendirir.

4.2 Araştırma Yöntemi

4.2.4 Araştırmada kullanılan veri türleri ve veri toplama süreci

Sosyal ağ analizinde kullanılan başlıca veri türleri ilişkisel veri (relational data) ve özniteliksel veridir (attribute data). İlişkisel veri irtibatları, bağları ve ilişkileri ve bir aktörü diğeriyle ilişkilendiren grup toplantılarını içerir. İlişkiler aktörlerin değil, aktörlerin oluşturduğu sistemin bir özelliğidir. İlişkisel verilerin uygulandığı yöntem ağ analizidir. Bu analizde ilişkiler aktörlerin arasındaki bağlantıları açıklama işlevi görmektedir. Öznitelik verisi aktörlerin tutum, davranış ve fikirleriyle ilişkilidir. Buna ilişkin veriler anket ve mülakat yöntemi ile toplanmaktadır. Öznitelik verisinde kullanılan yöntem, gelir, eğitim düzeyi gibi belirli değişkenlerin değerlerinin ölçüldüğü değişken analizidir. İlişkisel ve özniteliksel veri türlerinin yanında başka türlerden de bahsetmek mümkündür. Örneğin, düşünsel veri anlamları, güdülleri, tanımları ve simgelemeleri tanımlar. Düşünsel veri analizi teknikleri ilişkisel ve özniteliksel verilerinkine göre daha az gelişmiştir. Bu konuda Weber tarafından geliştirilen tipolojik analiz en verimli yaklaşımdır, ancak bu yöntemlerin daha fazla geliştirilmesi gerekmektedir (Scott, 2000, s. 2-3).

Şekil 26 Veri Türleri ve Analizi

Kaynak: (Scott, 2000, s. 3).

Bu kapsamda çalışmada kullanılan temel veri türü ilişkisel veridir. Kentsel dönüşüm sürecinde ilişkilerin rolü, aktörlerin sahip oldukları kaynaklar ve ilişkiler vasıtasıyla süreci istekleri doğrultusunda etkileyebilme kapasitesi aktör temelli analizin araştırma sorunsalını oluşturmaktadır. Bu kapsamda bir anket formu hazırlanmıştır. Anket formunda hatırlatıcı etki yaratması amacıyla çeşitli kurumlar sıralanmış ve bu kurumlara mensup olan veya olmayan, kentsel dönüşüm konusunda daha önce fikir alışverişinde bulunduğu kişilerin isimleri sorulmuştur. Bunun yanında görüşmecilere kentsel dönüşüm konusunda çalışma için faydalı olabilecek kişilere yönlendirmesi istenmiştir. Bu verilerden yola çıkarak ilişkili kişiler haritası çıkarılmıştır.

Aynı zamanda yapılan mülakat görüşmeleri ile aktörlerin ilişkilerini belirlemeye yönelik daha detaylı sorular sorulmuştur. Mülakat görüşmeleri neticesinde ilişkisel veri kapsamında iki sorunsal öne çıkmıştır: Bilgi ve destek kaynakları. Aktörlerin kentsel dönüşüm konusunda bilgiyi nereden edindikleri, bilgi sağlamak için kimlerle iletişime geçtikleri sorgulanmıştır. İkinci olarak kentsel dönüşüm sürecinde aktörlerin karşılaştıkları zorluklar, belirsizlikler konusunda veya kendi konumunu güçlendirerek süreçten daha fazla fayda sağlamak adına kimlerden destek bekledikleri, destek beklentisiyle kimlerle iletişime geçtikleri sorgulanmıştır.

Bu ilişkisel verilerin yanında, ilişkilerin niteliğini belirlemeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Bu bağlamda ilişkilerin sıklığına ve tanışıklık süresine ilişkin görüşmecilerin kesin bir yanıt vermekten kaçındıkları gözlemlenmiştir. Ancak ilişkilerin niteliğine ilişkin fikir veren başka ölçütler ortaya çıkmıştır. Bu ölçütler ilişkilerin resmi-gayri resmi olması, ilişkilerin çatışmacı, uzlaşmacı, dayanışmacı, nötr niteliği gibi hususlardır. Görüşmecinin cinsiyeti ve özellikle mesleki bilgisi ile birlikte bu veriler özniteliksel veriyi oluşturmuştur. Edinilen ilişkisel veriyi tamamlaması açısından görüşmecilere kentsel dönüşüm sürecinde en etkili bulunduğu aktör, hangi

aktörlerin ulaşılabilir, hangilerinin ulaşılabilir olduğu, kimlere güvendiği gibi sorular sorulmuştur. Böylelikle toplanan verilerle ağın genel yapısının analizi için bilgi sağlanması amaçlanmıştır.

4.2.5 Analiz düzeyi

Sosyal ağ analizinin en temel işlevi ağ yapılarını, ağ konumlarını ve düğümlerin birbirleriyle ilişki özelliklerini keşfetmektir. Bu açıdan sosyal ağ analizinde kullanılan üç analiz düzeyi bulunmaktadır: bütün ağ analiz düzeyi, düğüm analiz düzeyi ve ikili (diyadik) analiz düzeyi (Borgatti, Mehra, Brass ve Labianca, 2009, s. 9). En yaygın düzey, bütün ağ analizidir. Bütün ağ analizinde araştırmacı sistemdeki farklı pozisyonların veya rollerin varlığını tespit etmek ve bu pozisyonlar arasındaki ilişkilerin niteliğini tanımlamak için tüm aktörler arasındaki bağların düzenlenmesi hakkında bütün/eksiksiz bilgi kullanır (Moobela, 2004, s. 117). Ağ içinde bilginin nasıl yayıldığı, aktörlerin birbirine bağlanma yoğunluğu, ağın yapısı gibi ağın geneline ilişkin bilgiler edinebilmek için ağ analiz düzeyinden yararlanılmaktadır (Borgatti, Everett ve Johnson, 2013, s. 12). Ağ analizi düzeyinde tutunum ve biçim (shape) iyi bilinen niteliklerdir. Tutunum yapının birbirine yapışıklık durumunu işaret eder ve yoğunluk, patika uzunluğu, bölünme gibi özellikleri içermektedir. Tutunum aynı zamanda alt grupları, üyeler arasında yüksek yoğunluklu, kısa mesafeli ve özel tutunum özelliklerine sahip ağ bölgelerini tespit edip tanımlamak için de kullanılmaktadır (Borgatti, Mehra, Brass ve Labianca, 2009, s. 9-10).

Düğüm düzeyli analizde, analizin merkezinde tek bir aktör vardır. Bu düzeyde ağ içindeki aktörler analiz konusudur. Bu aktörler içinde özellikle bağlantıları ve ağ içindeki konumu açısından önemli olanlar incelenir (Borgatti, Everett ve Johnson, 2013, s. 11-12). Düğüm düzeyli analizde en çok çalışılan konu merkeziliktir. Merkeziliğin bir türü de arasındalık merkeziliğidir. Ağdaki bir aktörün arasındalık değeri, diğer aktörler arasında bulunma derecesini göstermektedir. Arasındalık değeri yüksek bir aktör için bu özellik, bir ağdaki bilgi, para vb. akışları yavaşlatma veya kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde çarpıtma imkânı nedeniyle aktörün kullanabileceği potansiyel güç olarak yorumlanmaktadır (Borgatti, Mehra, Brass ve Labianca, 2009, s. 9-10).

Son olarak diyadik (iki ögeli) düzeyde, aktörler arasındaki ilişki çiftleri, analizin konusunu oluşturmaktadır. Diyadik düzeyli analizin iki temel özelliği diyadik tutunum ve eşdeğerliktir (equivalence). Diyadik tutunum en kısa patika (jeodezik mesafe) veya çokluk (birbirine bağlanan farklı türdeki ilişkilerin sayısı) gibi bir çift düğümün sosyal yakınlıkla ilişkili bir dizi kavramı ifade etmektedir. Eşdeğerlik ise düğüm çiftlerinin ağda izomorfik (eşbiçimli) olup olmadıkları gibi benzer yapısal roller oynayıp oynamadıklarını ifade etmektedir (Borgatti, Mehra, Brass ve Labianca, 2009, s. 9-10).

Bu farklı -mikro ve makro- analiz düzeyleri, üzerinde çalışılan alana ve araştırmadan elde edilmek istenen bulgulara göre tercih edilebilir (Borgatti, Everett ve Johnson, 2013, s. 12). Çalışmamız kapsamında tüm ağ analiz düzeyi ve düğüm analiz düzeyi kullanılmıştır. Öncelikle mülakatlar Ege Mahallesi, Bayraklı ve Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanları ile inşaat sektörü bağlamında analiz edilmiştir. Ardından yapılan mülakatların tamamı tüm ağ analiz düzeyinde analiz edilmiştir. Bu bağlamda ağın yoğunluğunu ölçmeye ve yapısını belirlemeye yönelik analiz ölçütlerinden yararlanılmıştır. Yoğunluk, merkezilik, arasındalık, yakınlık, altgrup ve hizip analizleri uygulanmıştır.

4.2.6 Sosyal ağ analizinin araçları ve araştırmada kullanılan veri matrisi biçimleri

Sosyal ağ analizindeki veriler sosyal matrislerle ya da sosyogramlarla sunulmaktadır. Sosyal matrislerde iki aktör arasındaki ilişkiler rakamlarla (0 veya 1) gösterilmektedir. Sosyogramlarda ise aktörleri temsil eden düğümler (V: vertices, nodes, points) ve düğümler arasında ilişkileri temsil eden bağlantılar (E: edges, links) olmak üzere iki temel birim vardır. Bağlantı düğüm çiftlerini birbirine bağlar. U ve v düğümlerini birbirine bağlayan bir bağlantıyı, çizge G ile şu şekilde açıklanabilir; $(u, v) \in E(G)$. İki düğüm bir bağlantı ile birbirine bağlandığında, düğümler komşu (adjacent) olarak ifade edilmektedir. Eğer bir bağlantı A ve B'yi birbirine bağlıyor ve diğer bağlantı A ve C'yi birbirine bağlıyorsa iki düğümün dolaylı olarak A aracılığıyla birbirine bağlı olduğu söylenebilir. Bir düğüme gelen bağlantıların toplamı ise o düğümün derecesi (degree) olarak isimlendirilir (Borgatti, Everett ve Johnson, 2013, s. 25).

Eğer aktörler arasında bir ilişki varsa düğümler arasında bağlantıyı ifade eden doğrularla gösterilmekte, düğümleri bağlayan bir doğru yoksa bu aktörler arasında ilişkinin olmadığı anlamına gelmektedir. Sosyogramlar yönlü veya yönsüz olabilir. Eğer niteliği gereği ilişkiler yönsüzse sadece bir doğruyla, yönlüyse ok işareti ile gösterilmektedir. Yönsüz bir ilişki ağına akrabalık ilişkileri örnektir. Çünkü herkes herkesin akrabasıdır. Bir diğer örnek ise üyeliklerdir. Örneğin dernek üyelikleri yönsüz bir ilişki olduğu için doğruyla, derneklerle kurumların arasındaki e-posta trafiği ise yönlü bir ilişki olduğu için bağlantının hedef aktörüne yönelen bir ok işareti ile gösterilmektedir. Bazı durumlarda ilişkilerin varlığına ek olarak ilişki yoğunluğu da önemlidir. Bunlar sosyogram üzerinde her bir bağ/doğru üzerine rakamsal bir değer atanması vasıtasıyla gösterilmektedir (Scott, 2000, s. 65; Otte ve Rousseau, 2002: s. 442; Moobela, 2004: s. 118).

Bir sosyogram yani bir ağ görseli oluşturmak amacıyla veri girişi yapılabilmesi için öncelikle veri matrislerine ihtiyaç vardır. Matrislerin oluşturulmasında ve program vasıtasıyla görselleştirilip yorumlanmasında bazı noktalar önemlidir. Matrislere verilerin işlenmesinde ilişkilerin varlığı ve yokluğunun belirtildiği veriler ikili veri (binary data), ilişki derecesinin belirtildiği veriler ise değer verisidir (valued data). Örneğin bir grupta ilişkili kişiler için ikili veri, kişilerin ilişki yoğunluklarını analizi için ise değer verisi hazırlanmalıdır. Matrislerin hazırlanmasında iki temel format bulunmaktadır: düğüm sıralı format (nodelist format) ve bağlantı sıralı format (edgelist format). Düğüm sıralı formatta sadece ikili veri kullanılabilir. Matrislerin hazırlanmasında sadece düğümlerin isimleri ile matrisler hazırlanabileceği gibi Tablo 8), düğümlerin birbirleriyle bağlantılarının rakamlarla ifade edildiği matrisler de hazırlanabilmektedir. Bu tip matrislere komşuluk matrisi adı (Tablo 10) verilmektedir. Komşuluk matrislerinde iki düğüm arasında ilişki varlığı 1, ilişkinin yokluğu ise 0 ile ifade edilmektedir. Düğüm sıralı formatta matrislerin hazırlanmasında iki farklı durum söz konusudur. Eğer araştırmanın amacı aynı tip aktörler arasındaki ilişkileri göstermekse matrisler düğüm sıralı 1 formatında hazırlanmaktadır. Bu formatta oluşturulan matrislerin satır ve sütunlarında aynı sırayla, aynı düğüm isimleri yer almaktadır. Böyle ağlar, tek-biçimli (one-mode) ağlardır ve ağdaki her bir düğüm diğer düğümlerle ilişkilidir. Eğer araştırmanın amacı farklı türdeki düğümler arasındaki ilişkileri göstermekse o zaman düğüm sıralı 2 formatı kullanılmaktadır. Böyle ağlara

iki-biçimli (two-mode) ağlar adı verilmektedir ve bu ağlarda düğümler iki ayrı sete ayrılmış olup, her bir düğüm yalnızca diğer setteki düğümlerle ilişkilidir. Örneğin kişilerin ilişkili oldukları kurumları belirlemeye yönelik bir araştırmanın matrisleri ancak düğüm sıralı 2 formatında hazırlanabilmektedir (Nooy, Mrvar, ve Batagelj, 2011, s. 119).

Bağlantı sıralı formatta ise rakamlarla ifade edilen matrisler hazırlamak mümkün değildir. Bu formatta iki sütundan oluşan ve her bir bağı ayrı bir satırda gösterildiği matrisler hazırlanabilmektedir (Borgatti, Everett ve Johnson, 2013, s. 73-79). Bağlantı sıralı formata örnek olarak, A'nın B ve C ile, B'nin sadece C ile, C'nin ise A ile ilişkili olduğu (yönlü) bir ağ için hazırlanacak veri matrisi Tablo 9'de görüldüğü gibidir.

İlişkilere dair eldeki verilerin işlenebildiği ağ matrislerinin yanında, öznitelik (attribute) matris hazırlamak da mümkündür. Öznitelik matrisi aktörlere ilişkin yaş cinsiyet, gelir gibi verilerin işlenmesinde kullanılmaktadır. İlk sütuna düğümlerin isimleri ilk satıra ise işlenecek verileri (yaş, cinsiyet gibi) anlatacak bir ifade yazılmalıdır (Borgatti, Everett ve Johnson, 2013, s. 73-79). Ardından veriler girilmelidir. A'nın 21, B'nin 39, C'nin ise 18 olduğu varsayılırsa, özniteliksel matris Tablo 11'deki gibi hazırlanmaktadır.

Tablo 8 Dügüm Sıralı Formatta Ağ Matrisi

A	B	C
B	C	
C	A	

Tablo 9 Bağlantı Sıralı Formatta Ağ Matrisi

A	B
A	C
B	C
C	A

Tablo 10 Dügüm Sıralı 1 Formatında Komşuluk Matrisi

	A	B	C
A	0	1	1
B	0	0	1
C	1	0	0

Tablo 11 Özniteliksel Veri Matrisi

	Yaş
A	21
B	39
C	18

Çalışmada daha önce açıklanan analizler (yoğunluk, arasındalık, yakınlık, merkezilik vb) UCINET 6 programı ile yapılmış ve yorumlanmıştır. Bu analizlere ilişkin sosyogramlar ise Netdraw 2.168 programı ile hazırlanmıştır. Bu kapsamda gerek analizlerin yapılmasında gerek sosyogramların hazırlanmasında ilk adım verilerin matrisler aracılığıyla rakamlarla ifade edilmesi olmuştur. Bu kapsamda çalışmada ilişkilerin varlığını tespit etmek için düğüm-liste formatta komşuluk matrisleri hazırlanmıştır. Genel olarak bu matrislerde ikili veri biçimi kullanılmıştır. Bu matrisler aktörlerin bilgi kaynakları, destek kaynakları ve ilişkili kişiler olmak üzere üç bağlamda hazırlanmıştır. Ayrıca her bir bağlam için her bir mahalle düzeyinde, inşaat sektörü düzeyinde ve tüm ağ düzeyinde matrisler hazırlanmıştır. Belirtilen bağlamlarda ilişkilerin biçimini belirlemeye yönelik değer (valued) verisi biçiminde matrisler de hazırlanmıştır. Böylelikle ilişkilerin yoğunluğu, türü, niteliği gibi tespitlerin hazırlanan sosyogramlarda gösterilmesi mümkün olmuştur. Bilgi ve destek kaynakları için hazırlanan sosyogramlarda yönlü (directed) çizgeler kullanılmıştır. Mülakatlarda görüşmecilerin ifade ettikleri kişiler hedef kişi olarak belirlenmiş ve görüşmeler bu şekilde genişletilmiştir. Mülakatın yönlendirmelerle gelişmesinden dolayı tespit edilen ilişkiler yönlü doğrular ile sosyogramlarda gösterilmiştir. İlişkili kişilere ilişkin oluşturulan sosyogramlarda ise ilişkiler yönsüz çizgeler ile gösterilmiştir.

4.2.7 Araştırma düzeyleri bağlamında araştırma amaçları

Bir kamu politikası alanında politika üreten, politikaları etkileyen ve onlardan etkilenen çeşitli aktörler vardır. Tüm bu aktörler ilgili politikadan zarar görmemek veya faydasını maksimize etmek için çeşitli faaliyetlerde bulunmakta ve bu amaçla ilişkiler kurmaktadır. Bu kapsamda İzmir’de kentsel dönüşüm politikaları ve uygulamalarında etkili olan ve bu politika ve uygulamalardan etkilenen aktörler ve onların süreç içinde kurdukları ilişkiler araştırmanın genel çerçevesini oluşturmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın ulaşmaya çalıştığı hedefler şunlardır:

- Kentsel dönüşümde aktörlerin ilişki haritasını ortaya çıkarmak
- İlişki haritasındaki önemli aktörleri, aktörlerin konumları, kendilerine güç sağlayan kaynakları tespit etmek
- Ağın yapısını belirlemek

Bu üç temel hedefe ulaşmamızı sağlayacak analizler farklı düzeylerde gerçekleştirilmiştir. Birinci ana düzey olan mikro düzeyde ağı oluşturan alt gruplar açısından analizler yapılmıştır. Bu kapsamda belirlenen araştırma alt grupları olarak Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı, Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı ve Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim alanı mikro araştırma düzeyinin ilkinin (MD1) oluşturmuştur. Ardından kentsel dönüşüm politika ve uygulamalarından etkilenmesi muhtemel temel aktörler olan inşaat sektörü ile yapılan görüşme analizleri mikro araştırma düzeyinin ikincisini (MD2) oluşturmuştur. İkinci ana düzey olan makro düzeyde ise kentsel dönüşüm ve gelişim alanlarında öne çıkan aktörler ve milletvekilleri ile inşaat sektörü, meslek odaları, İzmir büyükşehir belediyesi meclisi ve kentsel dönüşüm daire başkanlığında görüşme yapılan tüm aktörleri (MKD) kapsayan analizler yapılmıştır. Bu kapsamda her bir araştırma düzeyi için yukarıda belirttiğimiz üç temel soruya cevap verecek alt sorular oluşturulmuştur. Bu araştırmada yapılan analizlerle şu sorulara yanıt bulmaya çalışılmıştır:

Mikro düzeyler için araştırma soruları:

- MD1 ve MD2’de bir ilişki ağı var mıdır?
- Ağı oluşturan aktörleri birleştirici unsur nedir? (hemşehrlik ilişkisi, etnik kimlik, siyasal parti kimliği, kurumsal ilişkiler vb.)
- Ağların kentsel dönüşüm politikasını etkileme ve biçimlendirme kapasitesi var mı?
- Ağdaki aktörlere güç sağlayan kaynaklar nelerdir?
- Ağdaki aktörlerin ağ içindeki konumları nasıldır?
- Ağda önemli ve etkili aktörler var mıdır?
- Ağ yoğunluğu, merkezileşme derecesi ve ağın yapısı nasıldır?
- Ağdaki ilişkilerin niteliği nasıldır? (resmi-gayri resmi, çatışma-uzlaşma-dayanışma-nötr vb.)

Makro düzey için araştırma soruları:

- Ağın yapısı nasıldır? (rassal, ölçekten bağımsız veya küçük dünya ağı özelliği mi gösteriyor?)
- Ağ yoğunluğu, yapısı ve merkezileşme derecesi nasıldır?
- Ağdaki ilişkilerin niteliği nasıldır? (resmi-gayri resmi, çatışma-uzlaşma-dayanışma-nötr vb.)
- Ağ dışlayıcı (kapalı) bir yapıya mı yoksa kapsayıcı (açık) bir yapıya mı sahiptir?
- Ağdaki güç merkezleri nelerdir?
- Ağdaki aktörleri önemli kılan kaynaklar nelerdir?
- Ağda alt gruplar ve hiizipler var mıdır?
- Ağ içinde ulaşılabilir konumda olan aktörler kimlerdir?
- Ağda ulaşılması kolay aktörler kimlerdir?
- Ağdaki aktörlerin güven düzeyi nedir?
- Ağda güvenilir ve güvenilmez aktörler kimlerdir?
- Ağ politika ağı özelliği mi yoksa mesele ağı özelliği mi göstermektedir?

İzmir kentsel dönüşüm ve gelişim alanlarına ilişkin araştırma amaçlarına ulaşmak ve yukarıda belirtilen sorulara yanıt bulabilmek amacıyla Haziran-Eylül 2018 döneminde yarı yapılandırılmış mülakat görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Var olan ağın tüm üyelerine ulaşmanın mümkün olmaması analizin sınırını oluşturmuştur. Bu kapsamda egosantrik ağ verisi niteliğinde, ağın bir bölümü üzerinden rastlantısal yöntemle veri toplanmıştır. Bu kapsamda kartopu yöntemi benimsenmiştir. Arşiv taramasıyla ve rastlantısal yöntemle belirlenen başlangıç noktaları, yapılan görüşme

yönlendirmeleri ile genişletilmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilerin doygunluğa ulaşması araştırmanın sınırları olarak belirlenmiştir. Her bir görüşmeciden alınan veriler tekrar etmeye başladığında veya görüşmecilerin yönlendirdiği kişiler vasıtasıyla ağın dışına çıkmaya başladığında görüşmelere son verilmiş ve ihtiyaç halinde yeni bir noktadan yeniden başlanmıştır. Elde edilen veriler UCINET 6 programı ile analiz edilmiş ve Netdraw 2.168 programı ile sosyogramlar oluşturularak yorumlanmıştır. Bu kapsamda yukarıda belirtilen düzeylere ilişkin toplanan verilere yoğunluk, derece merkeziliği, özvektör merkeziliği, arasındalık merkeziliği hesaplamaları, merkez-çevre ve altgrup analizleri uygulanmıştır.

4.3 Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanlarında Sosyal Ağ Analizi

4.3.4 Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi Sosyal Ağ Analizi

Ege Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim projesine ilişkin 05.07.2018 ve 06.07.2018 tarihlerinde yerel halk, Ege Mahallesi Muhtarı, Ege Mahallesi Roman Kültür ve Yardımlaşma Derneği Başkanı ile Ege Mahallesinde, Ege Mahallesinde ev sahibi olup mahalle dışında oturanların kurmuş olduğu Ege Mahallesi Ev Sahipleri Derneği Başkanı ile Kahramanlar 'da ve dernek avukatı ile Konak'ta toplam 428 dakikalık yüz yüze yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat yöntemi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sınırlarını izlediğimiz kartopu örnekleme yöntemiyle bağlantılı olarak mülakatlardan elde ettiğimiz veriler ışığında genişleterek bir AK PARTİ milletvekili ile 19.09.2018 tarihinde, bir CHP milletvekiliyle 18.09.2018 tarihinde ve bir Konak Belediyesi meclis üyesiyle 16.08.2018 tarihlerinde toplam 135 dakikalık yüz yüze derinlemesine mülakat yöntemiyle yapılan devam görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler sonucu elde edilen verilerle ilişki matrisleri oluşturulmuş ve UCINET 6 programı kullanılarak analiz edilmiş ve Netdraw ile görselleştirilmiştir. Bu çalışmayla ilişki haritalarının çıkarılması, ilişki dinamiklerini sayısal verilerle açıklanması, aktörlerin rol ve konumlarının nesnel bir bakışla belirlenmesi amaçlanmıştır. İlişki haritalarının çıkarılmasında aktörlerin bilgi kaynakları, ilişkili oldukları kişiler ve dayanışma-destek beklentisinde oldukları kişiler bağlamında üç boyut için analizler yapılmıştır. Bilgi ve destek kaynakları açısından ağ içinde en etkili aktörün kim olduğu, bilgi akışını kimlerin sağladığı, ağda ulaşılabilir ve ulaşılamaz aktörler, aktörler için en önemli kaynağın ne olduğu, ağın yapısı ve

yoğunluğuna ilişkin sorular yapılan analizlerle yanıtlanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda yoğunluk, derece merkeziliği, özvektör merkeziliği, arasındalık merkeziliği hesaplanmış ve analiz edilmiştir.

4.3.4.1 Ağın Yoğunluğu

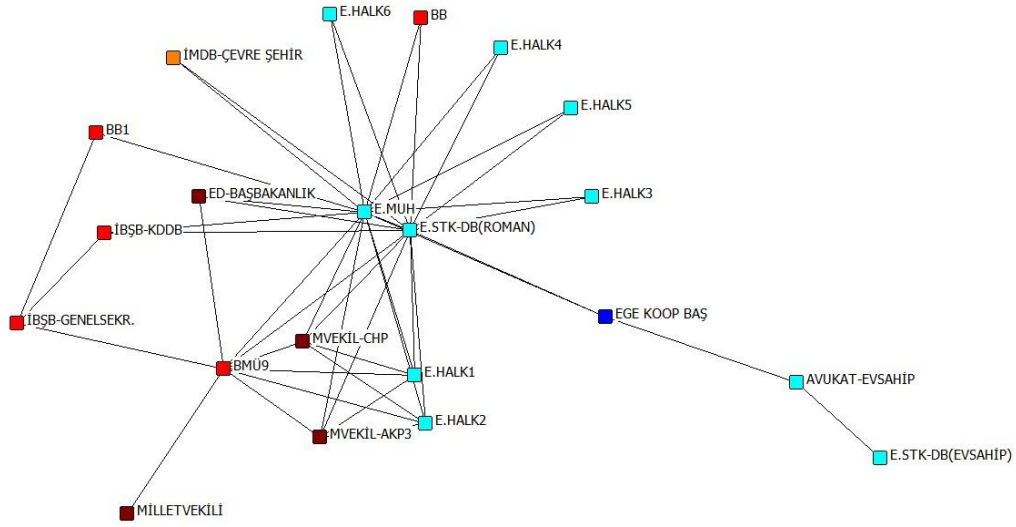
Bir ağın yoğun olması mevcut bağlantı sayısının olası maksimum bağlantı sayısına yakınlığı ile ölçülmektedir. “Yoğunluk = Bağlantı sayısı/ Olası Bağlantı Sayısı” formülü ile elde edilmekte ve elde edilen yoğunluk rakamının 1’e yakın olması onun yoğunluğunun fazla olduğu anlamına gelmektedir. UCINET programı ile Ege Mahallesi ilişkiler ağının yoğunluk ölçütü açısından değerlendirdiğimizde şu verilere ulaşılmaktadır.

Tablo 12 Ege Mahallesi İlişkili Kişiler

Yoğunluk	Bağlantı Sayısı	Standart Sapma	Ortalama Derece	Alfa
0.214	90	0.410	4.286	0.851

Veriler değerlendirildiğinde kentsel dönüşüm sürecinde bilgi edinmek ve destek sağlamak için kurulan ilişkiler ağ yoğunluğunun 0,214 olduğu görülmektedir. Bu değer, ağda maksimum bağlantı sayısının % 21’inin gerçekleşmiş olduğu ve Ege Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilişkili kişiler ağının seyrek bir ağ niteliği gösterdiği anlamına gelmektedir.

Şekil 27 Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı İlişki Ağı Sosyogramı

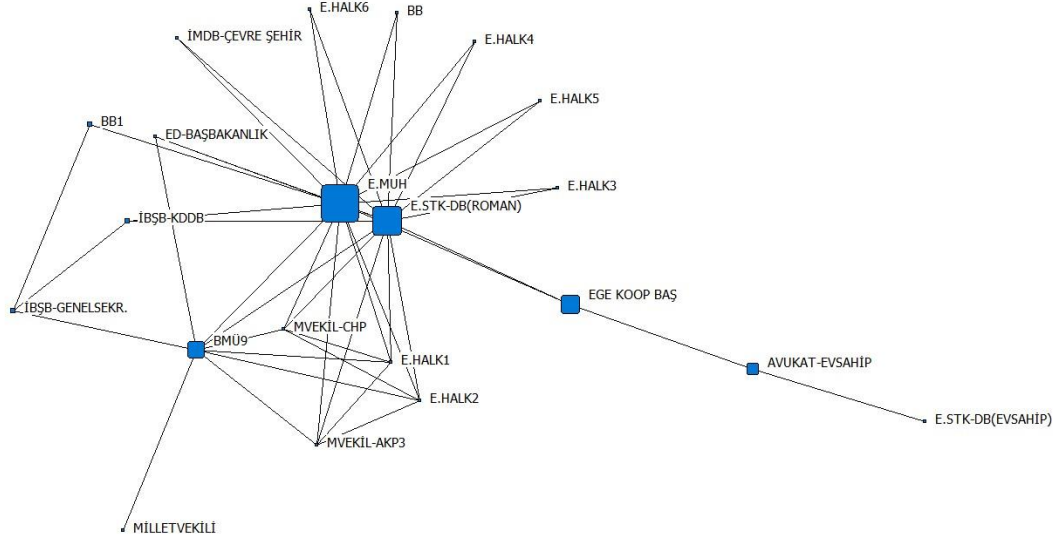
■ İzmir Büyükşehir Belediyesi ■ Merkezi Yönetim ■ Milletvekilleri ■ İnşaat Sektörü ■ Yerel Halk

Şekil 27’de Ege Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim alanında gerçekleştirilen görüşmeler çerçevesinde elde edilen tüm bağlantıların yer aldığı bir ilişki haritasıdır. Sosyogramda kırmızı düğümler İzmir Büyükşehir Belediyesini, Turuncu düğümler devlet teşkilatını, mavi düğümler ise yerel aktörler ve halkı ifade etmektedir. Sosyogramda yıldız biçimli ağ yapılarının olduğu ve ağın sağ kısmının aksine sol kısmında ilişkilerin yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Bu ağ yapılarının merkezinde yer alan aktörler Ege Mahallesi Muhtarı, bir dernek başkanı ve bir belediye meclis üyesidir. Bu aktörlerin kurmuş olduğu ilişkiler incelendiğinde hem yerel yönetimler hem de merkezi yönetim teşkilatı ve milletvekilleriyle ilişkilerinin olduğu görülmektedir. Aktörlerin bağlantılarını sağlayan temel kaynak kimliktir. Kurdukları ilişkilerin ortak özelliği Ege Mahallesinde bulunmuş veya Roman olan kişiler olmasıdır.

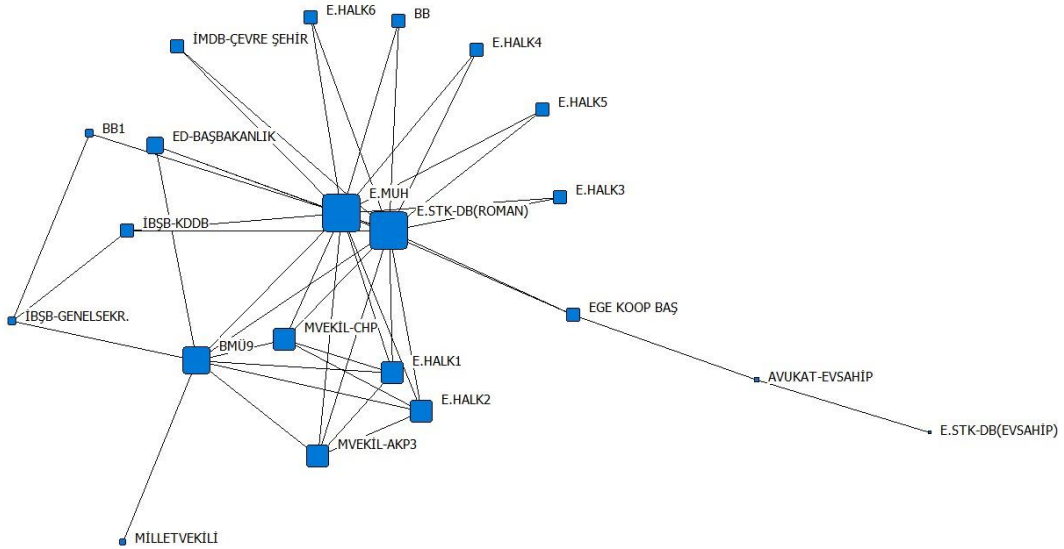
İlişki yoğunluğunun seyrek olduğu sağ kısımdaki ilişkilerin uç noktasında bulunan düğüm, Ege Mahallesinde mülkü olup mahalle dışında yaşayanların oluşturduğu derneğe ilişkin düğümdür. Ege Mahallesi Ev Sahipleri Derneği (EMESD), Ege Mahallesinde kentsel dönüşüm süreciyle birlikte kurulan ve genel olarak Ege Mahallesinde mülkü bulunup bölgede oturmeyen malikler tarafından oluşturulmuş bir dernektir. Sürecin başlamasıyla dernek tarafından açılan ilk dava İzmir Valiliğinin

Çevresel Etki Değerlendirmesi gerekli değildir kararının iptali istemiyle açılan davaydı. Projenin uygulanması sırasında araçların trafik ve çevre üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Dernek tarafından ikinci dava ise 3194 sayılı İmar Kanununun 15. ve 16. madde uygulamasının ve buna dayanak Belediye Encümeni kararının yürütmesinin durdurulması ve iptali talebiyle İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne açılmıştır (Ege'nin Sesi, 2017). Bu bilgilerden hareketle dernek başkanı ve dernek avukatıyla mülakat yapılmıştır. Görüşmeler neticesinde dernek ile İzmir Büyükşehir Belediyesi arasında iletişimsizliğin ve ihtilafı durumun olduğu görülmüştür. Diğer dernek üyeleriyle de görüşme talep edilmiş ancak taleplerimize olumsuz yanıtlar verilmiştir. Yapılan görüşmede dernek başkanının tedirgin, savunmacı ve kapalı bir tutum takındığı gözlenmiştir. Derneğin diğer üyelerine ulaşma ısrarımıza rağmen olumlu yanıt alınamamasından da hareketle, Ege Mahallesinde yapılan görüşmelerle kıyaslandığında EMESD'nin kapalı ve dışlayıcı bir yapıda olduğu yorumunu yapmak mümkündür.

Şekil 28 Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı İlişki Ağı Arasındalık Analizi Sosyogramı

Şekil 29 Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı İlişki Ağı Özvektör Analizi Sosyogramı

Şekil 28’de Ege Mahallesinde kentsel dönüşüm süreci çerçevesinde mevcut ilişkiler ağına ilişkin arasındalık analizi sosyogramı görülmektedir. Analiz neticesinde muhtar (79,3) ve Ege Mahallesi Roman Yardımlaşma ve Dayanışma Derneğinin (61) en yüksek arasındalık derecesine sahip olduğu ve takiben bir belediye meclis üyesinin (30,167) onu izlediği görülmektedir. Şekil 29’de verilen özvektör analizi sosyogramı incelendiğinde benzer sonuçlar görülmektedir. Özvektör analizi neticesinde en yüksek

derecenin mahalle muhtarında (0.465) olduğu görülmekte ve onu dernek başkanı (0.455) ve bir meclis üyesi (0.332) takip etmektedir. Arasındalık analizinden farklı olarak özvektör analizinde ağ içinde güçlü pozisyona sahip olan muhtar ve dernekle bağlantılı olması dolayısıyla yerel halkın ve milletvekillerinin de derecelerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 13 Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı İlişki Ağı Hizip Analizi

Klik	Düğüm1	Düğüm2	Düğüm3	Düğüm4	Düğüm5
1	E.MUH	E.STK-DB(ROMAN)	E.HALK2	MVEKİL-AKP3	BMÜ9
2	E.MUH	E.STK-DB(ROMAN)	E.HALK2	MVEKİL-CHP	BMÜ9
3	E.MUH	E.STK-DB(ROMAN)	E.HALK1	MVEKİL-AKP3	BMÜ9
4	E.MUH	E.STK-DB(ROMAN)	E.HALK1	MVEKİL-CHP	BMÜ9
5	E.MUH	E.STK-DB(ROMAN)	BMÜ9	ED-BAŞBAKANLIK	
6	E.MUH	E.STK-DB(ROMAN)	E.HALK3		
7	E.MUH	E.STK-DB(ROMAN)	E.HALK4		
8	E.MUH	E.STK-DB(ROMAN)	E.HALK5		
9	E.MUH	E.STK-DB(ROMAN)	E.HALK6		
10	E.MUH	E.STK-DB(ROMAN)	İBŞB-KDDB		
11	E.MUH	E.STK-DB(ROMAN)	EGE KOOP BAŞ.		
12	E.MUH	E.STK-DB(ROMAN)	BB		
13	E.MUH	E.STK-DB(ROMAN)	İMDB-ÇEVRE ŞEHİR		

Tablo 14 Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı İlişki Ağı Blok Analizi

Blok1	Blok2	Blok3	Blok4
BMÜ9 MİLLETVEKİLİ	E.STK-DB(EVSAHİP) AVUKAT-EVSAHİP	AVUKAT-EVSAHİP EGE KOOP BAŞ	E.MUH E.STK-DB(ROMAN) İBŞB-KDDB İBŞB-GENELSEKR. BB BB1 BMÜ9 EGE KOOP BAŞ İMDB-ÇEVRE ŞEHİR ED-BAŞBAKANLIK MVEKİL-AKP3 MVEKİL-CHP TÜM YEREL HALK

Tablo 13 ve Tablo 14’de ağ içindeki bölünmeleri ve alt grupları tespit etmek amacıyla yapılan hizip ve blok analizi sonuçları verilmiştir. Tablo 13’da verilen hizip analizinde ağda 13 hizbin olduğu görülmektedir. Bu analiz her bir hizbin maksimum bağlantı sayısına ulaştığı anlamına gelmektedir. İki düğüm birlikte ne kadar çok hizipte yer alıyorsa, bu düğümlerin birbirleriyle o kadar yakın bağlantılarının olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Bu kapsamda tüm hiziplerde birlikte yer alan iki düğüm muhtar ve dernek başkanını temsil eden düğümlerdir. Bu sonuç yapılan mülakatlarla uyumlu bir sonuçtur. Zira kentsel dönüşüm sürecinde bilgi edinme ve sorunları aşma noktasında görüşmeciler birbirleriyle birlikte hareket ettiklerini ifade etmişlerdir. Her iki düğümler birlikte beş hizipte yer alan bir diğer aktör ise belediye meclis üyesidir. Her üç düğümün birlikte yer aldığı hiziplerde milletvekilleri ve eski başbakan danışmanının da olması dikkat çekicidir. Yerel aktörler, belediye meclis üyesi, milletvekilleri ve eski başbakan danışmanını temsil eden düğümlerin ortak özelliği ise Roman kimliğidir.

Yapılan Blok ve Kesme noktaları analizi neticesinde ağda 4 bloğun ve 3 kesme noktasının (cutpoint) varlığı tespit edilmiştir. 1. blokta, belediye meclis üyesi ve milletvekilleri; 2. blokta sosyogramın sağında görülen ev sahipleri derneği ve dernek avukatı; 3. blokta dernek avukatı ve bir yapı kooperatifi yer almaktadır. 4. blokta ise Ege Mahallesi Ev Sahipleri Derneği, dernek avukatı ve bazı milletvekilleri dışındaki tüm aktörler yer almaktadır. Dolayısıyla ağda en fazla düğümün ve dolayısıyla en fazla bağlantının yer aldığı blok da sonuncusudur.

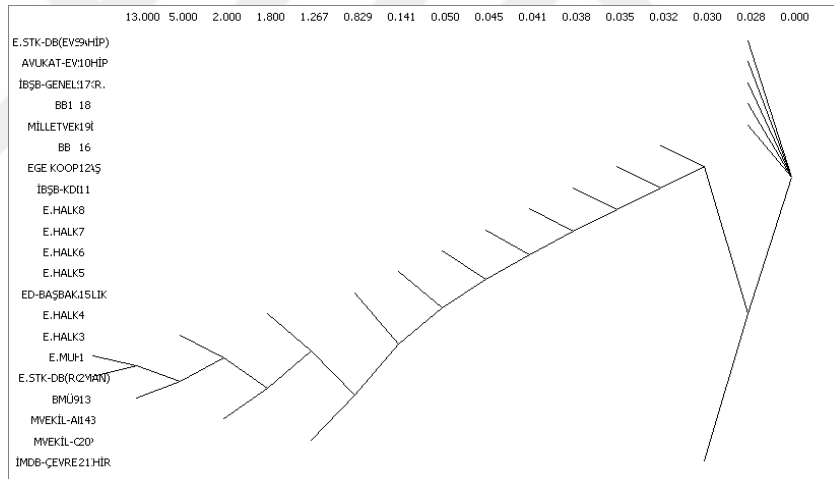
Ege Mahallesinde mülkü olan ve mahalle dışında oturanları temsil eden dernek ve avukat ağa tek bir aktörle bağlıdır. Ağda izole düğüm bulunmamaktadır. Çünkü belirlenen kesme noktaları potansiyel izole düğümlerini ağa bağlamaktadır. Belediye meclis üyesi, yapı-kooperatifi başkanı ve avukat ağdaki kesme noktalarını oluşturmaktadır.

Mülakat görüşmeleri neticesinde ağda yer alan inşaat sektöründe yer alan sadece bir aktör olduğu ve bu aktörün en önemli kaynağının itibar olduğu görülmektedir. Ağdaki aktörlerin ilgili aktörle yakın ve gayri resmi bir ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte Ege Mahallesi muhtar ve derneği tarafından, İzmir'in bilinen, saygın ve güvenilir bir yapı kooperatifi olarak nitelendirdikleri kooperatif başkanıyla kentsel dönüşüm sürecine ilişkin bilgi almak amacıyla görüşülmüştür. Benzer şekilde avukat da, çalışmamız için faydalı olacağını düşünerek bizi "dürüst ve dobra" olarak nitelendirdiği yapı-kooperatifine yönlendirmiştir. Yani ağın sol kısmındaki ilişkilerin gayri resmi ve görece daha dayanışmacı niteliğinin aksine dernek avukatını ağa bağlayan aktörle ilişkileri ikincil ve resmi ilişki niteliğinde olduğu gözlemi yapılmıştır. Kooperatif başkanıyla kurulan süreksiz ve resmi ilişki kanalı göz önünde bulundurulduğunda, aslında EMESD ve dernek avukatının ağın dışında kaldığı yorumunu yapmak mümkündür. Nitekim ilişkinin yoğun olduğu 4. Blokta (ağın sol kısmı) genel olarak ilişkilerin gayri-resmi niteliğine karşın, ağın neredeyse dışında kalan 2. Blokta (ağın sol kısmı) kurulan bağlantı kanalının açılan davalar nedeniyle hukuki ilişki kaynaklı olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 30 Ege Mahallesi Hiyerarşik Kümeleme Matrisi

Düzyey	9	0	7	8	9	6	2	1	8	7	6	5	5	4	3	1	2	3	4	0	1	
13.000	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
5.000	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
2.000	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
1.800	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
1.267	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
0.829	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
0.141	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
0.050	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
0.045	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
0.041	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
0.038	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
0.035	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
0.032	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
0.030	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
0.028	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
0.000	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

Şekil 31 Ege Mahallesi Hiyerarşik Kümeleme Diyagramı

Şekil 30 ve Şekil 31’de hiyerarşik kümeleme matrisi ve kümeleme diyagramı görülmektedir. Kümeleme matrisinde dikkat çeken konu ağda tek bir kümenin görülmüştür. Aktörlerin neredeyse çoğunluğu tek bir kümede yer almaktadır. Ege mahallesinde yoğun dayanışmacı ilişkilerin olması bu durumun temel sebebidir. Kümeleme matrisinin en solunda görülen Ege Mahallesi Ev Sahipleri Derneği ve dernek avukatı kümenin dışında kalmıştır. Kümeye daha yakın olmakla birlikte kümenin dışında kalan diğer aktörler kentsel dönüşüm sürecinde resmi ilişkilerin olduğu İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğüdür. Matris

ve diyagramda kümenin merkezini Ege Mahallesi muhtarı ve Ege Mahallesi Roman Kültür ve Yardımlaşma Derneği oluşturmaktadır. Kümenin içinde yer alan diğer aktörlerse yerel halk ve Roman kimliği olması nedeniyle yakın ilişkiler kurulan bir meclis üyesi ve milletvekilleri. Bundan sonraki analizler bilgi kaynakları ve destek kaynakları açısından yapılacaktır.

4.3.4.2 Ağın Merkeziliği

4.3.4.2.1 Derece Merkeziliği

Merkezilik, ağ içindeki aktörlerin güç, işgal ettiği konumun önemi gibi hususları anlamaya yönelik bir ölçüttür. Derece merkeziliği, düğümlerin bağlantı sayısını ifade eden derecelerinin toplamını kullanarak ağdaki konumunu belirler. Bir ağdaki her bir düğüm yani aktör farklı bağlantılara sahiptir. Bu aktörlerin sahip oldukları bağlantı sayısı derece (degree) olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlantılar yönlü veya yönsüz olabilir. Yönlü bağlantılarda bir aktörden diğerine giden bağlantılar giden derece (outdegree) ile bir aktöre başka bir aktörden gelen bağlantılar ise gelen derece (indegree) olarak ifade edilmektedir. Bir ağda giden bağlantıları çok olan düğüme “merkez” (hub), gelen bağlantıları çok olan düğüme ise “otorite” adı verilmektedir. Ege Mahallesinin bilgi kaynakları açısından kurmuş olduğu ağ incelendiğinde gelen ve giden derecesi yüksek olan Ege Mahallesi Muhtarı ve dernek başkanı dikkat çekmektedir. Bu iki aktör yerel halk için otorite durumundadır, yani yerel halkın önemli bilgi kaynağı merkezi rolündedir. Zira gelen derece değeri 0.545’dir. Merkez ve Otorite analizinde bu durum doğrulanmaktadır. Muhtar ve Dernek Başkanının otorite değeri 0.707’dir. Aynı zamanda bilgi alma açısından yerel halkın mahalle dışına açılma noktasıdır. Çünkü iki aktörün bilgi kaynakları açısından mahalle dışından kamu ve özel kuruluşlara bağlantıları bulunmakta, bu niteliği ile daha önemli aktörlere ulaşmada mahalle için köprü rolü bulunmaktadır.

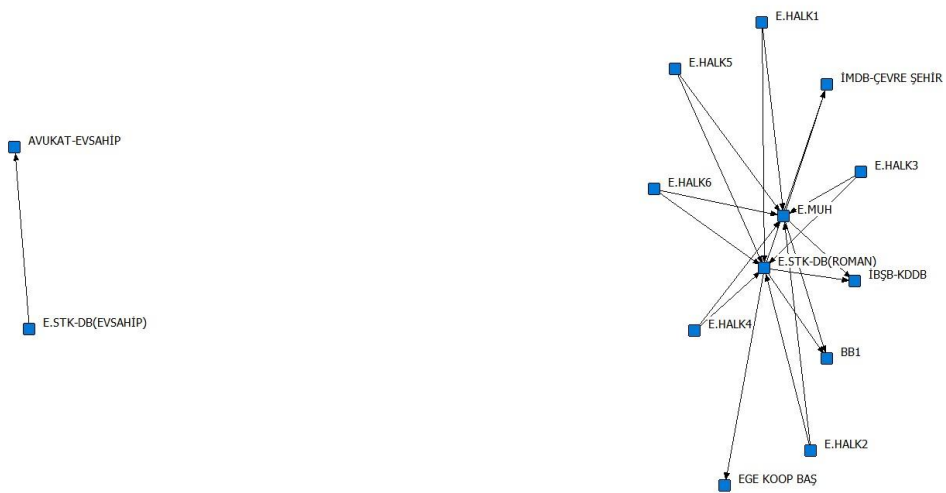
Tablo 15 Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Bilgi Kaynakları
Derece Merkeziliği Analizi

	Giden derece	Gelen derece	nGiden derece	nGelen derece
E.MUH	3.000	6.000	0.273	0.545
E.STK-DB(ROMAN)	4.000	6.000	0.364	0.545
E.HALK1	2.000	0.000	0.182	0.000
E.HALK2	2.000	0.000	0.182	0.000
E.HALK3	2.000	0.000	0.182	0.000
E.HALK4	2.000	0.000	0.182	0.000
E.HALK5	2.000	0.000	0.182	0.000
E.HALK6	2.000	0.000	0.182	0.000
İBŞB-KDDB	0.000	2.000	0.000	0.182
BB1	0.000	2.000	0.000	0.182
EGE KOOP BAŞ	0.000	1.000	0.000	0.091
İMDB-ÇEVRE	0.000	2.000	0.000	0.182

Tablo 16 Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Bilgi Kaynakları
Merkez ve Otorite Analizi

	Merkez	Otorite
E.MUH	0.000	0.707
E.STK-DB(ROMAN)	0.000	0.707
E.HALK1	0.408	0.000
E.HALK2	0.408	0.000
E.HALK3	0.408	0.000
E.HALK4	0.408	0.000
E.HALK5	0.408	0.000
E.Halk6	0.408	0.000
İBŞB-KDDB	0.000	0.000
BB1	0.000	0.000
EGE KOOP BAŞ	0.000	0.000
İMDB-ÇEVRE	0.000	0.000

Şekil 32 Ege Mahallesi Bilgi Kaynakları İlişki Sosyogramı

Sadece iki düğümü görünen ağ, Ege Mahallesi'nde mülkü olup dışarıda yaşayan Ege Mahallesi Ev Sahipleri Derneği ilişki ağıdır. Bu derneğin üyeleri ile iletişime geçilmeye çalışılmış ancak ulaşmak mümkün olmamıştır. Ege mahalleliler ile kıyaslandığında içe kapalı bir ağ yapısının olduğu söylenebilir. Bu kapsamda sadece dernek başkanı ile görüşülebilmektedir. Dernek başkanı aynı zamanda emlakçılık yapmaktadır. Ege Mahallesi'nde yapılan görüşmelerin içinde güven sağlamada ve bilgi almada en zor geçen görüşme olmuştur. Görüşmeci net yanıt vermekten ve ilişkilerini ifade etmekten kaçınmıştır. Kendisinin yazmamıza rıza gösterdiği tek ilişki, dernek avukatı ile kurduğu hukuki ilişki olmuştur. Gazetelere dahi yansıyan hukuki süreç düşünüldüğünde, bu açıklığa dayalı olarak avukat-müvekkil ilişkisinin görüşmeci tarafından meşru ilişki kategorisinde değerlendirildiğini söyleyebiliriz.

Ege mahallelilerinin bilgi kaynaklarına bakıldığında, daha önce yer verilen kendi ifadelerinde olduğu gibi, yerel halk için bilgi kaynağı muhtar ve dernek olmaktadır. Bu iki aktör süreç içinde çeşitli araştırmalar yapmış ve farklı bilgi kaynaklarından yararlanmıştır. Belediye ile görüşme sürecine başlamadan önce İzmir'de oldukça köklü ve tanınan bir yapı kooperatifi ile ve İzmir Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü ile bilgi alma amaçlı görüşme gerçekleştirmişlerdir. Farklı kanallardan bilgi alıp, karşılaştırma yapmalarının dönüşüm sürecinde yetkili kuruma güven duyma açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

İlişkilerin yapısına bakıldığında bilgi almak için resmi iletişim kanallarının kullanıldığı dikkat çekmektedir. Önceden yüz yüze bir tanışıklığa dayanmayan, resmi ancak sürekli olmayan bilgi kanalları (örneğin Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü ve Ege-Koop Başkanı) yerel halk için bilgi kaynağı olan muhtar ve dernek başkanı tarafından yaratılmıştır. Dönüşüm sürecinin başlamasıyla resmi ve sürekli bilgi kanalları İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı olmuştur. Görüşmelerde, dönüşüm sürecinin mimarlarından kabul edilen Karabağlar Belediye Başkanı ve İzmir Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısının isimleri, şu an daire başkanlığı içinde bir görevde bulunmamalarına rağmen, daire başkanlığındaki eski görevlerinden dolayı bilgi kaynakları açısından en sık tekrarlanan isimler olmuştur.

Destek kaynakları açısından Ege Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilişki ağı incelendiğinde bilgi kaynaklarından farklı aktörlerin olduğunu görülmektedir. Araştırmanın veri toplama sürecinde yerel halkın destek beklentisinde olduğu ilişkiler sorgulamasında anlamlı sonuçlar elde edilememiştir. Kentsel dönüşüm sürecinde aktif olarak yer alan aktörlerin muhtar ve dernek olduğu, halkın da onların bilgisinden istifade ettikleri görülmüştür. Bu sebeple yerel halk destek kaynakları analizine dâhil edilmemiştir. Tablo 38’da Derece Analizi Sonuçları incelendiğinde en yüksek giden derece değerine sahip olan aktörlerin mahalle muhtarı ve dernek başkanı olduğu görülmektedir. İki aktörün kentsel dönüşüm sürecinin devamı konusunda ve yerel menfaatlerin sağlanmasında süreç üzerinde etkisi olacağını düşündükleri çeşitli ilişki kanallarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda en yüksek gelen derece değerine (0.429) sahip olan aktörler bir milletvekili (AK PARTİ) ve bir eski başbakan danışmanıdır. Takriben en yüksek gelen derece değeri (0.286) bir meclis üyesi ile bir diğer milletvekiline aittir. Bu dört aktörün ortak özelliği Roman olmalarıdır. Benzer sonuçlar Merkez ve Otorite analizinde de görülmektedir. 0.557’lik değer ile ağda milletvekili ve eski Başbakan danışmanının otorite olduğu görülmektedir. Otorite değeri yüksek iki aktör, yerel aktörler tarafından merkezi yönetime ulaşmanın bir kanalı olarak değerlendirilmektedir. Otorite değeri 0.435 olan belediye meclis üyesi ve diğer milletvekili (CHP) ise İzmir Büyükşehir Belediyesine ilişkin destek kanalı olarak işlev görmektedir. Bilgi kanalı analizi ile benzer şekilde destek kanalı analizinde de Ege Mahallesi ev sahibi derneği ağın dışında kalmıştır ve destek beklentisinde olduğu tek kanal olarak dernek avukatını belirtmiştir.

Şekil 33 Ege Mahallesi Destek Kaynakları Derece Analizi

	Giden derece	Gelen derece	nGiden derece	nGelen derece
E.MUH	4.000	0.000	0.571	0.000
E.STK-DB(ROMAN)	4.000	0.000	0.571	0.000
E.STK-DB(EVSAHİP)	1.000	0.000	0.143	0.000
AVUKAT-EVSAHİP	0.000	1.000	0.000	0.143
BMÜ	2.000	2.000	0.286	0.286
MVEKİL-AKP3	0.000	3.000	0.000	0.429
MVEKİL-CHP	0.000	2.000	0.000	0.286
ED-BAŞBAKANLIK	0.000	3.000	0.000	0.429

Şekil 34 Ege Mahallesi Destek Kaynakları Merkez ve Otorite Analizi

	Merkez	Otorite
E.MUH	0.657	0.000
E.STK-DB(ROMAN)	0.657	0.000
E.STK-DB(EVSAHİP)	0.000	0.000
AVUKAT-EVSAHİP	0.000	0.000
BMÜ	0.369	0.435
MVEKİL-AKP3	0.000	0.557
MVEKİL-CHP	0.000	0.435
ED-BAŞBAKANLIK	0.000	0.557

Şekil 35 Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Destek Kaynakları İlişki Ağı Sosyogramı

4.3.4.2.2 Arasındalık Merkeziliği

Ege Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim alanında aktörlerin bilgi kaynakları ve destek kaynakları açısından ağdaki köprü aktörleri belirlemek amacıyla arasındalık analizi yapılmıştır. Yapılan analizde Ege Mahallesi yerel aktörlerin bilgi kanalı oluşturmak amacıyla kurdukları ilişki ağının merkezileşme endeksi % 9.17 olarak bulunmuştur. Arasındalık merkeziliği aktörlerin pozisyonlarını analiz etmeye ve bir ağdaki köprü aktörleri belirlemeye yarayan bir ölçüttür. En kısa tabirle arasındalık merkeziliği değeri bir aktörün ağda diğer aktörlerin arasında bulunma derecesidir. Arasındalık merkeziliği derecesi yüksek olan aktör, o ağda bilgi alışverişinde köprü görevi görür ve bilgi akışının kontrolünde önemli bir konumdadır. Aşağıda verilen Ege Mahallesi bilgi kaynakları ağı için yapılan arasındalık merkeziliği analizinde diğer sonuçlarla tutarlı şekilde dernek başkanı (9.615) ve muhtarın (5.769) en yüksek arasındalık değerine sahip olduğu ve iki aktörün köprü rolünü üstlenmede ve bilgi akışının kontrolünde önemli bir konumda olduğu görülmektedir. Şekil 36'de Ege Mahallesi bilgi kaynakları arasındalık analizi sosyogramında muhtar ile dernek başkanının ağdaki merkezi pozisyonu ve farklı kaynaklar arasında kurduğu köprü işlevi verilmiştir.

4.3.4.2.3 Özvektör Merkeziliği

Yapılan özvektör merkeziliği analizinde Ege Mahallesi'nin bilgi amaçlı oluşturduğu ilişki ağının özvektör merkezileşme yüzdesi 59.939, destek amaçlı oluşturduğu ilişki ağının özvektör merkezileşme yüzdesi ise 47.260'dir. Özvektör merkeziliği, bir aktörün ağdaki önemini ölçerken sadece kurduğu bağlantıların sayısını değil, bağlantıların kalitesini de hesaba katmaktadır. Özvektör merkeziliğinde çok sayıda ortalama bağlantıya sahip olan bir düğümü, az sayıda daha kaliteli bağlantılara sahip olan bir düğüm geçebilir. Tablo 18 ve Tablo 19'da Ege Mahallesi'nin bilgi kaynakları ve destek kaynakları ilişki ağına ilişkin özvektör merkeziliği analizi sonuçları verilmiştir. Ege Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim alanında bilgi kaynakları ilişki ağında özvektör merkeziliği değeri yüksek iki aktör dernek başkanı (0.514) ve muhtar (0.486)'dır. Ege Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim alanında destek kaynakları ilişki ağı açısından sonuçlar biraz farklılaşmaktadır. Destek kaynaklarına ilişkin yapılan özvektör merkeziliği analizinde en yüksek değere sahip aktör bir meclis üyesi (0.483)'dir. İlgili meclis üyesi ağdaki düğümlerin büyük kısmıyla bağlantısı bulunmaktadır. Meclis üyesinden sonra en yüksek özvektör merkeziliği değeri olan aktörler muhtar (0.441), dernek başkanı (0.441), bir milletvekili (0.395) ve Başbakanlık eski danışmanı (0.395)'dir. Şekil 37 ve Şekil 38 Ege Mahallesi bilgi kaynakları ve destek kaynakları ilişki ağı sosyogramı verilmiştir. Bilgi kaynaklarına ilişkin yapılan arasındalık analizi sosyogramında sadece muhtar ve dernek başkanının değerleri yüksekken, özvektör merkeziliği analizinde ağın neredeyse tüm üyelerinin yüksek özvektör değeri dikkat çekmektedir.

Tablo 18 Ege M. Bilgi Kaynakları
Özvektör Analizi

	Özvektör
E.MUH	0.486
E.STK-DB(ROMAN)	0.514
E.HALK1	0.232
E.HALK2	0.232
E.HALK3	0.232
E.HALK4	0.232
E.HALK5	0.232
E.HALK6	0.232
İBŞB-KDDB	0.232
BB1	0.232
EGE KOOP BAŞ	0.119
İMDB-ÇEVRE	0.232
E.STK-DB(EVSAHİP)	-0.000
AVUKAT-EVSAHİP	-0.000

Tablo 19 Ege Mahallesi Destek
İlişkileri Özvektör Analizi

	Özvektör
E.MUH	0.441
E.STK-DB(ROMAN)	0.441
E.STK-DB(EVSAHİP)	0.000
AVUKAT-EVSAHİP	0.000
BMÜ9	0.483
MVEKİL-AKP	0.395
MVEKİL-CHP	0.255
ED-BAŞBAKANLIK	0.395

Şekil 37 Ege Mahallesi Bilgi Kaynakları Özvektör Analizi

Şekil 38 Ege Mahallesi Destek Kaynaklar Özvektör Analizi Sosyogramı

Görüşmelerde, kentsel dönüşüm sürecinde en önemli kaynağın yetki olduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır. Bununla bağlantılı en etkili aktörün de dönüşüm sürecinde esas yetkili kurum olan İzmir Büyükşehir Belediyesi olduğu düşünülmektedir.

Ege Mahallesi kentsel dönüşüm sürecinde en ulaşılabilir ve ulaşılamaz kurumlar sorgulandığında iki farklı ilişki tipi ortaya çıkmaktadır. Ege Mahallesinde yerel aktörlerin merkezi yönetime ve yerel yönetime ulaşmak için ilişki kanallarının olması, bilgi almak amacıyla resmi ve gayri resmi bağlantılar kurması, İzmir Büyükşehir Belediyesi yetkilileri ile doğrudan ilişki kurabilmesi ve süreç içinde taleplerinin belediyenin dönüşüm projesi üzerinde etkili olma potansiyelinin olduğuna ilişkin inanç, yerel aktörler ve halkla İzmir Büyükşehir Belediyesi arasında bir güven ilişkisinin oluşmasına sebep olmuştur. Mahallelilerin belediyeyle uzlaşmacı bir ilişki kurulduğu görülmesine rağmen, mahalle dışında yaşayan ev sahiplerinin belediye ile iletişim sorunları yaşamaları ve yargısal yollarla devam eden çatışmacı nitelikteki ilişkileri dikkat çekmektedir. Bu kapsamda Ege Mahallesi Ev Sahipleri Derneği için en ulaşılabilir kurum Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Bakanlığın İzmir İl Müdürlüğü olurken, Ege Mahallelilerinin kolaylıkla ulaşabildiği kurumun ise İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Dairesi olduğu görülmektedir. Mahalleliler merkezi yönetimde atanmış bürokratları ulaşılmaz görmekte ve Bakanlıklara ulaşma noktasında Roman kimliği sayesinde ilişkili oldukları milletvekillerini bir olasılık

olarak değerlendirmektedirler. EMESD açısından en ulaşılabilir aktörün İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı olduğu görülmektedir.

4.3.5 Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi Süreci Sosyal Ağ Analizi

1950'li yıllarda başlayan içgöç süreci ile kente eklenen Bayraklı'nın gelişiminde ve gecekondulaşmasında hemşehri ilişkilerinin önemli bir rolü olmuştur. İç işleri Bakanlığının sayfasından illere ve faaliyet alanlara göre dernekler taraması yapıldığında Bayraklı'da 100 adet hemşehri derneğin olduğu görülmektedir. Dernek sayısının bu kadar çok olması göç veren illerin ilçeleri, hatta köyleri düzeyinde dernek kurulması ile açıklanabilir. Örneğin sadece Erzurumluların Bayraklı'da 13 adet hemşehri derneği bulunmaktadır. Bayraklı'da alan araştırmasına başlamadan önce temel hipotezimiz hemşehri derneklerinin dönüşüm sürecinde aktif olduğu yönündeydi. İzmir Büyükşehir Belediyesi, Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesine henüz başlamışken yerel halkla görüşmüş ve hemşehri dernekleriyle bilgilendirme toplantıları yapmıştır. Buna rağmen yapılan mülakat görüşmeleri neticesinde genel olarak hemşehri derneklerinin dönüşüm sürecinde aktif olmadığı görülmüştür. Örgütlenme ve dernekleşmenin, katılım ve ortak meselelere ilgiyi sağlama üzerinde önemli bir rolü olmasına rağmen, bu derece parçalı yapının olması potansiyel etkiyi ortadan kaldırmaktadır. Bununla birlikte kentsel dönüşüm konusunda Bayraklı'da kurulan yapı kooperatifinin bir hemşehri derneğinden çıkması ve ortaya çıkış sürecinde bilgi ve işbirliği ilişkilerinde hemşehri bağlantılarını kullanmaları dikkat çekicidir.

Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi kapsamında ortaya çıkan ilişki ağlarını, yerel aktörlerin dönüşüm süreçlerini talepleri doğrultusunda etkileme gayesiyle kurduğu bağlantıları tespit edebilmek amacıyla Bayraklı Alparslan, Cengizhan ve Fuat Edip Baksı Mahallelerinde yerel halk, Kentsel Dönüşüm Projesi İletişim ve Tanıtım Merkezi, Alparslan, Cengizhan ve Fuat Edip Baksı Mahalle muhtarları, Yarım Asır Yapı Kooperatifi Başkanı, Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Yenileme Derneği Başkanıyla 13.08.2018-17.09.2018 tarihleri arasında toplamda 315 dakikalık yüz yüze mülakat görüşülmesi yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucu elde edilen veriler ile ilişki matrisleri oluşturulmuş, ardından UCINET 6 programı kullanılarak analiz edilmiş ve Netdraw ile görselleştirilmiştir. İlişki haritalarının çıkarılmasında aktörlerin bilgi

kaynakları, ilişkili oldukları kişiler ve destek beklentisinde oldukları kişiler bağlamında analizler yapılmıştır. Bilgi ve destek kaynakları açısından ağ içinde etkili aktörün kim olduğu, bilgi akışını kimlerin sağladığı, ağda ulaşılabilir ve ulaşılamaz aktörler, aktörler için en önemli kaynağın ne olduğu, ağın yapısı ve yoğunluğuna ilişkin sorular yapılan analizlerle yanıtlanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda yoğunluk, derece merkeziliği, özvektör merkeziliği, arasındalık merkeziliği hesaplanmış ve analiz edilmiştir.

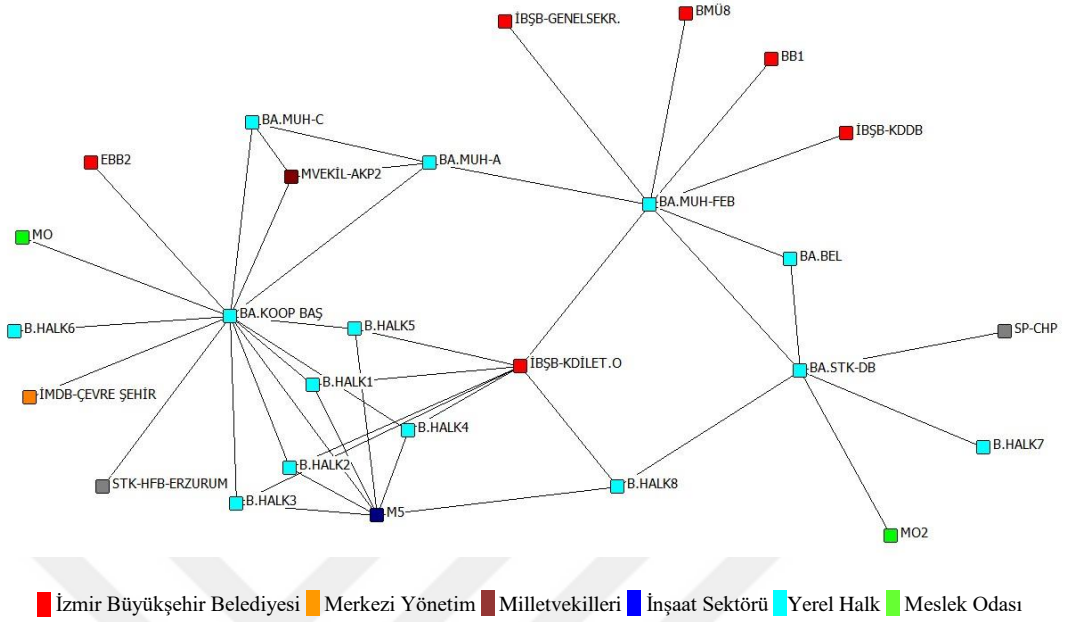
4.3.5.1 Ağın Yoğunluğu

Ağın yoğun veya seyrek olması kurulan bağlantı sayısının maksimum bağlantı sayısına ne kadar yaklaştığı ile tespit edilmektedir. Bu açıdan Bayraklı'da yapılan mülakat görüşmeleri neticesinde kentsel dönüşüm süreci kapsamında birbirleriyle ilişkili kişiler belirlenmiş ve UCINET 6 programı ile analiz edilmiştir. Analiz neticesinde Bayraklı kentsel dönüşüm alanında ağ yoğunluğunun 0.120 olduğu görülmektedir. Yani ağda maksimum bağlantı sayısının sadece % 12'si gerçekleşmiştir. Bayraklı kentsel dönüşüm alanındaki yerel ağların seyrek ağ niteliği taşıdığı görülmektedir. Ağ yoğunlukları açısından kıyaslandığında Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanındaki ilişki yoğunluğunun, Ege Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim alanındaki ağ yoğunluğundan (%21) daha az bir yoğunluk derecesine sahip olduğu görülmektedir

Tablo 20 Bayraklı İlişkiler Ağı Yoğunluk Analizi

Yoğunluk	Bağlantı sayısı	Standart sapma	Ortalama derece	Alfa
0.120	84	0.325	3.111	0.786

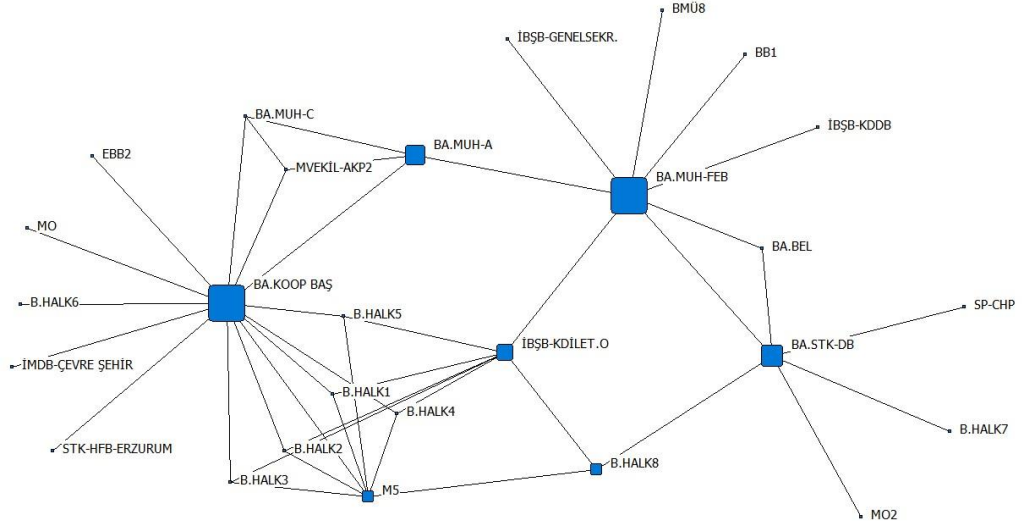
Şekil 39 Bayraklı Kentsel Dönüşüm Alanı İlişkili Kişiler Sosyogramı

Şekil 39'da Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilişki ağı sosyogramı görülmektedir. Sosyogramda kırmızı düğümler İzmir Büyükşehir Belediyesini, turuncu düğümler merkezi yönetim teşkilatını, yeşil düğümler meslek odaları ve sivil toplum örgütlerini, mavi düğümler ise yerel aktörler ve halkı ifade etmektedir. Ağın yapısı incelendiğinde yıldız biçimli çoklu alt grupların ağı meydana getirdiği görülmektedir. Yıldız biçimli ağ yapısı bağlantıları çok olan az sayıda aktörün varlığına ve ölçekten bağımsız ağ yapısı niteliğine işaret etmektedir. Bu kapsamda ağ içinde etkili üç aktörün olduğu dikkat çekmektedir. Sosyogramda görüldüğü gibi bir mahalle muhtarı, bir federasyon başkanı ve bir dernek başkanının yıldız biçimli ağ yapılarının merkezindedir. Ağ içinde merkezi role sahip olmalarını aktörlerin ellerinde bulundurdukları kaynaklarla açıklamak mümkündür. Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanı üç mahalleyi kapsamaktadır. Bu sebeple üç mahalle muhtarıyla da görüşülmüştür. Ancak sadece Fuat Edip Baksı Mahalle muhtarı ağda merkezi konumda çıkmıştır. Fuat Edip Baksı Mahalle muhtarının 1994 yılından bu yana mahalle muhtarı olması merkezi rolünü açıklamada önemlidir. Mahallenin kuruluşundan beri muhtarlık yapması, mahalleyi bilmesi ve kentsel dönüşüm sürecinin başlangıcından bu yana sürece tanıklık etmesi nedeniyle ağ içinde önemli bir roledir. Bu kapsamda muhtarı ağ içinde önemli kılan temel kaynak ise sahip olduğu bilgidir.

Muhtar, kentsel dönüşüm konusunda edindiği bilgileri belediyeden ve gazete gibi kaynaklardan sağladığını ifade etmiştir. Bu kapsamda sahip olduğu ilişki kanallarını kendi pozisyonundan (muhtarlık) dolayı resmi kanallar aracılığıyla sağlamaktadır. Ağ içinde görülen bir diğer merkezi aktör dernek başkanıdır. Dernek başkanını önemli kılan unsur, süreç içinde haklarını korumak için kurmuş oldukları dernek yapısıdır. Dernek başkanının belediye içinde birincil ilişkiye dayalı bağlantılarının olduğu ve bu kaynakları sürece ilişkin bilgi almak amacıyla kullandığı anlaşılmıştır. Dernek başkanının, ağda görülen diğer bağlantılarının ise resmi ilişki kanalları ile sağlandığı anlaşılmaktadır. Dernek başkanının bu kapsamda en önemli kaynağı derneğin ona sağladığı konumdur. Kentsel dönüşüm sürecinde temsil ettiği mahallelinin haklarını korumak için kurduğu ilişkilerde kendisine güç sağlayan başat faktörün dernek başkanı kimliği olduğu tespit edilmiştir. Ağ içinde önemli bir diğer aktör ise federasyon başkanıdır. Federasyon başkanı ağ içinde en yüksek dereceye sahiptir. Ağda kendisine önemli rol sağlayan bağlantılarının niceliksel olarak fazla olmasının yanında, bağlantılarının çeşitliliği de önemlidir. Bağlantılarının çeşitli olması farklı kaynaklara ulaşabilme imkânı vermektedir. Bu kapsamda hemşehri dernek ve federasyonları, milletvekilleri, müteahhitler ve bilgi edinmek amacıyla çeşitli mesleklerden uzmanlarla ilişki kurulduğu anlaşılmaktadır. Ağda önemli diğer aktörlere (diğer iki aktör ağırlıklı olarak resmi ilişki kanallarına sahiptir) kıyasla federasyon başkanının kurmuş olduğu ilişkilerin resmi ve gayri resmi nitelikte ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 40 Bayraklı Kentsel Dönüşüm Alanı İlişkili Kişiler Arasındalık Analizi

Şekil 40'da bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanında mevcut ilişkiler ağına ilişkin elde edilen arasındalık analizi sosyogramı verilmiştir. Analizde ağın merkezileşme endeksi % 39.22 olarak bulunmuştur. Normalleştirilmiş arasındalık değerlerine bakıldığında en yüksek değerlerin Fuat Edip Baksı Mahalle muhtarı (44.205) ve kooperatif başkanında (43.372) olduğu görülmektedir. Arasındalık derecesi değeri en yüksek aktörler olarak sırasıyla Bayraklı'da kurulmuş bir kentsel dönüşüm derneği başkanı (23.833), Alparslan Mahallesi Muhtarı (21.218) ve İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm İletişim Merkezi (17.154) gelmektedir.

Tablo 22 Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Blok Analizi

Blok	Düğüm1	Düğüm2	Düğüm3-16	Düğüm16-21
1	BA.STK-DB	B.HALK7		
2	BA.KOOP BAŞ	B.HALK6		
3	BA.KOOP BAŞ	STK-HFB-ERZURUM		
4	BA.KOOP BAŞ	MO		
5	BA.KOOP BAŞ	İMDB-ÇEVRE ŞEHİR		
6	BA.KOOP BAŞ	EBB2		
7	BA.STK-DB	SP-CHP		
8	BA.STK-DB	MO2		
9	BA.MUH-FEB	İBŞB-KDDB		
10	BA.MUH-FEB	İBŞB-GENELSEKR		
11	BA.MUH-FEB	BB1		
12	BA.MUH-FEB	BMÜ8		
13	BA.MUH-FEB	BA.MUH-A	BA.MUH-C BA.STK-DB BA.KOOP BAŞ. STK-HFB-ERZURUM B.HALK1-8 MO	İBŞB-KDDB İBŞB-KDİLET.O BA.BEL MVEKİL-AKP2 İMDB-ÇEVRE ŞEHİR

Tablo 21 ve Tablo 22’de Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilişki ağındaki alt grupları tespit etmek amacıyla yapılan hizip analizi sonuçları verilmiştir. Yapılan analizde ağda yedi hizbin olduğu tespit edilmiştir. Bu hiziplerin beşinde müteahhitler ve kooperatif birlikte yer almaktadır. Hizip analizinde iki veya daha fazla düğüm birlikte ne kadar çok hizipte yer alıyorsa, o düğümlerin birbirleriyle o kadar yakın olduğu yorumu yapılmaktadır. Bu açıdan aradaki simbiyotik ilişkiyi göstermesi açısından sonuçlar anlamlıdır. Bunların dışındaki diğer iki hizip, birbirinden tamamen bağımsız ilişkiler kümesini temsil etmesi açısından dikkat çekicidir. İlki (sol üstte) iki mahalle muhtarları, federasyon başkanı ve milletvekilleri arasında kurulan ilişkilerdir.

Şekil 42’de görülen Hiyerarşik Kümeleme analizinde sırasıyla ilki mahalle muhtarları ve milletvekilleri ilişkisini, ikincisi federasyon, müteahhitler, milletvekilleri, muhtarlar, halk ilişkisini, üçüncüsü ise muhtar, dernek ve belediye ilişkisine ait kümeleri göstermektedir. Hiyerarşik kümeleme analizinde dikkat çeken nokta sosyogramla benzer biçimde üçüncü ana grubun diğer iki ana gruptan bağlantısız ve uzak bir noktada olması ve farklı ilişki kanallarına sahip olmalarıdır. Bu durum Şekil 43’de verilen Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilişkili kişiler küme diyagramında da görülmektedir.

4.3.5.2 Ağın Merkeziliği

4.3.5.2.1 Derece Merkeziliği

Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanında mevcut ilişkiler ağında aktörlerin pozisyonunu ölçmeye yönelik yapılan merkezilik analizlerinden ilki derece merkeziliği analizidir. Bayraklı dönüşüm alanının bilgi kaynakları açısından kurmuş olduğu ağ ve elde edilen derece değerleri (Tablo 23) incelendiğinde giden derece (outdegree) açısından kooperatif başkanının (0.278) en çok bağlantıya sahip olan aktör olduğu görülmektedir. Girdi derecesi açısından değerler incelendiğinde yine kooperatif başkanının (0.444) ve takiben müteahhitlerin (0.389) en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir. Bu açıdan derecesi en yüksek aktör olarak kooperatif başkanı ve müteahhitlerin yerel bilgi kaynağı olduğu görülmektedir. Kentsel Dönüşüm İletişim ve Tanıtım Merkezi (0.333) ise derece merkeziliği bağlamında üçüncü sırada gelmektedir. Tablo 24’deki Merkez ve Otorite analizi değerleri incelendiğinde benzer sonuçların olduğu görülmektedir. Bayraklıda kentsel dönüşüm sürecinde kooperatif başkanının (0.609), müteahhitlerin (0.574) ve kentsel dönüşüm iletişim ve tanıtım merkezinin (0.536) bilgi kaynakları açısından otorite konumunda bulunduğu görülmüştür. Analize ilişkin rakamsal veriler ve ağ-bağ haritası Tablo 23, Tablo 24 ve Şekil 44’de verilmiştir.

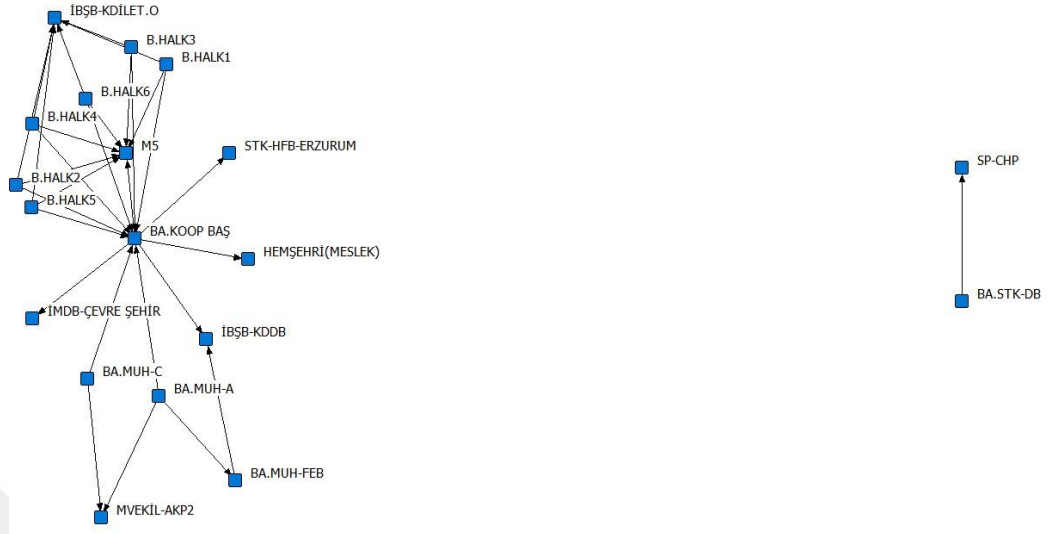
Tablo 23 Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Bilgi Kaynakları Derece Merkeziliği Analizi

	Giden derece	Gelen derece	nGiden derece	nGelen derece
BA.MUH-A	3.000	0.000	0.167	0.000
BA.MUH-FEB	1.000	1.000	0.056	0.056
BA.MUH-C	2.000	0.000	0.111	0.000
BA.STK-DB	1.000	0.000	0.056	0.000
BA.KOOP BAŞ	5.000	0.000	0.278	0.444
B.HALK1	3.000	0.000	0.167	0.000
B.HALK2	3.000	0.000	0.167	0.000
B.HALK3	3.000	0.000	0.167	0.000
B.HALK4	3.000	0.000	0.167	0.000
B.HALK5	3.000	0.000	0.167	0.000
B.HALK6	3.000	0.000	0.167	0.000
MVEKİL-AKP2	0.000	2.000	0.000	0.111
M5	0.000	7.000	0.000	0.389
STK-HFB-ERZURUM	0.000	1.000	0.000	0.056
MO	0.000	1.000	0.000	0.056
İMDB-ÇEVRE ŞEHİR	0.000	1.000	0.000	0.056
İBŞB-KDDB	0.000	2.000	0.000	0.111
İBŞB-KDİLET.O	0.000	6.000	0.000	0.333
SP-CHP	0.000	1.000	0.000	0.056

Tablo 24 Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Bilgi Kaynakları Merkez ve Otorite Analizi

	Merkez	Otorite
BA.MUH-A	0.164	0.000
BA.MUH-FEB	0.009	0.037
BA.MUH-C	0.155	0.000
BA.STK-DB	0.000	0.000
BA.KOOP BAŞ	0.166	0.609
B.HALK1	0.392	0.000
B.HALK2	0.392	0.000
B.HALK3	0.392	0.000
B.HALK4	0.392	0.000
B.HALK5	0.392	0.000
B.HALK6	0.392	0.000
MVEKİL-AKP2	0.000	0.073
M5	0.000	0.574
STK-HFB-ERZURUM	0.000	0.038
MO	0.000	0.038
İMDB-ÇEVRE ŞEHİR	0.000	0.038
İBŞB-KDDB	0.000	0.040
İBŞB-KDİLET.O	0.000	0.536
SP-CHP	0.000	0.000

Şekil 44 Bayraklı Kentsel Dönüşüm Alanı Bilgi Kaynakları İlişki Sosyogramı

Şekil 45 Bayraklı Kentsel Dönüşüm Sürecinde Destek Kaynakları İlişki Sosyogramı

Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanı destek beklentisi içinde olunan ilişkiler açısından incelendiğinde derece merkeziliği açısından kooperatif başkanının (0.364) en yüksek giden derece (outdegree) oranına sahip olduğu görülmektedir. Gelen derece (indegree) oranı açısından ise bölgede en yüksek değere sahip olan aktörler milletvekilleri (0.273) ve bakanlık (0.273) olmuştur. Bu durum alandaki görüşmelerin genelinde sürecin bakanlık eliyle yürütüleceğine ilişkin beklenti ile uyumlu bir sonuçtur. Benzer sonuçlar Merkez ve Otorite analizi ile de doğrulanmıştır. Kooperatif başkanı (0.672) ve takiben muhtarlar (0.562, 0.483) Merkez değerleri ile köprü rolü dikkat çekmektedir. Destek beklentisi açısından rakamlar değerlendirildiğinde AK

PARTİ milletvekilleri (0.644) ve Bakanlığın (0.644) otorite konumunda olduğu görülmektedir. Bu durumu görüşmelerden elde edilen gözlemler ışığında, yerel aktörlerin Çevre ve Şehircilik Bakanlığına ve merkezi yönetime ulaşmada AK PARTİ milletvekillerini ve müteahhitleri araç olarak kullandığı bilgisi önemlidir. Ağ-bağ haritasının rakamsal verilerle uyumlu olduğu görülmektedir.

Tablo 25 Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Destek Kaynakları Derece Merkeziliği Analizi

	Giden derece	Gelen derece	nGiden derece	nGelen derece
BA.MUH-A	2.000	0.000	0.182	0.000
BA.MUH-FEB	0.000	0.000	0.000	0.000
BA.MUH-C	3.000	0.000	0.273	0.000
BA.STK-DB	3.000	0.000	0.273	0.000
BA.KOOP BAŞ	4.000	1.000	0.364	0.091
MVEKİL-AKP2	0.000	3.000	0.000	0.273
M5	0.000	1.000	0.000	0.091
İMDB-ÇEVRE ŞEHİR	0.000	1.000	0.000	0.091
SP-CHP	0.000	1.000	0.000	0.091
MO	0.000	1.000	0.000	0.091
BAKANLIK	0.000	3.000	0.000	0.273
YARGI	0.000	1.000	0.000	0.091

Tablo 26 Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Destek Kaynakları Merkez ve Otorite Analizi

	Merkez	Otorite
BA.MUH-A	0.483	0.000
BA.MUH-FEB	0.000	0.000
BA.MUH-C	0.562	0.000
BA.STK-DB	0.000	0.000
BA.KOOP BAŞ	0.672	0.211
MVEKİL-AKP2	0.000	0.644
M5	0.000	0.252
İMDB-ÇEVRE ŞEHİR	0.000	0.252
SP-CHP	0.000	0.000
MO	0.000	0.000
BAKANLIK	0.000	0.644
YARGI	0.000	0.000

4.3.5.2.2 Arasındalık Merkeziliği

Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanında yapılan mülakatlardan elde edilen verilerle ağ içinde köprü rolü oynayan aktörleri belirlemek amacıyla bilgi kaynakları ve destek kaynakları bağlamında arasındalık analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 27’de verilmiştir. Arasındalık analizi neticesinde ağın bilgi kaynakları açısından oluşan ilişki ağının merkezileşme endeksi % 10.94 olarak tespit edilmiştir. Arasındalık analizi değerleri en yüksek tespit edilen aktör yapı kooperatifi başkanı (10.948) olmuştur. Sosyogramda da (Şekil 46) görüldüğü gibi kooperatif başkanı ağın merkezinde yer almaktadır. Bu açıdan yapı kooperatifinin kentsel dönüşüm ve gelişim alanında bilgi akışının kontrolünde çok önemli bir konumda olduğu görülmektedir.

Tablo 27 Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Bilgi Kaynakları Arasındalık Analizi

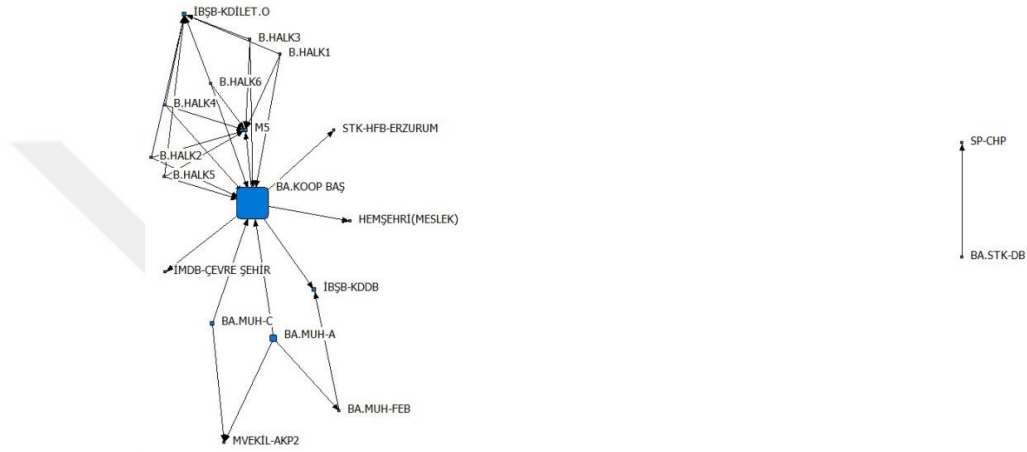
	Arasındalık	nArasındalık
BA.MUH-A	0.000	0.000
BA.MUH-FEB	0.500	0.163
BA.MUH-C	0.000	0.000
BA.STK-DB	0.000	0.000
BA.KOOP BAŞ	33.500	10.948
B.HALK1	0.000	0.000
B.HALK2	0.000	0.000
B.HALK3	0.000	0.000
B.HALK4	0.000	0.000
B.HALK5	0.000	0.000
B.HALK6	0.000	0.000
MVEKİL-AKP2	0.000	0.000
M5	0.000	0.000
STK-HFB-ERZURUM	0.000	0.000
HEMŞEHRİ(MESLEK)	0.000	0.000
İMDB-ÇEVRE ŞEHİR	0.000	0.000
İBŞB-KDDB	0.000	0.000
İBŞB-KDİLET.O	0.000	0.000
SP-CHP	0.000	0.000

Tablo 28 Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Destek Kaynakları Arasındalık Analizi

	Arasındalık	nArasındalık
BA.MUH-A	0.000	0.000
BA.MUH-FEB	0.000	0.000
BA.MUH-C	0.000	0.000
BA.STK-DB	0.000	0.000
BA.KOOP BAŞ	2.000	1.818
MVEKİL-AKP2	0.000	0.000
M5	0.000	0.000
İMDB-ÇEVRE ŞEHİR	0.000	0.000
MO	0.000	0.000
YARGI	0.000	0.000
SP-CHP	0.000	0.000

Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanına ilişkin destek kaynakları bağlamında yapılan arasındalık analizinde de benzer sonuçlar tespit edilmiştir. Destek kaynakları açısından tek anlamlı arasındalık değerine sahip olan aktör yapı kooperatifi başkanı (1.818) dır. Şekil 47’de görüldüğü gibi iki bileşenli bir ağ görünümündedir ve geniş olan ağın merkezinde yapı kooperatifi başkanı bulunmaktadır.

Şekil 46 Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Bilgi Kaynakları Arasındalık Analizi Sosyogramı

Şekil 47 Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Destek Kaynakları Arasındalık Analizi Sosyogramı

4.3.5.3 Özvektör Merkeziliği

Yapılan özvektör merkeziliği analizinde Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanında yapılan görüşmelerde bilgi amaçlı kurulan ilişkiler ağının özvektör merkezileşme

derecesi % 66.420, destek amacıyla kurulan ilişkiler ağının özvektör merkezileşme derecesi ise % 74.773 olarak tespit edilmiştir. Tablo 29 ve Tablo 30'de Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanı bilgi ve destek kaynakları için özvektör merkeziliği değerleri verilmiştir. Bilgi kaynakları ilişkiler ağı için yapılan analizde sırasıyla kooperatif başkanı (0.526), müteahhitler (0.412) ve kentsel dönüşüm iletişim merkezinin (0.305) özvektör merkeziliği değerleri yüksektir. Görüşmeciler tarafından destek beklentili ilişkiler açısından özvektör merkeziliği analizi yapıldığında ise kooperatif başkanı (0.545), kooperatifle bağlantılı bir muhtar (0.456), AK PARTİ milletvekilleri (0.421) ve bakanlığın (0.421) yüksek özvektör merkeziliği değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kentsel dönüşüm alanında hem bilgi kaynakları hem de destek kaynakları açısından en fazla sosyal sermayeye ve özvektör değeri açısından en kaliteli bağlantılara sahip olan aktör yapı kooperatifi başkanıdır. Önemli bir bilgi kaynağı olarak işlev gören aktör ise alanda aktif olan müteahhitlerdir. İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm İletişim ve Tanıtım Merkezi ise bilgi kaynağı olarak müteahhitlerden sonra gelmektedir. Destek kaynakları açısından sonuçlar analiz edildiğinde ise çıkmaza giren kentsel dönüşüm sürecinin tekrar işler hale gelebilmesi için milletvekilleri ve bakanlığın yerel aktörler tarafından destek güçleri olarak değerlendirildiği görülmektedir

Tablo 29 Bayraklı Kentsel Dönüşüm
ve Gelişim Alanı Bilgi Kaynakları
Özvektör Analizi

	Özvektör
BA.MUH-A	0.126
BA.MUH-FEB	0.049
BA.MUH-C	0.116
BA.STK-DB	0.000
BA.KOOP BAŞ	0.526
B.HALK1	0.251
B.HALK2	0.251
B.HALK3	0.251
B.HALK4	0.251
B.HALK5	0.251
B.HALK6	0.251
MVEKİL-AKP2	0.049
M5	0.412
STK-HFB-ERZURUM	0.106
HEMŞEHRİ(MESLEK)	0.106
İMDB-ÇEVRE ŞEHİR	0.106
İBŞB-KDDB	0.116
İBŞB-KDİLET.O	0.305
SP-CHP	0.000

Tablo 30 Bayraklı Kentsel Dönüşüm
ve Gelişim Alanı Destek Kaynakları
Özvektör Analizi

	Özvektör
BA.MUH-A	0.227
BA.MUH-FEB	0.000
BA.MUH-C	0.456
BA.STK-DB	0.000
BA.KOOP BAŞ	0.545
MVEKİL-AKP2	0.421
M5	0.179
İMDB-ÇEVRE ŞEHİR	0.179
SP-CHP	0.000
MO	0.000
BAKANLIK	0.421
YARGI	0.000

Şekil 48 Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Bilgi Kaynakları Özvektör Analizi Sosyogramı

Şekil 49 Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Destek Kaynakları Özvektör Analizi Sosyogramı

Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanında yapılan görüşmelerde kentsel dönüşüm sürecinin gidişatını belirleyen ve süreçte en çok etkili olan aktör olarak İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı ön plana çıkmıştır. Belediye başkanının süreci yönlendirmede tek aktör olarak görülmesinin önemli bir nedeni sahip olduğu yetkidir. Bu bağlamda yerel halk için kentsel dönüşüm sürecindeki en önemli kaynağın yetki olduğu konusunda bir görüş birliği olduğu görülmüştür. Belediye başkanı kentsel dönüşüm sürecinde en etkili aktör olarak görülmesine rağmen, dönüşüm sürecinin

beklenilenden uzun sürmesi yerel halkta güvensizliğe sebep olmuştur. Görüşmelerde sorun bağlamında kamu kurumlarındaki makamları işgal eden kişilerin ön plana çıkmasına rağmen, kamu kurumlarına karşı güven düzeyinin yüksek olduğu görülmüştür.

Yerel halkın belediye ile temas noktaları kentsel dönüşüm ve tanıtım merkezleridir. Ancak bu merkezlerin yerel halk nezdinde “yetkisiz” olarak görülmesi ve tek yetkili aktör olarak kabul ettikleri belediye başkanına ulaşmanın imkânsız olduğu algısı belediyenin ulaşılamaz aktör şeklinde kabulüne sebep olmuştur. Bu kapsamda bölgede aktif olan müteahhitler ve milletvekillerinin kolay ulaşılabilir aktörler olarak rol oynadıkları görülmektedir. Kentsel dönüşüm konusunda bilgi almak veya sürecin devamı konusunda destek sağlamak amacıyla alternatif kanallar oluşturmamış aktörlerin ise tek iletişim kanalı belediyedir. Belediye başkanını ulaşılmaz olduğu kabulü nedeniyle bu aktörlerin büyükşehir belediyesi bünyesindeki kentsel dönüşüm dairesi eski başkanının ve belediye meclis üyelerinin isimlerini ulaşabildikleri kanallar olarak vermeleri, ancak belediye başkanı dışındaki iletişim kanallarının etki kapasitesinin olmadığı konusunda vurguları dikkat çekmektedir.

4.3.6 Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi Süreci Sosyal Ağ Analizi

Örnekköy Mahallesinde kentsel dönüşüm sürecinde yerel halkın bilgi ve destek kaynaklarını, kurdukları ilişkilerin kendilerine nasıl bir güç sağladığını ve sürece ilişkin eylemlerini nasıl şekillendirdiğini ölçmek üzere Örnekköy Mahallesi Muhtarı, Örnekköy Kentsel Dönüşüm İletişim ve Tanıtım Merkezi, Folkart proje satış müdürü ve yerel halkla 07.07.2018-12.07.2018 arasında toplam 420 dakikalık yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat yöntemiyle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ancak diğer dönüşüm alanlarındaki görüşmelerle kıyaslandığında Örnekköy Mahallesindeki aktörlerin bilgi edinmek ve destek sağlamak için kurdukları ilişki kanallarının oldukça kısıtlı olduğu görülmüştür. Yerel halkın süreç içinde benimsediği pasif tutum ve eylemsizlik hali bilgi alma kanallarını çeşitlendirememesine ve güvenilir olmayan bilgi kaynaklarına yönelmesine sebep olmuştur. Görüşmeler neticesinde kentsel dönüşüm iletişim ve tanıtım merkezlerinin bilgi almada en çok kullanıldığı alanın Örnekköy Mahallesi olduğu görülmüştür. Buna rağmen yerel halkın inandığı ve savunduğu bilgileri daha çok bölgedeki

müteahhitlerden ve mahalle kahvesinden edindikleri görülmüştür. Bu durum alanda büyük bir bilgi kirliliğinin ve yerel halkta kafa karışıklığının olmasına yol açmıştır. Bununla birlikte yine eylemsizlik hali ve süreç içinde pasif tutumuyla bağlantılı olarak yerel halkın destek kaynaklarının olmadığı gözlenmiştir. Bu sebeple diğer dönüşüm alanlarında destek beklenen ilişkiler bağlamında yaptığımız analizler Örnekköy Mahallesi için yapılamamış, sadece bilgi kaynakları açısından analizler yapılmış ve yorumlanmıştır.

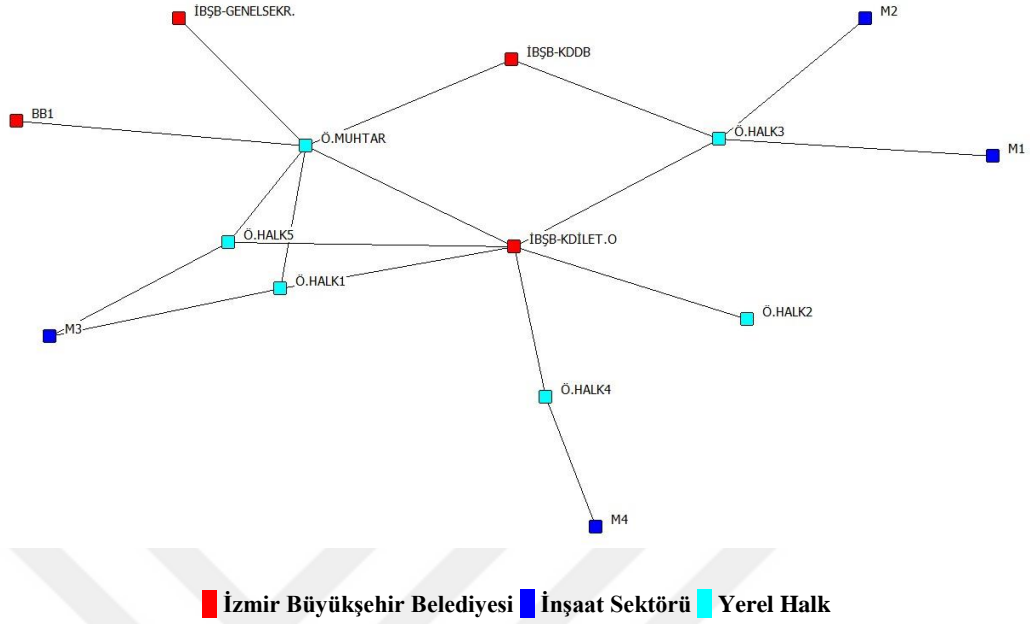
4.3.6.1 Ağ Yoğunluğu

Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim alanında bağlantıların yoğunluğunu tespit etmek için öncelikle yönsüz bir ilişki matrisi hazırlanmış ve UCINET 6 ile analiz edilmiştir. Tablo 31’de verilen analiz sonuçlarında görüldüğü gibi ağ yoğunluğu 0.187’dir. Bu değer, Ege Mahallesi (0.214) ve Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanlarındaki (0.120) ağ yoğunluğuna oldukça yakın bir yoğunluktadır. Ancak şu hatırlanmalıdır ki ağı oluşturan düğümlerin sayısı azaldıkça, ağın yoğunluğunun da artması muhtemeldir. Düğüm sayısı itibariyle çok küçük bir ağ olan araştırma alanı için bulunan yoğunluk değeri bu kapsamda değerlendirilmelidir. Ayrıca diğer araştırma alanlarıyla kıyaslandığında Örnekköy’deki ilişkilerin daha zayıf olduğu mülakat sürecinde gözlemlenmiştir. Örnekköy’de görüşmecilerin kendileri tarafından belirtilen ilişkiler nitelik ve tür açısından da diğer alanlardan farklıdır. Örnekköy dönüşüm alanında, diğer alanlarda gözlemlenen yakınlık ve güvenden uzak süreksiz ve ikincil nitelikte ilişkilerin olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 31 Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Ağ Yoğunluğu Analizi

Yoğunluk	Bağlantı sayısı	Standart sapma	Ortalama derece	Alfa
0.187	34	0.390	2.429	0.763

Şekil 50 Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı İlişki Ağı Sosyogramı

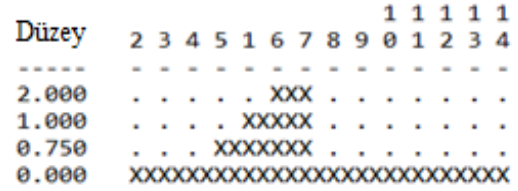
Şekil 50’de Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilişki ağı sosyogramında diğer alanlarda görülen alternatif ilişki kanallarının olmadığı ve ilişki çeşitliliğinin az olduğu görülmektedir. Yerel aktörlerin ilişki kurdukları aktörler İzmir Büyükşehir Belediyesi ve müteahhitlerdir. Sosyogramdaki mavi düğümler inşaat sektörünü, kırmızı düğümler İzmir Büyükşehir Belediyesini ifade etmektedir. Ağın merkezinde İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm İletişim ve Tanıtım Merkezinin ve muhtarın olduğu görülmektedir.

Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanında mevcut ilişkiler için klik analizi yapılmıştır. Analizde ağda sadece iki hizbin olduğu Tablo 32’de görülmektedir. Her iki hizipte muhtarın ve İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm İletişim ve Tanıtım Merkezinin birlikte yer aldığı görülmektedir. Muhtarın ve kentsel dönüşüm iletişim ve tanıtım merkezinin ağ içindeki bu pozisyonuna ilişkin hiyerarşik kümeleme analizi ve küme diyagramı Şekil 52’de verilmiştir. Sonuçlarla paralel biçimde alan araştırması sırasında iki aktörün aralarında bir dayanışma ilişkisinin olduğu gözlenmiştir.

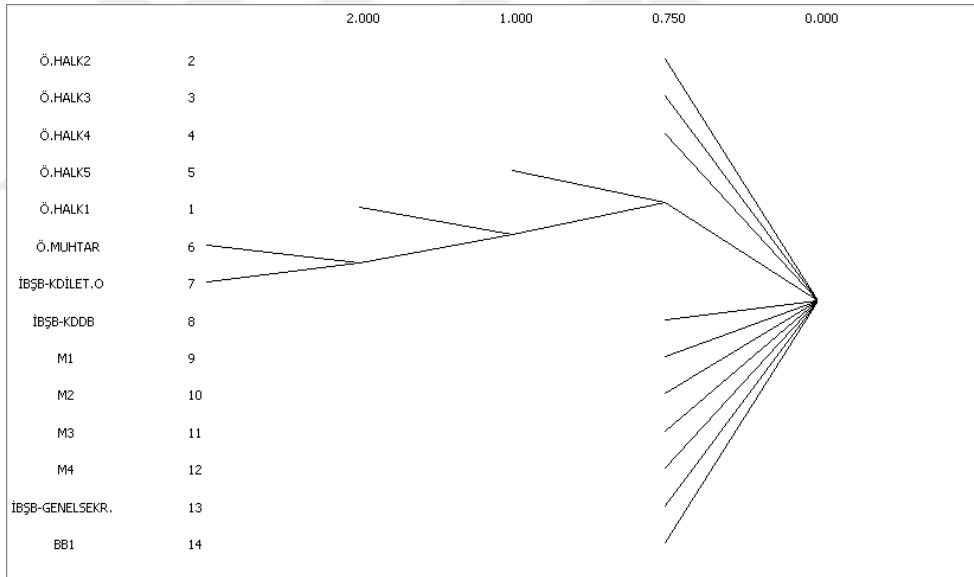
Tablo 32 Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı İlişki Ağı Hizip Analizi

Hizi p	Düğüm1	Düğüm2	Düğüm3
1	Ö.HAL K1	Ö.MUHTA R	İBŞB-KD.İLET.O
2	Ö.HAL K5	Ö.MUHTA R	İBŞB-KD.İLET.O

Şekil 51 Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı İlişkili Kişiler Hiyerarşik Kümeleme Analizi

Şekil 52 Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı İlişkili Kişiler Küme Diyagramı

Örnekköy’de gerçekleştirilen görüşmelerde ilk etap için Folkart tarafından alanda inşaat çalışmalarına başlanmasına rağmen sürece ilişkin umutsuzlukla birlikte ilişkisizliğin olduğu gözlenmiştir. Bu nedenle elde edilen veriler sadece bilgi amaçlı kurulan ilişki kanallarıyla sınırlıdır. Bu sebeple diğer araştırma alanlarında tüm ilişkiler için yapılan arasındalık ve özvektör analizleri tekrara düşülmemesi adına burada yapılmamıştır. İlgili analizler bilgi kaynakları açısından merkeziliği belirlemeye yönelik takip eden kısımda verilmiştir.

4.3.6.2 Ağın Merkeziliği

4.3.6.2.1 Derece Merkeziliği

Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanında bilgi kaynakları bağlamında yapılan derece analizi ve Merkez ve Otorite analizi sonuçları Tablo 33 ve Tablo 34’de verilmiştir. Örnekköy Mahallesi kentsel dönüşüm alanında bilgi kaynakları açısından yapılan derece merkeziliği analizi sonuçları incelendiğinde çıktı derecesi yüksek olan aktörün muhtar (0.286), girdi derecesi yüksek olan aktörün ise kentsel dönüşüm iletişim ve tanıtım merkezi (0.429) olduğu görülmektedir. Muhtarın kentsel dönüşüm sürecinde yetkili kurum olan belediye ve dönüşüm sürecinde rolü bulunan belediye bünyesindeki önemli aktörlerle kurmuş olduğu bağlantılar yerel ağ içinde giden derecesi en yüksek olan yani en çok bağlantısı olan aktör olmasına sebep olmuştur. Daha önce açıklandığı gibi bölgede yerel halkın bilgi edinmesi amacıyla en çok başvurduğu kaynak kentsel dönüşüm iletişim ve tanıtım merkezi olmuştur. Ege Mahallesinde muhtar ve Dernek (0,535), Bayraklı’da ise Yapı Kooperatifine (0,444) yakın bir derece ile Örnekköy kentsel dönüşüm alanında gelen (indegree) derecesi en yüksek aktör kentsel dönüşüm ve iletişim merkezi (0,429) olmuştur. Bu sonuçları tamamlar nitelikte diğer sonuçlar Merkez ve Otorite analizi ile elde edilmiştir. Yapılan analizde sırasıyla Kentsel Dönüşüm İletişim ve Tanıtım Merkezi (0,789), Örnekköy muhtarı (0,303) ve bir inşaat firması (0,303) yerel halk için bölgedeki otorite konumundadır. Sonuçlardan farklı biçimde inşaat sektörü yerel halkın bilgi almada başvurduğu temel kaynaklardandır. Bu noktada bir konuyu belirtmek yerinde olacaktır. Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanında yapılan mülakatlar sırasında yerel halkın ilk bilgi edindikleri kaynağın bölgede faaliyet gösteren müteahhitler olduğu tespit edilmiştir. Mülakatların genelinde en çok belirtilen aktörler iletişim merkeziyle birlikte inşaat sektörüdür. Ancak bölgede herhangi bir inşaat firmasının tekeli veya baskın rolü bulunmadığı görülmüştür. Bu sebeple görüşmeciler farklı inşaat firmalarının isimlerini bilgi aldıkları kaynak olarak belirtmişler ve bu sebeple önemli bir bilgi kaynağı olmakla birlikte önemiyle paralel rakamlar analiz sonucunda elde edilememiştir. Araştırmada adı geçen dört inşaat firmasının otorite değerleri 0.152,0.152, 0.303 ve 0.96’dır. Her biri ayrı ayrı analiz edildiğinde elde edilen değerler düşük gibi görünse de, inşaat sektörü olarak genel bir değerlendirmede, 0.703 gibi bir otorite değeri ile ağ içinde önemli bir bilgi kaynağı olduğu görülmektedir. Örnekköy

kentsel dönüşüm ve gelişim alanında kullanılan bilgi kaynaklarına yönelik yapılan ilişki sosyogramı Şekil 53’de görülmektedir. Ağın merkezini kentsel dönüşüm ve iletişim merkezi ile Örnekköy muhtarı işgal etmektedir. Ağın çevresinde ise çeşitli inşaat firmaları yer almaktadır.

Tablo 33 Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Bilgi Kaynakları Derece Analizi

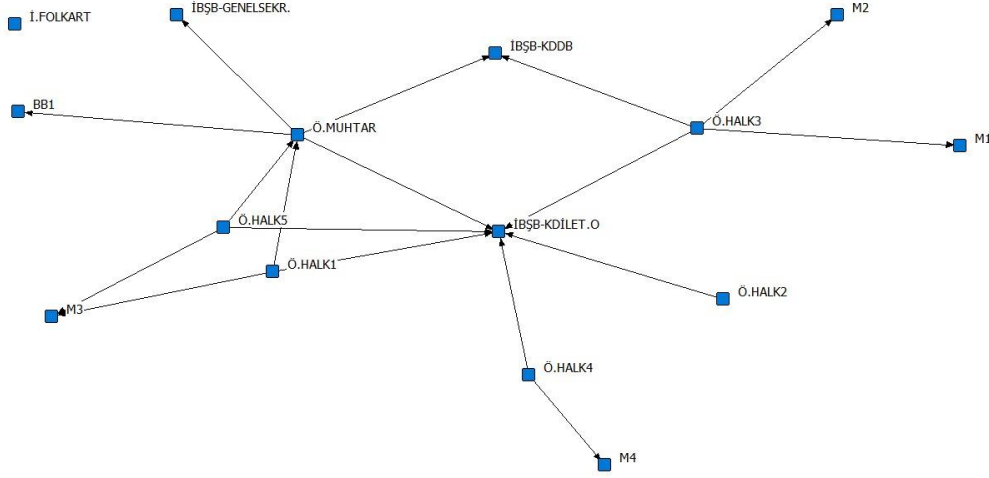
	Giden derece	Gelen derece	nGiden derece	nGelen derece
Ö.HALK1	3.000	0.000	0.214	0.000
Ö.HALK2	1.000	0.000	0.071	0.000
Ö.HALK3	4.000	0.000	0.286	0.000
Ö.HALK4	2.000	0.000	0.143	0.000
Ö.HALK5	3.000	0.000	0.214	0.000
Ö.MUHTAR	4.000	2.000	0.286	0.143
İBŞB-KDİLET.O	0.000	6.000	0.000	0.429
İBŞB-KDDB	0.000	2.000	0.000	0.143
M1	0.000	1.000	0.000	0.071
M2	0.000	1.000	0.000	0.071
M3	0.000	2.000	0.000	0.143
M4	0.000	1.000	0.000	0.071
İBŞB-GENELSEKR.	0.000	1.000	0.000	0.071
BB1	0.000	1.000	0.000	0.071

Tablo 34 Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Bilgi Kaynakları Merkez ve Otorite Analizi

	Merkez	Otorite
Ö.HALK1	0.460	0.000
Ö.HALK2	0.260	0.000
Ö.HALK3	0.460	0.000
Ö.HALK4	0.292	0.000
Ö.HALK5	0.460	0.000
Ö.MUHTAR	0.460	0.303
İBŞB-KDİLET.O	0.000	0.789
İ.FOLKART	0.000	0.000
İBŞB-KDDB	0.000	0.303
M1	0.000	0.152
M2	0.000	0.152
M3	0.000	0.303
M4	0.000	0.096
İBŞB-GENELSEKR.	0.000	0.152
BB1	0.000	0.152

Şekil 53 Örnekköy Bilgi Kaynakları İlişki Sosyogramı

4.3.6.2.2 Arasındalık Merkeziliği

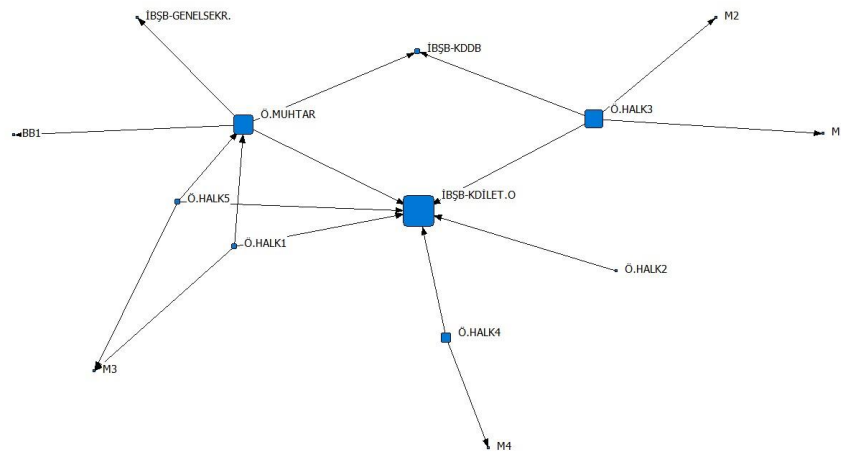
Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim alanında bilgi kontrolünü sağlayan aktörleri ve bilginin yayılmasında aracı aktörleri belirlemek amacıyla arasındalık merkeziliği analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 35’de verilmiştir. Derece merkeziliği ile benzer sonuçlar bir aktörün, aktörler arasında bulunma derecesini ölçmeye olanak sağlayan arasındalık analizi ile de bulunmuştur. Arasındalık analizinde yine muhtar ile kentsel dönüşüm iletişim ve tanıtım merkezi öne çıkan iki aktör olmuştur. Bu açıdan ağ içinde bilgi kontrolünü sağlama kapasitesine en çok bu iki aktör sahiptir. Ancak Ege Mahallesi ve Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanına ilişkin yapılan arasındalık analizleri ile kıyaslandığında Örnekköy’ün arasındalık analiz derecesi oldukça düşüktür. Ege Mahallesinde dernek 13.696, Muhtar 10.182 dereceye, Bayraklı’da yapı kooperatifi ise 10.948 arasındalık derecesine sahipken, Örnekköy’de sırasıyla muhtar ve iletişim merkezinin arasındalık derecesi 2.747 ve 1.648’dir. Özetle Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanında en yüksek değere sahip olan muhtar ve iletişim merkezi bilgi kontrolünde önemli olsa da, diğer alanlarla kıyaslandığında bu etkinin kısıtlı olduğu söylenebilir. Yukarıda mülakatların nitel analiz kısmında açıklanan bölgedeki hâkim bilgi kirliliği sorunu ile sonuçlar örtüşmektedir. Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanında bilgi kaynakları açısından elde edilen ilişki ağı sosyogramı da (Şekil 54) diğer analizleri destekler niteliktedir. Ağ-bağ ilişkilerinin

merkezi konumunda ve daha büyük ifade edilen iki aktörün muhtar ve kentsel dönüşüm ve iletişim merkezi olduğu görülmektedir.

Tablo 35 Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Bilgi Kaynakları Arasındalık Analizi

	Arasındalık	nArasındalık
Ö.HALK1	0.000	0.000
Ö.HALK2	0.000	0.000
Ö.HALK3	0.000	0.000
Ö.HALK4	0.000	0.000
Ö.HALK5	0.000	0.000
Ö.MUHTAR	6.000	3.297
İBŞB-KDİLET.O	0.000	0.000
İBŞB-KDDB	0.000	0.000
M1	0.000	0.000
M2	0.000	0.000
M3	0.000	0.000
M4	0.000	0.000
İBŞB-GENELSEKR.	0.000	0.000
BB1	0.000	0.000

Şekil 54 Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Bilgi Kaynakları Arasındalık Analizi Sosyogramı

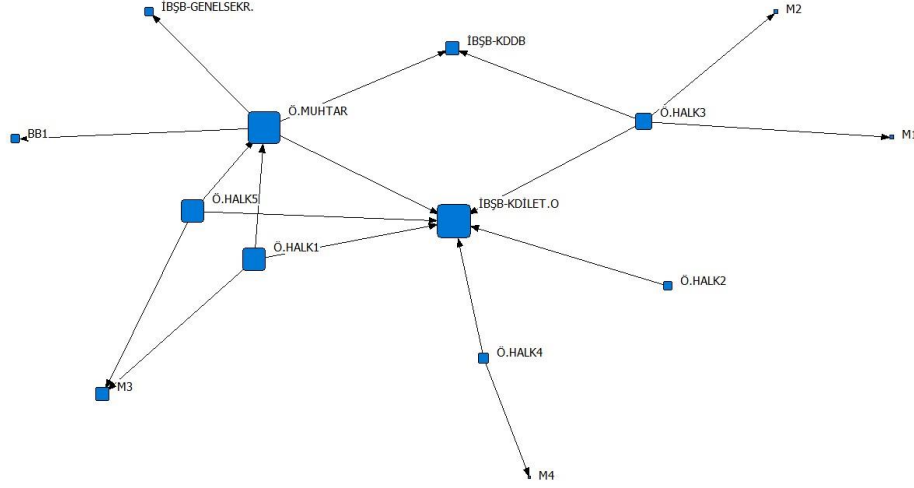
4.3.6.2.3 Özvektör Merkeziliği

Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanında bilgi kaynaklarını belirlemek amacıyla toplanan veriler işlenerek özvektör merkeziliği analizi uygulanmıştır. Analiz neticesinde ağın özvektör merkeziliği yüzdesi 61.477 olarak tespit edilmiştir. Bağlantıların önemini anlamaya yönelik yapılan özvektör merkeziliği analizine ilişkin sonuçlar Tablo 36’de verilmiştir. Analiz sonuçlarına göre ağda Kentsel Dönüşüm İletişim ve Tanıtım Merkezi (0,508) ve muhtarın (0,495) ön plana çıktığı görülmektedir. Bu açıdan Örnekköy’de iletişim merkezi ve muhtarın özvektör merkeziliği dereceleri ile Ege Mahallesi’nde dernek (0,514) ve muhtar (0, 486) ve Bayraklı’da yapı kooperatifi (0,526) ve müteahhitlerin (0,412) derecelerinin birbirine yakın olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 36 Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Bilgi Kaynakları Özvektör Merkeziliği Analizi

	Özvektör
Ö.HALK1	0.349
Ö.HALK2	0.147
Ö.HALK3	0.252
Ö.HALK4	0.161
Ö.HALK5	0.349
Ö.MUHTAR	0.495
İBŞB-KDİLET.O	0.508
İBŞB-KDDB	0.217
M1	0.073
M2	0.073
M3	0.202
M4	0.047
İBŞB-GENELSEKR.	0.143
BB1	0.143

Şekil 55 Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Bilgi Kaynakları Özvektör Merkeziliği Sosyogramı

4.3.7 İnşaat Sektörü ve İlgili Dernek ve Federasyonlarla Yapılan Mülakatların Çözümlemesi ve Ağ Analizi

İzmir’de kentsel dönüşüm sürecini anlama noktasında inşaat sektörü önemlidir. Bu kapsamda İzmir’de faaliyet gösteren müteahhitlik sektörü, inşaat malzemeleri sektörü, yapı denetimi firmaları ve sivil toplum kuruluşlarıyla yapılandırılmış derinlemesine mülakat yöntemiyle 17.08.2018-21.09.2018 tarihleri arasında toplam 825 dakikalık yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İnşaat sektörü ile görüşmelerde oldukça örgütlü bir yapının olduğu ve aralarında dayanışma ilişkilerinin olduğu tespit edilmiştir. Bu örgütlü yapı müteahhitlik alanında kurulan dernek ve federasyonlarla sağlanmaktadır. İzmir’de iki ayrı müteahhit federasyonu ve onlara bağlı dernekler bulunmaktadır. Bu federasyonlardan bir tanesi İzmir Müteahhitler Federasyonudur (İMFED). Federasyon’un temelleri 1989 yılında Bornova Müteahhitler Derneğinin kurulması ile atılmış ve 2012 yılında ilçe derneklerinin kurulmasıyla İMFED oluşturulmuştur. İMFED Balçova Derneği, İMFED Bornova Derneği, İMFED Menderes Derneği, İMFED Karşıyaka Derneği ve İMFED İzmir Derneği federasyona bağlı derneklerdir. Diğer federasyon ise Müteahhitler Federasyonudur (MÜFED).

MÜFED 2012 yılında kurulmuştur. İzmir İnşaat Mütcaahhitleri Derneği (İMDER), Konak Mütcaahhitler ve İşadamları Derneği (KOMİAD), Narlídere Güzelbahçe Mütcaahhitler Derneği (NGB), Torbalı Mütcaahhit İşadamları Derneği (TOMİAD), Çiğli Mütcaahhitler Derneği (ÇİMİAD), Buca Mütcaahhit İş Adamları Derneği (BUMİDER), Bayraklı Mütcaahhitler ve İş Adamları Derneği (BAMİAD), Gaziemir Mütcaahhitler ve İş Adamları Derneği (GAMİAD), Çeşme Alaçatı Mütcaahhit ve İş Adamları Derneği (ÇAMİAD), Seferihisar Mütcaahhit ve İş Adamları Derneği (SEMİDER), Karşıyaka Mütcaahhitler ve İş Adamları Derneği (KAMİAD), Bornova Mütcaahhitler ve İşadamları Derneği (BOMİAD) federasyona bağlı derneklerdir. Federasyon kurucu başkanı inşaat sektöru ile mülakatlarda öne çıkan bir isimdir. Kurucu başkan 2018 yılında AK Parti 27. dönem İzmir milletvekili seçilmesinin ardından federasyonun onursal başkanı seçilmiştir.

Federasyon kurucu başkanı, merkezi Ankara'da bulunan İnşaat Mütcaahhitleri Konfederasyonunun da (İMKON) kurucularındandır. İMKON Türkiye inşaat sektöründe ve uluslararası mütcaahhitlik alanlarında faaliyet gösteren mütcaahhitleri temsil etmek üzere 5253 Sayılı Kanuna göre 2013 tarihinde kurulmuştur. Konfederasyona bağlı 5 federasyon, 51 dernek ve 120.000 üye bulunmaktadır. Bu üye federasyonlardan biri de MÜFED'dir. Ayrıca federasyona bağlı 51 dernek içindeki 9 dernek MÜFED'e bağlı İzmir'de faaliyet gösteren Mütcaahhit Dernekleridir. Konfederasyonun genel başkan yardımcıları arasında MÜFED kurucu başkanı da bulunmaktadır. Ayrıca MÜFED Başkanı da konfederasyonun üyelerindedir.

İzmir Ticaret Odasında gerek yönetim kademesinde bulunan kişiler, gerek meslek komiteler vasıtasıyla inşaat sektörün için önemli kanalların olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin MÜFED Başkanı aynı zamanda İzmir Ticaret Odası yönetim kurulu üyesidir. İnşaat sektöründe faaliyet gösteren birçok dernek üye ve başkanı aynı zamanda ticaret odası meclis üyesidir. Meslek Komitelerinden 67. Komite olan inşaat yapım ve onarım grubu yapılan görüşmelerde öne çıkmıştır.

Yapılan mülakatlar içinde ilişki yoğunluğu en fazla olan ağın mütcaahhitler arasında olduğu görölmektedir. İlişki yoğunluğunun fazla olmasını büyük ölçüde dernek ve federasyonlar aracılığıyla kurulan mesleki etkileşimle açıklamak mümkündür. Mütcaahhitler ağının yoğunluğu 0.378'dir. Yani ilişki yoğunluğu %37 düzeyindedir.

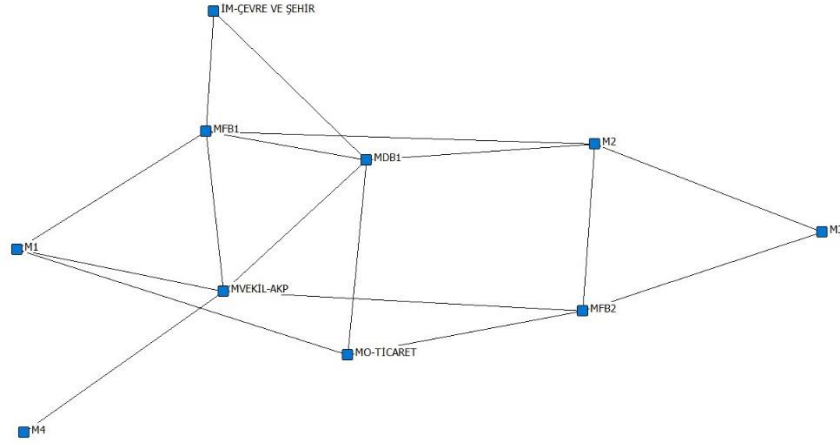
Gerek gazete arşivleri, gerekse kurumların yönetim organlarını işgal eden üye bilgileri taramasından elde edilen veriler bu yoğunluğun gerçekte daha fazla olduğu sonucuna ulaşmamızı sağlamaktadır. Ancak mülakatlarda her bir görüşmecinin aklına gelen en etkili kişileri zikretmesinden veya bazı durumlarda ilişkili olduğu kişileri gizleme eğiliminden dolayı aslında gerçekte ilişkili olduğu kişilerden daha azı söylemler neticesinde veri olarak elde edilebilmiştir. Buna rağmen tüm görüşmeler içinde en yoğun ilişki ağının müteahhitler arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 37 İnşaat Sektörü İlişki Yoğunluğu Analizi

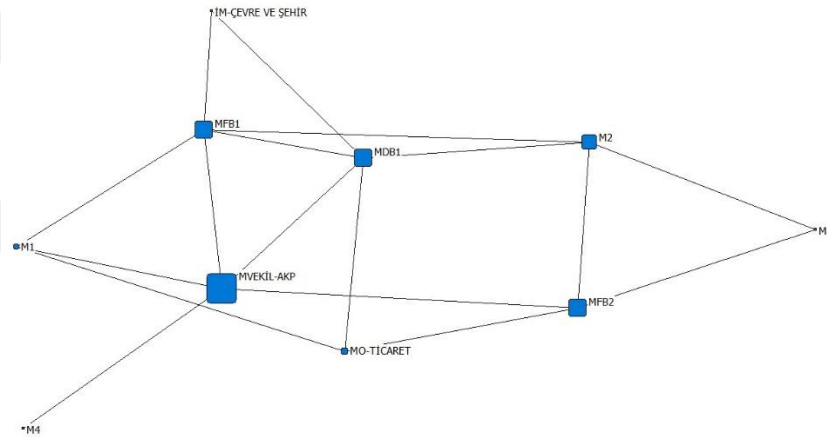
Yoğunluk	Bağlantı sayısı	Standart sapma	Ortalama derece	Alfa
0.378	34	0.485	3.400	0.859

Diğer ilişki ağlarıyla (Ege, Bayraklı ve Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilişki ağları) kıyaslandığında Şekil 56'de verilen sosyogramda görüldüğü gibi müteahhit ilişkileri ağ yapısı daha az merkezileşmiş yapıdadır. Diğer ilişki ağlarında yıldız tipi merkezileşmiş ağ yapısı ön plana çıkarken, müteahhit ilişki ağı sosyogramında daha adem-i merkezi bir yapının olduğu göze çarpmaktadır. İlişki ağı hem yıldız, hem de daire biçimli ağ yapısı özelliği göstermektedir. Yıldız biçimli ağ yapısı bağlantıları çok olan az sayıda aktörün varlığına, daire biçimli ağ yapısı ise tek bir aktörün ağda tek başına merkezi yapıda olmadığı ağ yapısına işaret etmektedir. Bu kapsamda müteahhit ilişkileri ağında her aktör diğerlerine yakın düzeyde bağlantıya sahiptir. Ağın merkezileşme derecesi %24.38'dir. Ağdaki aktörlerin ortalama derecesi 0.377'dir. Ağda ortalamanın üzerinde bağlantıya, en yüksek dereceye sahip üç aktör bulunmaktadır. MÜFED Başkanı, İMDER Başkanı ve bir milletvekilinin (AK PARTİ) ağ içindeki derecesi 0.556'dır.

Şekil 56 Müteahhit İlişkiler Ağı Sosyogramı

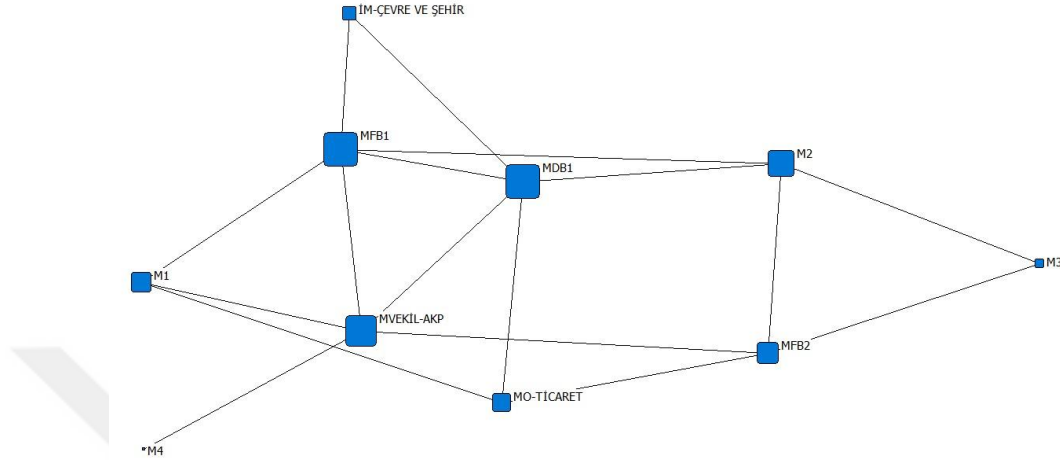
Şekil 57 Müteahhit İlişki Ağı Arasındalık Analizi Sosyogramı

Şekil 57’de görüldüğü gibi en yüksek arasındakilik değerine sahip olan aktör inşaat sektörü alanında faaliyet göstermiş ve İzmir’de müteahhitlerin örgütlü yapısında önemli bir rolü olan bir milletvekilidir (AK PARTİ). Yapılan arasındakilik analizi neticesinde %28.889 arasındakilik değeri ile ilk sırada bu milletvekili gelmektedir. Onu İMFED başkanı ve MÜFED ve İMDER başkanları takip etmektedir. Şekil 58’de ise müteahhit ilişkileri ağı özvektör analizi sosyogramı görülmektedir. Ağın ortalama özvektör derecesi 0.298’dir. Ağdaki en yüksek özvektör derecesine sahip olan aktörler MÜFED Başkanı (0.438), İMDER Başkanı (0.434) ve bir milletvekilidir (AK PARTİ) (0.405). UCINET ile elde edilen rakamsal veriler Netdraw ile elde edilen sosyogramda da (Şekil 58) desteklenmektedir. Sosyogramda en yüksek dereceye ve özvektör

değerine sahip olan aktörler ağın merkezindedir ve daha büyük düğümlerle gösterilmiştir.

Şekil 58 Müteahhit İlişki Ağı Özvektör Analizi Sosyogramı

Müteahhit ilişkileri ağındaki aktörleri birbirine bağlayan birleştirici unsur mesleki birliktir. Yapılan mülakatlarda görüşmeciler dernek ve federasyonların siyaset üstü yapılar olduğu ve birçok farklı görüşten insanların bulunduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda birliği sağlayan ortak çıkarları maksimize etme ve merkezi ve yerel düzeyde karşılına çıkabilecek sorun ve engelleri birliğin gücünden faydalanarak aşmak amaçlanmaktadır. Bu amaca ulaşmada ve mesleki birliği sağlamada dernek ve federasyonların önemli bir işlevi bulunmaktadır. İnşaat sektöründeki birlik görüşmeciler tarafından şöyle ifade edilmektedir:

“Biz STK’lar siyaset üstü kurumlarız. Hiçbir siyasi kuruluşla girift ilişkilerimiz olmaz. Elbette siyasi görüşümüz vardır. Ancak dernek çatısı altında girdiğimizde siyasi görüşümüzü kenara bırakırız. Bizim derneğimizde MHP’li, CHP’li var, AK Partili var, HDP’li bile var. Biz sektörü konuşuyoruz.”

“Biz baktık işte sıkıntılar var, 10 sene önce İzmir Müteahhitler Derneği kurulmuş biz de buna katıldık. Bizler bu devrede araya giriyoruz, bir şeyler yapmaya çalışıyoruz, çözüm oluyor. İçimizde Cumhuriyet Halk Partisi’nden de Ak Parti’den de Milliyetçi Hareket Partisi’nden de insanlar var. Siyasi anlamda hiç birbirimizi sorgulamıyoruz. Bizimki tamamen mesleki bir birlik.”

Dernek ve federasyonların müteahhitlere önemli bir güç sağladığı görülmektedir. Mülakatlarda müteahhitler inşaat sektörünü ilgilendiren kararları etkileme ve değiştirme kapasitesi olan en güçlü lobilerden olduklarını belirtmişlerdir. Bu

kapsamda müteahhitlere dernek ve federasyonlar vasıtasıyla güç sağlayan unsur örgütlenme gücüdür. Kendileri sayısal olarak sahip oldukları bu gücün sektörle ilgili sorunları aşmada önemli bir rolü olduğunu belirtmişlerdir. Örgütlenmenin getirdiği sayısal güç yanında örgüt içinde önemli bağlantıları olan, etkili aktörlerin varlığı da dernek ve federasyonların önemini arttırmaktadır. Bu kapsamda aktörlerin en önemli kaynakları örgütlenme gücü, müteahhitlerin sahip oldukları maddi kaynaklar ve sahip oldukları siyasi ve kurumsal makamların verdiği güçle çok çeşitli kanallara ulaşma kapasiteleridir. Bu kapsamda MÜFED kurucu başkanının müteahhitler için en önemli destek kaynağı olduğu görülmüştür. MÜFED kurucu başkanı inşaat ve sağlık sektörlerinde faaliyette bulunan Şirketler Grubunu kurmuş ve yönetim kurulu başkanlığını yapmıştır. Kurucusu olduğu Müteahhitler Federasyonunda başkanlık, kurucularından olduğu İnşaat Müteahhitleri Konfederasyonunda ve TOBB Türkiye İnşaat Müteahhitleri Meclisinde başkanvekilliği görevlerinde bulunmuştur. 2004-2018 yılları arasında İzmir Ticaret Odası Meclis Başkanvekilliği ve Meclis Üyeliği yapmıştır (TBMM, 2019). Ayrıca, İzmir MÜSİAD Danışma Kurulu Üyeliği, İZSİAD Danışma Kurulu Üyeliği, TÜMSİAD, ASKON, İnşaat Mühendisleri Odası ve Mimar ve Mühendisler Grubu Üyeliği yapmıştır (Haberler.com). Aynı zamanda Ak Parti 27. dönem İzmir 2. bölge 3. sıra milletvekilidir. MÜFED kurucu başkanının hem sektörle ilgili dernek, federasyon ve konfederasyonların kuruluşunda önemli bir aktör olmasının, hem de milletvekili kimliğinin kendisine ağ içinde önemli bir konum sağladığı görülmüştür. Bu kapsamda merkezi yönetime ulaşmanın ve alınan kararları etkilemenin müteahhit birlikleri için bir kanalı olarak işlev görmektedir. Bu sebeple sektör içinde stratejik bir role sahiptir.

İzmir’de müteahhitlerin çıkarlarını savunmak üzere kurulmuş iki federasyon ve bu federasyonlara bağlı birçok dernek bulunmaktadır. Siyaset üstü bir mesleki birlik amaçlanıyorsa iki farklı federasyonun neden var olduğu mülakatlarda sorgulanan konulardan biri olmuştur. Zaman içinde federasyonların eylemleri kendi pozisyonlarına göre farklılaşmakla birlikte bir arada olabildikleri ve ortak bir güç oluşturmak adına ortaklaşa eylemlerde bulunabildikleri anlaşılmıştır. Bu noktada aktörlerin konumlarını belirleyen en önemli unsur diğer aktörlerin konumları ve aktörlerin ellerinde bulundurdukları kaynaklardır. Müteahhitler ile ilişkili kurumların arasında farklı ilişki yapılarının olduğu dikkat çekmektedir. Genel olarak

müteahhitlerin belediyelerle ilişkileri çatışmacı veya nötr yapıdayken, Ticaret Odası, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğüyle ilişkilerinin dayanışmacı yapıda olduğu görüşmecilerin ifadelerinden tespit edilmiştir. Diğer birçok unsur gibi yerinden yönetim kuruluşları müteahhitlerin konumlarını ve çıkarlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu kapsamda müteahhitlerle yerinden yönetim kuruluşları arasında kaynak bağımlılığının olduğu tespit edilmiştir. Müteahhitler ile yapılan mülakatlarda Büyükşehir Belediyesi, ilçe belediyeleri ve Ticaret Odası ön plana çıkmıştır. Öncelikle hem Büyükşehir Belediyesinin hem de ilçe belediyelerinin müteahhitleri etkileyen en önemli kaynağı yetkidir. Görüşmelerde inşaat sektörünün yerel yönetimler ve merkezi yönetimlerle ilişkilerinde uzun zaman alan bürokratik süreçler, standardizasyon eksikliği ve belirsizlik en önemli sorun alanları olarak öne çıkmıştır. Yerel yönetimler bağlamında ruhsat alma süresinin uzun olması, merkezi yönetim bağlamında ise sık yapılan yasal değişikliklerin getirdiği belirsizlik ortamı müteahhitleri en çok zorlayan konuların başında gelmektedir. Müteahhitlerin oluşturdukları sektörel birlik bu sorunları aşma noktasında kendilerine destek sağlamaktadır. Diğer yandan bazı müteahhitler sahip oldukları sayısal gücün yerel yönetimler karşısında kendilerine önemli bir kaynak sağladığını görüşmelerde belirtmişlerdir. En son yapılan Ticaret Odası seçimlerinde belediye tarafından desteklenen aday farklı olmasına karşın, kendi destekledikleri aday müteahhitlerin birliği sayesinde başkan olmuştur. Tüm görüşmeciler tarafından, Ticaret Odasında yönetim değişiminin müteahhitlerin birlik olma konusundaki gücü ile başarılı olduğu belirtilmiştir. Daha önce farklı başkan adaylarını desteklemelerine rağmen, son seçimlerde her iki federasyon da birlikte hareket etmiş ve İzmir Ticaret Odası Başkanı Mahmut Özgener olmuştur. Aynı zamanda spor klüpleri veya derneklere yardım konularında belediyenin müteahhitlerden destek istediği ve bu konuda bir muhattap bulabilmesine imkan verdiği için müteahhit birliklerinin belediye bakımından da faydalı olduğu görüşmelerde belirtilmiştir. Bu ifadelerden yerel yönetimler ile müteahhitlerinin yetki-sermaye çerçevesinde kaynak bağımlılığının olduğunu söylemek mümkündür. Bu kaynak alışverişinde ise dernek ve federasyon yapılarının varlığı, işleri kolaylaştırıcı bir fonksiyon üstlenmektedir. Kaynak bağımlılığını konusunu bir müteahhidin tecrübe ve görüşleriyle şöyle ifade etmek mümkündür:

“Çünkü sen müteahhit olarak tabiri caizse belediyenin kucağında. Bütün işlerinde belediye ile iyi geçinmek zorundasın.”

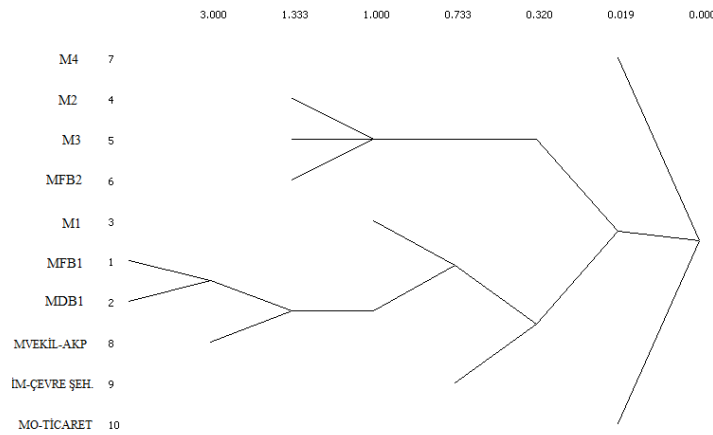
“Yerel düzeyde de etkili olabiliyor federasyon. Bu federasyon olmazsa belediye başkanlarına biz bir şey yaptırıyoruz. Ama onların da işleri olunca futbol kulübüne yardım edilecek veya bir derneğe yardım yapılacak veya engellilere yardım yapılacak direkt federasyonu arıyorlar. Onlar da kendi karşılarında muhatap bulmak istiyorlar. Biz federasyon olarak teknik elemansa teknik eleman gönderiyoruz, yönetici elemansa yönetici eleman gönderiyoruz, görüşmeleri yapıyoruz.”

“Bu bir arsa (arsada yapılan projeyi imar planı üzerinde gösteriyor) Buca'dan Bornova'dan bir yol geliyor uçan yol. Homeros Bulvarı diye geçiyor, Şurayı yola terk ettirdim imara uygun durumda oldu, ruhsata müracaat ettim. Dediler ki oranın birazını bize vereceksiniz, yol payı. Halbuki burası bitmiş. Bunun mücadelesini veriyoruz. Eğer federasyon olmasaydı, bizi çok mağdur edeceklerdi burada. 7000000 maddi kaybımız vardı. Eski parayla 7 trilyon. Eğer federasyon başkanı olmasaydım, normal müteahhit olsaydım böyle olmazdı. (Çünkü) şimdi kamu yararı dedikleri zaman iş değişiyor, dava da edebilirdim ama o zaman da zaman geçiyor.”

Şekil 59 Müteahhit İlişkiler Ağı Hiyerarşik Kümeleme Matrisi

Düzyen	7	4	5	6	3	1	2	8	9	0	1
3.000	.	.	.	.	.	XXX	.	.	.	.	.
1.333	.	.	.	.	.	XXXXX	.	.	.	.	.
1.000	.	XXXXX	.	XXXXX	.	XXXXX	.	.	.	.	.
0.733	.	XXXXX	XXXXXXXX	.	.	.	.	.	.	.	.
0.320	.	XXXXX	XXXXXXXXXX	.	.	.	.	.	.	.	.
0.019	.	XXXXXXXXXXXXXXXXXX	.	.	.	.	.	.	.	.	.
0.000	XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

Şekil 60 Müteahhit İlişkiler Ağı Kümeleme Diyagramı

İnşaat sektöründe mevcut ilişkilerdeki blok ve kesme noktalarını tespit etmek amacıyla blok ve kesme noktası analizi yapılmıştır. Analiz neticesinde ağda sadece bir aktörün, bir AK PARTİ milletvekilinin kesme noktası (cutpoint) olduğu görülmektedir. Ağda iki farklı blok bulunmaktadır. Birinci bloğu AK PARTİ Milletvekili ve onun aracılığıyla ağa bağlı olan düğüm, ikinci bloğu ise bu düğüm dışındaki tüm aktörler oluşturmaktadır. Ağda hiç izole düğüm yoktur ve düğümlerin ortalama derecesi 3,4'dür. Yapılan hizip analizinde beş tane hizip olduğu tespit edilmiştir. Beş hizbin dördünde MÜFED başkanı, üçünde ise İMDER başkanı bulunmaktadır. MÜFED Başkanının olduğu iki hizipte AK PARTİ Milletvekili de yer almaktadır. Beşinci hizip ise diğer federasyon başkanı ve dernek üyelerinin bulunduğu hiziptir. Bu veriler aynı hizipte yer alan aktörlerin diğerlerine oranla daha yakın ilişkileri olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu durum beşinci hizbin ayrı bir kolu olarak ağa bağlandığının rahatlıkla gözlemlenebildiği Kümeleme matrisi (Şekil 59) ve kümeleme diyagramında da (Şekil 60) görülmektedir.

4.3.7.1 Müteahhitlerin yaşadıkları sorunlar ve çözüm yöntemleri

Müteahhitlere yapılan mülakatlarda kurumlarla ilişkileri, kentsel dönüşüm ve inşaat faaliyetlerine ilişkin bireysel ve sektörel konularda bilgi kaynakları, sorun yaşadıkları konularda çözüm yöntemleri ve mücadele araçları, sorgulanmıştır. Müteahhitlerin sorunlarını çözme yolları, mücadele biçimleri ve bu mücadele yöntemleri içinde ilişkilerin rolünü anlamak önemlidir. Ancak müteahhitlerin sorunlarını bilmeden çözüm yöntemlerini ve ilişkilerin rolünü anlamak mümkün değildir. Mülakatların analizi yapılarak müteahhitlerin yaşadıkları temel sorun alanları belirlenmiş ve kategorize edilmiştir. Bu kapsamda bu sorun alanları mülakat yapılan müteahhitlerin ifadeleri ile desteklenerek açıklanacak ve ardından müteahhitlerin sorunları çözme yöntemleri ve bu yöntemler içinde ilişkilerin rolü analiz edilecektir.

Müteahhitlerle mülakatlarda belirtilen sorunları iki başlıkta toplamak mümkündür: Kentsel dönüşüm konusunda mevcut sorunlar ve sektöre ilişkin kurumlarla yaşanan sorunlar.

Kentsel dönüşüm konusunda ifade edilen en önemli sorunların başında kurumlar arasındaki koordinasyonsuzluk ve farklı yasalara tabi olarak yapılan kentsel dönüşüm projeleri gelmektedir. Hem Belediye Kanununun 73. Maddesine dayalı olarak

Belediyeler tarafından, hem de 6306 sayılı kanuna dayalı olarak Bakanlık tarafından kentsel dönüşüm projeleri yapılmaktadır. Her iki kurumu ve her iki kanunu da kapsayacak biçimde kentsel dönüşüm çerçeve yasası çıkarılması Müteahhitler Federasyonu tarafından önerilen konulardandır.

“Öncelikle şunu ifade edeyim, bizim kentsel dönüşümle ilgili bir yasamız yok. Herkesin ağzında bir kentsel dönüşüm var, gerek kamu kurumlarında, özel kurumlarda veya vatandaşta. Kentsel dönüşüm söylemi var ama bizim kanunumuz yok. Dolayısıyla öncelikle kanunu tanımlayalım.”

“6306 sayılı yasanın çıkışı o dönem Karadeniz’de sel baskını oldu. Afet riski altındaki alanlarla ilgili acil bir plan çıktı. Bu kanun altında biz kentsel dönüşümü dizayn etmeye çalıştık, olmadı, olmaz da zaten. Bizim müteahhitler olarak önerimiz şu; kentsel dönüşüm yasınının çıkartılması ve bu yasanın içerisinde 6306’yı içerecek alt başlık olarak afet riskli alanların dönüşümü ve planlanması şeklinde gidilebilir. Yani kentsel dönüşüm konusunda bir çerçeve yasa, üst kanun olmalı, bu yasa içerisinde bu iki kanunun içeriği de düzenlenmeli.”

“Kentsel dönüşüm yasası 73. maddeyi de kapsamalı, bakanlık ve belediyelerin uyum içinde çalışmasını sağlamalıdır. Aksi takdirde kentsel dönüşüm filan olmaz. Bugüne kadar eski binalar yıkılıp yerine yeni binalar kentsel dönüşüm altında yapıldı. Ben müteahhitler federasyonu başkanı olarak bunun sonuna kadar karşıındayım. Sektörümüz bundan kazanç da sağlasa, yarına bırakacağımız İzmir için çok kötü bir uygulama. Belki 25 yıl sonra tekrar yıkılıp yeniden yapılması gerekecek.”

Kentsel dönüşüm konusunda müteahhitlerin dile getirdiği ikinci sorun kentsel dönüşüm uygulamalarının bina bazında yapılması olmuştur. Bu serzeniş müteahhitlerin yanında, belediye yetkilileri, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları da dâhil olmak üzere görüşmecilerin neredeyse tamamı tarafından belirtilen sorunların başında gelmektedir. Mülakat yapılan müteahhitler de bina bazında dönüşüm yapmakla birlikte bu uygulamalara şiddetle karşı çıktıklarını belirtmişlerdir. Bu tarz dönüşüm uygulamaları şehrin kimliğine uygun olmayan yapılaşmayı beraberinde getirmektedir. Aynı zamanda kentin sorunlarını geçici çözümlerle gelecekte daha büyük sorunlara yol açmak üzere erteleme bir yoludur. Zira kentsel dönüşüm uygulamaları kapsamında binalar yıkılıp yerine yenisi yapılırken, alanın altyapısı aynı kalmaktadır. İmar artışlarıyla bina bazında dönüşümlerle alanın nüfusu artmakta, ancak yolları, otoparkı, yeşil alanları, kanalizasyon ve atık sistemleri gibi altyapı unsurları yenilenmemektedir. Bu açıdan dönüşüm süreci kısa vadede sorunları çözüyor izlenimi verse de, uzun vadede kentin yeni sorunlarla karşı karşıya gelmesine yol açmaktadır. Bu sorunlar müteahhitler tarafından şöyle ifade edilmektedir:

“Gecekondu bölgesinde yapılan lokal dönüşümlere de karşıyız biz. Altyapı yapılmadan üstyapı yapılamaz.”

“Aynı yol, aynı otopark ve yeşil alan sorunu, biz sadece bina yeniliyoruz. 6306 ‘da burada yanlış anlaşılıyor. Yasa açık bir şekilde diyor ki, afet riski altındaki alanların dönüşümü. Yani bir sel, depremle sorun yaşayacak bölgelerin bir an önce dönüşümünün yapılması. Ama biz bunla şehirleri dönüştürmeye çalışıyoruz.”

“Kentsel dönüşüm ölü doğan bir bebektir. Çünkü kentsel dönüşüm makro değil mikro anlamda, küçük ölçekte teşvik edilerek yapılması, belki afetlere karşı eski binaların yenilenmesi anlamında fayda getirebilir ama onun dışında hiçbir fayda getirmez. Aynı sokakta kat sayısını arttırdığınız zaman kanalizasyon, otopark yetmiyor. Bunların hepsi bir sıkıntı. Bunun çok daha kapsamlı ve planlı yapılması gerekiyor Ama şu da var ülkenin kaynakları ve geliri ortada. Bunu yapabilmek için mahalleleri boşaltıp mahalle bazında girişmek lazım. Ne devletin, ne de özel sektörün buna gücü yetmez.”

“Rezerv alanları ilan ettiler biliyorsunuz ama rezerv alanı hiçbir zaman hayata geçmedi. Bunun Türkiye’de zaten bütün binaların dönüşümünün tamamlanması çok uzun yıllarda binanın betonarme ömrünün geçecek şekilde belki yüzyıllara sarkan uzun süreçler alıyor. Biz ne yaptık, kentin çeperlerindeki gecekonduları, varoş bölgeleri adam etmeye çalışmaktansa, biz müteahhitler de yatırımcılar da kentin merkezindeki binaları yıkıp arsası kıymetli yeri, güzel para kazanalım mantığı ile yenisini yapalım diye girdik işe.”

Müteahhitler işleri gereği bina bazlı dönüşümü kendilerinin de yaptığını ifade etmekle birlikte bu konuda siyasal erkin düzenleyici gücünün gerekli olduğu ifade etmektedirler. Kentsel dönüşüm konusunda bu sorunları önlemeye yönelik kanuni düzenlemeler yapılması gerekliliği şu şekilde ifade edilmektedir:

“Kanun ve yönetmelik çerçevesinde müteahhit kendine verilen yetkiyi kullanıyor. Tabi ki meslektaşım yapacak. Ama sen ada bazında planlama yaparsan, ben de o plana uyacağım. Eğer doğru şekilde planlar ve bu şekilde yapılacak dersiniz, kimse kanuna aykırı davranmaz.”

Kentsel dönüşüm trafik, altyapı, otopark, yeşil alan yetersizliği, gecekondu alanları, afete dayanıksız yapılar, kentsel güvenlik sorunları gibi şehrin kronikleşmiş problemlerinin uzun vadeli çözümü noktasında önemli bir araçtır. Ancak bu sorunların çözülüp yaşanabilir kentler yaratmak kentsel dönüşümün kapsamlı ve bütünleşik olarak ciddiyle ele alınmasına bağlıdır. Ekonominin motoru olarak inşaat sektörünü canlandırmak ve deprem gibi afetlere yönelik tehditleri gününbirlik politikalarla bertaraf etmek gibi bir çerçeveye sıkışmış durumdadır. Bu kapsamda kentsel dönüşümün binanın yıkılıp yenisinin yapılması gibi bir mantığın aşılması, şehirlerin makro planlarının yapılarak, ada ve bölge düzeyinde hatta tüm şehir düzeyinde

planlanıp ele alınması gerekmektedir. Bu gerekliliği mülakat yapılan görüşmeciler şu şekilde ifade etmektedir:

“Yapılan yanlışlardan ilki kentsel dönüşümün ada, parsel veya bölge düzeyinde ele alınması. Kentsel dönüşüm şehir bazında olmalı. Tüm şehri dönüştürmek gerek. Kentsel dönüşümü ilgili alanda imarı arttırıp daha yüksek katlı binalar yapmak olarak uyguluyorlar. Bunun çok ötesinde yeşil alanı, imkânları fazla, engelliler de düşünülerek planlanmış alanlar gerekli. Şehrin kimliğine uygun dönüşüm yapılmalı ve dönüşüm bunu yansıtmalı.”

“Yapılması gereken bir şey var: şehrin planlanması. Bu şehrin planları yok, imar planları yok maalesef. İlçe belediyeleri kendi ilçelerini, büyükşehir de en üstte bütün şehri planlaması lazım. Bütçe sorunu varsa iller bankası, bakanlık bu anlamda destek olur, eğer bakanlık destek olmuyorsa, biz Müteahhitler Federasyonu olarak basın önünde (farklı yerlere çekilmemesi için olduğunu söylüyor) gerekli katkıyı yaparak üstlenelim dedik. Bu şehri planlayalım. Sanayisi nerde olacak, alçak katlı, yüksek katlı binaları nerede olacak, sosyal donatıları, altyapısı vb. bunlar planlanmadan, altyapısı tamamlanmadan üstyapı olarak yapacağımız her şey bu şehre zarar verir. Ben müteahhit gözüyle bakmıyorum, İzmirli gözüyle bakıyorum.”

Kentsel dönüşüm uygulamaları konusunda çelişkili bir durumun varlığından söz etmek mümkündür. Kentsel dönüşüm uygulamaları Marmara depremi sonrasında Türkiye'nin gündemine oturmuş ve çoğunlukla deprem riskine karşı güvenlik söylemi çerçevesinde ele alınmıştır. 6306 sayılı kanun ve sonrasındaki izlenen politikalar bunun kanıtıdır. Bununla birlikte kentsel dönüşüm uygulamalarının yoğunlaştığı alanlar genellikle gecekondular olmuştur. İzmir'de Bakanlığın yapmış olduğu kentsel dönüşüm uygulamalarına baktığımızda Karabağlar Uzundere'deki kentsel dönüşüm alanının bir kısmı üzerinde yerleşim olmayan boş alandan oluşmaktadır¹⁹. İzmir Büyükşehir Belediyesinin yapmış olduğu kentsel dönüşüm projeleri İzmir'in dokusunu bozan gecekondular ve kaçak yapılaşan alanlara yönelmiştir. Bu alanların güvenli ve depreme dayanıklı hale getirilmesinin yanında kentle bütünleşmiş, yaşam kalitesi yüksek alanlar yaratmak amaçlanmaktadır. Deprem boyutuyla kentsel dönüşüm uygulamalarını değerlendirecek olursak kentin merkezinde, eskimiş çok katlı yapılar öncelikle en büyük riski oluşturmaktadır. İzmir'de Karşıyaka, Konak, Göztepe gibi sahil kesimlerindeki çok katlı yapılar denizin etkisiyle yıpranmış ve yapılar ömrünü doldurmuştur. Hem müteahhitler hem de İnşaat Mühendisleri Odası yaptığı

---

¹⁹ İzmir 6. İdare Mahkemesi tarafından Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Karabağlar Uzundere'de yaptığı 540 hektarlık riskli alanın 101 hektarlık kısmında yaptığı kentsel dönüşüm planları iptal edilmiştir (Habertürk, 2019).

tetiklerde bir deprem durumunda İzmir’de ilk yıkılacak yapıların sahil kesiminde yer alan yapılar olduğunu belirtmişlerdir. Bir müteahhit ve inşaat mühendisi bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Zeminle değil zihinle ilgili bir şey. Kent merkezindeki binaların hızlı bir şekilde dönüşmesi lazım. Sahil tarafındaki binaların bodrum katına bir inin, elinize küçük küçük bir çekiç alın vurun duvara, dökülür. Demir artık özelliğini kaybetmiştir. Allah korusun bir deprem olsa ki şimdi bile araç geçemiyor, kim nasıl kurtulacak. Bütün kent merkezleri (Türkiye’de) problemlidir. Bu dönüşüm varoşlardan değil, şehrin merkezlerinden başlamalı. Şehir merkezlerindeki binalarımız miadını doldurmuş, 7 ve biraz üzerindeki bir depremde bunun altından kimse kalkamaz, hesabını veremez.”

“Bizim bir sürü deniz kıyısında 8 katlı binamız var, binaların da yenilenmesi gerekiyor. Deniz etkisiyle, kırağı etkisiyle içinde ne donatı kalıyor ne bir şey. Bunu nasıl çözeceksiniz, bir planımız programımız yok. Biz kolaydan başlıyoruz gecekondular bölgesi 3-4 diye kat diye buraları yık yeniden yap. Günü kurtarabiliriz, ama geleceği kurtaramayız.”

Kentsel dönüşüm konusunda yaşanan birçok sorunun kaynağı olarak görülen başat faktör imar aflarıdır. Günümüzde kentlerin sürdürülebilirliği için tehdit oluşturan gecekondular alanlarının yaygınlaşmasında ve ekonomik değer kazanmasında başlıca sebep geçmişte yapılan imar afları olmuştur. Siyasi popülizm ile ve seçim kaygıları ile şekillenen imar afları 1950’li yıllarda başlayan göç süreci ile ülkenin bir gerçeği haline gelmiştir. Aflar neticesinde gecekondular meşrulaşmış ve kaçak tek katlı binaların yerini kaçak apartmanlar almıştır. Aflarla kazanılan meşruiyet temeline dayanarak kamu kurumlarıyla veya müteahhitler ile vatandaşlar arasında en çetin pazarlık konusu dönüşümden sonra alacağı daireler olmuştur. İzmir Büyükşehir Belediyesinin yaptığı kentsel dönüşüm projelerini çıkmaza sokan en temel unsur da vatandaşların daha fazla daire alma isteğidir. Bu kapsamda müteahhitler imar aflarının kentsel dönüşümün önündeki önemli bir engel olduğunu düşünmektedir. 1950’li yıllardan itibaren belirli aralıklarla ve seçim öncesinde yapılan imar aflarından en sonuncusu Başbakan Binali Yıldırım tarafından 30 Nisan 2018 tarihinde imar barışı adı ile açıklanmıştır. Türkiye’deki 13 milyon konutun iskân sorununun çözmek, iskânsız yapıları kayıt altına alınarak iskân verilmesi ve kayıt için alınacak harçların kentsel dönüşüm uygulamalarında kullanılması amacıyla yapılan imar affı 31 Mart yerel seçimleri öncesinde gündemimize düşmüştür. Son başvuru tarihi 31 Ekim 2018 olan imar barışı başvuru süreci mülakatların yapıldığı zaman dilimine denk gelmiştir. Müteahhitler imar affı uygulamalarına ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Devlet eliyle milletin kul hakkına girilen en büyük sıkıntı bu imar affi. Son derece popülist, 2018 Türkiye'sinde, dünyasında kabul edilemeyecek bir şey. Şahsen ben de yararlandım ama hep aynı sıkıntı. Bütün bunlar hatalı işler.”

“İmar affi bizim en büyük düşmanımız, kentsel dönüşümün en büyük düşmanı, katili. Sizin 3 katlı binanın 2 katı kaçak, ben onu yıkıp efendi gibi kaloriferli, lüks, otoparklı, para edecek daire verecekken, adam 3 daireyi imar affına sokuyor. Oğlu var, kızı var, kendi var. Bu adamla sen hiçbir şekilde kentsel dönüşüm anlamında anlaşamazsın.”

“İmar affının şu anda en çok zararı bize. Ben projeye yapıyorum, para veriyorum, katılım payı veriyorum, ruhsat harcı veriyorum, proje çiziyorum. Ben daha inşaata başlamadan, 10 dairelik inşaata 100 milyon lira param gidiyor. Adam kaçak bir bina yapıyor. Ne mühendis var, ne mimar var, ne altyapı katılım payı var. Hiçbir şey yok. Adam 500 milyona mal ediyor, ben bir milyona mal ediyorum.”

Kentsel dönüşüm konusunda üzerinde durulan bir diğer husus dönüşümün yöntemine ve kentsel dönüşüm sürecinde kamu sektörünün baskın rolü olmasına ilişkin olmuştur. Bu kapsamda sadece bir müteahhit belediyenin ve bakanlığın aracı olmasının müteahhitle vatandaş arasındaki sorunları çözme konusunda kendilerine kolaylık getirdiğini ifade etmiştir. Müteahhitle vatandaş arasında geçen kentsel dönüşüm uygulamalarında süreç taraflar arasında geçen pazarlık süreçleriyle şekillenmekte ve sürecin adil yürümesi veya vatandaşların mağdur olmaması müteahhidin vicdanına kalmaktadır. Örneğin müteahhitten vatandaşın alacağı dairenin metrekaresi, konumu vb. gibi hususlar pazarlık sürecine bağlı olarak şekillenmektedir. Ancak müteahhidin veya vatandaşın kötü niyetli olması her iki tarafın da zaman zaman mağduriyetlerine sebep olmaktadır. Bu durumu bir müteahhit şöyle açıklamaktadır:

“Ben müteahhit olarak buraya girmek istediğim zaman ve gelip tek tek kapıları çaldığım zaman her kafadan farklı bir ses çıkacaktır. İçinde bazı uyanık vatandaşlar çıkar, müteahhidi zorlar sizin aldığımız şartlardan daha fazlasını ister, hak ettiğinden daha fazlasını isteyen insanlar olur. Belediye olduğu için, belediyenin yaptırım gücü daha fazla olduğu için belediye ile bu pazarlığı da yapmaz...”

“Belediye öncülük etse ben tapumu vermeye korkmam devlet olduğu için. Şu mahalleyi dönüşüme sokuyorum diyor, aradaki garantör de belediye diyor. O durumda biz ne vatandaşla karşı karşıya geliriz, ne de uyanık insanların kahrını çekeriz. En çok sıkıntı yaşadığımız şeyler bunlar.

“Arsa toplarken de biz bunu çok sık yaşıyoruz. Şurada bir yerde oldu. 15 dairelik bir yer toplayacaktık, konuştuk. Arsa sahiplerinden bir tanesinin 110 metrekaresi var, bir tanesinin 190 metrekaresi var. 190 metrekaresi olan 190 metreye karşılık yüzde elliye razı oluyor. 110 metresi olan 190 metrekaresi dairesi olan kişi kadar daire isterim diyor. Nasıl olacak bu? Birinizin 110 birinizin 190. Adaletli bir şey mi bu?”

Bununla birlikte müteahhitlerin çoğunluğu kentsel dönüşüm sürecinde merkezi ve yerel yönetimlerin baskın bir rolünün olması neticesinde sürecin doğal akışının

bozulduğu düşüncesine sahiptir. Bu konuda birçok müteahhit bakanlık ve yerel yönetimlerin hakem rolünde olmasını ve dönüşüm projelerinin detaylarına karışmaması gerektiğini ileri sürmektedir. Belediyenin bir üst kurul oluşturması ve kentin ana planını tüm detaylarıyla yapmasını, bu planlar doğrultusunda sürecin doğrudan özel sektör tarafından şekillendirilmesi gerektiğini ve yine denetimlerin yerel yönetimlerin oluşturduğu üst kurul tarafından denetlenmesi gerektiği önerilmektedir. Kamu sektörünün özellikle işin para kısmına karışmasının halkın aklında soru işaretleri ve güvensizlik yaratacağını, bu durumun da dönüşüm sürecini sıkıntıya sokacağı ifade edilmektedir. Bu durum müteahhitler tarafından mülakatlarda şöyle ifade edilmiştir:

“Belediyenin veya devletin kentsel dönüşümü yapmasını doğru bulmuyorum. Kamu bu işi yapamaz. Görüyorsunuz İzmir’de girdiği işlerden çıkamıyor ve gerektiği gibi de yapamıyorlar zaten. Belediye’de, Bakanlık da.”

“Belediye teknik detaylardan, para işinden, pazarlık işinden uzak durmalı. Bu para işlerine girerse kendini müteahhit veya komisyoncu pozisyonuna sokar. İnsanlar bu süreçte en çok ne alabilirime bakar ve daha çok koparmak ister. Müteahhitte yaptığı pazarlığı belediyeye, bakanlıkla yapmak ister. Hep de aklına şu soru gelir: belediye veya devlet kesin buradan bir rant elde ediyordur, para kazanıyordu. Bu sorularla muhatap olmasın devlet, belediye. Özel sektör ve vatandaş kendi arasında halletsin bu işi.”

“Bir de biz şunu öneriyoruz hem bakanlığa hem de belediyeye. Bu kurumlar hakem rolünde olmalı, işi üstlenen olmamalı. Müteahhitte vatandaş arasında garantörlük gibi, hakemlik gibi bir yönünüz olsun.”

“Ben burada tasarım olarak senin yaptığından çok daha iyi şeyler çıkartacağım ama ona müsaade etmiyor. Tek tip askeriye gibi bir model belirlenmiş buna uyacaksın diyor. Biz buna karşıyız yani.”

“Belediye bir üst kurul oluşturmalı kentsel dönüşüm konusunda görev ve yetkili. Bir master plan yapmalı. Yol nereden geçecek, ne kadar genişlikte olacak, neresi yeşil alan, alışveriş merkezi vb. olacak bütün bu teknik detaylar bu planda yer almalı. Yapılacak yapıların standartları oluşturulmalı. Otoparkının olması, engellilere uygun yapıda olması gibi mimari ilke ve standartlar oluşturulmalı. Bu çerçevede kentsel dönüşümü özel sektör ve halk arasında kendiliğinden gelişmeli bu planlar doğrultusunda. Bunun denetimini de bu üst kurul gerçekleştirmeli.”

İzmir’de birlik olma kültürünün olmaması kentsel dönüşüm konusunda müteahhitler tarafından bir sorun olarak belirtilmiştir. Müteahhit federasyon ve dernekleri olarak kamu kurumlarıyla defalarca görüştiklerini ama bir sonuç alamadıklarını belirtmişlerdir. Merkezi yönetim, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşları arasında

diyalog eksikliği müteahhitler tarafından kentsel dönüşüm politika ve uygulamalarının başarısını engelleyen unsur olarak değerlendirilmektedir.

“Biz bunu sürekli iletiyoruz. Basında dile getiriyoruz, ilgili kurumlarda sürekli konuşuyoruz bunu. Şimdi biz büyükşehir belediyesinde çok toplantılara katıldık kentsel dönüşümle ilgili, bizim de organize ettiklerimiz var. Maalesef biz İzmir ile ilgili sadece konuşuyoruz. Ama bir değişiklik yok.”

“Herkes bir irade gösterecek. Taşın altına elimizi koyacağız. Bakanlık toplayacak bizi, kentsel dönüşüm şurası yapacak. Büyükşehir Belediyesi, ilçe belediyeleri, Müteahhitler Federasyonu, Müteahhitler Derneği, herkes eteğindeki taşları dökecek. Sonra konuşup ve eyleme geçeceğiz. Eğer bu iradeyi gösterirsek çok güzel şeyler olur. Bizim en büyük sıkıntımız konuşamamak, diyalog kuramamak.”

Müteahhitler sektörleriyle ilgili hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimler bağlamında çeşitli sıkıntılar yaşadıkları dile getirilmiştir. Öncelikle müteahhitler için en büyük sıkıntının bürokrasi ve işlerin yavaş yürümesi olduğu ifade edilmiştir. Özellikle ruhsat alma konusunda şikâyetlerinin yerel yönetimler ile ilişkilerini ve kurumlara güvenini etkileyen önemli bir faktör olduğu gözlenmiştir. Ayrıca ruhsat alma sürelerinde ilçe belediyeleri arasında da farklar olduğunu ve bu sebeple faaliyetlerini ruhsatı daha kısa zamanda alabildikleri yerlerde gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir.

“Bir inşaatı 4-6 ayda bitireceksiniz bu inşaatın ruhsatını bir senede alamıyorsunuz. Güvensizlik değil ama böyle bir bürokrasi var. İş yoğunluğu, personel eksikliği nedenini tam olarak bilemiyorum ama ruhsat süreleri çok çok uzun. Bir önlem alınmalı. Böyle olunca arkadaşlar da ruhsat süresi uzun olan yerde yapmıyor ya da ilişkilerinin çok iyi olduğu yerde yapıyor.”

“Türkiye'nin en önemli sorunu nedir? Bürokrasidir. Türkiye'de bürokrasi olmasın, yüzde 4,5 büyüme oranı 12'ye çıkar. TÜSİAD araştırma yapıyor, yatırımcılar korkuyorlar, Türkiye'de yatırımcının bir fabrika açmak için 84 tane yere gidip imza atması gerekiyor.”

“12 ay, 15 ay ruhsat bekliyoruz. Hepsi kar olsa ne olacak? 12 ay,15 ay ne yiyecek bu adam. Kentsel dönüşüme soktuğun arsaların belediyede bir an önce öncelik sırasına konulup, öncelikle ruhsatlarını vermen lazım. Pozitif ayrımcılık yapılması lazım. Boş arsa ile beni aynı kefeye koymaması lazım binayı, yıkıp yapacaklara öncelik tanınması lazım. 18 aylık kira süresi var 18 ayda yıkacaksın yeniden yapacaksın, oturma raporunu alacaksın, teslim edeceksin. Binaların yıkılıp yeniden yapıldığı zamanlarda öne alınması, hızlı davranılması gerekiyor. Bizim için ticari bir faaliyet, tamam ama aynı zamanda sosyal bir meselenin çözümü.”

Müteahhitler için bir diğer sorunun ise kendi sektörlerini ilgilendiren konularda sık sık değişiklikler yapılması olduğu anlaşılmıştır. Sık değişiklikler nedeniyle geleceği net olarak göremediklerini ifade etmişlerdir. Sektörlerine ait bu belirsizlik müteahhitlerin

kamu kurumlarına güven düzeyini etkilemektedir. Çünkü yapılan her değişiklik onlar için ciddi bir maddi kayıp riskini taşımaktadır. Hem yerel yönetimler, hem de merkezi yönetim tarafından yapılan düzenlemeler veya uygulamalar zaman zaman belirli kesimlere fayda sağlarken, diğerlerinin zarara uğramasına neden olmaktadır. Ayrıca kamu sektörünün karar veya uygulamalarına ilişkin daha önceden bilgi edinebilmek aktörlere önemli bir güç kazandırmaktadır. Bir bölgenin imar durumunda yapılan bir değişiklik o bölgenin değer kazanmasına veya kaybetmesine neden olabilmektedir. Bu bilgiye sahip olmak ise aktörlere uygun pozisyon alma imkânı tanımaktadır. Ancak aynı zamanda bu bilgiye sahip olmayanlar için de haksız rekabet durumunu ortaya çıkarmaktadır. Müteahhitler, merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından sürekli ve sıklıkla yapılan değişikliklerin ve belirsizliğin neden olduğu sorunları şu şekilde açıklamışlardır:

“Türkiye’de bir de şu var; yarın sürprizle uyanyorsunuz. Çok basit bir şey söyleyeyim size öngörü yapamıyoruz artık. Bir yıl sonrasını bırakın, 3 ay sonrasının öngörüsü yapamıyoruz. 30 Mart’ta temeli atmadan önce bir ton demir aldık yaklaşık 100 ton da demir bağlaması yaptık. Keşke bin ton yapsaydık diye düşünüyoruz. 2700 liradan aldık demiri 270 bin lira, pazartesi günü demir 4600 lirayı gördü. Bu 3 aylık periyotta olan bir sürpriz. Bunları gördüğümüz zaman kontrollü adım atmamız gerekiyor çünkü bizim adım attığımız işte sıkıştığımız meblağlar sağdan soldan 3 lira 5 lira borç alayım da günü kurtarayım diyebileceğimiz rakamlar değil maalesef.”

“Altı, yedi kere yönetmelik değişti, Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği, 3194 sayılı İmar Yönetmeliği. Bu yönetmeliklerin değiştiği her seferinde projeler, yetiştirmeye çalışıyoruz, gidip 6 ayda uzatıyorlar. Bu işler yönetilemiyor, milleti de oyuncak ettiler, bu işleri de. Devlete güvenip de bir işe giremiyorsunuz.”

“Bir arsa alacaksın, bugün 5 kata imarlı. Yarın bir bakıyorsun yönetmelik değişmiş blok nizamda dikilecek 1000 metrekare inşaat alanı olan yer, 500 metrekare olmuş. Adam Adalet Divanına gitse ülkeyi mahkûm eder!”

“Bir arsam var bir anda yeşil alan olabiliyor. Bir sabah kalkıyorsun kıymetli arsa çöpe dönüyor. Çöpte yerin var, bir yol geçiyor diyorlar değerlendiriyor. Türkiye’de neyin ne olacağı belli değil. Mülkiyet hakkımız, yaşam hakkımız en önemli üç dört tane hak var devletin bize sunması gereken, garanti altına alması gereken. O bile garanti altında değil. Bu gelip el koyma anlamında değil... Hatay’da 15 sene bitiremediler metroyu. Dükkânlar rezil oldu, insanlar battı. Bir iki senede bitireceğiz diyorsun ama 2 sene oluyor 7 sene. Belirsizlik sıkıntı.”

“Bir gecede karar alıyorlar. Senin dükkânın önünde battı çıktı (alt geçit) yapacağız diyorlar. Dükkânın değeri yarı yarıya düşüyor.”

“Bir de şöyle bir şey var diyeyim ki Karabağlar Belediyesi çatı arası odasına müsaade ediyor dubleks daire yapmama müsaade ediyor, benim Konak Belediyesi müsaade etmiyor. Orası Dominik cumhuriyeti, burası Danimarka cumhuriyeti mi? Merkez aklı

yani büyükşehir diyecek ki İzmir bölgesinde ben çatı arasında müsaade etmiyorum. İzmir özelinde bir standart gerekiyor.”

“Arsa bakmaya gidiyoruz, bize diyor ki arsa sahibi zeminde atıyorum 350 metrekare inşaat alanı var imarlı, bir de biz gidelim belediye soralım diyoruz, diyor neyi soracaksın. Belediyeye gidiyorum soruyorum bize cevap veriyorlar, sonra diyor ki abi yanlışlık olmuş. Çatıdan aşağı biz de lazer metre ile ölçülür bina yüksekliği 9 buçuk metre olacaksa 9 yetmiş yaptığın zaman o 20 santim için çatı yıktılar size. Sen şimdi bana 20 santim de çatı yıktıracak kadar ciddi ölçümler yapıyorsun, odaları mı lazer metre ile duvardan duvara ölçüyorsun, ama işi bir ciddiyetle yaparken biz sana döndüğümüz zaman pardon ya yanlışlık olmuş ciddiyetiyle de yürütme işi. Gelip denetlerken ciddiyet varsa ben gelip sana bilgi almaya geldiğimde aynı ciddiyet olması lazım. O zaman aksi takdirde güvensizlik oluyor.”

“Her yerde konuşuyorsunuz, eleştiriyorsunuz. Neye güveniyorsun diye sorabilirsin. Benim güvendiğim şey kamuyla iş yapmamam. Hiçbir şekilde belediye veya bakanlıkla iş yapmam. Taahhüt işine girmem. Parayı babandan alırsan ona karşı söyleyecek sözün olmaz. Ona bağımlı olursun. Bu yüzden kesinlikle girmek de istemiyorum. Belediye veya bakanlık isterse seni batırabilir bile. Batırdıkları çok sayıda firma var. Bugün iş verirler, her şey yolundadır. Sen borçlanırsın, her şeyi o projeye bağlarsın. Pat diye olmuyor derler. Bu yüzden güvenip devlet işine girmem.”

4.3.7.2 Müteahhitlerin Sorun Çözüm Yöntemleri ve Destek İlişkiler

Müteahhitlerin bilgi edinmede ve sorunlarına çözüm bulmada en etkili yöntemi örgütlenme olmuştur. Müteahhitlerin bu konuda kurduğu dernek ve federasyonların diğer müteahhitleri bilgilendirmede ve ortak çıkarlarını korumada önemli bir rolünün olduğu anlaşılmıştır. Bilgi kanalı olarak işlev gören bir diğer yapının Ticaret Odası olduğu görülmüştür. Farklı mesleklerden uzmanlara erişmelerine imkân sağlaması açısından Ticaret Odasının ve oda bünyesindeki meslek komitelerinin bilgilendirme noktasında önemli bir imkân verdiği görüşmecilerin ifadelerinden anlaşılmaktadır:

“Hem federasyonun hem İMDER’in amacı İzmir’in sorunlarını genel olarak çözmek. İzmir’in tamamı ile alakalı bütün sorunlarla ilgili hem bilgilendiriyoruz, hem de çözümü nasıl olabilir düşünüp çözmeye çalışıyoruz. Bir şey olduğunda Ticaret Odasına gidiyoruz. Orada hukukçularımız var, şehir plancılarımız var. Bizim derneğimizde müteahhit yok sadece. Mimar ve mühendis var, yapı denetim sahibi şirketlerimiz var...”

“İzmir Ticaret Odası’nda 67. Komite kentsel dönüşümle ilgili çalışmalar yapıyor. Hem sektörümüzü bilgilendiriyorlar, hem de İzmir’deki uygulamalardan bahsediyorlar.”

Dernek ve federasyonlar ile Ticaret Odası bilgi kaynağı olarak müteahhitlere fayda sağlamaktadır. Bunun dışında müteahhitler inşaat faaliyetleri esnasında zaruri olarak resmi kurumlarla kurulan temaslar vasıtasıyla resmi bilgi kanallarını kullanılmaktadır. Bu kapsamda alınan izin ve onaylar kapsamında Belediye’de ilgili birimler ve birim

müdürleri ile Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü müteahhitlerin kullandığı resmi bilgi kanallarıdır. Merkezi yönetime ulaşma ve sektörü ilgilendiren yasama faaliyetlerine ilişkin bilgi alma noktasında dernek ve federasyonlar içinde yer alan veya ilişkili olan aktörler, müteahhitler için gayri resmi bilgi kanalı işlevi görmektedir. Bilgi kanalları olarak resmi kurumların ağırlıklı olarak kullanılması ve gayri resmi bilgi kanalları kapsamında yeterli veriye ulaşılamamasından dolayı (daha önceki analiz düzeyleri için yapılan) bilgi kaynaklarına ilişkin UCINET ve NetDraw programı ile analiz yapılmamıştır.

Müteahhitler ile ilişkili kurumların arasındaki iletişimin kalitesine bakıldığında farklı ilişki yapılarının olduğu dikkat çekmektedir. Genel olarak müteahhitlerin belediyelerle ilişkileri çatışmacı veya nötr yapıdayken, Ticaret Odası, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğüyle ilişkilerinin dayanışmacı yapıda olduğu görüşmecilerin ifadelerinden tespit edilmiştir.

Müteahhitlerin sektörle ilgili bir sorun yaşadıklarında bu sorunları çözme yöntemleri ve engellerin aşılmasında yardımcı unsurlar ve bu kapsamda destek beklentisinde oldukları ilişkiler sorgulanmıştır. Müteahhit dernek ve federasyonları sektöre ait sorunlarını aşmak için kurulmuştur. Bu nedenle müteahhitlerin sektörel birliği ve birlik içindeki dayanışmacı ilişkiler engelleri aşma noktasında kullandıkları temel yöntemdir. Bunun dışında destek beklentisi içinde oldukları başka yapılar da bulunmaktadır. Bu yapıların başında Ticaret Odası gelmektedir. Ticaret Odası ile müteahhitlerin ilişki biçimleri özellikle Ticaret Odası başkanının değişmesinin ardından değişmiştir. Ticaret Odası seçimlerinde çok önemli bir etkilerinin olduğu ve müteahhitlerin örgütlenmesi ve desteğinin Mahmut Özener'in başkan olmasında belirleyici olduğu tüm müteahhitler tarafından kendi güçlerini tanımlamak üzere ifade edilmiştir. Müteahhit örgütlenmesinin bir gücü ve başarısı olarak yeni yönetim ile Ticaret Odası ve müteahhitler arasında dayanışmacı ilişkilerin olduğu görülmektedir. Mülakatta bir müteahhidin, değişim sonrasında Ticaret Odası konusundaki ifadeleri bu durumu özetlemektedir:

“Ticaret Odası gerçekten İzmir’de değişiyor ve yeni Ticaret Odası Başkanımız ben buraya yönetmeye geldim demiyor. Ben sizin için bir şeyler yapmaya geldim diyor. Eskiden diğer başkan döneminde biz Ticaret Odasına sadece faaliyet belgesi almaya giderken şimdi orada toplantımızı yapıp, bizim şöyle şöyle dertlerimiz var başkanım dediğimizde gidip Çevre ve Şehircilik İl Müdürü ile görüşen bir başkan var.”

Öne çıkan diğer destek kaynağı ise federasyon kurucu başkanı olmuştur. Kurucu başkanın İzmir müteahhit dernek ve federasyonlarının kuruluşunda çok önemli bir rolünün olması müteahhitlerin güvenini kazanmasında önemlidir. Özellikle merkezi hükümete ulaşma, sorunları ve talepleri iletme noktasında İzmirli müteahhitler için köprü rolü görmektedir. İnşaat sektörünün özellikle yasama faaliyetlerinde kurucu başkan aracılığıyla süreçleri biçimlendirme, etkileme imkânı buldukları görülmektedir. Müteahhitler otopark yönetmeliği, sığınak yönetmeliği gibi düzenlemeleri bu konudaki başarıları olarak dile getirmektedir.

“Şimdi şöyle oluyor bir sorun yaşadığımızda dile getiriyoruz. Gidiyoruz belediyenin ilgili kurumunda imar müdürü ile görüşüyoruz. Çözüm olmadı mı? O zaman Ticaret Odasına gidiyoruz. Uzun zaman sonra, biliyorsunuz değişti Ticaret Odası Başkanı da. İnşaatçılar tarafından oldu bu, müteahhitler tarafından oldu. Sektörümüz bir milletvekili çıkardı:... Eskiden federasyon başkanı idi. Ben de federasyon yönetim kurulu üyesi idim. İMDER'in eski başkanı şu an Ticaret Odası yönetim kurulu üyesi. Sektörümüz ile ilgili konularda mesela bir telefonla Ankara'ya ulaşabiliyoruz.”

“Önümüzdeki hafta ... Bey (milletvekilinden bahsediyor) bakanlar kurulunda bir toplantı yapacak. (Yönetmeliğin) birkaç maddesinin revize edilmesini istiyoruz. Otopark yönetmeliğinin yılbaşına kadar uzatılmasının sebebi de bu kanal. Bizim eski federasyon başkanı uzattı, çünkü sektörün içinden gelen biri. İnşaat mühendisi, yıllardır İzmir'de inşaat yapmış, İzmir'in sorunlarını en çok bilen kişilerden biri.”

“Geri bildirim göndermek konusunda çok zorlanıyoruz mesela Ticaret Odası seçimlerinde bizim derneğin ve federasyonun büyük baskısıyla şu anki ticaret odasındaki en kalabalık meslek grubu biziz. Her sokak başında bakkal vardır, ticaret odası kayıtlarındaki bakkal sayısı bile müteahhit sayısı kadar değildir. Ticaret Odası seçimlerinde... (eski başkanı) deviren meslek kuruluşu olarak gururlu oturuyoruz.”

“... Bey (yeni Ticaret Odası Başkanı) bizim grubumuzdan, inşaat grubu ve otomotiv grubundan çıktı. Ticaret Odası'nda olsun belediyede olsun çok ciddi bağlantıda olduğumuz insanlar var. Sözümüzü dinliyorlar, dikkate alıyorlar falan. O konuda şikâyetimiz yok. En son mesela Müteahhitler Federasyonu Başkanımız ... milletvekili oldu. O da sağ olsun hükümet kanadından baya şikâyetlerimizi dile getiriyor. Kendisi de yüksek inşaat mühendisi. Müteahhitler Derneği eski başkanımız Ticaret Odası'nda 67. Komite temsilcisi oldu. Bu da iyi bir yapılaşma. Ticaret Odası seçiminde yönü değiştirebilecek kadar kuvvetli.”

“Ama şöyle bir sıkıntı var bana göre hiç bunları bizim yapmamız gerekiyor. Aslında birilerinin gelip bize sizin sıkıntılarınız nedir, ne yapıyorsunuz demesi gerekiyordu.”

Yukarıda verilen bilgileri derece analizi (Tablo 38) sonuçları da onaylamaktadır. Derece analizinde giden derece bir aktörden diğerlerine giden bağlantıların derecesi, gelen derece ise bir aktöre diğer aktörlerden gelen bağlantıların derecesini ifade etmektedir. Bir aktörün bağlantı sayısı ne kadar fazlaysa, giden derecesi o kadar yüksek olacaktır. Giden derecesinin yüksek olması o aktörün kendi sektörel sorunlarını

özme kapsamında farklı ilişki kanallarının olduğu anlamına gelmektedir. Bu kapsamda hem müteahhit derneği hem de Ticaret Odası komite üyesi olan bir müteahhidin en yüksek giden dereceye (0.444) sahip olduğu görölmektedir. Bu müteahhidin görüşmeler sırasında ifadelerinden, derneğe üye olsun olmasın tüm müteahhitlerin sorunlarının çözümlü noktasında müteahhit birlikleri ile köprü rolü işlevi gördüğü anlaşılmaktadır. Bir ağdaki gelen derecenin fazla olması ilgili aktörün ağ içinde sorunların çözümlünde kilit bir rolü olduğu ve kaynakları açısından diğerlerinden daha güçlü bir pozisyonda bulunduğu manasına gelmektedir. Bu kapsamda MÜFED kurucu başkanının ağda en yüksek gelen derecesine sahip olduğu (0.444) görölmektedir. Onu, MÜFED başkanı (0.333) ile İMFED başkanı (0.222) ve Ticaret Odası (0.222) takip etmektedir.

Tablo 38 Müteahhit İlişkiler Ağı Derece Analizi Sonuçları

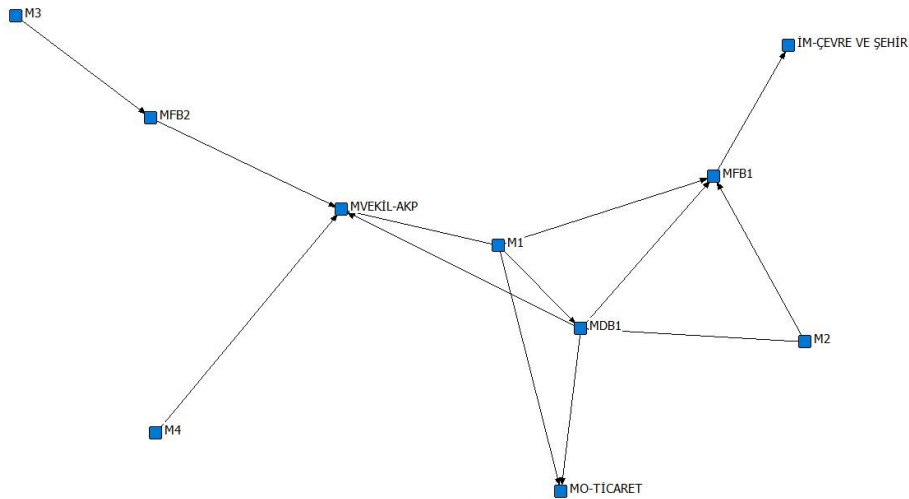
	Giden derece	Gelen derece	nGiden derece	nGelen derece
MFB1	1.000	3.000	0.111	0.333
MDB1	3.000	2.000	0.333	0.222
M1	4.000	0.000	0.444	0.000
M2	2.000	0.000	0.222	0.000
M3	1.000	0.000	0.111	0.000
MFB2	1.000	1.000	0.111	0.111
M4	1.000	0.000	0.111	0.000
MVEKİL-AKP	0.000	4.000	0.000	0.444
MO-TİCARET	0.000	2.000	0.000	0.222
İM-ÇEVRE ŞEHİR	0.000	1.000	0.000	0.111

Tablo 39 Müteahhit İlişkiler Ağı Merkez ve Otorite Analizi Sonuçları

	Merkez	Otorite
MFB1	0.000	0.562
MDB1	0.567	0.361
M1	0.695	0.000
M2	0.327	0.000
M3	0.000	0.000
MFB2	0.211	0.000
M4	0.211	0.000
MVEKİL-AKP	0.000	0.595
MO-TİCARET	0.000	0.446
İM-ÇEVRE ŞEHİR	0.000	0.000

Merkez ve Otorite analizinde de (Tablo 39) benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Ağ içinde stratejik konuma sahip olan MÜFED kurucu başkanının 0.595 değeri ile ağ içindeki en önemli otorite olduğu görülmektedir. Hem müteahhit örgütlenmelerinde girişimci güç olması dolayısıyla sahip olduğu bilgi ve tecrübenin getirdiği prestij, hem de milletvekili olması dolayısıyla merkezi hükümetle bağlantıyı sağlayan kanal olması kurucu başkana ağ içinde bu stratejik pozisyonu sağlamaktadır. Kurucu başkanı takriben MÜFED başkanı (0.562) ve Ticaret Odasının (0.446) ağ içinde diğer otoriteler olduğu gözlenmektedir. Bu otoritelere bağlantıları dolayısıyla diğer müteahhitler ile köprü rolü sağlayan aktörler ise en yüksek merkez değerine sahip olan İMFED başkanı (567) ve bir müteahhit derneği üyesidir (0.695). Şekil 61’de Müteahhitlerin destek beklentisiyle kurmuş oldukları ilişki ağı sosyogramında merkez değeri en yüksek çıkan iki aktörün ağın merkezinde olduğu görülmektedir. En yüksek otorite değerine sahip olan aktörler ise merkez düğümlerin çevresinde konumlanmıştır.

Şekil 61 Müteahhitler Arasındaki Destek Beklentili İlişkiler Ağı Sosyogramı

4.3.7.3 Ağın Merkeziliği

Ağı meydana getiren aktörlerin tamamı eşit derecede öneme sahip olmayabilir. Ağda yer alan bir düğümün farklı düğümler arasında bağlantıyı tek başına sağlaması veya bir düğümün çok sayıda düğüme bağlantısının olması gibi durumlar düğümlerin önemini belirlemede belirleyici özelliklerdir. Bu bağlamda düğümlerin ağ içinde merkezi konumda olması o düğümün sahip olduğu kontrol ve güç ile bağlantılı olarak ağ içinde önemli avantajlar sağlayabilir. Bu bağlamda ağ içindeki aktörlerin

pozisyonunu anlamak için merkezilik ölçütleri faydalı araçlardır. Bu kapsamda aşağıda müteahhitler arasındaki destek ilişkilerine yönelik merkezilik derece merkeziliği, arasındalık merkeziliği ve özvektör merkeziliği analiz sonuçları ışığında yorumlanacaktır.

4.3.7.3.1 Müteahhit Destek İlişkileri Özvektör Analizi

Özvektör analizi bütün bağlantıların eşit olmadıkları fikrine dayanmaktadır. Diğer merkezilik ölçütlerinden farklı olarak düğümün kendi bağlantılarının sayısı kadar, bağlantıda oldukları komşu düğümlerin bağlantı sayısı da özvektör merkeziliğini hesaplamada önemlidir. Dolayısıyla özvektör merkeziliği bağlantıların kalitesi hakkında da fikir verir. Ancak bağlantıların kalitesi sadece niceliksel bir değer ifade etmektedir. Bu kapsamda az sayıda yüksek kaliteli (bir diğer deyişle komşularının çok sayıda bağlantıya sahip olması) bağlantısı olan bir düğüm, çok sayıda ortalama bağlantıya sahip olan bir düğümü özvektör merkeziliği anlamında geçebilir. Ancak özvektör merkeziliği sahip olunan bir bağlantının veya komşu düğümün nitelik veya etki anlamında değerini ölçemez. Bu kapsamda mülakat yöntemi sayısal yöntemlerin bu açığı kapatmada elverişli yöntemlerdir. Tablo 40'da görüldüğü gibi özvektör merkeziliği en yüksek değere sahip aktör İMFED başkanı (0.531) ve onu takriben MÜFED başkanı(0.410) ile bir müteahhittir (0.468). Daha önceki analizlerde yüksek değere sahip olan MÜFED kurucu başkanının özvektör merkezilik değeri ise 0.358'dir. Merkezi yönetime doğrudan ulaşabilen tek aktör olmasına rağmen görece düşük özvektör merkezilik değerine sahip olması, bu merkezilik ölçütünün yukarıda ifade edildiği gibi bağlantıların niteliksel kalitesinden ziyade niceliksel kalitesini ölçmesinden ileri gelmektedir. Şekil 62'de müteahhitlerin destek beklentili ilişkilerine dair özvektör analizi ağ sosyogramında analize ilişkin rakamsal verilerle paralel sonuçların olduğu görülmektedir.

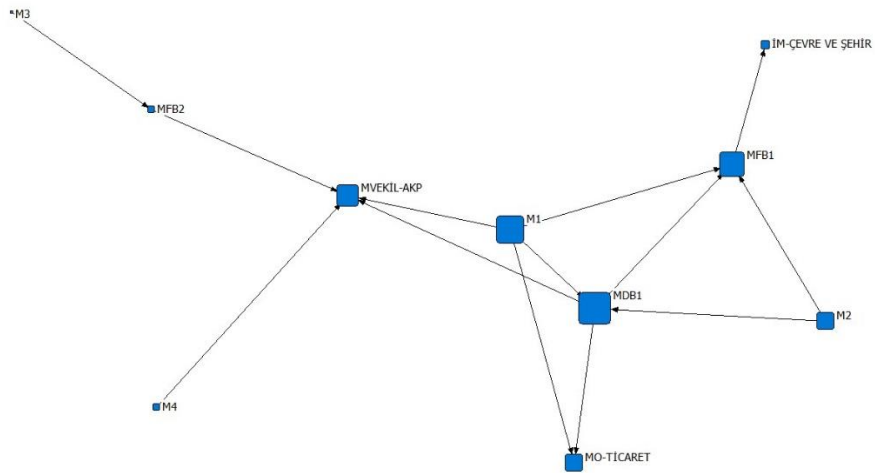
Tablo 40 Mütcahhit Destek İlişkiler Ağı Özvektör Analizi

	Özvektör
MFB1	0.410
MDB1	0.531
M1	0.468
M2	0.276
M3	0.034
MFB2	0.115
M4	0.105
MVEKİL-AKP	0.358
MO-TİCARET	0.293
İM-ÇEVRE ŞEHİR	0.121

Tablo 41 Mütcahhit Destek İlişkiler Özvektör Analizi Tanımlayıcı İstatistik

	Özvektör
Minimum	0.034
Ortalama	0.271
Maksimum	0.531
Standart Sapma	0.163
Varyans	0.026
Kayıp	0

Şekil 62 Mütcahhit Destek İlişkiler Ağı Özvektör Analizi Sosyogramı

4.3.7.3.2 Arasındalık Analizi

UCINET ile yapılan arasındalık (Freeman Betweenness) analizinde en yüksek arasındalık merkeziliği değerine sahip olan aktörler sırasıyla MÜFED başkanı (4.167), İMDER başkanı (2.778) ve İMFED Başkanıdır (1.389). Arasındalık merkeziliği ağdaki yüksek arasındalığa sahip aktörlerin, diğerleri arasında köprü rolü görebileceği, bağlantılar vasıtasıyla düğümler arasında dolaşan bilgi, mal ve hizmet gibi unsurların üzerinde koordinasyon veya kontrol sağlayabileceği gibi anlamlara gelmektedir. Bu kapsamda iki federasyonun ve bir federasyon başkanının eski başkanı olduğu derneğin yüksek arasındalık merkeziliği derecesine sahip olması anlamlıdır. Federasyon ve derneklerin diğer dernekler üzerinde koordine edici gücü ve köprü rolü bulunmaktadır.

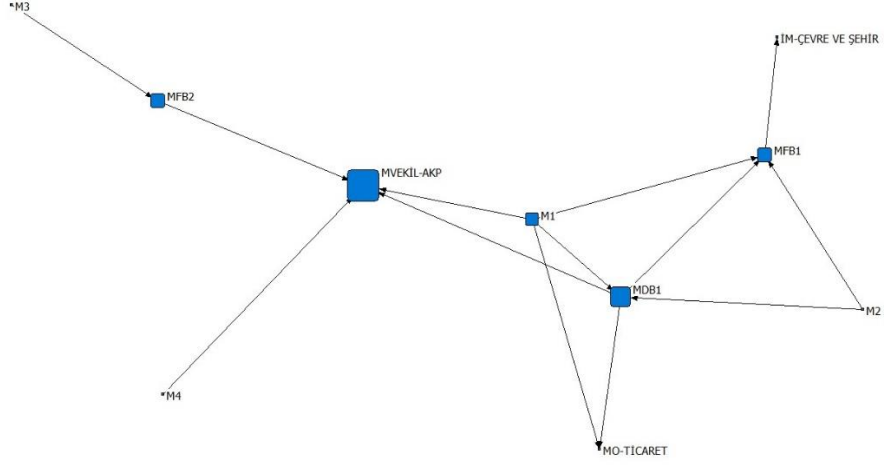
Tablo 42 Müteahhit Destek İlişkileri
Arasındalık Analizi

	Arasındalık 1	Arasındalık 2
MFB1	3.000	4.167
MDB1	2.000	2.778
MFB2	1.000	1.389
M2	0.000	0.000
M3	0.000	0.000
M1	0.000	0.000
M4	0.000	0.000
MVEKİL- AKP	0.000	0.000
MO- TİCARET	0.000	0.000
İM- ÇEVRE ŞEHİR	0.000	0.000

Tablo 43 Müteahhit Destek İlişkileri
Arasındalık Analizi Tanımlayıcı
İstatistik

	Arasındalık 1	Arasındalık 2
Minimum	0.000	0.000
Maksimum	3.000	4.167
Anlamlılık	0.600	0.833
Standart Sapma	1.020	1.416
Varyans	1.040	2.006

Şekil 63 Müteahhit Destek İlişkileri Arasındalık Analizi Ağ Sosyogramı

Şekil 63’de müteahhitler arasındaki destek ilişkilerine ilişkin arasındalık analizi ağ sosyogramının, arasındalık analizi rakamlarıyla farklı görünüm sergilediği dikkat çekmektedir. Netdraw programı ile elde edilen sosyogramda en büyük düğüm ile temsil edilen ve dolayısıyla en yüksek arasındalık merkeziliğine sahip olan aktörün 27. Dönem milletvekili olan MÜFED kurucu başkanı olduğu görülmektedir. Onu MÜFED başkanı, İMDER başkanı takip etmektedir. Bu kapsamda UCINET 6 programında elde edilen sonuçlarla karşılaştırmak amacıyla Netdraw programında arasındalık değerleri hesaplanmıştır. Sosyogramı destekler biçimde kurucu başkanın en yüksek arasındalık değerine (20.000) sahip olduğu görülmektedir. Onu takriben en yüksek arasındalık merkeziliği değerine sahip olan aktörlerin İMFED Başkanı (12,500), İMDER başkanı (8.500), İMFED başkanı (8.000) ve bir KOMİAD üyesi (7.000) olduğu görülmektedir.

Tablo 44 Mütcaahhit Destek İlişkileri Arasındalık Analizi (NetDraw)

	Arasındalık
MFB1	8.500
MDB1	12.500
MFB2	8.000
M2	0.000
M3	0.000
M1	7.000
M4	0.000
MVEKİL-AKP	20.000
MO-TİCARET	0.000
İM-ÇEVRE ŞEHİR	0.000

4.3.8 Tüm Ağ Analizi

İzmir’de kentsel dönüşüm sürecini analiz edebilmek, süreç içinde dönüşümde aktif veya pasif aktörleri belirlemek, aktörler arasında ilişki haritasını ortaya çıkarabilmek ve aktörlerin oluşturdukları ağ-bağlar içinde konumları, kaynakları, bağlayıcı unsurları ortaya çıkarabilmek amacıyla mikro düzeyli analizler yapılmıştır. Mikro düzey analizlerde dönüşümeye ilişkin aktörlerin sorun algısı ve çözüm talepleri bu analizleri anlaşılır kılmak amacıyla yer verilmiştir. Bu kapsamda mikro düzeyli analizlerde Ege Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim alanı, Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanı, Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ve inşaat sektörü bağlamında analizler yapılmıştır. Bunun dışında çalışma kapsamında belediye meclis üyeleri ve meslek odaları ile de görüşülmüş ancak bu görüşmelerde bir ilişki ağının varlığına ilişkin verilere ulaşılammıştır. Bunun en temel sebebi kentsel dönüşüm sürecinde bir aktör olarak yer almamalarıdır. Bu sebeple belediye meclis üyeleri ve meslek odalarına ilişkin mikro analiz düzeyinde detaylı bir analiz yapılmamış, bu görüşmelere ilişkin veriler tüm ağı analiz etmek için kullanılmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde mikro düzeyli analizleri tamamlayıcı ve toparlayıcı biçimde makro düzeyde tüm ağ analiz edilecektir. Tüm ağın analizi bağlamında mülakatlarda inşaat sektörü kapsamında mütcaahhitler, mütcaahhit dernek ve federasyonları, inşaat-

yapı danışmanlık şirketleri, yapı denetim firmaları ile görüşmeler; belediye meclis üyeleri, İzmir Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreteri, Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, Kentsel Dönüşüm İletişim ve Tanıtım Ofisleri ile görüşmeler; Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü; milletvekilleri ile görüşmeler, meslek odaları ile görüşmeler ve kentsel dönüşüm alanlarındaki yerel aktörler ile yapılan görüşmeler ışığında veriler UCINET ve NetDraw programlarıyla analiz edilecek ve yorumlanacaktır. Tüm ağın analizinde kentsel dönüşüm sürecinde etkili ve aktif aktörlerin ilişki haritasını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu nedenle tüm ağın analizi kapsamına (muhtarlar, yerel dernekler, kooperatifler vb. dışında) yerel halk alınmamıştır.

Tüm ağa ilişkin analizler yapılmadan önce bazı hususların belirtilmesi faydalı olacaktır. Öncelikle makro analizle amaçlanan -bundan önceki mikro analizlerdeki gibi- ağın yapısını ve özelliklerini ortaya çıkarmaya ilişkin ağ yoğunluğu, ağın merkezileşme derecesi, ağdaki alt gruplar, hizipler, kesme noktaları, yapısal boşluklar UCINET programı vasıtasıyla yapılan analizlerle tespit edilecek ve sosyogramlar yardımıyla açıklanacaktır. Ağın tümüne ilişkin bu analizler, mikro düzeyli analiz sonuçlarıyla karşılaştırılarak mikro ve makro düzeye ilişkin bilgiler bütünleştirilecektir. Aynı zamanda ağın yapısı, ağdaki güç merkezleri belirlenecek ve ağın türü tespit edilecektir. Analizin ikinci aşamasında ise kentsel dönüşüm politika ve uygulamalarında izlenen yönetim sürecine ilişkin görüşmecilerin algıları analiz edilecek ve bu analiz ağın türünü belirlemek amacıyla kullanılacaktır. Bu kapsamda mülakatlarda cevap aranan kentsel dönüşüm sürecinde en çok etkili kişi veya kurumun kim olduğu, görüşmecilerin kolay ulaşabildiği veya ulaşamadığı kanalların ne olduğu, güven düzeyleri ve güvenilir veya güvenilmez olduğunu düşündükleri kişi veya kurumların ne olduğu gibi sorular olmuştur. Bu konularda görüşmecilerin algıları ağın kapsayıcılık veya dışlayıcılığı vb. özelliklerinin ve ağ sınırlarının tespit edilmesine olduğu gibi ağın türünün belirlenmesine de yardımcı olacaktır.

4.3.8.1 Ağ yoğunluğu:

Bir ağın sıkı veya gevşek yapılı olduğu gibi tespitler tutunum veya ağ yoğunluk analizleriyle yapılmaktadır. Ağda bağlantı sayısı ne kadar fazlaysa ağın yoğunluğu o kadar fazladır. 0-1 arasında rakamsal ifadesi olan yoğunluk değeri, 0'a yaklaştıkça ağın seyrek, 1'e yaklaştıkça ise yoğun olduğunu ifade etmektedir. Ancak daha önce de

belirtildiği gibi, her koşulda ve durumda geçerli olacak yoğunluk değerinden bahsetmek oldukça zordur. Çünkü analiz konusu olan olaya göre yoğunluğun rakamsal değeri farklı anlamlar ifade edebilmektedir. Borgatti'nin (2013) bu konudaki örneğini hatırlatmak gerekirse, kimin kimi tanıdığını ölçen bir araştırmada bulunan yoğunluk değerinin anlamı ile kimin kimle aşk ilişkisi olduğunu tespit etmeye yönelik bir araştırmada bulunan yoğunluk değerinin anlamı ve yorumu birbirinden oldukça farklıdır. Her ikisinde bulunan yoğunluk değerinin 0.345 olması durumuna ilişkin analizde ilişkiyi ölçen ikinci araştırmanın yoğunluğunun, ilk araştırmadaki tanışıklığı ölçen araştırmaya nazaran çok daha yoğun bir ağ olduğu söylemek mümkündür (161). Bu sebeple yoğunluk değerlerini yorumlarken benzer araştırmalarla karşılaştırma yapmak araştırmalar için elverişli bir araç olacaktır.

Aşağıda yapılan tüm ağa ilişkin bulunan değerler, mikro düzeyli analiz sonuçlarıyla karşılaştırılarak yorumlanacaktır. Diğer yandan D'Andreta (2011) tarafından yapılan (Tablo 45) yoğunluk sınıflandırması hem yoğunluk değerlerine ilişkin genel bir ölçüm verisi sağlaması hem de sosyal sermaye türleriyle bağlantı kurması nedeniyle önemlidir ve analize ilişkin karşılaştırma imkanı vermektedir.

Tablo 45 Gözlenen Tipolojik Yapıların Özet İstatistikleri ve Tanımlayıcıları

Tür	Ölçüm kriteri	Yoğunluk		SS		Açıklama
		Min.	Maks.	Min.	Maks.	
Tür A: Yerel-tutunum (localized cohesive)	Yoğunluk > 0.5, SS < 0.25	0.5	1	0	0.250	Yapısal-mekânsal tutunum: Ağırlıklı olarak yerel ağları olan egolar, çok yüksek yoğunluklu ve çok düşük mekânsal dağılım. Bağ Sermaye (Bonding capital)
Tür B: Orta-tür (median-diverse)	Yoğunluk = 0.2 - 0.65, SS=0.2 - 0.6	0.274	0.617	0.207	0.594	Yapısal-mekânsal çeşitlilik: Lokalize ve dağılmış bağların karışımı ve ortalama yoğunluk ve ortalama mekânsal dağılım skorları ile sonuçlanan bazı alter-alter bağlantılar içeren egolar. Bağlantı Sermaye (Linking capital)
Tür C: Dağılmış-parçalı (dispersed-fragmented)	Yoğunluk < 0.2, SS > 0.55	0.08	0.196	0.545	0.774	Yapısal-mekânsal parçalanma: Sık sık bağlantısı kesilmiş, çok düşük yoğunluklu ve çok yüksek uzamsal dağılım gösteren alterlerle bağları olan egolar. Köprü Sermaye (Bridging capital)

Kaynak: (D'Andreta, 2011, s. 173).

Tüm ağa ilişkin yapılan karşılaştırmalı yoğunluk analizi Tablo 46'de görülmektedir. Yapılan mikro ve makro analizlerin tamamında en küçük yoğunluk değeri 0.063, en büyük yoğunluk değeri ise 0.378 olarak bulunmuştur. Tüm ağ toplam 194 bağlantılı bir ağdır ve yoğunluk değerinin 0.063 olduğu görülmektedir. Bu açıdan bulunan yoğunluk değerlerinin içinde en düşük değer tüm ağa aittir ve oldukça seyrek bir ağ

niteliği göstermektedir. Düğüm sayısının diğerlerine kıyasla fazla olması bu durumun sebeplerinden birini oluşturmaktadır. Tüm analiz düzeyleri içinde en fazla yoğunluğa sahip olan ağ -0.378 değeri ile- müteahhitlere ilişkin ilişki ağıdır. D'Andreta (2011) sınıflandırmasında müteahhitlere ilişkin ilişki yoğunluğunun orta tür bir ağ ve bu düzeydeki ilişkilerin bağlantı sermaye (linking capital) niteliği gösterdiği görülmektedir. Müteahhit ilişkileri ağını 0.214 yoğunluk değeri ile Ege Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilişki ağı ve 0.200 ile İzmir Büyükşehir Belediyesi ilişki ağı takip etmektedir.

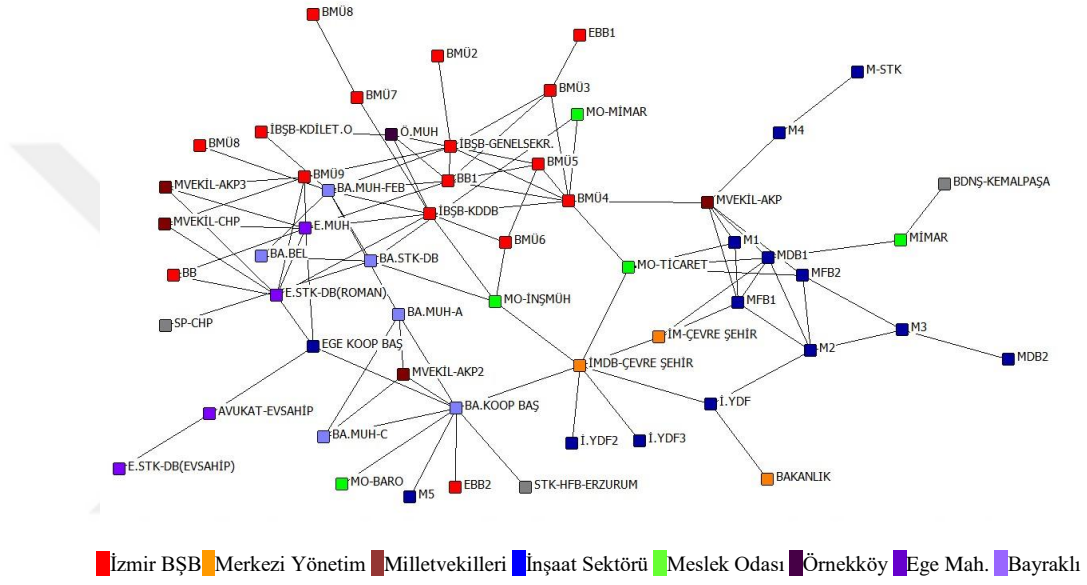
Tablo 46 Tüm Ağ Karşılaştırmalı Yoğunluk Analizi

	Yoğunluk	Bağlantı Sayısı	Standart Sapma	Ortalama Derece	Alfa
Ege	0.214	90	0.410	4.286	0.851
Bayraklı	0.120	84	0.325	3.111	0.786
Örnekköy	0.075	18	0.263	1.125	0.565
Müteahhitler	0.378	34	0.485	3.400	0.859
Belediye	0.200	42	0.400	2.800	0.789
Meslek Odaları	0.190	8	0.393	1.143	0.622
Tüm Ağ	0.063	194	0.243	3.464	0.790

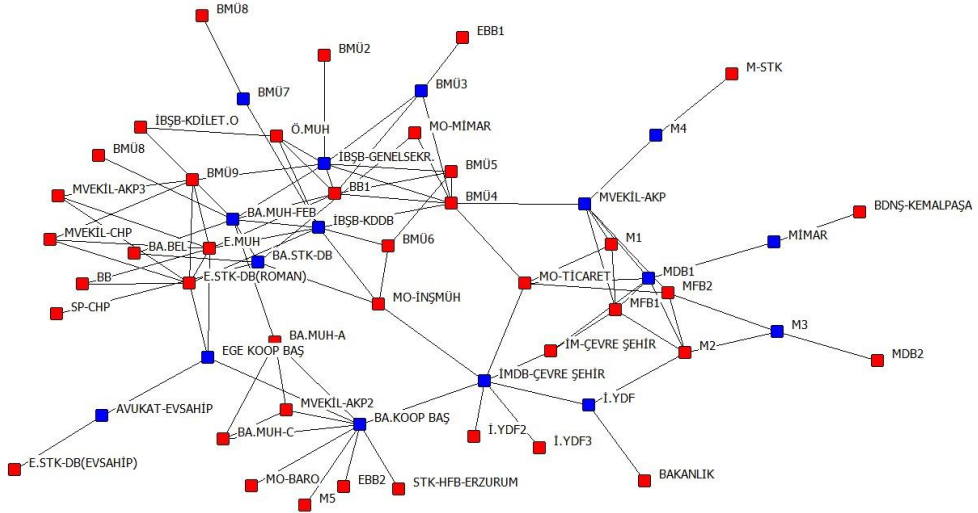
Tüm ağ sosyogramı Şekil 64'de görülmektedir. Ağı oluşturan aktörler ve ait oldukları gruplar kodlanmış ve rahat anlaşılabilmesi amacıyla farklı renklendirilmiştir. BMÜ kodu belediye meclis üyelerini, BB kodu Belediye Başkanlarını, M kodu Müteahhitleri, MO kodu Meslek Odalarını, Ö kodu Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanını, BA kodu Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanını, E kodu ise Ege Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim alanını ifade etmektedir. Kodlara ilişkin detaylı bilgiler Ek1'de verilmiştir. Morun tonları Örnekköy, Bayraklı ve Ege Mahallesi kentsel dönüşüm alanlarını, açık mavi meslek odaları, koyu mavi inşaat sektörünü, kırmızı İzmir Büyükşehir Belediyesini, turuncu merkezi yönetim teşkilatını (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve İzmir İl Müdürlüğü), kahverengi milletvekillerini, gri ise

diğerlerini ifade etmektedir. Sosyogramda göze çarpan nokta inşaat sektörü ilişki ağının sosyogramın sağında ve merkezi yönetim ile yakın bir biçimde konumlanması, İzmir Büyükşehir Belediyesi ilişki ağının ise inşaat sektöründen ve merkezi yönetimden uzak biçimde sosyogramın solunda yer almasıdır. İzmir Büyükşehir Belediyesinin inşaat sektörüne ve merkezi yönetime ilişkin doğrudan hiçbir bağlantısının olmaması dikkat çekmektedir.

Şekil 64 Tüm Ağ İlişki Sosyogramı

Şekil 65 Tüm Ağ Blok ve Kesme Noktaları Analizi Sosyogramı

Tüm ağa ilişkin yapılan blok ve kesme noktaları analizinde 16 adet kesme noktası (cutpoints) olduğu tespit edilmiştir. Şekil 65’de analiz sosyogramı verilmiştir. Sosyogramda görülen mavi düğümler kesme noktalarını ifade etmektedir. Bu kesme noktalarının 5 tanesi inşaat sektöründe faaliyet gösteren aktörler, 1’i milletvekili, 4’ ü İzmir Büyükşehir Belediyesi bünyesinde görüşülen aktörler, 3’ü Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanında dernek başkanı, yapı kooperatifi ve muhtar, 1 avukat, 1 mimar ve İzmir Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğüdür. Kesme noktalarından 7’si ağa sadece 1 düğümü bağlamaktadır. 9 adet düğüm ise ağa bağladığı düğümler açısından önemli bir pozisyondadır.

Ağda toplam 21 blok tespit edilmiştir. 40 düğüm sadece bir blokta yer almaktadır. İki farklı blokta yer alan düğüm sayısı ise 14’dür. İzmir Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü üç farklı blokta yer almaktadır. En fazla blokta yer alan düğüm ise beş farklı blokta yer alan Bayraklı Yapı Kooperatif başkanı olmuştur. Birden fazla blokta birlikte yer alan düğümlere ise rastlanılmamıştır.

Tablo 47 Tüm Ağ Hizip Analizi Tablosu

Hizip	Düğüm 1	Düğüm 2	Düğüm 3	Düğüm 4
1	MFB1	MDB1	MVEKİL-AKP	
2	MFB1	MDB1	İM-ÇEVRE ŞEHİR	
3	MFB1	MDB1	M2	
4	MFB1	M1	MVEKİL-AKP	
5	M2	M3	MFB2	
6	MO-İNŞMÜH	İBŞB-KDDB	BMÜ6	
7	İBŞB-KDDB	E.MUH	E.STK-DB(ROMAN)	
8	İBŞB-GENELSEKR.	BMÜ3	BMÜ4	BB1
9	İBŞB-GENELSEKR	BMÜ4	BMÜ5	BB1
10	İBŞB-GENELSEKR.	BB1	BA.MUH-FEB	
11	İBŞB-GENELSEKR.	BB1	İ.MUH	
12	BA.MUH-A	BA.MUH-C	BA.KOOP BAŞ	MVEKİL-AKP2
13	BA.MUH-FEB	BA.STK-DB	BA.BEL	
14	E.MUH	E.STK-DB(ROMAN)	BMÜ9	MVEKİL-AKP3
15	E.MUH	E.STK-DB(ROMAN)	BMÜ9	MVEKİL- CHP
16	E.MUH	E.STK-DB(ROMAN)	EGE KOOP BAŞ	
17	E.MUH	E.STK-DB(ROMAN)	BB	

4.3.8.2 Merkez Çevre Analizi

Bir ağın yapısı konusunda bilgi sahibi olmak için merkezileşme düzeyi ve ağın merkez ve çevresine ilişkin analizler önemli bir imkân vermektedir. Maksimum düzeyde merkezileşmiş bir ağ, yıldız biçiminde bir görünüme sahiptir ve yıldız şeklindeki ağın merkezinde daha çok bağlantısı olan az sayıda aktör bulunmaktadır. UCINET 6 ile tüm ağa ilişkin merkez-çevre analizi yapılmış ve bu analiz neticesinde 11 düğümün merkezi oluşturduğu tespit edilmiştir.

Ağın merkezini İzmir Büyükşehir Belediyesi bünyesinde faal olan aktörlerin işgal ettiği görülmektedir. Diğer analizlerle de uyumlu bir sonuç olarak İzmir Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı (bundan sonra GSY denilecektir), Karabağlar Belediye Başkanı (bundan sonra KBB denilecektir) ve İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı ağın merkezinde yer almaktadır. GSY ve KBB'nin merkezi oluşturmasının temel sebebi kentsel dönüşüm sürecinin mimarlarından olmasıdır. Kentsel dönüşüm sürecinin başlangıcında KBB, 2014 yerel seçimlerine kadar Kentsel Dönüşüm Daire Başkanı ve Genel Sekreter Yardımcılığı yapmış, 2014 yerel seçimlerinde Karabağlar Belediye Başkanı seçilmiş ve 2019 seçimlerinin ardından da başkanlığa devam etmiştir. KBB'nin belediye başkanı olmasıyla aynı ekipten olan GSY, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanı ve ardından Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı olmuştur. Her iki aktörün sahip olduğu teknik bilgi ve yetki nedeniyle yapılan görüşmelerin genelinde isimleri sıklıkla zikredilmiş ve ön plana çıkmışlardır. GSY ve KBB'nin yanında dört meclis üyesi de merkezde yer alan aktörlere aittir. Ayrıca Ege Mahallesi, Bayraklı Fuat Edip Baksı Mahallesi ve Örnekköy Mahallesi muhtarları da merkezde yer alan aktör arasındadır. Belediyeye sürdürdükleri resmi ilişkileri ve bağları nedeniyle muhtarlar ağın merkezinde yer almışlardır. Ege Mahallesi Muhtarı ile organik bağlantıları bulunan bir dayanışma derneği de merkezde yer almaktadır. Kentsel dönüşüm ve gelişim alanı içerisinde yer alan Bayraklı'daki diğer iki mahalle muhtarının merkezde yer almaması ise dikkat çekici olmakla birlikte anlamlı bir sonuçtur. Zira adı geçen mahalle muhtarlarının, diğerleri ile kıyaslandığında belediyeye ilişkilerinin daha düşük düzeyde olduğu ve diğer muhtarlarda görülen kentsel dönüşüm sürecinde yerel halkla belediye arasındaki aracı kimliğinin daha zayıf olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca diğer analizlerde ve mülakat yorumlarında belirtildiği gibi müteahhitler ve

milletvekilleri vasıtasıyla merkezi yönetimle ilişki kurma gayretinde oldukları görülmüştür.

Tablo 48 Tüm Ağ Merkez-Çevre Analizi Sonuçlarına Göre Ağın Merkezi

AĞ MERKEZİ			
İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı	İzmir Büyükşehir Belediyesi meclis üyeleri	Mahalle muhtarları	STK
İBŞB-KDDB	BMÜ3	E.MUH	E.STK-DB(ROMAN)
İBŞB-GENELSEKR	BMÜ4	BA.MUH-FEB	
BB1	BMÜ5	Ö.MUH	
	BMÜ9		

Tablo 49 Tüm Ağ Merkez-Çevre Analizi Sonuçlarına Göre Ağın Çevresi

AĞ ÇEVRESİ					
İnşaat Sektörü	Yerel Yönetimler	Merkezi Yönetim	Milletvekilleri	STK	Diğer
MFB1	BB	BAKANLIK	MVEKİL-AKP	MO-İNŞMÜH MİMAR	SP-CHP
MFB2	EBB1	İM-ÇEVRE ŞEHİR	MVEKİL-AKP3	MO-TİCARET	AVUKAT-EVSAHİP
MDB1	EBB2	İMDB-ÇEVRE ŞEHİR	MVEKİL-AKP2	MO-MİMAR	
MDB2	BMÜ2		MVEKİL-CHP	MO-BARO	
M1	BMÜ6			BA.STK-DB	
M2	BMÜ7			STK-HFB-ERZURUM.	
M3	BMÜ8			E.STK-DB(EVSAHİP)	
M4	İBŞB-KDİLET.O			M-STK	
M5	BA.BEL				
İ.YDF	BA.MUH-A				
İ.YDF2	BA.MUH-C				
İ.YDF3	BDNŞ-KEMALPAŞA				
EGE KOOP BAŞ					
BA.KOOP BAŞ					

4.3.8.3 Tüm Ağ Derecesi

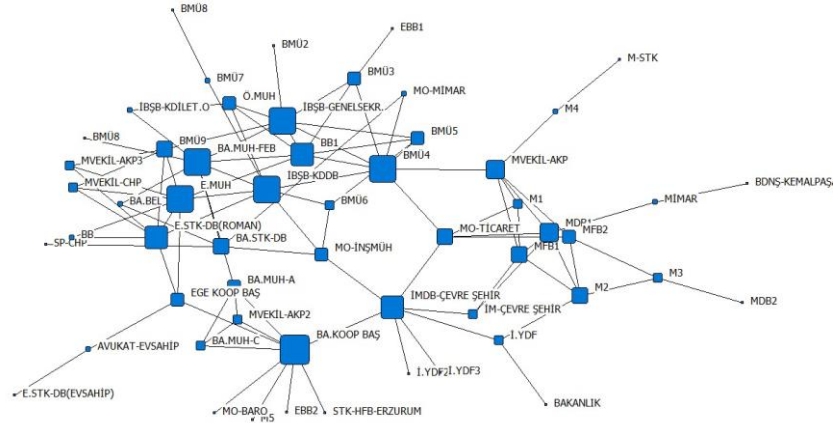
Derece analizleri ağda bulunan aktörlerin sahip olduğu bağlantıların niceliksel olarak değerini belirlemek için yapılmaktadır. Daha önce yapılan mikro düzeyli analizler yönlü ağ niteliği gösterdiği için giden derece ve gelen derecenin her ikisi için ayrı bir inceleme yapılmıştır. Ancak yönsüz ağlar için yapılan derece analizlerinde giden ve gelen derece ayrımı yapmak mümkün değildir. Zira bağlantının kimden gelip kime gittiği, veri matrislerinde belirtilmediği için program vasıtasıyla bilinemez. Çalışmamızda tüm ağ yönsüz bir ağ özelliği göstermektedir. Bu sebeple tüm ağa ilişkin sadece derece analizi yapılmıştır. Yapılan Derece Analizinde (Freeman Degree Centrality) tüm ağa ilişkin merkezilik düzeyinin % 10.44 olduğu görülmüştür. En düşük normalleştirilmiş derece değeri 0.018, en yüksek normalleştirilmiş derece değeri ise 0.164'dür. Tablo 50'de tüm ağa ilişkin derece merkeziliği analizi görülmektedir. Derece merkeziliği analizinde toplam 56 aktör değerlendirilmiş ancak yüksek dereceye sahip aktörlere ilişkin veriler Tablo 50'de verilmiştir. Yapılan analiz neticesinden en yüksek dereceye sahip olan aktörün Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanında bir yapı kooperatif başkanı olduğu (0.164) tespit edilmiştir. Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanında süreç durma noktasına gelmiştir. Süreci farklı bir boyuta taşımak suretiyle yeniden işler kılmak yapı kooperatifi başkanının derecesinin yüksek olmasının büyük ölçüde sebebidir. Kooperatif başkanı, kentsel dönüşüm sürecinin bakanlık eliyle yürütülmesi için müteahhitler, milletvekilleri ve kamu kurumları gibi çok çeşitli köprü bağlantılar kurmuştur. Mikro düzeyli analizlerde kooperatif başkanının sahip olduğu sosyal sermaye ve ilişki ağlarının dinamikleri bağlamında analiz yapıldığı için burada tekrarlanmayacaktır. Kooperatif başkanını 0.145 derece değeriyle takip eden İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Dairesi, Belediye meclis üyesi ve İzmir Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreteri olmuştur. Görüşme yapılan İzmir Büyükşehir Belediyesi genel sekreter yardımcısı, kentsel dönüşüm sürecinin başlangıcından bu yana sürecin başında yer alan bir isimdir ve kentsel dönüşüm uygulamalarının çerçevesi onun Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı müdürü olduğu dönemde belirlenmiştir. Sahip olduğu teknik bilgi ve sürece hâkim olması bağlantılarının yoğunluğunu açıklamaktadır. Benzer biçimde Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığının ve belediye meclis üyesinin sahip olduğu bağlantılar da sürece ilişkin bilgi sahibi olmalarından kaynaklanmaktadır. Ege Mahallesi ve Bayraklı

Fuat Edip Baksı Mahallesi muhtarlarının da 0.145 derece değeriyle süreç içinde fayda sağlamaya yönelik çeşitli bağlantılar kurdukları görülmektedir. 0.127 değeriyle Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı, İzmir’de kentsel dönüşüm projesinin mimarlarından olan Karabağlar Belediye Başkanı ve Ege Mahallesi’nde aktif bir dernek başkanı takriben yüksek derece değerlerine sahiptir. Onları 0.109 derece değeriyle bir Mütahhitler Derneği Başkanı ve bir AK PARTİ İzmir Milletvekili takip etmektedir. Verilen rakamsal analizlerin görselleştirilmiş ilişki haritası Şekil 68’deki tüm ağa ilişkin derece merkeziliği sosyogramında görülmektedir.

Tablo 50 Tüm Ağa İlişkin Derece Merkeziliği Analizi

	Derece	nDerece
BA.KOOP BAŞ.	9.000	0.164
İBŞB-KDDB	8.000	0.145
BMÜ4	8.000	0.145
İBŞB-GENELSEKR.	8.000	0.145
E.MUH	8.000	0.145
BA.MUH-FEB	8.000	0.145
İMDB-ÇEVRE ŞEHİR	7.000	0.127
BB1	7.000	0.127
E.STK-DB(ROMAN)	7.000	0.127
MDB1	6.000	0.109
MVEKİL-AK PARTİ	6.000	0.109

Şekil 68 Tüm Ağa İlişkin Derece Merkeziliği Sosyogramı

4.3.8.4 Merkezilik

4.3.8.4.1 Arasındalık Merkeziliği

Tüm ağa ilişkin yapılan arasındalık değerleri en yüksek 14 aktör Tablo 51’de görülmektedir. En yüksek arasındalık değerine sahip olan düğüm İzmir Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü’dür (413.189). İl Müdürlüğünün bu kadar yüksek arasındalık değerine sahip olmasında Şekil 70’de Tüm ağ arasındalık analizi ilişki sosyogramında görüldüğü gibi inşaat sektörü ile olan bağlantıları oldukça etkilidir. İl Müdürlüğünü takriben en yüksek arasındalık değerine sahip olan düğüm İzmir Büyükşehir Belediyesi meclis üyesini (395.885) ifade etmektedir. Bu meclis üyesi aynı zamanda İzmir Büyükşehir Belediye Meclisi Kentsel Dönüşüm Komisyonu üyesidir ve kentsel dönüşüm konusunda yaptığı çalışmalar bağlantılarının çeşitlenmesine sebep olmuştur. Şekil 70’de görüldüğü gibi İzmir Büyükşehir Belediyesi dışında Meslek Odalarıyla da, bu meclis üyesinin bağlantısı vardır, ancak bu bağlantıların resmi ve ikincil ilişki niteliğinde olduğu görülmektedir. Bu meclis üyesinin milletvekili ile bağlantısı olmakla birlikte aralarında çatışmacı bir ilişkinin olduğu mülakatlar ile tespit edilmiştir. Üçüncü en yüksek arasındalık değerine sahip olan düğümün Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanında kurulmuş olan bir yapı kooperatifine ait olduğu görülmektedir (364.848). Yapı kooperatifinin kurduğu bağlantılar Şekil 70’de incelendiğinde milletvekilleri, hemşehri dernek ve federasyonu, müteahhitler ve İzmir Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğüyle bağlantıları olduğu görülmektedir. Yapı kooperatifinin çeşitli kanallarla bağlantıları olmakla birlikte İzmir Büyükşehir

Belediyesi ile bağlantısının olmadığı dikkat çekmektedir. Mülakatlarda yapı kooperatifinin kurduğu ilişkilerin merkezi yönetime ulaşmada bir araç olarak değerlendirildiği görülmüştür. Yapı kooperatifi için özellikle İstanbul merkezli büyük inşaat firmaları ve milletvekillerinin hem bilgi kaynağı hem de destek kaynağı olarak merkezi yönetime ulaşmada önemli bir işlevi vardır. Yapı kooperatifinin ardından en yüksek arasındalık değerine sahip olan düğüm İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığıdır. Daire Başkanlığının bağlantıları incelendiğinde İzmir Büyükşehir Belediyesi meclis üyeleri ve kentsel dönüşüm ve gelişim alanındaki aktörlerle bağlantılarının olduğu görülmektedir. Bu açıdan Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığının bağlantılarını sağlayan kaynağı sahip olduğu bilgidir. Kentsel dönüşüm sürecinde İzmir Büyükşehir Belediye Başkanının karar mercii olduğu ancak diğer aktörlerle doğrudan iletişim kurma konusunda geri planda kaldığı görülmüştür. Başkanın özellikle yerel aktörler ve halkla iletişim konusunda daire başkanlığını ön plana çıkardığı görülmüştür.

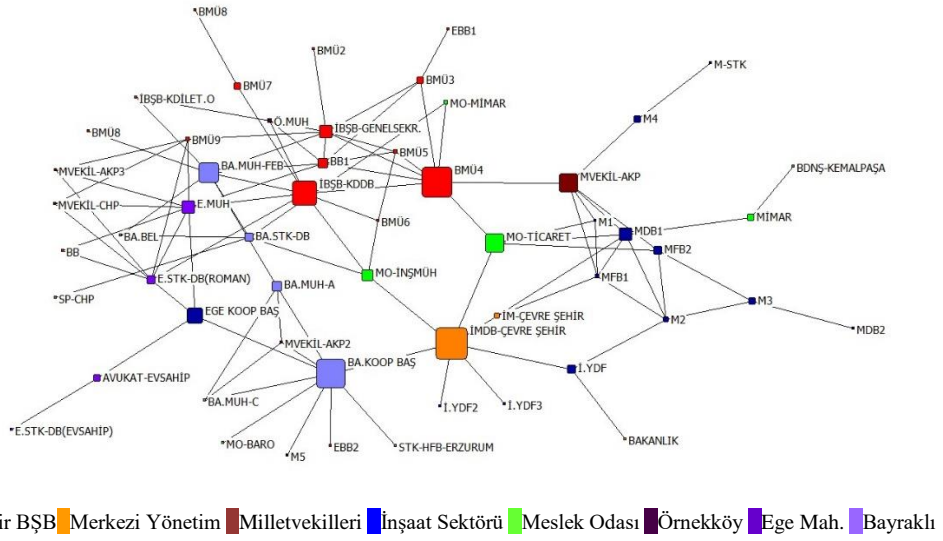
Tablo 51 Tüm Ağ Arasındalık Analizi Değerleri

	Arasındalık 1	Arasındalık 2
İMDB-ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	413.189	27.824
BMÜ4	395.885	26.659
BA.KOOP BAŞ.	364.848	24.569
İBŞB-KDDB	300.921	20.264
BA.MUH-FEB	240.072	16.166
MO-TİCARET	237.457	15.990
MVEKİL-AKP	231.600	15.596
EGE KOOP BAŞ.	182.356	12.280
E.MUH	149.134	10.043
İBŞB-GENEL SEKR.	143.032	9.632
MDB1	135.729	9.140
MO-İNŞ.MÜH.	132.356	8.913
BB1	110.901	7.468
BA.MUH-A	100.760	6.785

Şekil 69 Tüm Ağ Arasındalık Analizi Tanımlayıcı İstatistik Değerleri

	Arasındalık 1	Arasındalık 2
Minimum	0.000	0.000
Maksimum	413.189	27.824
Anlamlılık	72.143	4.858
Standart Sapma	105.100	7.077
Varyans	11046.096	50.091
Ağ merkezilik indeksi	23.38%	

Şekil 70 Tüm Ağ Arasındalık Analizi İlişki Sosyogramı

4.3.8.4.2 Özvektör Merkeziliği

Toplam 56 düğümlü olan tüm ağa ilişkin yapılan özvektör merkeziliği analizine ilişkin anlamlı bulunan yüksek değerler Tablo 52’de verilmiştir.

Tablo 52 Tüm Ağa İlişkin Özvektör Merkeziliği Analizi Değerleri

	ÖZVEKTÖR MERKEZİLİĞİ
BB1	0.339
İBŞB-GENELSEKR.	0.335
BMÜ4	0.311
E.MUH	0.309
İBŞB-KDDB	0.302
E.STK-DB(ROMAN)	0.256
BA.MUH-FEB	0.253
BMÜ9	0.224
BMÜ5	0.207
Ö.MUH	0.199
BMÜ3	0.191
MVEKİL-AKP3	0.148
MVEKİL-CHP	0.148
EGE KOOP BAŞ	0.124
BMÜ6	0.116
MO-İNŞMÜH	0.110
BB	0.106
MVEKİL-AKP	0.103
MO-TİCARET	0.102

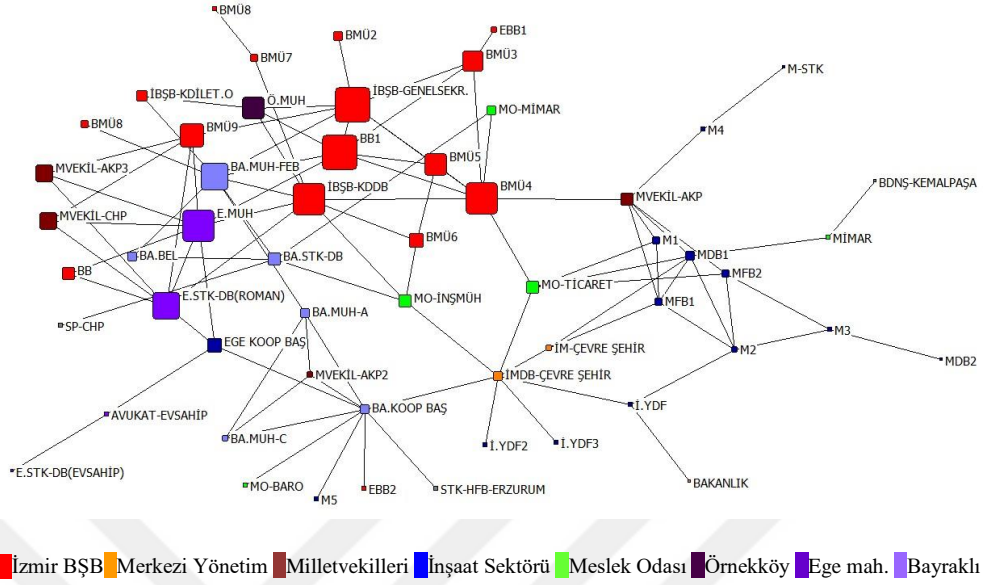
Tablo 53 Tüm Ağ Özvektör Analizi Tanımlayıcı İstatistik Değerleri

	Özvektör
Minimum	0.002
Maksimum	0.339
Standart Sapma	0.097
Varyans	0.009
Özvektör Merkeziliği	40.876 %

Yapılan analizde ağın özvektör merkeziliği yüzde 40.876 olarak bulunmuştur. Ağda en düşük özvektör merkeziliği değeri 0.002, en yüksek özvektör merkeziliği değeri ise 0.339'dur. En yüksek özvektör merkeziliği değerine sahip ilk 19 düğüm içinde 9'u İzmir Büyükşehir Belediyesi bünyesinde çeşitli kademelerdeki kişilere, 4'ü yerel aktörlere aittir. Bir kıyaslama yapıldığında arasındalık analizi ile özvektör merkeziliği sonuçlarının belirgin biçimde birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Arasındalık analizinde farklı aktörler arasında köprü rolü olan aktörler, özvektör analizinde ise kaliteli bağlantılara sahip olan aktörler bulunmuştur. Arasındalık analizinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğü en yüksek değere sahip olan aktördür. Analizde arasındalık değeri yüksek aktörler arasında inşaat sektörünün de bulunduğu göze çarpmaktadır. Özvektör analizinde ise en yüksek değere sahip olanlar arasında il müdürlüğü ve inşaat sektörü bulunmamaktadır.

Şekil 71'de Özvektör merkeziliği analizi sosyogramında da görüldüğü gibi özvektör merkeziliğinde İzmir Büyükşehir Belediyesine ilişkin aktörler ön plandadır. En yüksek değere sahip iki aktörün başlangıcından bu yana kentsel dönüşüm sürecinin içinde aktörler olması dikkat çekicidir. İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı yapmış olan kentsel dönüşüm sürecinin mimarlarından Karabağlar Belediye Başkanı en yüksek özvektör merkeziliği değerine sahip aktördür. Yine başkanın kentsel dönüşüm ekibinden bir isim olan İzmir Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı takriben en yüksek özvektör merkeziliği değerine sahiptir. Dolayısıyla özvektör merkeziliği konusunda temel kaynağın bilgi ve sürece hâkimiyet olduğu görülmektedir. İlgili aktörlerin sürecin başından bu yana içinde olması ve sahip oldukları bilgi ve yetki ağ içinde özvektör merkeziliği değerini arttırmıştır.

Şekil 71 Tüm Ağ Özvektör Merkeziliği Analizi Sosyogramı

4.3.8.5 Ağ türü;

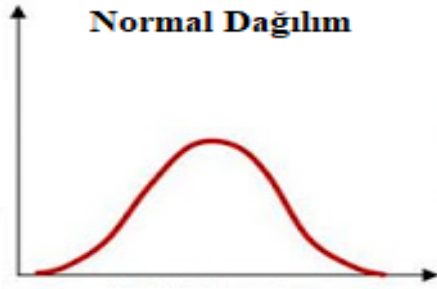
Ağ alan yazınında üzerinde çalışılan dört ağ türü olduğu görülmektedir. Bunlardan ikisi olan düzenli ve rassal ağlar tespit edilen ilk ağlardır ancak gerçek hayatta var olan ağların sahip olduğu özellikleri taşımamaktadır. Rassal ağlar düşük ortalama yol ve düşük kümelenme katsayısına sahiptir. Düzenli ağlarda ise kümelenme katsayısı ve ortalama yol uzunluğu yüksektir (Tunalı, 2016, s. 46-50).

Gerçek hayat ağlarına uygun bir ağ modeli olarak Watts-Strogatz düşük ortalama yol ve yüksek kümelenme katsayısı olan küçük dünya ağ modelini tasarlamıştır. Dördüncü ağ türü ise Barabási (2002) tarafından keşfedilen ölçekten bağımsız ağlardır. Ölçekten bağımsız ağlar, ağı oluşturan aktörlerin bağlantıları açısından diğer ağ türlerinden farklılaşmaktadır. Düzenli, rassal ve küçük dünya ağlarında ağı oluşturan düğümlerin tamamı eşit sayıda bağlantıya sahipken, ölçekten bağımsız ağlarda ağı oluşturan düğümlerin bağlantıları eşit sayıda değildir. Bu açıdan diğer ağların derece dağılımı normal dağılım (normal distribution)²⁰ iken, ölçekten bağımsız ağlarda kuvvet yasası dağılımı geçerlidir (Barabási, 2002, s. 66-71)

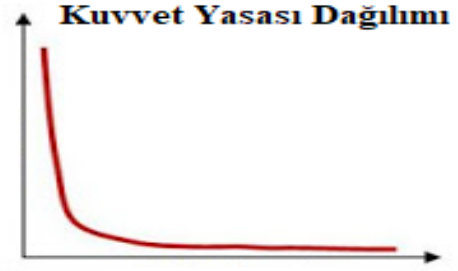
²⁰ Normal dağılım ilk olarak 1733'te Moivre tarafından binom dağılımının limit şekli olarak elde edilmiş, 19. Yüzyılın ilk yıllarında Gauss'un katkılarıyla da istatistikte yerini almıştır. Bu nedenle normal dağılıma, Gauss dağılımı (Gauss distribution) veya çan eğrisi (bell curve) adı da verilmektedir (Emeç, 2009).

Şekil 72 Normal Dağılım/Çan Eğrisi

Şekil 73 Kuvvet Yasası Dağılımı

Ölçekten bağımsız ağları diğerlerinden ayıran bir diğer özellik ağdaki bağlantıların oluşma biçimidir. Düzenli, rassal ve küçük dünya ağlarında düğümlerin oluşturdukları bağlantılar rastlantısal biçimde meydana gelmektedir. Ölçekten bağımsız ağlarda ise bağlantılar rastlantısal değildir, tercihli bağlanma yasası geçerlidir. Ağı ilk oluşturan ve en çok bağlantıya sahip olan düğümler, ağa yeni katılan düğümler tarafından en çok tercih edilen düğümler olurlar. Bu nedenle bu düğümler sürekli bağlantı sayısını artırır ve diğer düğümlerle aradaki bağlantı sayısı farkı devamlı olarak büyür. Bir nevi güçlü olan daha fazla güçlenir ve ağda hâkim konumda olur (Barabási, 2002, s. 86-92).

Bu açıklamalar çerçevesinde İzmir kentsel dönüşüm ve gelişim sürecine ilişkin ağın hangi ağ türü özelliğine sahip olduğunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın bu kısmına kadar yapılan analizlerde ağı oluşturan belirli aktörlerin daha merkezi pozisyonda olduğu ve daha fazla bağlantıya sahip olduğu görülmüştür. Bu kapsamda kuvvet yasası dağılımına ve dolayısıyla ölçekten bağımsız ağ türüne ait özellikler taşıdığı gözlenmiştir. Ancak bu gözlemleri test etmek ve ağın türünü net olarak belirlemek amacıyla derece dağılım grafiğinden yararlanılmıştır.

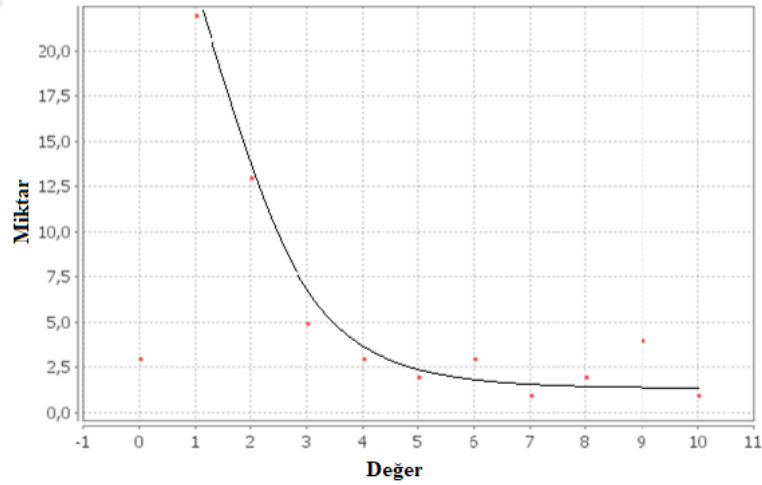
Ampirik verilerin kuvvet yasası olasılık dağılımına sahip olup olmadığının belirlenmesinde kullanılan yöntemden biri grafik yöntemidir²¹. Grafik yönteminde ampirik verinin grafiği çizilir ve ardından grafiğin şekli çıplak gözle değerlendirilir. Elde edilen grafiklerde ampirik verilerin görünümünün sol yukardan sağ aşağı doğru

²¹ Diğer yöntem ise formel yöntemlerdir. Ayrıntılı bilgi için bakınız (Gürsaka, Tüzüntürk ve Sert Eteman, 2014).

çarpık asimetrik bir dağılım eğrisi görünümünde olması verilerin kuvvet yasası dağılımına uygun olduğu anlamına gelmektedir (Gürsakar, Tüzüntürk ve Sert Eteman, 2014, s. 514).

Kentsel dönüşüm ve gelişim alanına ilişkin elde edilen veriler grafik yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Çalışmamızda gerçekleştirilen tüm analizlerde UCINET programı kullanılmasına rağmen, derece dağılımına ilişkin program araçları yeterli görülmeyerek çalışmanın bu kısmı için yapılan analizler Gephi programı vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla öncelikle ikili matris hazırlanmış ve yönsüz olan 55 düğümlü ağa ilişkin derece dağılımı analizi yapılmıştır. Bu analize ilişkin grafik Şekil 74’de görülmektedir. Elde edilen grafiğin görünümü sol yukardan sağa doğru azalan çarpık asimetrik bir dağılım eğrisi görünümündedir. Analizin sonuçlarına göre ağın kuvvet yasası dağılımına uygun olduğu görülmektedir. Bu açıdan ağın türü kuvvet yasası dağılımının geçerli olduğu ölçekten bağımsız bir ağ niteliği göstermektedir.

Şekil 74 Tüm Ağ Derece Dağılım Grafiği

Derece dağılım grafiğinde sol yukarıdan sağ aşağıya doğru azalan bir görünüm dikkat çekmektedir. Bu durum çok sayıda düğümün az sayıda bağlantıya (grafiğin solu), çok az sayıda düğümün ise fazla sayıda bağlantıya (grafiğin sağ) sahip olduğu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla ağda güç ilişkilerinin ve bağlantıları kuvvetli olan merkezlerin (hub) ağda var olduğu görülmektedir.

4.3.9 Kentsel Dönüşüm Politika ve Uygulamalarında Yönetim Sürecine İlişkin Algı Analizi

Çalışmanın temel amacı kentsel dönüşüm ve gelişim alanına ilişkin mevcut ilişkileri ve ağı tespit etmek ve bununla birlikte var olan ağın yapısını ve türünü belirlemektir. Çalışmanın bu kısmına kadar ağın varlığını tespit etmeye ve ağdaki ilişki dinamiklerini, güç dengelerini belirlemeye ve ağda önemli pozisyonu olan aktörleri belirlemeye yönelik analizler yapılmıştır. Ancak bu analizlerin en temel kısıtı görüşmecilerin ilişki içinde oldukları kişilere yönelik bir bilgi üzerinden ilerlemesidir. Konuya daha geniş açıdan bakıldığında kentsel dönüşüm sürecinde etkili olan ancak daha kapalı nitelikte ağlar da olabilir. Bu tip kapalı bir ağa ilişkin bilgiye ve ağın üyelerine çalışmada benimsediğimiz kartopu yöntemi ile kendiliğinden ulaşmak mümkün değildir. Bu tip kapalı ağlarda ağın bir parçasına ulaşılmış olsa bile ağ üyelerinin bilgi saklama eğiliminden dolayı ağın tamamına ulaşmak daha zordur. Çalışmanın doğası gereği ortaya çıkan bu kısıtı aşmak için görüşmecilerin süreç içinde geliştirdikleri ilişki ağlarının yanında, dışında kaldıkları ağlar da ölçülmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda görüşmecilerin süreçte etkili aktör algısı, süreç içinde ulaşılabilir ve ulaşılamaz aktör algısı ve güven düzeyi ölçülmüştür. Bu ölçümlerle görüşmecilerin kentsel dönüşüm sürecine ve sürecin ilerlemesinde ve tıkanmasında etkili dinamiklere ilişkin algısı analiz edilmiştir. Bu analizler neticesinde kentsel dönüşüm sürecinde etkili olan ilişkilerle ilgili görüşmecilerin söylemleri çerçevesinde önemli bilgiler edilmiş ve veriler analiz edilmiştir. Elde edilen verilerin işlenmesinde değer verisi (valued data) matrisi ve öznitelik matrisi (attribute) hazırlanmıştır. Değer verisi matrisi ilişkilerin varlığının yanında ilişkilerin derecesinin de işlendiği matris türüdür. Bu kapsamda güven düzeyi, etkili aktör ve ulaşılabilirlik algısına ilişkin değer verisi matrisi aracılığıyla 1-5 arasında derecelendirme yapılmıştır. Ardından UCINET programı aracılığıyla analiz edilmiş, Netdraw ile görselleştirilerek yorumlanmıştır.

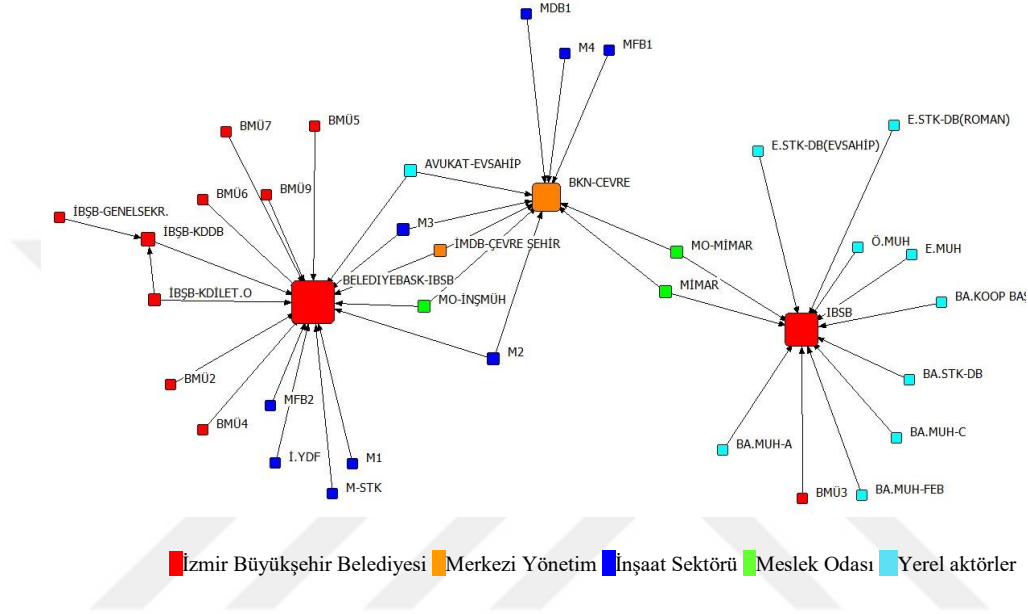
4.3.9.1 İzmir Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Sürecini Yönlendiren En Etkili Aktör Algısı

Türkiye’de kentsel dönüşüm uygulamalarının yasal dayanağı 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunudur. Belediye Kanununa dayanarak yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarında Büyükşehir Belediyesi veya İlçe belediyeleri, 6306 sayılı kanuna dayalı olarak yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarında ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkilidir. Çalışmamızın örneklemini oluşturan kentsel dönüşüm uygulamaları İzmir Büyükşehir Belediyesi yetkisinde yürütülen alanlarla sınırlıdır. İzmir Büyükşehir Belediyesinin yetkisindeki kentsel dönüşüm uygulamalarında Bakanlığın dâhil olduğu aşama belediye meclisi tarafından alınan kentsel dönüşüm alanı ilan kararının onay aşamasıdır. Kentsel dönüşüm ve gelişim uygulamalarına ilişkin yasal ve teorik işleyiş yanında pratikte sürecin işleyiş dinamiklerini anlamak çalışmanın amaçlarındandır.

Bu amaç doğrultusunda görüşmecilere “İzmir kentsel dönüşüm ve gelişim sürecini yönlendiren ve etkili olan aktörlerin kim olduğu” sorulmuştur. Aynı zamanda etkili aktör algısıyla görüşmecinin ilişki biçimini belirlemek amaçlanmıştır. Bu kapsamda görüşmecinin söylemleri analiz edilmiş ve ilişki biçimi sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmada organik ilişki aynı kurum içinde çalışanları ifade etmektedir. Söylemlerinden bir destek beklentisi içinde olan veya çeşitli konularda birlikte hareket eden görüşmecilerin ilişki türü dayanışmacı, aralarında bir anlaşmazlık olan, bu anlaşmazlığı yargıya taşıyan veya çeşitli platformlarda dile getiren ve bir uzlaşma sağlayamayan aktörlerin ilişkileri ise çatışmacı ilişki türü olarak belirlenmiştir. Bazı görüşmecilerin ise belirttikleri aktörlerle aralarında karşılıklı ortak çıkarlarını korumaya yönelik bir müzakere ve anlaşma süreci yürütüldüğü görülmüştür. Bu aktörlerin elde ettikleri veya elde etmeyi umdukları faydalar çerçevesinde olumlu bir tutum sergiledikleri görülmüştür. Bu aktörlerin ilişki türü ise uzlaşmacı ilişki türü olarak belirlenmiştir. Diğer yandan bazı görüşmecilerin süreç içinde kurumlarla iletişim sorunları yaşadıkları, iletişimsizlikten ve kentsel dönüşüm sürecinin bir neticeye varamamasından dolayı sürece karşı umutsuz oldukları ve süreçte etkili aktörlere karşı tepkili ve küskün oldukları gözlenmiştir. Bu aktör grubunun ilişki türü ise ilişkisiz-tepkili olarak belirlenmiştir. Soruya verilen yanıtlar çerçevesinde yetkili ve etkili kurumlar ve kurum içindeki organlara ilişkin çeşitli yanıtlar alınmış, bu

yanıtlar çerçevesinde aktörlerin etkili aktör algısı ve bu aktörlerle geliştirdiği ilişki türü birleştirilerek toplanan veriler UCINET ve Netdraw programları aracılığıyla analiz edilmiştir. İzmir kentsel dönüşüm ve gelişim sürecinde Belediye Başkanının baskın bir rolünün olması çalışmada öne çıkan temel sonuçtur.

Şekil 75 Kentsel Dönüşümde En Etkili Aktör

Şekil 75’de görüşmecilerin kentsel dönüşüm sürecinde etkili olan aktör algısı verilmiş ve temsil ettikleri mesleki kimlikler doğrultusunda renklendirilmiştir. Mülakatların analizleri ile görüşmecilerin kentsel dönüşüm sürecini yönlendiren en etkili aktör olarak İzmir Büyükşehir Belediyesini ve Belediye Başkanını gördükleri sonucu elde edilmiştir. Bunun yanında inşaat sektörünün faaliyetlerinde ve kentsel dönüşüm uygulamalarında izin ve onay gibi aşamalarda belediyelerin yanında Çevre ve Şehircilik Bakanlığıyla kurdukları temaslar nedeniyle kentsel dönüşümde etkili aktörün Belediye Başkanı ve Bakanlık olduğu belirtilmiştir.

Çalışmada öne çıkan bir sonuç, sürecin görece dışında kalmasından mütevellit yerel aktörlerin kentsel dönüşüm sürecinde etkili aktöre ilişkin algısının kurum çerçevesinde olmasıdır. Bu kapsamda yerel aktörler tarafından İzmir Büyükşehir Belediyesinin süreçte en etkili aktör olarak değerlendirildiği görülmektedir. Aktif biçimde kentsel dönüşüm sürecinin içinde bulunan ve süreci yakından takip eden inşaat sektörü, sivil toplum kuruluşu temsilcileri veya meslek odaları ise dönüşüm sürecini yönlendiren

aktörün doğrudan İzmir Büyükşehir Belediyesi Başkanı olduğunu belirtmişlerdir. İzmir Büyükşehir Belediyesi bünyesinde yapılan görüşmelerde bu kanıyı güçlendiren sonuçlar elde edilmiştir.

Türkiye’de yerel yönetimlerde belediye örgütlenmesi ve seçim modelleri, 2004 ve 2005 yıllarındaki kısmi mevzuat değişikliklerine rağmen hala “güçlü başkanlık” sistemi etkisini sürdürmektedir (Karaman Z. T., 2014, s. 192). İzmir Büyükşehir Belediyesi meclis üyeleri ile yapılan görüşmelerde kentsel dönüşüm ve gelişim alanlarına ilişkin meclis üyelerinin kendilerini sürecin dışında tanımladıkları görülmüştür. Belediye meclis üyeleri süreci belirleyen aktörün başkan olduğunu belirtmiş ve bu konuda bilgi kaynağı olarak da Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığını işaret etmişlerdir. Meclis üyelerinden bazıları başkan ağırlıklı sisteme başkana olan güvenlerinden dolayı olumlu bakarken, bazıları ise sistemi seçilmiş üyeler olarak işlevlerini sınırladığı gerekçesiyle eleştirmiş ve ancak halktan çok fazla tepki çeken uygulamalar olduğunda mecliste bir fonksiyonlarının olduğunu belirtmişlerdir. Ancak görüşmecinin yaptığı eleştirilerin gizli tutulması isteğinden dolayı görüşmecilerin bu yöndeki ifadelerine yer verilmemiştir.

“Bölgelerin seçimi ile ilgili en hızlı, en faydalı olacak seçenekler için mimar, şehir plancıları bir çalışma yapıyor. Bu çalışma başkana sunuluyor. Başkan da bunun kararını danışmanlarıyla görüşerek veriyor” (İBŞB meclis üyesi/CHP).

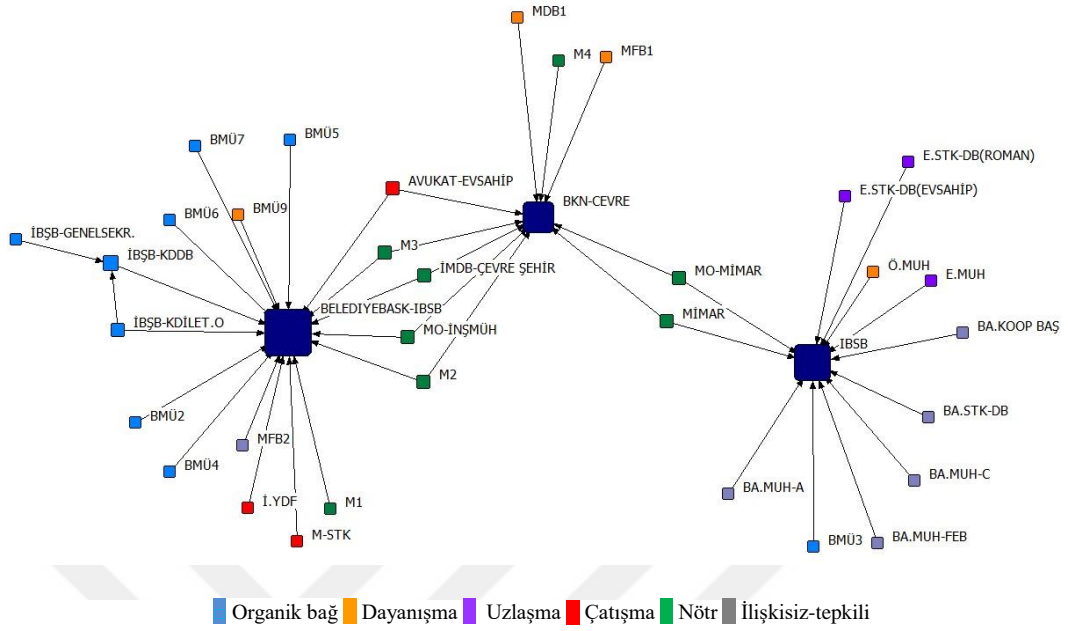
“Herkes bireysel düşündüğü zaman olay farklı yönlere gider, adaletli olamazsınız o zaman. Bir meclis üyesi olarak herhangi bir vatandaşın talebini meclise taşımayı ben doğru bulmuyorum. Çünkü kendi şahsım adına da söylüyorum orada hakkaniyetli davranıldığına ben eminim. Çünkü ... Bey (belediye başkanından bahsediyor) öyle bir insan. ... Bey’i kişilik olarak tanıdığımız için onun hakkaniyetine ve adaletine inanan bir insanım. Eminim en doğrusunu yapıyordur kimse mağdur olmasın diye” (İBŞB meclis üyesi/CHP).

“Kurulmuş bir birim vardır, o birim herkese eşit mesafede herkesin hakkı neyse ona göre davranır... Birebir ... Bey’in (belediye başkanından bahsediyor) takip ettiği bir ekip var... Ekip çalışıyor iyi bilgilendirme yapıyor, meclise geldiğinde biliyorsunuz siyaset girdiğinde o iş çorba olur” (İBŞB meclis üyesi/CHP)

“Yerel yönetimlerde tek sorumlu belediye başkanıdır. Çünkü yerel yönetimler yasına göre o kadar çok yetkisi var ki Büyükşehir Belediye Başkanının, her şey iki dudağının arasında” (İBŞB meclis üyesi/AK PARTİ).

“Bir karar gelir encümene girer çıkar ama encümen bilmez o konuyu. Meclise girer ve çıkar, ama meclis üyesi de bilmez konuyu... Buradaki etkili olan tamamen siyasi erktir... Meclis üyesi oluyorsun, kim yazdı seni? Belediye Başkanı, il başkanı veya parti yazdı. Senin orada konuşma yetkin yok bu yüzden. Sivrilik yapamazsın.” (İBŞB meclis üyesi/AK PARTİ).

Şekil 76 Kentsel Dönüşümde En Etkili Aktör ve İlişki Biçimi

Şekil 76 etkili aktörlerle geliştirilen ilişkinin türü açısından incelendiğinde Ege Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim alanındaki aktörlerin uzlaşmacı türde ilişkiler geliştirdiği, Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanındaki aktörlerin ise etkili aktör olduğunu belirttiği İzmir Büyükşehir Belediyesiyle ilişkisiz ve belediyeye karşı tepkili olduğu görülmektedir. Ege Mahallesinin ilişki kanallarının çeşitli olması, Roman kimliği vasıtasıyla edindikleri ilişki kanalları ve İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığıyla sürekli iletişim halinde olması süreç içinde pazarlık gücünün artmasına ve talepleri doğrultusunda belirli ölçüde belediyeye anlaşabilmesine neden olmuştur. Bu sebeple ilişkiler uzlaşmacı niteliktedir. Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanında ise kentsel dönüşüm sürecine ilişkin hem yerel halkta hem de yerel aktörlerde genel bir hoşnutsuzluk ve umutsuzluğun olduğu tespit edilmiştir. Alanda müteahhitlerin ve milletvekillerinin aktif olması ve bilgi kaynağı işlevi görmesi, belediyenin kurmuş olduğu iletişim ofislerinde yerel halkın talepleri konusunda müteahhitlerle yaptıkları pazarlığı belediyeye yapamaması yerel halk ve aktörlerle belediye arasındaki ilişkilerin ve güvenin bozulmasına neden olmuştur.

Belediye başkanıyla kurulan ilişki türü incelendiğinde nötr yani olumlu veya olumsuz bir kanı belirtilmeyen ilişki türü ile çatışmacı ilişki türünün ağırlıkta olduğu

görülmektedir. Benzer biçimde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile geliştirilen ilişkinin büyük kısmı nötr ilişki kapsamındadır, inşaat sektöründen bazı görüşmecilerin ise dayanışmacı ilişki geliştirdikleri dikkat çekmektedir.

4.3.9.2 İzmir Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Sürecinde Ulaşılabilir ve Ulaşılamayan Aktör Algısı

Mülakatlarda sorgulanan konulardan biri görüşmecilerin kentsel dönüşüm konusunda ihtiyaç duymaları halinde en kolay ulaşabildikleri ve ulaşmada en çok zorlandıkları aktörlerin varlığı olmuştur. Ulaşılması en zor aktörün kim olduğu sorusuna ilişkin yanıtlar analiz edildiğinde Şekil 77’de sonuçlara ulaşılmıştır. Ege Mahallesinde yerel aktörler için ulaşılması en zor aktör bakandır. Ancak İzmir’den roman milletvekillerini bir bakana ulaşma kanalı olarak değerlendirildiği görülmüştür. Diğer yandan belediye ile iletişim sorunları yaşayan ve tepkisel bir tutum geliştirdiği gözlemlenen Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanındaki aktörlerin ulaşılması en zor aktör olarak Belediye Başkanını belirttiği görülmektedir. İnşaat sektörü ise üyesi ve başkanı oldukları dernek ve federasyonlar aracılığıyla hiçbir kurum ve kuruluşa ulaşmakta sorun yaşamadıklarını ancak sorunların çözümü konusunda bir sonuç alma bağlamında sıkıntı yaşadıklarını vurgulamışlar, vatandaşlar için ulaşması en zor aktörlerin Belediye Başkanı ve Bakan olduğunu belirtmişlerdir. İnşaat sektörünün Şekil 77’deki bağlantıları bu çerçeveden okunmalıdır.

“Zaten ... (belediye başkanına) ulaşamazsın. Mümkün değil. ... (belediye başkanı) ancak seçim öncesinde esnafları ziyaret eder, o zaman görürsün (İnşaat Sektörü ve STK temsilcisi)”

“Biz belediye başkanı ile görüşmeyi talep ettik ama görüşemedik. Daire başkanı ... Bey ile görüştük, o zaman daire başkanındı sonra değişti. Şimdi bir bayan var. ... (Karabağlar Belediye Başkanı) ile bir araya geldik.” (Bayraklı’da STK başkanı).

“Gittim, sekreterine. Görüşmek istedim, randevu talep ettim. Beni sekreteri daire başkanlığına yönlendirdi. O da bir şey yapamaz ki... O işi çözemez, işi çözecek olan belediye başkanı. Başkanla görüşmek mümkün değil, başkan kaçıyor. Herhalde yıldırma politikası uyguluyorlar” (Bayraklı’da bir STK Başkanı).

“Büyükşehir’e ulaşmak zor. Meclis üyeleri bizim gibi insanlar yani. Muhtarın kapısını çalıp girebiliyorsun, meclis üyeleri de bizim gibi insanlar aradığın zaman ulaşıyorsun. Ama Büyükşehir Belediye Başkanına ulaşamıyorum. Rahmetli Piriştina iki ayda bir buradaydı, alo diyordum geliyordu, her meclise bütün muhtarları çağırıyordu. Daha ... Beyin bir gün olsun meclise çağırdığını görmedim. Her meclise beni çağırmak mecburiyetinde. O mecliste olmam lazım benim, o bilgileri tanımam lazım.” (Bayraklıda bir muhtar)

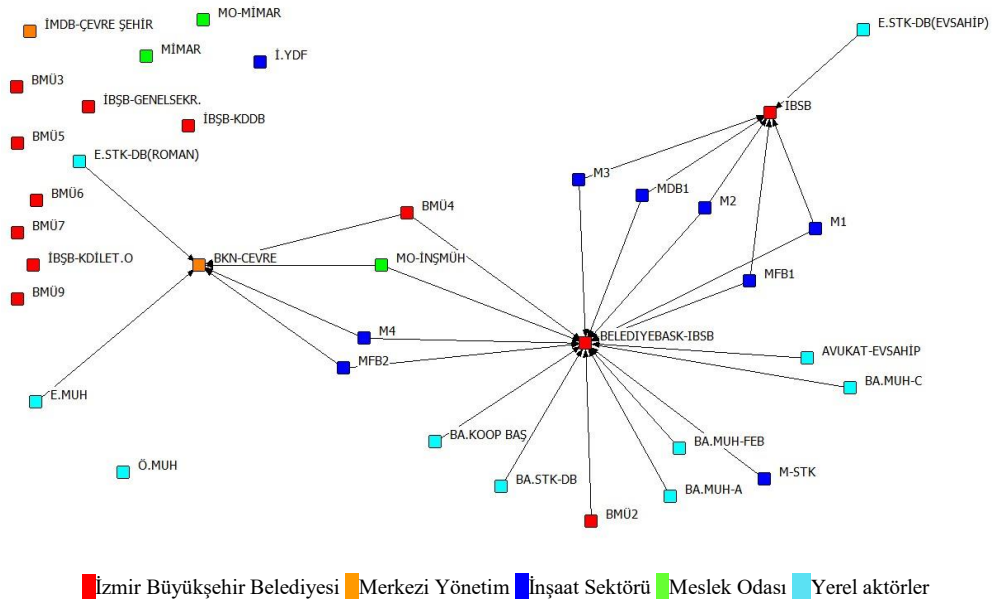

“Çevre ve Şehircilikle istediğimiz zaman görüşebiliyoruz. Belediyeyle ahbap çavuş ilişkisi olmazsa, tanıdıklarımız olmasa görüşmesi zor. Merkez yönetimleri biraz daha zor. Belediye başkanı veya ilçe belediye başkanlarına tanıdıklar aracılığıyla ulaşmak gerekiyor ama biz kendi imkânlarımızla randevu almaya çalışıyoruz zaman zaman zor oluyor, alamadığımız randevularımız da var yani, yok değil” (Meslek Odası).

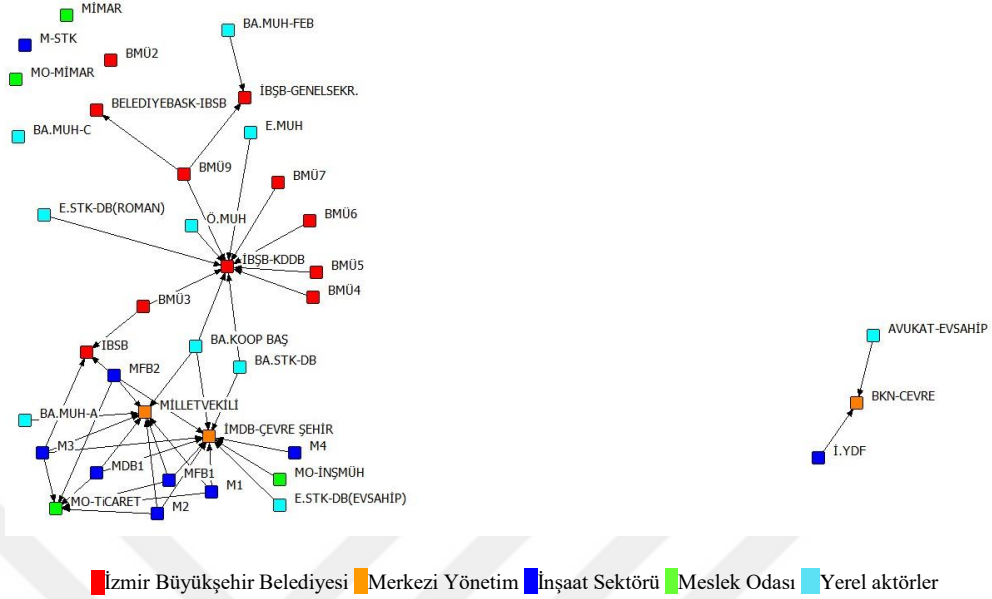
“Bayraklı Belediye Başkanına ilk zamanlar çiçek de aldım, iki sefer gittim. Çiçek kurudu ulaşamadım. Geldi burada bir iki sefer görüştü, isteklerimiz olduğunda yapıyor ama ulaşamadım. Başkanlara ulaşmak zor. Belki onlarla aynı partiden birilerini bulsanız ulaşabilirsiniz” (Bayraklı’da bir vatandaş).

Aslında biz dernek olarak istediğimiz her yere ulaşıyoruz ama vatandaşların ulaşamadığı yerler tabii ki de var. Ne belediyeye ulaşabiliyor ne de milletvekiline ulaşabiliyor. Ulaşamaz. Sivil toplum başkanı olma vasfından dolayı bizim arkamızda bir güç var. Geldiğimiz noktada bugün İzmir Ticaret Odası’nda bir dönüşümü başarmışız. Onun verdiği güçle ulaşabiliriz ama vatandaş ulaşamaz hiç.”

Şekil 77 Kentsel Dönüşümde Ulaşılmaz Aktör Algısı

Şekil 78 Kentsel Dönüşümde Ulaşılabilir Aktör Algısı

İzmir kentsel dönüşüm ve gelişim uygulamalarında en kolay ulaşılabildiği aktörler görüşmecilere sorulmuş ve sonuçlara ilişkin sosyogram Şekil 78’de verilmiştir. Sosyogramda görüldüğü gibi görüşmecilerin kolaylıkla ulaşabileceklerini belirttikleri dört aktör vardır. Bu aktörlerden ilki İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığıdır. Belediye meclis üyelerinin ve muhtarların dönüşüm sürecine ilişkin daire başkanlığına rahatlıkla ulaşabildikleri ve bilgi alabildikleri belirtilmiştir. Diğer ulaşılabilir aktörler ise İzmir Ticaret Odası, İzmir Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü ve milletvekilleri. Bu aktörler özellikle inşaat sektörünün en kolay ulaşılabildiği kanallar olarak belirtilmiştir. Ticaret Odasıyla sürekli bir ilişkinin olduğu ve başkanla sorunlarını konuşabildiklerini belirtmişler, İzmir Çevre ve Şehircilik İl Müdürünün telefonunun kendilerinde olduğunu ifade etmişlerdir. Kendi sektörlerinden bir milletvekili çıkması ve bu vekilin üyesi oldukları dernek ve federasyonun kurucularından olması merkezi yönetime ulaşma noktasında da kendilerine önemli bir kanal açmıştır.

“Mesela geçen toplantıda ben Çevre ve Şehircilik İl Müdürünü çok beğendim, bence yaklaşımları çok güzeldi. 500 kişinin katıldığı bir toplantıda şahsi olarak telefonunu vermesi bile yeterince samimiydi. Bürokrasi açısından atılmış büyük bir adım. Belediye başkanının telefonu yok bende ama istersek belediye başkanına da ulaşıyoruz bir vasıta ile.” (İnşaat Sektörü-Dernek Üyesi).

“Ticaret Odası gerçekten İzmir’de değişiyor ve yeni Ticaret Odası Başkanımız ben buraya yönetmeye geldim demiyor. Ben sizin için bir şeyler yapmaya geldim diyor. Eskiden ... Bey döneminde biz Ticaret Odasına sadece faaliyet belgesi almaya giderken, şimdi orada toplantımızı yapıp, bizim şöyle şöyle derterimiz var başkanım dediğimizde gidip Çevre ve Şehircilik İl Müdürü ile görüşen bir başkanımız var.” (İnşaat Sektörü-Dernek Üyesi).

“Bizim şu anda en rahat görüşebildiğimiz Ticaret Odası Başkanı. Gidip kapısını çalıyoruz direkt. Milletvekiline de direkt ulaşabiliyoruz. Çünkü sektördeki arkadaşımız. Çevre Şehircilik İl müdürüne ulaşabiliyoruz. Belediyedeki bazı imar müdürlerine ulaşabiliyoruz dostlarımız, arkadaşımız ama vatandaş için böyle bir şey yok zaten” (İnşaat Sektörü-Dernek Üyesi).

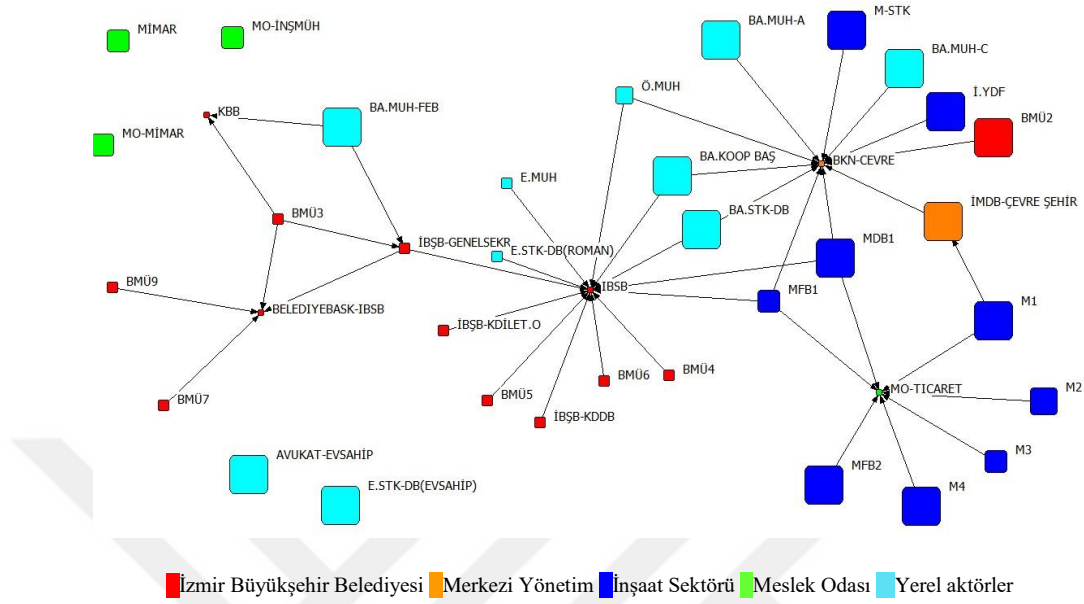
“Bir sorun yaşadığımızda dile getiriyoruz gidiyoruz belediyenin ilgili kurumunda imar müdürü Süleyman Bey ile görüşüyoruz. Çözüm olmadı mı? O zaman Ticaret Odasına gidiyoruz. Uzun zaman sonra biliyorsunuz değişti Ticaret Odası Başkanı da. İnşaatçılar tarafından oldu bu, müteahhitler tarafından oldu.” (İnşaat Sektörü/ Dernek Başkanı).

“Sektörümüz bir milletvekili çıkardı.. İMDER’in eski başkanı, şu an Ticaret Odası yönetim kurulu üyesi. Sektörümüz ile ilgili konularda mesela bir telefonla Ankara'ya ulaşabiliyoruz. Bizim bu planlama yönetmeliği ile ilgili ve Otopark Yönetmeliği ile ilgili Allah kısmet ederse önümüzdeki hafta ... Bey (milletvekilinden bahsediyor) Bakanlar Kurulunda bir toplantı yapacak. Birkaç maddesinin revize edilmesini istiyoruz. Otopark Yönetmeliğinin yılbaşına kadar uzatılmasının sebebi de bu kanal” (İnşaat Sektörü/ Dernek Başkanı).

4.3.9.3 İzmir Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Uygulamalarında Güvenilir Aktör Algısı ve Mevcut Kentsel Dönüşüm Sürecine Güven Düzeyi

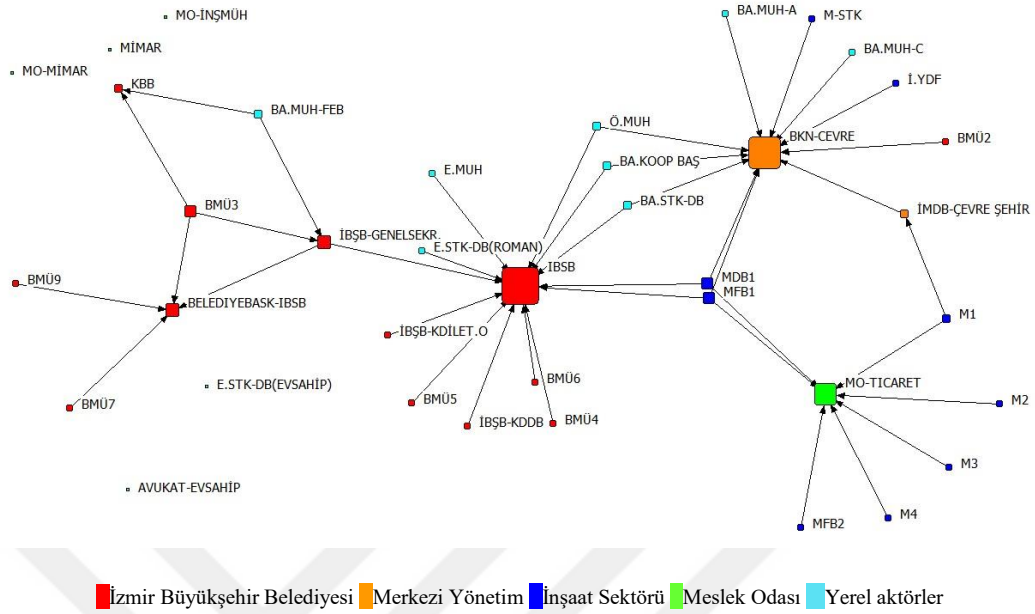
Yapılan mülakatlarda sorgulanan konulardan biri görüşmecilerin mevcut kentsel dönüşüm ve gelişim uygulama sürecine ilişkin güven düzeyi olmuştur. Güven düzeyini ölçmeye yönelik 1-5 arasında bir güven ölçeği kullanılmıştır.

Şekil 79 Kentsel Dönüşümde En Güvenilir Aktör ve Kentsel Dönüşüm Sürecine Güven Düzeyi

Şekil 79’da verilen sosyogramda düğümlerin boyutları kentsel dönüşüm sürecine yönelik güvensizliği ifade etmektedir. Kentsel dönüşüm sürecine en çok güvenenler en küçük düğümler, hiç güvenmeyenler ise en büyük düğümlerdir. Sosyogramda inşaat sektörünün ve Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanındaki aktörlerin güven düzeyinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bir diğer deyişle İzmir’de mevcut yöntem ve politikalarla kentsel dönüşüm ve gelişim sürecinin ilerleyeceğini ve sonuçlanacağını düşünmediklerini görüşmelerde belirtmişlerdir. Diğer yandan İzmir Büyükşehir Belediyesi meclis üyelerinin ve Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanındaki yerel aktörlerin güven düzeyinin yüksek olduğu ve sürecin tamamlanacağına ilişkin bir beklentilerinin olduğu görülmektedir.

Şekil 80 Kentsel Dönüşümde En Güvenilir Aktör Algısı

Görüşmelerde en güvenilir aktörün kim olduğu sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde kentsel dönüşüm sürecinin devamı konusunda güvensiz olanların dahi kentsel dönüşüm sürecinde kamu kurumlarına en çok güvendikleri görülmektedir. Bu kapsamda Şekil 80’de sosyogramda da görüldüğü gibi en güvenilir aktörler olarak ilişki oklarının yönlendiği üç düğüm İzmir Büyükşehir Belediyesi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Ticaret Odasıdır. Yapılan derece analizi neticesinde İzmir Büyükşehir Belediyesinin ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının en güvenilir aktör olduğu ve onu Ticaret Odasının izlediği görülmektedir. İnşaat sektörü için en güvenilir aktör olarak Ticaret Odası ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ön plana çıkmaktadır. İnşaat sektörünün ruhsat ve izinler konusunda yerel yönetimlerle yaşadığı sorunların, belediyelere karşı güvensizlik yarattığı gözlenmiştir. Belediye meclis üyeleri ve Ege Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim alanındaki yerel aktörler tarafından en güvenilir aktörün İzmir Büyükşehir Belediyesi olduğu görülmektedir. Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanında yerel aktörler için en güvenilir kurumlar ise İzmir Büyükşehir Belediyesi ve İzmir Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü olmuştur. Mülakatlarda dikkat çeken husus, görüşmecilerin kurumları işgal eden kişilere karşı besledikleri güvensizlik hissinin kurumlara duydukları güven üzerinde olumsuz bir etki yaratmadığı sonucu olmuştur.

“Ben Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün kurumlarına güveniyorum. Kurumların suçu yok aslında. Bugün bakanlıkta gerçekten düzgün işini yapan insanlar var, belediyede de var. “Mesela öyle arkadaşlarımız var, canla başla çalışıyorlar ama başka insanlar da var ceplerini dolduruyorlar. Her kurumda iyi insanlar var ama cebini düşünenler de var” (İnşaat sektörü/Dernek Başkanı).

“Tüm kurumlarımıza güveniyoruz. Donanımlı işini bilen insanlarımız var. Ama burada işler doğru tanımlanıp, farklı alanlara çekilmez ve bir masa etrafında toplanılırsa bütün kurumlar güvenilirdir” (İnşaat Sektörü/Federasyon Başkanı).

“Belediyelere karşı tabii ki güvensizlik var. Çok basit bir şey anlatayım size biz içeriye bir proje veriyoruz. Projeye verdiğimiz zaman kota göre bizim oto parkımızın çıkıp çıkmayacağı belli olur...” (İnşaat Sektörü/Dernek üyesi).

“Ben kimseye güvenmiyorum. Kurum kişilere bağlı, iyisi de var kötüsü de var. Kurumların da iyi oldukları ve kötü oldukları zamanlar oluyor yani.” (Meslek Odası).

“Kurumların kabahati yoktur, sorun oradaki yönetim anlayışıdır. Zaman zaman bazıları çok verimli olurlar, zaman zaman bazıları verimsizdirler. Verimsizlik noktası insanların birbirine düştüğü, iş yapmak istemedikleri, vatandaşa hizmet etmek istemedikleri noktadır. Verimli oldukları nokta ise vatandaş memnuniyetinin üst düzeye çıktığı noktadır” (Mimar).

“Devlet. Bundan sonra benim belediyeye güvenim kalmadı. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bitirirse o bitirir. Yalnız burası değil bu tepenin yamacı olduğu gibi Yeşildere'ye doğru komple olması lazım (Bayraklı'da bir mahalle muhtarı)

4.3.10 Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projeleri İhaleleri Çerçevesinde İnşaat Sektörü-Yerel Yönetimler İlişkilerine Yönelik Mülakat Analizi

Yapılan mülakatlarda hem çeşitli meslekten görüşmecilerde, hem belediye meclis üyelerinde hem de inşaat sektöründe kentsel dönüşümün finansmanı ve ihale süreçleri hakkında çeşitli konular ön plana çıkmıştır. Kentsel dönüşüm ve gelişim alanlarında uzlaşma görüşmeleri tamamlanan etaplar için ihale sürecine çıkılmakta ve ihale sonuçları neticesinde inşaat sürecine başlanmaktadır. Ancak araştırma alanı olan Ege Mahallesi ve Örnekköy'de defalarca kentsel dönüşüm yapım ihalesi açılmasına rağmen herhangi bir firma ihaleye katılmamıştır. En son yapılan Uzundere kentsel dönüşüm ihalesine tek başına bir firma katılmış, Örnekköy kentsel dönüşüm ihalesinde yine aynı firma başka bir firma ile birlikte teklif veren tek inşaat firması olmuş ve ihaleyi almıştır. Bunun sebepleri inşaat sektörü ile yapılan mülakatlarda sorgulanmıştır. Kentsel dönüşümüne konu olan konutların karlılığının olmaması ve satışına ilişkin belirsizliklerin olması nedeniyle ticari bir risk olarak görerek inşaat sektörünün ihalelere katılmadıkları tespit edilmiştir. Bu bakımdan kentsel dönüşüm

alanlarının toplumsal yapısı konutların satışını zorlaştıran unsur olarak değerlendirilmektedir.

“Ama karma bir yapı olacağı için müteahhitler de anlaşma yapmak istemiyor. Sosyo-ekonomik seviyesi, kültürleri çok farklı insanları, siz bir arada oturmaya zorluyorsunuz. Burada bir mantık hatası var. Özel sektörü siz bu işin içine sokacaksanız, özel sektör satabileceği konutlar ister. Yoksa bu durum ticari bir risktir.” (Meslek Odası)

“Şimdi kat karşılığı verersen, ihaleye girecek müteahhit firma halk arasındaki karşılığı nedir? Yapı Sat. Yapıp satamazsınız o ihale girer misiniz? Gecekondu alanında kentsel dönüşüm yapıyorsun, müteahhitle ihale edeceksin, yarısı müteahhidin olacak. Müteahhit satamazsa ne olacak? Bu durum finansla ilgili bir işlem. Revaçta yer değil, satamazlar.” (Belediye meclis üyesi-AK PARTİ)

“Müteahhit adına da zordur, oradaki evlerinin yıkılması boşaltılması zordur. Her an emniyet güçlerine ihtiyaç hissedebilirsiniz orada. Adam düz bir arazide yapmak varken böyle çetrefilli bir yerde yapmakta zorlanıyor haliyle. Onun için ihalelere girmediler. (Belediye meclis üyesi -CHP)

“Burada bir de ihaleye giren firma bulamıyorlar. Yapması sorun değil, herkes yapar. Satması sorun. Bu projelerde mesela şu sorun var. Romanların yaşadığı bir bölge, kendilerine göre kültürleri var. Aynı bölgeye siz gelip yaşar mısınız? Bu sorunlu.” (İnşaat Sektörü)

İnşaat sektörü ile görüşmelerde bu algıyı destekleyen sonuçlar elde edilmiştir. Kentsel dönüşüm ve gelişim projelerinde konutların satışını kolaylaştıracak tasarım özgürlüğünün olmaması sektörün karlılığını etkileyen faktörlerden biri olarak belirtilmiştir.

“Bir de biz şunu öneriyoruz hem bakanlığa hem de belediyeye. Bu kurumlar hakem rolünde olmalı, işi üstlenen olmamalı. Müteahhitle vatandaş arasında garantörlük gibi, hakemlik gibi bir yönünüz olsun, ama siz işi alın belediye olarak ihaleye çıkın bana gelin deyin. Eee nedir bunun şartları, askeri usulü rengini değiştiremezsin, şunu bunu yapamazsın. Geç onları, ben burada tasarım olarak senin yaptığından çok daha iyi şeyler çıkartıcam ama ona müsaade etmiyor. Tek tip askeriye gibi bir model belirlenmiş buna uyacaksın diyor. Biz buna karşıyız yani.” (Müteahhit)

İnşaat sektörünün projenin tamamlanması sonrasındaki kaygıları ve öngörülerinin yanında, daha somut, hesaplamaları neticesinde ihalelere girmesini engelleyen finansal zorlukları da bulunduğu görülmektedir. Yaptıkları kar-zarar ve maliyet hesaplarında istisnasız tüm görüşmeciler kentsel dönüşüm ve gelişim projelerinin kar getirmediğini ifade etmişlerdir.

“O işlere teklif veremedik. En son Yeşildere’de 3 sefer ihaleye çıktı kimse alamadı. En son bir meslektaşımız aldı, onun da başarılı olduğunu sanmıyorum. İşte karlılığı geç ne kadar az zararlı çıkarım hesabı var orada.”

“Uzundere ihalesiyle ilgili Büyükşehir Belediyesine başkan bizi davet etti. Biz hazırız, ihaleye çıkıcaz, gelin bunu sizler yapın (dedi). Seyrettik projeyi kat karşılığı oranı nedir. % 50’ye gelir, çok yüksek dedik. Hayır, yanlış hesapladınız yüzde 55’e geliyor dedi... % 55 arsa sahibine % 45 müteahhide kalacak şekilde iş yapılmaz, batar adam.”

“Asıl olarak o yüzdelik dilimle oraya (proje) yapmanın bizim için maliyet ve karlılık açısından yeterli bir şey olmadığını düşündüğümüz için girmedik. Belediyede bu yüzdelik oranı veya kar oranını ayarlayan arkadaş, arsa sahipleri ile anlaşan arkadaşın reel düşünmesi lazım. Şu andaki Türkiye’deki maliyetleri hesap edemiyorlar.”

“Metrekare fiyatını belediyeler şu şekilde belirliyor. Üst üste en asgari şekilde nasıl giderim, metrekareyi bin lira olarak belirtiyor ama bin liraya bizim yapabileceğimiz inşaat yok. Biz o paraya mal edemeyiz. Bizim bin lira ile yapacağımız iş nasıl olur biliyor musunuz? Televizyonda çıkıyor ya ...(toplu konut üreten bir firma adını söylüyor) evinde su bastı, çatı aktı, evin laminantları kalktı gibi olur. Herhangi bir kooperatifin yapacağı iş gibi olur. Böyle yapıp rezil olmaktansa yapmamak daha iyi. Ucuza mal edersiniz. Kötü yapmak kolaydır aslında ama iyi yapmak daha zor.”

Yapılan mülakatlarda hem Bakanlık hem de Belediyenin yürütmekte olduğu projelerin büyük çaplı olmasının yerel sermayenin aleyhine bir durum olduğu değerlendirildi. Bu durumun kentsel dönüşüm projelerinde İstanbul sermayesini bölgeye çektiği ve uzun vadede İzmir’in elde edeceği faydaların sınırlı olmasına yol açacağı inşaat sektörü tarafından paylaşılan sorunlardan biri olmuştur.

“Bizim bireysel olarak çok büyük projelere girmemiz mümkün değil. Bireysel olarak sermayemiz, tanınırlığımız az ama ben yaptığım binanın öz sermayesini cebime koyup öyle başlıyorum.”

“Bizim yaptığımız hesap kitaplarla, bu oranlarla bu işler yapılamaz. Artı bakanlığın yaptığı ihalelerde de önerimiz şudur: bin konutun binini birden ihaleye çıkardılar, eğer İzmirli firmalar iş yapsın istiyorsanız, yüzerli yüzerli ihaleye çıkarsınız, iki blok şeklinde ihaleye çıkarsınız. İzmir’in parası da İzmir’de kalır. Şimdi ihaleyi Ankara’da yapıyorlar, İstanbullu firmalar işi alıyor. Tüm kazanımını haklı olarak İstanbul’a götürecek. Burada kazanıp İstanbul’a götürecek. Biz İzmir’in parasının İzmir’de kalması adına Müteahhitler Federasyonu olarak özellikle Ankara’da bakanlığın yaptığı ihalelerde sektörün ayakta kalması adına projelerin parçalanmasından yanayız.”

“Türkiye’de bence tabana yaysan millet de birbirini yemez. Bunları daha rahat çözebilirler. Bu müteahhitler katil karıncalar gibi bir daldılar mı, iki günde Bayraklı’yı hallederler. Millet iş arıyor. Ama işi büyüttükçe İzmir sermayesi gelmez.”

“Ama bu çok basit bir şey yani. 100 blok varsa 10 blok şeklinde ihaleye çıkarsınız, 10 firma da iş alır ve herkes de iş yapmış olur.”

“Bu işi adalara çıkar, planı yap ortaya, ben üç arkadaşla birleşeyim. Bir adayı gözüme kestireyim, hepimiz aynı anda yapalım. Hem de bu iş rahat olsun. Tabii belirli kriterler de konulacak, standartlar belirlenecek, fiyatlandırma da yapacaksın... Bir kişinin ekmek yiyeceği yerde, 40 ortaklı 120 tane adam girer. İş tabana yayılır, risk azalır. Şu anda X (bir firmanın adını söylüyor) batsa batır, ama ben 40 dairelik iş yaptırdığım yerde ben tökezlesem diğerleri devam eder.”

Kentsel dönüşüm ve gelişim projelerinde proje büyüklüğü sorunu karşısında hem inşaat sektörünün hem de belediyenin bulduğu çözüm inşaat firmalarının birleşmesi yönünde olmuştur. İnşaat sektörü dernek ve federasyonlar aracılığıyla bir araya gelip birleşme olasılığını değerlendirmiş ancak bu konuda başarı sağlanamamıştır. Bu anlamda İnşaat sektörünün kendilerini de eleştirdiği görülmüştür.

“Bir direnç var ama esas direnci küçük müteahhitler de yapıyor. Çünkü kentsel yenilemeye büyük müteahhitler giriyor. Küçüklere yer yok orada. O zaman planlara tepki göstermesi ile ilgili oradakileri kışkırtıyorlar. Bunun Adalet Mahallesi'nde Bayraklı'da örneklerini gördük... Biz diyoruz ki müteahhitlere birleşin, büyüün. Niye İstanbul'dan gelen müteahhitler alsın ki. Birleşmiyorlar, engelleri var bu arada.” (Belediye meclis üyesi-CHP)

“Birkaç kere biz konsorsiyum olarak fiyatlar verdik, Müteahhitler Derneğindeki arkadaşlarımızla bir araya gelip. Şöyle sıkıntıları oldu, ya ihale şartları çok çok yukarı çıktı ya da bizim ihaleden çok geç haberimiz oldu. Maalesef biz 10 tane 20 tane iş adamı bir araya gelip iş yapmayı hala da öğrenemedik. En büyük eleştiriye de biz yapmalıyız.” (Müteahhit)

“Benim 20 daire kapasitem varsa 10 arkadaş 200 daire kapasitemiz olur. 20 tane olsak 400 daire yaparız. O büyük firma gibi oluruz işte. 400 dairenin sermayesini cebime koyar işe girerim.” (Müteahhit)

“İzmir'de maalesef birleşme ve beraber iş yapma kültürü yok. İzmir'de ilgili kurum ve kuruluşların bir araya gelmediği noktada müteahhit nasıl bir araya gelecek o da bir soru işareti.” (Müteahhit)

“Birleşip ihaleye girme konusunda bir iki firma oluşturuldu İzmir'de ama onlarda da bir başarı sağlanamadı.” (Müteahhit)

Karlılık beklentisini karşılamadığı, konut satışlarında zorluk yaşanacağı ve büyük projeler olarak çıkıldığı için kendi finansman kapasitesini aşacağı konusunda öne sürdükleri sebeplerden dolayı inşaat sektöründen görüşmeciler ihalelere katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bu sebeple defalarca çıkılan ihalelere katılan herhangi bir inşaat firması olmamasına rağmen, en sonunda ihaleyi alan bir firma olmuştur. Alan araştırması sırasında inşaat sektörünün bu konuda karşılaştığı engellere karşın ilgili firmanın ihaleleri alması konusunda belirli unsurların öne çıktığı görülmüştür. Akademik etik çerçevesinde ilgili firmanın ismi aşağıdaki bölümde gizlenmiş ve ilgili firmanın adı yerine X ifadesi kullanılmıştır. Alan araştırmasında öne çıkan ihalelerin

yerel yönetimler ve özel sektör arasındaki ilişki bağlamında değerlendirilmesi konusu ve bu konuda hâkim olan algı tezin araştırma amacı bakımından önemlidir. Bu kapsamdaki değerlendirmeler birincil veri kaynağı olan mülakatlar ışığında yapılacak ve meslek odalarının konuya ilişkin raporlarına yer verilecektir. Öncelikle güçlü bir firma olması ve sahip olduğu sermaye itibarıyla büyük projelerde yer alması sektör içinden X firmasına ilişkin yapılan değerlendirmelerdendir.

“X Firması grubu güçlü bir grup, maddi açıdan da güçlü bir grup. Belirli bir miktarda nakidin üzerine çıktığınız zaman iş yapmak zorunda kalırsınız. Şuradaki binada %40-%50 ile çalışıyorsanız, nakit paranız boşa durduğunda %20 ile de olsa orayı da almak zorunda kalırsınız. Birazcık onların durumu bu gibi gözüküyor bana. Bir de şöyle bir durum var. İmalatı arttırıyor onlar. Sayı olarak yaptığımız daire sayısı ne kadar artarsa, maliyetiniz o kadar düşer. 100 tane daire imal eden kişiyle, 1000 tane daire imal eden kişinin imalat ücretleri aynı değildir. İşini de iyi yapıyor X firmasını, gezdiğiniz zaman çok ciddi bir kusur göremezsiniz.” (Müteahhit)

“Burada hesaplar var. Hesaplar olunca günaha girdiğim şeyleri konuşmaya başlıyoruz. O işi vermekle bilmem ne kadar komisyon alıyor, ne kadar kazanacağını zann ediyor, ihale edeceği rakamları sonradan değiştirerek karlı hale geleceğini zann ediyor. Ama olmaz, dediğim şey şimdi iş belli, şartlar belli, karı da hesaplayabiliyorsunuz. Eğer tablo bu iken X firması bu ihalelere giriyorsa bu soruların cevabının bulunması lazım. Hukuk çünkü orada aksak kalıyor.” (Mimar)

“O jest olarak aldı onu. İlişkileri iyiydi, kar gözetmedi. Kar etmez, zarar da etmez. Ederse de az eder yani. Yaptıkları yerleri biliyor musunuz? Bornova tarafında çok güzel yerler yapıyor. Omuz verme diyeyim. Birbirlerini kırmama durumu oluyor.” (Belediye meclis üyesi-AK PARTİ)

Alandaki görüşmelerden çıkan temel sonuç merkezi yönetim ve yerel yönetimle kurulan ilişkilerin özel sektörün faaliyetlerinde belirleyici olduğudur. Bu kapsamda merkezi yönetim ve yerel yönetimin elinde bulundurduğu temel kaynak yetki ve inşaat sektörünün elinde bulundurduğu temel kaynağın sermaye olduğu, bu bağlamda özel sektör ile kamu sektörü arasında bir kaynak bağımlılığı olduğu konusunda bir algının hâkim olduğu tespit edilmiştir. Bu algıyı güçlendirecek yönde meslek odalarının raporları ve yargıya intikal etmiş konular olduğu görülmektedir. X Firmasının kar etmeden kentsel dönüşüm projelerinde yer aldığına ilişkin yaygın kanaate ek olarak, firmanın İzmir Enternasyonal Fuarı sponsoru ve İzmir’de birçok futbol kulübünün sponsoru olduğu bilgisi bu algıyı güçlendirmektedir.

“X Firması da zararda orada. Diyeceksin ki kazancı nereden o zaman. Onun kazancı iki tane plan değişikliği. Basmane çukuru ve Çeşme.”

“Biz bir ara o ihalelerde hep birlikte hareket edelim dedik ama olmadı. X Firmasının ki de bana göre zarar. Diğer yapacağı işlerde belediyeden koparabilecek farklı emsal ya da avantajlardan dolayı orada birazcık belediyeye avans veriyor gibi.” (Müteahhit)

“Bu siyasetçilerin mecliste, orada burada o kadar tartışıp da dışarıda güzel dostluklar kurduklarını biliyorum yani. Birbirlerine düşmandır gözüyle bakmıyorlar. Eğer ranta dayalı bir şey varsa parti marti farketmez... Bir de şu var, adamların günahını almayayım X Firmasından başka kimse de giremedi... Hep de zarar etmiyor canım başka yerlerden karları var. Onlara bir şey olmaz.” (Müteahhit)

“X Firması bir gruba (Grup'un adını söylüyor) ait. İstanbul'dan geliş nedeni İstanbul'da inşaata başlayıp orada 20.-30. olacağıma, gideyim İzmir'de 1. olayım demiş... İzmir'de bir numara da oldu. İster istemez idarelerle iş yapan insanların ilişkilerinin olması gerekiyor. Hem devletle ilişkisi var hem de Büyükşehirle ilişkisi var.” (Mimar)

“Şimdi X Firması hükümetten yana destekli, hem de başkan sağlam kişiye verdi. Yani isim yapmış bir firma, güveniyor. Belki bu inşaatlardan istediği kazancı alamaz ama mesela Basmane'deki çukur yapılsın diye oraya girdi. Onun haricinde de giren olmaz tahminim ihalelere. Şimdi zarar edeceği işe girmez, kar etmese de Gediz'in arkasındaki koruyu aldı orada inşaat yapıyor. Burada kazanmazsa orada kazanacak orası açık, keşke o kazansa.” (Müteahhit)

“X Firmasının oraya girmesi için kar etmesi lazım. Müteahhitlerin ise ihalelere girememesi sebebi istediği kar oranını bulamaması. X Firması oraya giriyor. Kar edecek hali yok. Onun karşılığında başka şeyler var. Ne var Çeşme'de yapmış olduğu şey var, bir de Basmane var. Basmane Çukuru adı ile bilinen bir çukur kalmıştı, oraya yapacak. Buralarda meclis kararları, belediyenin kararları, imar planları gerektiği için ilişkilerini bu anlamda sıcak tutuyor.” (Mimar)

“Kar varsa alır adam. İşin içinde rica vardır ama sonuçta bu ticarettir... Sonradan ortaya çıkıyor. Basmane Çukuru var... Ama orada da henüz başlamadı yani. Karşı çıkışlar oldu, bir meslek odası olarak biz de karşı çıktık. Çünkü orada öyle bir yapı yapılamaz, bir kere oradaki alanın altyapısından dolayı öyle bir yapılaşma söz konusu olamazdı.” (Meslek Odası)

“İzmir'in birçok yerinde X firması yatırım yapıyor. İstanbul firması. O iş kültürpark için X Firması sponsor olduğunda netleşti. O tarihten sonra da yatırımları arttı. Basmane çukurunu o aldı, Bornova'da ve Bayraklı'da projeleri var. Neden kentsel dönüşüm ihalelerine girdi, başkanla ilişkisinden dolayı. X Firması kimin?... Hükümet besledi büyüttü bunları, şimdi başkanla birlikte iş yapıyor, şimdi beslenme sırası İzmir. Göreceksiniz yakında İzmir'de her yer X Firması olacak. İlişkileri nereden kaynaklanıyor bilmiyorum ama ilişkili oldukları açık.” (İnşaat sektörü-STK)

“Belediyenin arsası var Basmane çukurunda. Bizim için zaman paradan daha değerlidir. Belediye ile mahkemelik olsalar, ihtilafı çözümler en az 2-3 yıl geçecek. Bunun 1-2 senesi de Yargıtay'da, en az 4-5 yıl. Adam da diyor ki ben bunu 3 yılda bitirir satışa geçerim. Bu kadar uğraşmayayım, belediyenin isteklerini kabul edeyim, o da benim isteklerimi kabul etsin. Bilmiyorum emsal artışı var mı, büyükşehirden meclis karar almış mı, bir şey diyemem. Maalesef Türkiye'de bütün işlerimiz kanunla yürümüyor.” (Müteahhit)

“Basmane ’de bir çukur var, onu X Firması aldı. Orada Konak Belediyesinin, Büyükşehir Belediyesinin yeri var. Şimdi onlar rıza göstermeden orada inşaata başlayamıyor. X Firması İzmir’de çok prestijli projeler yaptı. X gibi bir firma Uzundere’de proje yapar mı? Basmane ’deki arsada Büyükşehir’in ve Konak Belediyesinin onay vermesi lazım. Orada anlaşılmadıkları durumlar var. Uzundere’deki kentsel dönüşüm Büyükşehir Belediyesinin yapmış olduğu ilk proje. Ben içlerinde bulunmadım ama konuşulanları söylüyorum size. Basmane çukurundaki itilafi gidermek için buraya girdi. 400-500 daireyi yaptı, Büyükşehir Belediyesinin prestijini arttırmak için, hem de kendi işini çözmek için. Başka ötesi yok bunun. Ben X gibi bir firma olacam, Çeşme’de, Narlıdere’de, Bayraklı ’nın göbeğinde İzmir’in simgesi olan ikiz kule yapıcım, sonra Uzundere’nin otoban çıkışında toplu konut yapıcım. Oradan karı yok...” (Müteahhit)

Mülakatlarda görüşmecilerde hâkim olan bu algıyla paralel raporlar meslek odaları tarafından yazılmıştır. TMMOB Şehir Plancıları Odası tarafından X Firmasının bir projesine yönelik yazılan bir raporda 2014 yılında aynı nitelikteki bir karar meclis tarafından hukuka aykırılık gerekçesiyle reddedilmişken, X Firmasının bir projesi imar planı değişikliğinin 2016 yılında meclis tarafından onaylandığı belirtilmektedir. X Firmasının Eski Basmane Otogar alanındaki projesi ve İzmir Enternasyonal Fuarı sponsorluğu gibi konularla birlikte düşünüldüğünde ikilik içeren meclis kararlarının şüphe uyandırdığı ifade edilmiştir. Özellikle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı başta olmak üzere Başbakanlık Özelleştirme Yüksek Kurulu gibi çeşitli kurumların bütüncül yaklaşımdan uzak, kentsel sorunları arttıracak nitelikte, ayrıcalıklı imar haklarını içeren parsel bazında imar planı değişikliklerini onayladığına dikkat çekilmektedir. Son yıllarda onaylanan parsel bazında imar planı değişikliklerinin kent merkezindeki dağılımlarına ilişkin hazırlanan bilgi haritası Şekil 81’de verilmiştir. Bu haritada parsel bazında imar planı değişikliklerinin Alsancak Liman Arkası bölgesi, Yeni Kent Merkezi çevresi ve Bornova Kazım Dirik Mahallesi gibi değerleri her geçen gün yükselen alanlar olduğu dikkat çekmektedir (TMMOB ŞPO, 2018).

Şekil 81 Parsel Bazlı İmar Planı Değişiklikleri Bilgi Haritası

Kaynak: (TMMOB Şehir Plancıları Odası, 2018).

Raporda adı geçen alanla ilgili yargı süreci başlamıştır. Dava konusu alana ilişkin İzmir Bölge İdare Mahkemesi bütüncül plan revizyonu yerine parçalı plan değişikliğinin yapılmasının, alanda plan değişikliği öncesinde hiçbir konut alanı plan kararının bulunmaması nedeniyle planlama esaslarına, şehircilik ilkelerine, plan tekniklerine ve imar mevzuatına uygun olmadığı sonuç ve kanaatine varmış ve dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir (Mimarlar Odası İzmir Şubesi, 2018). Bu karardan 6 ay sonrasında ise Danıştay, yerel mahkeme kararını iptal etmiş ve X Firması lehine karar vermiş ve planları mevzuata uygun bulmuştur (Gazete Hayır, 2019).

Mülakatlarda adı geçen diğer konu olan Basmane Çukuru Projesi 1997 yılından bu yana çözümsüz kalan Dünya Ticaret Merkezi projesidir. Bu tarihten önce belediye otobüsleri terminali olarak kullanılan alan dönemin belediye başkanı tarafından satışa çıkarılmış ve araziyi çok ortaklı Güç Birliği Holding adına İzmirli sanayicilerden Kemal Zorlu almıştır. Ancak 1999'da eski belediye başkanlarından Yüksel Çakmur tarafından imar mevzuatına aykırı olduğu iddiasıyla dava açılmıştır. Belediye Başkanı Ahmet Piriştina döneminde imar değişiklikleri yapılmasına rağmen, Çakmur'un yeniden dava açmasıyla inşaat tamamen durmuştur. EGS Bank bu süreçte iflas etmiş

ve bankadan kredi kullanan Güçbirliği Holding de borçlarını ödeyemeyince Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) buradaki hisselerle el koymuştur. Aziz Kocaoğlu ise bu sorunun çözümü için TMSF ile masaya oturarak belediyenin hissesini %18'den %30'a çıkarmıştır. TMSF hisseleri için üç kez ihaleye çıkılmış ve aralarında X firmasının da bulunduğu üç şirket ortak olarak girdiği ihaleyi kazanmıştır (Hürriyet, 2016).

Bu kapsamda 260 metre yükseklikte %70'i Turizm Ticaret Alanı, %30'u Büyükşehir Belediyesi Hizmet Binası ile birlikte yoğun yapılaşma içeren kompleks bir gökdelen projesi hazırlanmıştır. Alana ilişkin planlara açılan davalarda idare mahkemesi "yürütmeyi durdurma" kararı vermiş ve Eski Başkan Çakmur'un açtığı dava sonrasında plan iptal edildiği için Konak ve İzmir Büyükşehir Belediyeleri de "imar durum belgesi" verememiştir. İmar durumuna ilişkin belge alınamayınca inşaat ruhsatı da çıkartılamamış ve aradan geçen üç yıllık süre sonrasında inşaata ilişkin bir işlem yapılamamıştır (Ege'de Son Söz, 2019). Anlaşma kapsamında yer alan maddelere dayanarak araziye geri iade eden X Firması 'İzmir Büyükşehir Belediyesi işbirliği ve katkılarıyla sürdürülen Basmane projesinde yeni bir süreç yaşandığını ve 80 milyon dolar karşılığında kazanılan şeffaf bir ihale sonucu yasal sorumlulukları yerine getirip TMSF'den devralınan Basmane 'deki arsayı, ihale sözleşmesinde şirkete tanınan 30 aylık işe başlama süresi tamamlandığı için sözleşmenin sona erdiğini belirtmiştir (Hürriyet, 2019).

4.4 Alan Araştırması Sonuçlarının Politika Ağı Yaklaşımı Bağlamında Yorumlanması

Politika ağları yaklaşımı son yıllarda kamu politikalarının analizinde sıklıkla kullanılmaktadır. Politika ağı yaklaşımının amacı kamu politikalarını politika sürecinde yer alan aktörler ve aktörlerin birbirleriyle oluşturduğu ilişkiler bağlamında incelemektir. Böylece kamu politikası analizine, politikaların resmi ve formel süreçlerle açıklamasının ötesinde çoğu zaman analizlerde hesaba katılmayan unsur olan politikalara etki eden aktörleri, aktörlerin bu amaçla birbirleriyle kurdukları ilişkileri ve ilişkilerin politikalar üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik bir analiz perspektifi sunmaktadır. Resmi ve biçimsel süreçler üzerinde yapılan analizlerin kesinliği ve kolaylığı ile kıyaslandığında politika ağı yaklaşımının bazı sınırlılıklarını

vurgulamak bu noktada önemlidir. Politika ağı yaklaşımı ilk bakışta görünen tablonun arkasındaki dinamikleri açıklamaya çalışır ki, bu çoğu zaman oldukça zor ve diğer analiz yaklaşımları ile karşılaştırıldığında daha belirsizdir. İnsanlar bağlantılı oldukları ilişkileri açıklamakta veya ilişkileri vasıtasıyla elde ettikleri kazanımları belirtmekte daha çekimser ve şüpheli davranmaktadır. Bu nedenle politika ağı yaklaşımı kamu politikaları analizinde daha gerçekçi ancak daha sınırlı bir araştırma imkânı sunmaktadır.

Kamu yönetiminde politikaların oluşturulması, kararların alınması ve uygulanmasında kamu yararının sağlanması temel ölçüttür. Ancak kamu yararı kavramı soyuttur ve bu nedenle farklı politika seçeneklerinden hangisinin kamu yararına hizmet edeceğini tespit etmek oldukça zordur. Ayrıca varsayılan ideal durumların aksine kamu politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında kişisel çıkarların da gözetildiği bilinen bir gerçektir. Özellikle önemli bir zenginleşme kaynağı olarak konut piyasası ekonomik ve siyasi etkenlere, mülk sahibi dışındakilerinin kararlarına ve politika değişikliklerine karşı oldukça hassastır. Alınan kararlar ile gelirin yeniden dağıtılması arasında ilişki kuran Harvey, bu sürecin gizli mekanizmalar ve pazarlıklar ile yapıldığını ileri sürmektedir. Bu bir diğer deyişle politika sürecinde yer alan veya politikalarından etkilenen aktörlerin elinde bulundurdukları kaynakların değişim sürecidir. Aktörlerin değişim sürecine soktukları kaynaklar para, yetki, itibar, bilgi veya nüfuz olabilir. Ancak aktörlerin kaynakları, etki kapasiteleri, kurdukları ilişkilerin nitelikleri gereği farklı türde ağılardan söz etmek mümkündür.

Politika ağları alan yazınında çeşitli sınıflandırmaları kapsayıcı nitelikte olan Marsh ve Rhodes'un yapmış olduğu mesele ağları ve politika topluluğu sınıflandırması ağ yapılarını açıklamada ve ağın türünü belirlemede kolaylaştırıcı bir sistematik değerlendirme imkânı sağlamaktadır. İzmir kentsel dönüşüm ve gelişim alanları için yapılan mülakatlar teorik ve uygulama kısımlarını bütünleştirmek ve daha önce yapılan sosyal ağ analizine ilişkin genel bir değerlendirme yapmak amacıyla bu çerçevede değerlendirilecektir. Bu kapsamda mülakat ile elde edilen bulgular mesele ağı ve politika topluluğu ağ sınıflandırması bağlamında yorumlanacaktır.

Yapılan mülakatlarda görüşmecilerin söylemleri ile sınırlı olarak ağın türünü belirlemeye yönelik bazı veriler elde edilmiştir. Bu veriler ışığında bir ağın varlığına

ilişkin hiçbir işarete rastlanılmayan araştırma alanları olduğu gibi, dayanışmacı ilişkilerle oluşmuş çeşitli ağlara dair izlere de rastlanılmıştır. Bu kapsamda bir ilişki ağının varlığına rastlanılmayan alanlardan biri meslek odalarıdır.

Meslek odalarından görüşmeciler, hem merkezi yönetim hem de yerel yönetim düzeyinde karar süreçlerinin dışında kaldığını mülakatlarda ifade etmişlerdir. Kendilerinin kararlar üzerinde etki yaratabilen aktörler olmadıklarını ve politikalara zorla dâhil olmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Alınan kararları medya aracılığıyla öğrendiklerini, karara ilişkin konuyla ilgili hazırladıkları raporlar ve yayınlar aracılığıyla sürece müdahil olduklarını ifade etmişlerdir. Bu söylemle paralel bir biçimde kamu politikalarına karşı yapılan itirazların ve açılan davaların da meslek odaları tarafından yapıldığı görülmektedir.

Yapılan mülakatlar içinde ilişkilerin en zayıf olduğu ve bir ağın varlığına ilişkin anlamlı bir sonucun elde edilemediği diğer alan Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanı olmuştur. Daha önceki bölümde ayrıntılı olarak açıklandığı gibi yapılan görüşmelerde alanda birinci etap için inşaat sürecine başlanmış olmasına rağmen genel bir umutsuzluk ve memnuniyetsizliğin olduğu, ancak bu durumla baş etmeye yönelik ilişkilerin kurulmadığı görülmüştür. Bununla birlikte öne çıkan etkili aktörlere alanda rastlanılamaması ağın olmadığına ilişkin vardığımız sonucun temel sebebidir. Durumdan şikâyet etmekle birlikte görüşmecilerin eylem düzeyinde her hangi bir biçimde harekete geçmediği görülmüştür. Ayrıca alanda aktörleri güçlendirecek dayanışma ve destek beklentisiyle kurulan ilişki ağı tespit edilememiştir. Bunun yanında alanda herhangi bir örgütlü yapıya da rastlanılamamıştır. Alanda bilgi kaynaklarını tespit etmeye yönelik görüşmecilere yöneltilen sorularla sürekli ve sağlıklı bir bilgi kaynağının olmadığı tespit edilmiştir. Kentsel dönüşüm ve iletişim merkezleri bilgi almak için kullanılmakla birlikte güven ve etki açısından yerel halk için sınırlı bir kaynaktır. Bunun dışında kaynağı belli olmayan dedikodu kaynaklı bilgilerin de halk için önemli bir yerinin olduğu görülmüştür.

Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanının aksine, Ege Mahallesi ve Bayraklı Kentsel dönüşüm ve gelişim alanlarında alanda aktif aktörler ve kentsel dönüşüm sürecinden kendileri ve bölgeleri için en fazla faydayı sağlamak amacıyla kurulan ilişkiler vardır. İlişkilerin hangi yoğunluk veya kapsam eşliğinden sonra anlamlı bir ağ

olacağına ilişkin kesin bir yargıda bulunmak mümkün değildir. Ancak yapılan analiz düzeyleri arasında bir karşılaştırma yapıldığında inşaat sektörünün kesinlikle bir mesele ağı olduğu, Bayraklı ve Ege Mahallesiindeki ilişkilerde ise mesele ağı olma yönünde kuvvetli bir eğilimin olduğu yorumu yapılabilir. Etkili kişilerin merkezde, bilgi veya destek kaynağı olarak ona bağlı diğer kişilerin yani yerel halkın çevrede olduğu varsayıldığında, ağın çevresine ilişkin sınırın o bölgede yaşayan veya mülkü olan kişilerle çizildiği söylenebilir. Şüphesiz bu kişilerin bazıları karşılaştıkları sorunları çözmek veya bilgi almak amacıyla belirli aktörlere iletişime geçerken, kimisi de ilişki kurmak için bir çaba sarf etmemektedir. Bu çalışma ağ içinde etkili aktörlere odaklanmakta ve tercih edilen yöntem itibarıyla ağın çevresini değil merkezindeki ilişkileri ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda daha önceki bölümlerde çeşitli analizler yapılmıştır. Bu analizleri ağın türü bağlamında yorumlamak üzere çeşitli ölçütler her bir analiz düzeyi için değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Ege Mahallesi ve Bayraklı kentsel dönüşüm alanındaki ilişkilerin etki kapasitesi sınırlı olsa da mesele ağı türüne ilişkin özellikler gösterdiği tespit edilmiştir. Öncelikle her iki alanda ağın çevresi ve merkezi birlikte değerlendirildiğinde katılımcı sayısının fazla olduğu, çevresine ilişkin sınırların muğlak olduğu ve ağa girişin kolay olduğu söylenebilir. Ancak ağ içindeki aktörlerin etkilerinin oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Her iki analiz düzeyinde de yerel halkın başvurduğu temel kaynak yerel aktörlerdir. Bu aktörler Ege Mahallesi mahalle muhtarı ve dernek başkanı iken, Bayraklı'da mahalle muhtarları, dernek ve kooperatif başkanlarıdır. Yerel aktörlerin ise politikaları doğrudan etkileme kapasiteleri söz konusu değildir. Kurdukları ilişkiler (Ege Mahallesi için belediye meclis üyeleri, milletvekilleri, eski başbakan danışmanı veya İzmir Büyükşehir Belediyesi, Bayraklı için müteahhitler, milletvekilleri, siyasi parti bağlantıları gibi), başvurdukları hukuki süreçler (Ege Mahallesi planlanan kentsel dönüşüm sürecine karşı çıkan ev sahipleri gibi) yerel aktörlerin temel mücadele araçları olmakla birlikte henüz kesin, belirgin ve etkili bir sonuç doğurmamıştır. Ağ üyelerinin konuya olan ilgisi büyük ölçüde kendileri dışında gelişen durumlar neticesinde zorunlu bir biçimde oluşmuştur. Bir diğer deyişle böyle bir ağın varlığı alana ilişkin yerel yönetimler tarafından verilen kentsel dönüşüm kararları ile başlamıştır. Dolayısıyla yerel halkın ve aktörlerin konuyla ilişkisi kendileri dışında alınan kararlara etki edebilmek ve menfaatleri doğrultusunda sonuç elde edebilmek

amacıyla olmuştur. Bu kapsamda kentsel dönüşüm alanlarında oluşan ilişki ağlarında, politika topluluğu türünde ağlarda görülen ekonomik veya profesyonel çıkarlar söz konusu değildir. Alanda aktörlerin ilişki sıklığını ölçmeye yönelik sorulan sorularda eğer komşuluk, arkadaşlık gibi özel bir bağ söz konusu değilse gerektikçe görüştükleri cevabı görüşmeciler tarafından verilmiştir. Bu durum mesele ağının da bir özelliği olarak iletişimin kişisel ilişkilerin dinamiklerine bağlı olduğu ve bu nedenle değişken olduğu gibi bir sonuca varmak için bir çıkış noktası sağlasa da, iletişimin sıklığına ilişkin kesin ve net verilere ulaşamadığı için ağın türüyle ilgili bir bağlantıyı bu açıdan kurmak zordur. Ağdaki aktörlerin kaynakları açısından bir inceleme yapıldığında tüm aktörlerin kaynaklarının sınırlı olduğu, ancak ağın merkezindeki aktörlerin çoğunluk olan yerel halka kıyasla daha fazla kaynağa sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda onları merkeze taşıyan temel kaynakları bilgi alacak ve destek verebilecek bağlantılara sahip olmasıdır. Ancak tekrar belirtmek gerekir ki, bağlantıları onların kararları etkilemek noktasında pazarlık gücünü arttırsa da, politikaları belirleyecek veya tek başlarına yönlendirecek gücü kazandırmak için yeterli değildir.

Tablo 54 Politika Ağı ve Mesele Ağı Özellikleriyle Araştırma Sonuçları
Karşılaştırması

		Ege Mahallesi KDGA	Bayraklı KDGA	İnşaat Sektörü	Yerel Y.-X Firması
P.T.	Çok sınırlı sayıda, bazı gruplar bilinçli bir şekilde dışarıda bırakılır				√
M.A.	Katılımcı sayısı çok ve çeşitlidir	√	√	√	
P.T.	Etki kapasitesi yüksek				√
M.A.	Etki kapasitesi sınırlı-ağ üyeleri politikaları kontrol altında tutamaz	√	√	√ ²²	
P.T.	Ağa giriş zordur				√
M.A.	Ağa giriş kolaydır, aktörler ağın içinde ve dışında hareket edebilir	√	√	√	
P.T.	Ağın dışlayıcı ve kapalı bir yapısı vardır				√
M.A.	Ağ açık yapıdadır	√	√	√	
P.T.	Ağın sınırları nettir				√
M.A.	Ağın sınırları muğlaktır	√	√	√	
P.T.	Ekonomik ve/veya profesyonel çıkarlar hâkimdir				√
M.A.	Etkilenen çıkarları kapsar	√	√	√	
P.T.	Sıklıkla, yüksek kalitede etkileşim				
M.A.	İletişimin sıklığı ve yoğunluğu iniş çıkışlı	√	√	√	
P.T.	Üyelik, değerler ve sonuçlar sürekli zamanlı				√
M.A.	Erişim önemli ölçüde inişli çıkışlı	√	√	√	
P.T.	Tüm katılımcılar temel değerleri paylaşır ve sonuçların meşruluğunu kabul eder				√
M.A.	Bir ölçüde anlaşma vardır, ama çatışma her zaman vardır	√	√	√	
P.T.	Tüm üyelerin kaynakları var-değişim ilişkisi.				√
M.A.	Bazı katılımcıların kaynakları var, ancak çok sınırlı-danışmacı ilişki.	√	√	√	
P.T.	Hiyerarşik; lider üyeleri dağıtabilir.				
M.A.	Çeşitli ve değişken dağılım ve üyeleri düzenleme kapasitesi	√	√	√	
P.T.	Üyeler arasında bir güç dengesi var-pozitif-toplamı oyun.				√
M.A.	Kaynaklar ve erişim eşitsiz, eşitsiz güçler-sıfır-toplamı bir oyun.	√	√	√	

²² Etkileyebilir.

Ağın türü açısından inşaat sektörü ile yapılan mülakatlar değerlendirildiğinde belirgin biçimde mesele ağı özelliği gösterdiği görülmektedir. Ağı oluşturan üyeler açısından incelendiğinde, ağa giriş için başat koşulun sektörde faaliyet göstermek olduğu görülmektedir. Bu açıdan ağı oluşturan üyeleri bir arada tutan ve ağın sınırlarını oluşturan unsur sektörde faaliyet göstermektir. Bu nedenle katılımcı sayısı çoktur, ağ açık ve kapsayıcı karakterdedir. İnşaat sektörü ilişki ağının kamu politikalarını tek başına belirleme kapasitesi olmamakla birlikte -Bayraklı ve Ege Mahallesiindeki ilişki yapısından farklı olarak- önemli ölçüde etkileme ve yönlendirme kapasitesi bulunmaktadır. Bunun temel nedeni sektör tarafından oluşturulmuş dernek ve federasyon yapısı ve bu yapı aracılığıyla önemli pozisyondaki kişilere doğrudan ulaşabilme imkânıdır. Görüşmeciler tarafından mülakatlar sırasında belirtilen otopark yönetmeliği, sığınak yönetmeliği gibi mevzuat düzenlemelerinde etkili oldukları, talep ve şikâyetlerini ilgili makamlara doğrudan iletebildikleri belirtilmiştir. Bunu sağlamada en önemli kaynakları da sektör içinden çıkan bir milletvekilidir. Bu açıdan merkezi yönetime kolaylıkla ulaşabildikleri tespit edilmiştir. Sektörün erişebilirlik, etki ve hareket kabiliyetini arttıran unsur büyük ölçüde örgütlü yapısıdır. İki federasyon ve federasyona bağlı birçok dernek yapılanması ile sürekli olarak bir araya gelmekte, bir mağduriyet yaşanması durumunda bu örgütlü yapı vasıtasıyla daha kolay sonuç alınabilmektedir. Örgütlü yapıları nedeniyle ticaret odası seçimleri gibi kritik süreçlerde kurumlara etki edebildikleri ve yönlendirdikleri dahi görüşmecilerin ifadelerinden anlaşılmaktadır. Aktörler arasındaki iletişim açısından inşaat sektörü incelendiğinde, ağda yer alan katılımcıların her birinde diğerlerinin telefon numaralarının olması, toplantılar veya farklı platformlarda bulunmaları vasıtasıyla bir araya gelmeleri gibi sebeplerle aralarındaki iletişimin sürekli olduğu sonucunu çıkartmak mümkündür. Bununla birlikte sektörle ilgili meselelerin ağın üyelerini bir arada tuttuğu görülmektedir. Bu açıdan ağdaki ilişki biçimi dayanışma temellidir ve ağı oluşturan aktörlerin temel kaynağı örgütlü yapının verdiği güçtür. Aynı zamanda ağı oluşturan aktörlerin önemli pozisyondaki kişilere ulaşabilmesinin kendilerine güç katan bir unsur olarak yorumlandığı görülmektedir. Ağda yer alan bu kişilerin varlığı aynı zamanda ağda eşit olmayan kaynakların ve hiyerarşik olarak merkezi pozisyonda yer alan aktörlerin de bir göstergesidir. Açıklanan tüm bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda inşaat sektörünün mesele ağı özelliği gösterdiği anlaşılmaktadır.

Araştırmada mülakatların genelinde daha önce açıklandığı üzere X firması ile belediye başkanı arasında bir ilişkinin olduğuna dair algı olduğu tespit edilmiştir. Bu algı tek başına şüphesiz bir ilişki ağının varlığını kanıtlamaz. Ancak kentsel dönüşüm konusyla ilişkili kişilerin genelinde böyle bir algının olması akademik araştırma için önemli bir veri ve anlamlı bir çıkış noktasıdır. Bu konuyla paralel meslek odalarının raporlarının ve basın açıklamalarının varlığı bu kapsamda yapılacak bir değerlendirmeyi daha geçerli kılmaktadır. Ayrıca politika topluluğu türünde ağlarda ilişkilerin varlığının kanıtlanması oldukça zordur ve akademik araştırma imkânları açısından çoğu zaman mümkün değildir. Bu kapsamda X Firması ile belediye başkanı arasında ilişkinin olduğuna dair algı ile politika topluluğu türünde ağların doğası birbirleriyle oldukça tutarlıdır. Bu kapsamda bir değerlendirme yapmak için ağ türlerinin özelliklerine bakıldığında, politika topluluğu türünde ağlarda sınırlı sayıda katılımcının olduğu, sınırları net bir biçimde belirlenmiş, kapalı ve dışlayıcı yapının olduğu görülmektedir. Görüşmelerde aralarında ilişki olduğu algısının muhatapları da sadece iki aktördür. Bu aktörlere ulaşmanın çok zor, hatta imkânsız olduğu mülakatlarda vurgulanan noktalardan biri olmuştur. Görüşmeciler mülakatlar sırasında adı geçen kişilerle görüşmemizi telkin etmiş ve yönlendirmiştir. Ancak kentsel dönüşüm sürecinde en etkili aktörler olarak belirtilmesine rağmen, hiçbir görüşmeci tarafından bu iki aktörle görüşmemiz konusunda herhangi bir yönlendirme olmamıştır. Dolayısıyla görüşmeciler için belirtilen ilişki ağı girilmesi zor ve belirsiz bir alandır. Mülakatlarda X firması için *güçlü firma, prestiji olan firma, iyi iş yapan firma, hükümetle bağlantıları olan firma, belediye başkanıyla bağlantıları olan firma* gibi ifadeler kullanılmıştır. Belediye Başkanı için ise *en etkili aktör, güvenilir aktör, ulaşılmaz aktör* gibi ifadeler ön plana çıkmıştır. Belediye başkanının kentsel dönüşüm sürecini yönlendiren, yöneten ve süreçte sözü geçen birincil aktör olduğu algısı vardır. Kentsel dönüşüm sürecinin devamını sağlamak üzere, ihalelerde inşaat sektörünün yer almaması sorununa çözümün aralarındaki ilişki sayesinde X firmasıyla bulunduğu algısı hâkimdir. Hem soruna çözüm yöntemi, hem de firmanın ismini kullanarak kentsel dönüşüm projesinin prestijinin arttırıldığı düşünülmektedir. Bu açıdan hem yönetsel hem de finansman sorununun çözümü için yerel yönetimlerin yetkisinin en önemli kaynak olduğu ve bu süreçte bu kaynağı kullandığı düşünülmektedir. X firmasının bu süreçte elinde bulundurduğu temel kaynağın sermaye gücü, marka

prestiji ve hükümetle bağlantıları olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda her iki aktörün güçlü kaynakları ve kaynakların değişimine dayalı bir ilişkinin olduğu kanaati hâkimdir. Mülakatlarda X firmasının İzmir'deki sponsorlukları, her geçen gün hızla artan yatırımları, tartışmalı ve çatışmalı alanlarda projeleriyle adının geçmesi ve kentsel dönüşüm projelerini üstlenmesi bahsedilen değişim ilişkisinin dayanağı olarak belirtilmiştir. Bu kapsamda her iki aktörün de kazandığı ve bir güç dengesinin olduğu yapıdan bahsetmek mümkündür. Mülakatlarda hâkim olan algı ve belirtilen bu özelliklerden dolayı algılanan bu ilişkinin politika topluluğu türünde bir ağ yapısı özelliği gösterdiğini söylemek mümkündür.

SONUÇ

Zaman ve mekân mefhumunun anlamının değiştiği günümüz dünyası etkileşimlerin dünyasıdır. Küreselleşmenin etkisiyle insanların, kurumların, ülkelerin birbiriyle etkileşimi sınır tanımaz şekilde her geçen gün artmaktadır. Evren ve evrendeki herhangi bir unsur birbirleriyle ilişkili parçalardan oluşmaktadır ve parçaların bir şekilde birbirleriyle etkileşimleri bulunmaktadır. Günümüz küresel dünyasında bireyler, gruplar, örgütler, kurumlar, devletler, şirketler ve diğer tüm yapılar birbiriyle ilişkili karmaşık bir yapının parçası olmuşlardır. Bu karmaşık yapı içindeki her bir sistem birbirine bağlıdır ve bir ağın çeşitli parçalarını oluşturmaktadır. Bu nedenle herhangi bir sistemin karar ve eylemleri bir diğeri üzerinde çeşitli etkiler yaratmaktadır.

Biyolojiden, ekolojiye, ekonomiden siyasete ve sosyolojiye kadar birçok disiplinde ağlar önemlidir. Beyindeki sinir ağları, mikroorganizma ağları, bilgisayar ağları, bitkilerin toprak altında kurdukları iletişim ağları bunlara örnektir. Aynı zamanda insan eylemleriyle oluşmuş ağlar da söz konusudur. Ticaret, finans, uluslararası kurumlar, hükümet dışı örgütler ve toplumsal hareketler bunlardan sadece birkaçıdır. Günümüzde artan etkileşim toplumsal ilişkileri, ekonomiyi, siyaseti etkilediği kadar iktidar ilişkilerini de değiştirmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ve bu gelişimin insanlar ve toplumlar üzerindeki etkisiyle iktidar merkezleri karşısında ağların toplumsal örgütlenme sürecine yeni aktörler ve içerikler katma becerisi de artmıştır. Artan etkileşim ve ağ kurma becerilerinin artışı iktidar eylemlerini dışsal mekanizmalar ile değiştirme gücünün yanında içeriden de etkilere daha açık hale getirmiştir. Bu etkiler meşru ve yasal biçimlerde olabildiği gibi, yasadışı biçimde de gerçekleşebilmektedir. Devlet kurumlarının çeşitli alanlarında veya tümünde etkisi olan mafyatik yapılar veya cemaat yapılanmaları bu duruma örnek olarak verilebilir.

Küreselleşme ile yaşanan değişim, bu değişimle paralel biçimde artan etkileşim ve ağlar kamu kurumları, kurumların örgütsel yapısı, işleyiş biçimi ve kamu politikalarını da derinden etkilemektedir. Günümüzde kamu kurumları ve kamusal aktörler siyasal, ekonomik, toplumsal yapılar içinde hareket etmekte ve bu minvalde birçok aktörle etkileşim içinde bulunmaktadır. Kamu politikalarını oluşturan aktörleri bu geniş etkileşim alanından çıkarıp sadece kamusal pozisyonu ile değerlendirmek bu açıdan

oldukça eksik bir yaklaşımdır. Çünkü kamu politikalarını ve politika yapıcı aktörlerin davranışlarını etkileyen yerel, bölgesel, ulusal, küresel düzeyde resmi ve gayri resmi aktörler ve olaylar vardır. Kamu politikaları sosyal yaşam içinde karşılıklı etkileşimlerle biçimlenmektedir. Kamu politikalarının bu etkileşimlerden ari biçimde doğrusal modellerle analizi, politikaları sınırları resmi belge ve süreçlerle çizilmiş soyut bir alana indirgeyerek eksik sonuçlara sebep olabilmektedir. Bu nedenle kamu politikalarının analizinde resmi-kurumsal yaklaşımların yanında yeni yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Kamu politikası analizinde ilişkileri merkeze alan politika ağları yaklaşımı bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Politika ağları yaklaşımı politikaları etkileyen, şekillendiren aktörleri ve aktörlerin birbirleriyle kurdukları ilişkileri, ilişkilerin politika sonuçları üzerindeki etkilerini ve bu çerçevede politika süreçlerini incelemektedir. Bu çalışmada politika ağı yaklaşımı benimsenmiş ve kentsel dönüşüm politika ve uygulamalarının bu çerçeveden analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Politika ağı yaklaşımı, kamu politikalarının oluşumunda tek belirleyici aktörün devlet olduğu fikrini reddetmekte, politikaların politik meselelerle ilgili çeşitli aktörlerin meydana getirdiği politik alt sistemlerde oluşturulduğunu ileri sürmektedir. Bu kapsamda kamu politikaları her zaman resmi aktörlerin üst düzey plan ve programlarıyla oluşmazlar. Kamu kurumlarında çeşitli düzeylerdeki kamu görevlilerinin kontrolünde veya kontrolü dışında birçok aktör tarafından karşılıklı etkileşim sonucu meydana gelmektedirler.

Kamu politikalarının oluşturulmasında temel kıstas kamu yararının sağlanmasıdır. Kamu yararı kavramı devletin menfaatlerini, toplumun ortak ihtiyaç ve faydasını esas almaktadır. Kamu politikalarının oluşturulmasında ve kamu yöneticilerinin eylem ve kararlarında kamu yararına uygunluğun belirleyici olduğu varsayılmaktadır. Ancak kamu kurumları insanlardan oluşan sistemlerdir. Bu nedenle içinde bulunduğu toplumdaki bağımsız ele alınması mümkün değildir. Kamu politikalarını oluşturan görevlilerin kamusal rolleri vardır, ancak toplumsal yaşam içinde kamusal rolleriyle eşzamanlı birçok sosyal rol ve kimlik edinirler. Kamusal roller ile sosyal roller arasındaki sınırlar ise bulanıktır. Diğer yandan insanın doğası, kamusal çıkar ile kişisel çıkar arasında kurduğu dengede, kamu yararının aleyhine tercihlerde bulunmasına

sebeup olabilmektedir. Kamusal yarar kavramının soyut içeriği kamu politikalarını bu bağlamda ilişkilerin ve ağların etkisine daha açık hale getirmektedir.

Kamu politikası sürecindeki aktörlere bu çerçeveden bakan politika ağı yaklaşımında karşılıklı bağımlılık kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Bu kapsamda politikaların resmi ve gayri resmi aktörlerin karşılıklı etkileşimiyle şekillendiği, bu etkileşim sürecinin çeşitli pazarlık ve alışverişlerle gerçekleştiği kabul edilmektedir. Bu bakış açısına göre politika yapım sürecinde yer alan aktörlerin tamamı politika sonuçlarını kendi çıkarlarını korumak ve arttırmak amacıyla etkilemeye çalışırlar. Aktörlerin etki sürecindeki gücünü arttıran en önemli unsur ellerinde bulundurdukları kaynaklardır. Tek başına her durumda geçerli olabilecek en fazla etki gücüne sahip bir kaynaktan bahsetmek mümkün değildir. Aktörlerin kaynakları duruma ve ihtiyaca göre önem kazanır. Bilgi, yetki, servet, itibar bu kaynaklardan sadece birkaçıdır. Kamu politikası sürecinde, aktörlere etkileşim içinde buldukları diğer politika aktörlerine karşı önemli bir pozisyon sağlayan bu kaynaklar üzerinden bir değişim ilişkisi bulunmaktadır. Her bir aktör kendi kaynağının değerini ve işlevselliğini arttırmak için bir diğer aktörün kaynağına bağımlıdır. Bu bakımdan politika ağı yaklaşımına göre yapılan yasal ve yönetsel düzenlemelerin ve kamu politikalarının arkasında çoğu zaman karşılıklı çıkar alışverişine ve kaynak bağımlılığına dayanan girift ilişkiler ve bu ilişkilerin kemikleştiği ağlar bulunmaktadır.

Politika ağı yaklaşımı aktörlerin ilişkileri ve ellerinde bulundurdukları kaynaklar, aktörlerin birbiriyle karşılıklı bağımlılık düzeyi ve politikalara etki kapasitesi açısından ağların birbirlerinden farklılaştığını vurgulamaktadır. Bu kapsamda ağ türleri iki kategoride ele alınmaktadır. Farklı ağ tipolojisi isimleri kullanılmakla birlikte politika ağı alan yazınında kapsayıcı ve genel kabul gören sınıflandırmalardan biri mesele ağı ve politika topluluğu sınıflandırmasıdır.

Mesele ağında, ağı oluşturan aktörlerin niteliği, aktörler arasındaki ilişkiler, ağda var olan dinamikler politika topluluğu türündeki ağlardan oldukça farklıdır. Bir mesele ağındaki aktörler çoğunlukla politika yapım sürecinde doğrudan yer almayan ancak o politik meseleyle ilgili ve politikalara etki etme çabasıyla aktif olan üyelere oluşmaktadır. Ancak çoğu zaman politikalar üzerindeki etki kapasitesi sınırlı kalmaktadır. Çünkü bir mesele ağında aktif aktörlerin kaynakları oldukça sınırlı ve eşit

olmayan bir dağılımdadır. Aktörlerin sahip oldukları kaynaklar politikalar üzerinde bir etki yaratabilmek için tek başına yeterli değildir. Bir mesele ağını oluşturan aktörlerin sayısı oldukça fazla olmasına rağmen, politika topluluğuna nazaran, politika sonuçları üzerinde belirgin ve anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Politika topluluğu türündeki ağlarda ise ağı oluşturan üye sayısı az ama oldukça etkilidir. Ağı oluşturan üyelerden her birinin diğerleri ile değiştirebileceği kaynakları vardır. Bu kaynaklar ağ içindeki aktörlere önemli bir pozisyon ve güç sağlar ve politikaları kaynakları ölçüsünde etkileme ve belirleme imkânı verir. Bu açıdan ağı oluşturan üyeler arasında kaynaklara dayanan bir karşılıklı bağımlılık ilişkisinden bahsetmek mümkündür. Bu karşılıklı bağımlılık ilişkisinden kaynaklı olarak bir politika topluluğunda, ağı oluşturan her aktörün belirli ölçüde kazandığı bir güç ilişkisi vardır.

Ağ yapıları arasındaki farklı nitelikler iki ağ türünün hacmini de biçimlendirmektedir. Mesele ağı türünde ağ yapıları açık karakterdedir. Bu türde ağlara giriş ve çıkış oldukça kolaydır, bu sebeple ağın sınırları belirsiz, katılımcı sayısı fazladır. Ayrıca ağı oluşturan üyeler sürekli değişebilirler. Politika topluluğu türünde ağ yapıları ise kapalı ve dışlayıcı özellik gösterirler. Bu tür ağlarda ağa giriş oldukça zordur ve sıkı kurallara bağlanmıştır. Üye sayısının az olması ve ağ içinde bir güçler dengesinin bulunmasından dolayı ağ içinde üyelerin etkileşimi düzenli ve yüksek kalitede gerçekleşmekte ve etkileşimler çoğunlukla uzlaşmayla sonuçlanmaktadır. Politika topluluğu türündeki ağların kapalı, dışlayıcı yapısı bu türde ağların tespitini ve analizini de zorlaştırmaktadır. Buna karşın mesele ağlarının tespiti ve analizi açık karakteriyle paralel biçimde daha kolaylıkla yapılabilmektedir.

Bir politika alanında etkili ağların yapısı ile demokrasi arasında yakın bir ilişki vardır. İlişkilerin doğasına bağlı olarak bir ağın varlığı demokrasiyi güçlendirebildiği gibi zayıflamasına da sebep olabilir. Bir ağdaki ilişkiler açık nitelikte, ağın üyelerini ortak çıkarlar etrafında örgütleme gücüne sahipse o ağın demokrasi düzeyini yükselteceği öngörüsünde bulunmak mümkündür. Ancak ağın kapalı ve dışlayıcı karakterde olması onun demokratik göstergeler açısından potansiyel tehditleri içinde taşıdığı anlamına gelir. Suç örgütleri, mafya yapılanmaları bu nitelikteki anti demokratik ağ oluşumlarına örnek olarak verilebilir. Aynı zamanda kamu yönetimindeki nepotizm,

yolsuzluk gibi kronikleşmiş sorunları yine kurumların içindeki anti-demokratik yapılanmalar ve ilişki örüntüleriyle açıklamak mümkündür. Bu bağlamda mesele ağı türündeki ağlar demokrasiyi geliştirmek için daha büyük bir yapıcı potansiyele sahipken, politika topluluğu türünde ağların dışlayıcı, kapalı yapısı demokrasi için tehdit olan ağ örüntülerini de ortaya çıkarabilmektedir.

Politika ağı yaklaşımının araştırma alanlarından biri de politika ağı ile kamu politikaları ve politika değişiklikleri arasındaki ilişkidir. Politika ağlarının (özellikle politika topluluğu türünde ağlar) kamu politikaları üzerinde etki yaratma gücü politika ağı yaklaşımının genel kabullerindedir. Güçler dengesi ve yüksek düzeyde kaynak bağımlılığı olan politika topluluğu türünde ağlar politikalarda istikrarı koruma eğilimindedirler. Bu sebeple politika topluluğu türünde ağlar politika değişikliklerini sınırlandırır. Eğer ağ içinde değişiklik talepleri ortaya çıkarsa bu durum aktörlerin ağdan dışlanmasıyla sonuçlanabilir. Bu sebeple politika topluluğu türünde ağların etkili olduğu politika alanlarında köklü ve hızlı değişimlere rastlanılmaz. Ancak bu tür ağlarda kaynak bağımlılığındaki ve ağ üyelerinin konumlarındaki değişiklikler ağın değişmesine ve ağın izlediği politik çıkarların farklılaşmasına neden olabilir. Ağlardaki kaynakların ve aktör pozisyonlarının değişimi ağ içindeki dinamiklerden kaynaklanabileceği gibi, ekonomik, sosyal, ideolojik ve teknolojik değişimler gibi dış faktörlerin etkisiyle de ortaya çıkabilir. Bununla birlikte ağlar ve kamu politikaları arasında karşılıklı etkileşime dayalı diyalektik bir ilişki vardır. Bu nedenle ağlar politika sonuçlarını etkileyebildiği gibi kamu politikalarının da ağlar üzerinde doğrudan veya dolaylı etkileri olabilmektedir. İzlenen kamu politikaları bir ağdaki kaynak dengesini, aktörlerin konumlarını dolaylı biçimde etkileyebildiği gibi, ağın aktörleri ve eylemleri üzerinde doğrudan bir etki de yaratabilir. Sahip olduğu yetki kamusal bir aktöre kaynaklar açısından önemli bir avantaj sağlar. Bu nedenle resmi aktörlerin bir ağ üzerinde doğrudan eylemde bulunarak o ağı etkileme ve yeni ağlar oluşturma gücü vardır. Ancak resmi aktörler genellikle nüfuz etme kapasitesini güçlendirerek ve diğerlerinin desteğini kazanarak ağlara etki etmeyi tercih etmektedirler. Bu açıdan resmi aktörler de kamu politikalarına etki etmek üzere örgütlenmiş çeşitli ağlarla belirli ölçüde bir güç dengesi içerisinde bulunmaktadır. Bu güç dengesi bazen işbirliği temelinde, bazen de rekabet ve güç kazanma yarışı içinde ortaya çıkabilir. Politika ağları ve kamu politikaları arasındaki diyalektik ilişki çoğu

zaman hangisinin baskın biçimde diğeri üzerinde etkisinin olduğunu tespit etmeyi ve politika değişikliğine sebep olan faktörlerin kesin bir biçimde analizini zorlaştırmaktadır. Ancak bununla birlikte kamusal aktörlerin karar alma mekanizmaları, kamu politikasının dinamiklerini ve bu süreçte resmi aktörlerle sivil aktörler arasındaki ilişki örüntülerini anlama ve kamu politikalarını kısa ve uzun dönemli izleme ve politika değişikliklerini analiz etme noktasında gerçekçi bir analiz imkânı sunmaktadır.

İlişkilerin ve etkileşimlerin yoğun olarak gerçekleştiği belirli alanlar için politika ağı yaklaşımı önemli bir araçtır. Bazı politika alanları çeşitli aktörler ve ağ-bağ ilişkilerinin baskılarına daha açıktır. Bu kapsamdaki kamu politikası alanlarından biri de kentleşme ve konut politikalarıdır. Konut politikası uygulamaları, imar planlarındaki değişiklikler, yatırım politikalarındaki değişiklikler veya yerel yönetimler tarafından alınan olumlu veya olumsuz dışsallık yaratacak kararlar bir mülkün değerinde değişikliğe sebep olabilir. Birey, topluluk, özel sektör veya kamu sektörünün karar ve eylemleri diğerlerinin zenginleşmesine veya fakirleşmesine sebep olabilir. Bu nedenle mikro düzeyden makro düzeye kadar farklı alanlardan çeşitli aktörler kendi mülkiyet haklarının değerlerini arttırmak amacıyla kentleşme ve konut politikalarını etkilemeye ve yönlendirmeye çalışırlar. Gelirin yeniden dağıtılmasına neden olan bu süreç çoğunlukla gizli mekanizmalar ve kaynak alışverişleriyle yapılmaktadır. Kaynakları açısından güçlü konumda olan aktörler ise bu sürecin kazanan tarafı olmaktadır.

Kentleşme ve konut politikalarının seyrinin ve süreçte etkili aktörlerin anlaşılmasında kapitalist sistemin dinamikleri önemli bir çıkış noktası sağlamaktadır. Günümüzde kapitalist sistemin işleyişi açısından pazarın ihtiyaçları kentlerin biçimlenmesinde etkilidir. Bu açıdan sermaye ile pazarın ihtiyaçlarını sağlamak üzere müdahalede bulunan devlet ve kamu yönetimi bu süreçteki en etkili aktörlerdir. Kentler kapitalizme içkin sebeplerle ortaya çıkan krizleri aşmanın bir yolu olarak da işlev görmekte ve bu nedenle sermayenin kentler vasıtasıyla çeşitli döngülere evrilmesi devletin desteğiyle mümkün olmaktadır. Kapitalizmin özü sermayenin birikimine ve bu birikimin tüketime veya yatırımlara yönlendirilerek karın sürekli artışına dayanmaktadır. Bu kapsamda sermaye birikiminin yöneldiği alanlardan biri konut projeleri, altyapı yatırımları ve mega projelere imkân veren kentlerdir. Kendisine bağlı 200 alt sektörü

harekete geçiren ve bu nedenle ekonominin motoru nitelendirmesiyle her geçen gün büyüyen inşaat sektörünün de temel faaliyet alanı kentlerdir.

Türkiye'nin ekonomik kalkınma modelinde inşaat sektörünün önemli bir payı vardır. Özellikle 2001 krizinin ardından inşaat sektörünün büyüme dönemine girdiği ve bu büyümede kentin yapılı çevre üretimi için gerçekleştirilen mega projelerin yanında kentsel dönüşüm projelerinin de önemli bir rolü olduğu görülmektedir.

Bu çalışma bir kamu politikası alanı olan kentsel dönüşüm politikası ve uygulamalarını politika ağı yaklaşımı çerçevesinden değerlendirmiştir. Araştırma derinlemesine bir inceleme yapmak amacıyla yerel düzeyle sınırlandırılmış ve bu kapsamda İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yürütmekte olduğu Ege Mahallesi, Örnekköy Mahallesi ve Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri örneklem olarak belirlenmiştir. Bu alanların seçilmesinde konutların değişim değeri üzerinde belirleyici bir etkisi olan merkeze ve çekim alanlarına yakınlığı esas alınmıştır. Haziran 2018-Eylül 2018 tarihleri arasında yarı yapılandırılmış mülakat yöntemiyle yüz yüze mülakatlar gerçekleştirilmiş ve kartopu örnekleme yöntemi ile görüşme sınırları genişletilmiştir. İçlerinde İzmir Büyükşehir Belediyesi meclis üyeleri, genel sekreter yardımcısı, milletvekilleri, müteahhitler, meslek odaları, sivil toplum örgütleri ve yerel aktörlerin bulunduğu toplam 55 kişiyle ortalama 45-120 dakikalık görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Mülakatlarda görüşmecilere dönüşüm alanlarında kentsel dönüşüm algısını, dönüşümden beklentileri, menfaatlerini korumak amacıyla oluşturdukları iletişim kanallarını, kurumlara güven düzeyini ölçmeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Her bir araştırma düzeyi için mevcut ağları tespit edebilmek amacıyla dönüşüm sürecinde bilgi ve destek kaynaklarıyla iletişim kurduğu ilişkiler ve bu ilişkiler vasıtasıyla politikaları etkileme ve yönlendirme kapasitesi sorgulanmış ve bu amaçla mülakat sorularına ek olarak bir anket uygulanmıştır. Araştırma sürecinde elde edilen veriler sosyal ağ analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Analiz neticesinde politika ağları bağlamında ulaşılan sonuçların yanında mülakatlar neticesinde kentsel dönüşüm uygulamalarına, bu kapsamda yasal ve yönetsel düzenlemelere ilişkin bazı sorun alanları ve sonuçlar öne çıkmıştır.

Alanda öne çıkan sonuçlardan ilki kentsel dönüşüm uygulamalarında bir zihniyet değişimine gidilmesi gerektiği ve bu kapsamda yasal ve yönetsel düzenlemeler

yapılması gerekliliğidir. Kentler yaşayan organizmalardır. Çünkü kentleri oluşturan, şekillendiren, değiştiren, dönüştüren insanlardır. Her düzeydeki sistemlerde olduğu gibi kentlerin kendi içinde birbirleriyle bağlantılı çeşitli parçaları bulunmaktadır. Bu parçaların birinde yapılacak bir değişiklik, diğerlerini olumsuz biçimde etkileyerek bir sistem olan kentin sonunu hazırlayabilmektedir. Kentsel dönüşüm konusu bu açıdan değerlendirildiğinde bazı çarpıcı sonuçlara ulaşmak mümkündür. Kentsel dönüşüm içinde yaşayan canlıların fiziksel, ekonomik, kültürel, sosyal, toplumsal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kapsamlı bir eylemdir. Ancak dönüşümün bu boyutların tümünü içeren bir anlayışla değerlendirilmemesi beraberinde birçok sorunu ortaya çıkarmakta ve kentler üzerinde kalıcı biçimde bozucu etkilere sebep olmaktadır. 1999 depremi ile ülkemizde gündeme gelen kentsel dönüşüm konusunda politika yapıcılarının söylemleri ve kentsel dönüşüm anlayışı binaların depreme dayanıklı hale getirilme çabası ile sınırlıdır. Oysa kentin sorunlarının giderilmesi için bir fırsat olarak değerlendirilmesi gereken kentsel dönüşüm konusu kentin üst ölçekli planlamayla kapsamlı biçimde iyileştirilmesini, kentlilerin yaşam kalitesini arttırmayı ve kentin sorunlarını yaratıcı dönüşüm uygulamalarıyla aşmaya yönelik politika araçları olmalıdır. Aksi durumda kentsel dönüşüm uygulamaları kentin makro formunu bozan, kentin kronik sorunlarını arttıran, zaman ve kaynak israfına yol açan uygulamalar olacaktır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Belediyeler eliyle yürütülen dönüşüm uygulamalarında göreceli ve kısmen kapsamlı dönüşüm projelerine rastlanılmaktadır. Ancak doğrudan müteahhitler eliyle yapılan bina bazlı dönüşüm uygulamaları bu açıdan kente yönelik önemli bir tehdittir ve önemli sorunları beraberinde getirmektedir. Az katlı binalar depreme hazırlıklı olma söylemi ile yıkılıp yerine çok katlı yapılar yapılmaktadır. Bölgedeki demografik yapı değişmekte, nüfus artmakta ancak alanın altyapısı aynı kalmaktadır. Sadece fiziksel iyileştirme çerçevesinde ele alınan bir dönüşüm anlayışı takip eden süreçte otopark ve yeşil alan yetersizliği, kanalizasyon ve atık sistemleri sorunu gibi yeni sorunları doğurmakta ve dar yolları, yüksek katlı binaları ile kenti yaşanılmaz yerler haline getirmektedir. Bu açıdan belediye meclis üyeleri, meslek odaları ve inşaat sektörünün tamamı tarafından konunun vurgulandığı görüşmelerde, fiziksel iyileştirmeyle sınırlı kentsel dönüşüm anlayışı ve uygulamalarının kentlerin geleceğini tehdit eden bir sorun olduğu değerlendirilmesi yapılmıştır. Kentsel dönüşüm politika ve uygulamaları ekonominin motoru olarak inşaat sektörünü

canlandırmak ve deprem gibi afetlere yönelik tehditleri g n birlilik politikalarla bertaraf etmek gibi bir çerçeveye sıkıŒmıŒ durumdadır. Kentsel d n Œ m n binanın yıkılıp yenisinin yapılması gibi bir mantıĒın aŒılarak, tüm Œehir düzeyinde planlanmayla ele alınması gerekmektedir.

Kentsel d n Œ m uygulamalarını çıkmaza sokan ve kentin sorunlarını arttıran bir diĒer konu ülkemizin bir ger eĒi haline gelmiŒ olan imar aflarıdır. 1950'lerde baŒlayan yoĒun g  ler ile kentin imarsız alanlarında kaçak yapılaŒmalar ortaya  ıkmıŒtır. Siyasi popülizm ve seçim kaygılarıyla Œekillenen imar afları bu alanları meŒru hale getirmiŒ ve kaçak yapılaŒmayı teŒvik etmiŒtir. Afların da etkisiyle bu alanlarda kaçak yapılaŒma çocuklarına gelecek sorumluluĒu olarak kaçak apartmanlaŒmaya d n Œm Œ ve bir yaŒam kültürü oluŒmuŒtur. AraŒtırma alanlarından özellikle Bayraklı'da kentsel d n Œ m sürecinin durmasının altında yatan sebeplerden birisi budur. İmar aflarıyla sürekli katları yükselen gecekondular, kentsel d n Œ m süreciyle birlikte bir pazarlıĒın konusu olmaktadır. O güne kadar göz yumulmuŒ, aflarla meŒrulaŒmıŒ ve hizmetlerin g t r ld Ēu gecekondular alanlarındaki halk için kentsel d n Œ m, kamu gücü ile geç kalmıŒ bir tanıŒmanın vesilesi olmuŒtur. Kentsel d n Œ m alanlarında müteahhitlerin aktif bir Œekilde yer alması, pazarlıklar yapması müteahhitlerin bilgi kaynaĒı iŒlevi görmesine ve yerel halkın d n Œ me ekonomik bir deĒer çerçevesinden bakmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda imar afları ve bina bazlı d n Œ m uygulamaları, kentsel d n Œ m alanlarında yerel yönetimler ile halkın arasındaki d n Œ m anlaŒmalarını olumsuz yönde etkilemekte ve çıkmaza sokmaktadır. Bu nedenle kente ve kentsel d n Œ me iliŒkin bireysel, toplumsal ve kurumsal düzeyde bir zihniyet deĒiŒimi gerekmektedir. Hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimlerce kentsel d n Œ m fiziksel, ekonomik, çevresel, sosyal, kültürel yönleriyle kapsamlı ve b t nleŒik olarak ciddiyle ele alınmalıdır. Kentsel d n Œ m  üst ölçekli planlar ile kentin bütününe yönelik bir eylem olarak deĒerlendirilmeli, bina bazlı d n Œ m uygulamalarının önüne geçecek yasal ve yönetsel düzenlemelere gidilmelidir. Kentsel d n Œ me iliŒkin iki farklı yasal düzenlemenin olması ve 6306 sayılı yasanın kentsel d n Œ m  afetlerle sınırlı olarak ele alınması ve d n Œ mde yerel halkın aleyhine olabilecek biçimde idareyi güçlendiren hükümleri önemli bir sorundur. Bu nedenle kentsel d n Œ m  fiziksel, ekonomik, çevresel ve toplumsal yönleriyle ele alan, merkezi ve yerel yönetimlerin kentsel d n Œ m uygulamalarına iliŒkin genel yasal

çerçeveyi çizen, güvenli alanlar yaratmanın yanında kentin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve halkın yaşam kalitesinin artırılması gibi kapsamlı bir yaklaşım geliştiren bir kentsel dönüşüm yasasına ihtiyaç vardır. Bu yasa doğrultusunda yapılacak planlama çalışmaları ve yönetsel düzenlemeler bütünleşik bir kentsel dönüşüm yaklaşımı için başlangıç noktası olmalıdır.

Yerel halkın kentsel dönüşüm algısı ve dönüşümden beklentileri, güven düzeyi, dönüşüm sürecini talepleri doğrultusunda etkileme kapasitesi ve bu bağlamda sahip oldukları sosyal sermaye düzeyini tespit etmeye yönelik yapılan araştırmada her üç dönüşüm alanında farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Uyuşturucu kullanımı ve ticaretinin yoğun olduğu ve bağlantılı olarak istihdam, eğitim ve güvenlik gibi sorunların yaşandığı Ege Mahallesi kentsel dönüşüm bu sorunlara son verecek bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda mahalleli için dönüşüm, kentsel dönüşümle birlikte yaşam kalitesinin yükseleceğine ve statü atlayacaklarına ilişkin inançla devlet karşısında eşit vatandaşlık kazanmanın bir yolu olarak görülmektedir. Bu sebeple kentsel dönüşüm uygulamalarına yönelik bir desteğin ve kamu kurumlarına güvenin olduğu tespit edilmiştir. Ege Mahallesi aksine Bayraklı ve Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanlarında kentsel dönüşüm ve kurumlara yönelik bir güvensizlik vardır. Bayraklı'da kentsel dönüşüm sürecinde baskın unsur ekonomik kaygılardır. Alanda hem yerel yönetimlerin kentsel dönüşüm uygulamaları hem de bina bazlı dönüşüm uygulamalarının olması yerel halkta kafa karışıklığına sebep olmuş, alanda müteahhitlerin aktif olması ve yapılan hak ediş pazarlıkları kentsel dönüşümde ekonomik değer artışına ilişkin beklentileri şekillendirmiştir. Kaçak apartmanlaşma sorununun bulunduğu Bayraklı'da kentsel dönüşümün durmasına sebep olan faktör kentsel dönüşüm sonrasında elde edecekleri hak edişler konusunda yerel halk ile belediye arasındaki anlaşmazlıktır. Bu sebeple alanda kentsel dönüşüm sürecinin devam edeceği konusunda bir umutsuzluk ve belediyeye yönelik bir güvensizliğin olduğu görülmektedir. Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanında da kentsel dönüşüm sürecine ve kamu kurumlarına yönelik bir güvensizliğin olduğu tespit edilmiştir. Kentsel dönüşüm sürecinin uzun sürmesi ve mahallede dayanışma kültürünün olmaması yerel halkın kentsel dönüşümüne yönelik olumsuz tutum takınmasına sebep olmuştur.

Kentsel dönüşüm süreci çerçevesinde yerel aktörlerin sosyal sermaye düzeyinin, kurduğu ilişki kanallarının kentsel dönüşüme ilişkin algılarını olumlu biçimde etkilediği ve kurumlara güven düzeyini arttırdığı görülmüştür. Bu kapsamda üç alanda da farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Ege Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim alanında yerel halkın menfaatlerini korumaya yönelik bir sivil toplum yapılanması bulunmaktadır. Ege Mahallesinde kentsel dönüşüm sürecine ilişkin bilgi kaynaklarının yaratılması, bu kaynakları etkin bir şekilde kullanabilmesi, bu kanallar vasıtasıyla ilgili kurumlara erişilebilmesi ve süreci etkileyebildiğine ilişkin inanç düzeyinin yüksek olması sürece ilişkin güven düzeyini ve demokratik faaliyetleri arttıran unsurlardır. Diğer yandan Ege Mahallesi için yerel ve ulusal düzeyde etkili kişilere ulaşma ve ilişki kanalları açma noktasında roman kimliğinin kolaylaştırıcı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Bu açıdan yerel aktörlerin kentsel dönüşüm sürecinde bilgi almak ve destek sağlamak amacıyla siyaset üstü bir yaklaşımla iktidar ve muhalefet partilerine mensup çeşitli kamu görevlileriyle resmi ve gayri resmi ilişkiler kurduğu görülmüştür. Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanında kentsel dönüşüm sürecini yerel halkın menfaatleri doğrultusunda yönlendirmek amacıyla oluşturulan sivil toplum örgütleri ve ilişkilerin önemli bir rolü vardır. Ancak Ege Mahallesinin aksine Bayraklı’da kurulan ilişki kanalları mevcut dönüşüm sürecinin devamını sağlamaktan ziyade, kentsel dönüşüm sürecinin farklı kurumlar eliyle yürütülmesi gibi bir arayışa hizmet etmektedir. Mahallede yapılan görüşmelerde kentsel dönüşüm sürecinde en etkili aktörün belediye başkanı olduğu ancak başkana ulaşmanın imkânsız olduğu yönündeki algı onları farklı arayışlara yönlendirmiştir. Bu kapsamda milletvekilleri ve İstanbullu inşaat firmalarının yerel aktörler tarafından merkezi yönetime ulaşmanın bir aracı olarak kullanıldığı görülmüştür. İnşaat firmaları aracılığıyla önemli pozisyondaki kamu görevlilerine ulaşılabilmesi kamu sektörü ile özel sektör arasındaki yakın ilişkiler bağlamında anlamlı bir göstergedir. Ege Mahallesi ve Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanının aksine Örnekköy’de kentsel dönüşüm sürecini yerel halkın menfaatleri doğrultusunda yönlendirebilecek oluşumlara ve yerel aktörlere rastlanılmamıştır. Bu kapsamda Örnekköy Mahallesinin çok kültürlü ve kimlikli toplum yapısı ve örgütlenme kültürünün olmaması, yerel halkın eyleme geçmesini ve birlik olmasını engelleyen unsurlar olarak ön plana çıkmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda bir politika alanını yerel menfaatler doğrultusunda yönlendirmeye

yönelik girişimlerin, bu kapsamda kurulan ilişkilerin demokratikleşmeye katkı sağladığı ve kurumlara erişebilirlik düzeyinde dönüşüm uygulamalarına inancı ve güveni arttırdığı görülmektedir.

Araştırma kapsamında yapılan mülakatlarda kentsel dönüşüm ve gelişim uygulamalarına ilişkin yasal-yönetimsel düzenlemeler ve resmi sürecin ötesindeki işleyiş dinamiklerinin anlaşılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda kentsel dönüşüm ve gelişim sürecinde yönetim yapısı, etkili aktör algısı, aktörlere ulaşılabilirlik ve güven düzeyi gibi konular araştırılmıştır. Bu kapsamda demokrasi ve demokratik kurumların işleyişine ilişkin de kıymetli bilgiler elde edilmiştir.

Yerel yönetimlerle demokrasi arasında güçlü bir ilişki olduğu konusunda literatürde bir kabul vardır. Adem-i merkeziyetçi yapısından dolayı katılıma elverişli doğası, yerel halk için kolaylıkla ulaşılabilir olması ve çeşitli araçlarla politikalar üzerinde etki yaratabilme potansiyelini taşıması gibi sebeplerle yerel yönetimlerin varlığı ve güçlendirilmesi demokrasi açısından hayatidir. Ancak bununla birlikte yerel yönetimlerin bu işlevini yerine getirmesi için mevcut yerel seçim sisteminin ve yönetim kültürünün yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesine yönelik yapılan yasal düzenlemelere rağmen ülkemizde hala güçlü başkanlık sistemi vardır. Yapılan mülakatlar da bu durumu teyit etmektedir. Mülakatlarda kentsel dönüşüm sürecinde en etkili aktörün kim olduğu yönündeki sorgulamamızda neredeyse görüşmecilerin tamamı tarafından belediye başkanını en etkili ve belirleyici aktör olduğu dile getirilmiştir. Bu durum belediye meclis üyeleri tarafından da kimi zaman destekle kimi zaman da serzenişle ifade edilmiştir. Belediyenin karar organı olan belediye meclisi üyeleri politika süreçlerinde etkilerinin oldukça sınırlı olduğunu ve politikaların başkan tarafından belirlendiğini belirtmişlerdir. Kimi üyeler başkanın adaletine güvendiğini belirterek durumu kabullenirken, diğerleri ise seçilmiş üyeler olarak işlevlerinin sınırlı olduğu konusunda sistemi eleştirmişlerdir. Bununla birlikte ulaşması en zor aktörün belediye başkanı olduğu görüşmecilerin çoğunluğu tarafından ifade edilmiştir. Yerel halkın kolaylıkla ulaşabildiği kentsel dönüşüm iletişim ve tanıtım merkezleri ve kentsel dönüşüm daire başkanlığı ise irtibat kurulan ama etkisiz yapılar olarak değerlendirilmiştir. Demokrasi açısından olumsuz bir diğer veri meslek odaları ile görüşmeler neticesinde elde edilmiştir. Meslek odalarından görüşmeciler hem merkezi yönetim hem de yerel

yönetim düzeyinde karar alım süreçlerinin dışında kaldıklarını ve politikalar üzerinde hiçbir etkilerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Alınan kararları medya aracılığıyla öğrendiklerini ve sürece hazırladıkları raporlar ve yayınlar aracılığıyla zorla dâhil olmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Yerel düzeydeki merkezileşme ve güç yoğunlaşması, yerel halkın etkili aktörlere erişim ve etki kapasitesinin olmaması veya olmadığı inancı, meslek odalarının karar alım süreçlerinin dışında kalması yerel demokrasi için üzerinde düşünülmesi gereken sorun alanlarıdır.

Kentsel dönüşüm sürecinde yerel halkın ve aktörlerin güven düzeyini ölçmeye yönelik sorularda görüşmecilerin sürece güven, süreçte etkili aktörlere güven ve süreçte yetkili kurumlara güven şeklinde bir ayırım yaptıkları görülmüştür. Ege Mahallesi dışındaki alanlarda görüşmecilerin çoğunluğu kentsel dönüşüm sürecinin devamı konusunda umutsuzluklarını ve güvensizliklerini belirtmişlerdir. Bu kapsamda görüşmecilerin (Ege Mahallesi dışında) dönüşüm sürecinin sorumlusu olarak gördükleri belediye başkanına güven düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Ancak en güvenilir aktör kimdir şeklindeki sorularda İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı cevabı verilmiştir. Bu kapsamda kurumlardaki makamları işgal eden kişilere karşı bir güvensizlik söz konusu olsa da, bu güvensizliğin kamu kurumlarına duyulan güven üzerinde olumsuz bir etki yaratmadığı görülmüştür.

Kentsel dönüşüm sürecinin dinamiklerini anlaşılır kılmak, kentsel dönüşüm politikalarını oluşturanlar ve onlardan etkilenenlerin bu süreçteki konumlarını ilişkiler çerçevesinden analiz etmek, süreç içinde kurulmuş ağları ve bu ağların türlerini tespit etmek bu araştırmanın amaçlarıdır. Araştırma neticesinde Meslek Odalarında ve Örnekköy kentsel dönüşüm ve gelişim alanında bir ağın izine rastlanılmamış, Ege Mahallesi ve Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim alanında ve inşaat sektöründe tespit edilen ilişki ağlarında mesele ağı özellikleri izlenmiştir.

Meslek odalarının karar alma süreçleri dışında kaldığı ve bu nedenle hazırladıkları raporlar ve yayınlar aracılığıyla veya yapılan itirazlar ve açılan davalarla politikalara dâhil oldukları anlaşılmaktadır. Örnekköy Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim alanında kentsel dönüşüm konusunda sorunlar yaşamalarına ve durumdan şikâyetçi olmalarına rağmen yerel halk kendi menfaatlerini korumak üzerine dayanışma

temelinde örgütlü bir yapı oluşturmamış ve kendi aralarında birlik olamamışlardır. Bu kapsamda alanda aktif, halka liderlik yapan yerel aktörlere de rastlanılamamıştır.

Bayraklı ve Ege Mahallesi'nde kentsel dönüşüm sürecine yönelik farklı yaklaşımlara ve ilişki dinamiklerine rağmen, her iki alanda da halka liderlik yapan yerel aktörler ve kentsel dönüşüm sürecinde kendi menfaatlerini en üst seviyeye taşımak için kurdukları ağ-bağ ilişkilere rastlanmıştır. Her iki alanda da halkın başvurduğu temel kaynak yerel aktörlerdir. Bu aktörler Ege Mahallesi'nde mahalle muhtarı ve dernek başkanı iken, Bayraklı'da mahalle muhtarları, dernek ve kooperatif başkanlarıdır. İki araştırma alanı arasındaki temel fark ise Ege Mahallesi'nde ilişkiler vasıtasıyla sürecin işlenmesini sağlamak amaçlanırken, Bayraklı'da tıkanan kentsel dönüşüm sürecine yeni aktörlerle yeni kanallar açmak amaçlanmaktadır. Her iki alandaki ağlarda da katılımcı sayısının fazla ve ağa girişin kolay olması, ağın üyelerinin büyük ölçüde izlenen kentsel dönüşüm politikaları neticesinde şekillenmesi, ağdaki aktörlerin kaynaklarının sınırlı olması ve aktörlerin kaynaklarının tek başına politikaları etkileyebilecek güçte olmaması gibi özelliklerinden dolayı her iki analiz düzeyindeki ilişkiler de mesele ağı özelliği göstermektedir.

Mesele ağı özelliği gösteren bir diğer ağa, inşaat sektöründeki görüşmeler neticesinde rastlanılmıştır. Sektörün ortak çıkarlarını savunmak amacıyla oluşturulmuş dernek ve federasyon yapısı ağı oluşturan temel unsurlardır. Ağa giriş için tek koşul sektörde faaliyet göstermektir. Bu nedenle ağdaki katılımcı sayısı fazla, ağ açık ve kapsayıcı karakterdedir. Ağda dayanışmacı ilişkiler hâkimdir ve üyelerin en önemli kaynağı örgütlü yapının verdiği güçtür. Ağ üyelerinin tek başına politikalar üzerinde belirleyici bir gücü olmasa da, dernek aracılığıyla önemli pozisyondaki kişilere ulaşma ve mevzuat düzenlemelerini etkileme kapasitesi bulunmaktadır.

Yapılan mülakatlarda kentsel dönüşüm sürecinde etkili iki aktör arasında politika topluluğu niteliği gösteren ilişkiler olduğuna dair bir algının alanda hâkim olduğu tespit edilmiştir. Bu açıdan belediye başkanıyla kentsel dönüşüm ihalelerinde sıklıkla adı geçen bir inşaat firması arasında bir ilişkinin ve kaynak bağımlılığının olduğu mülakatlar neticesinde elde edilen sonuçlardan biridir. Görüşmelerde inşaat firmasının anlatmak üzere güçlü firma, prestiji olan firma, iyi iş yapan firma, hükümetle bağlantıları olan firma, belediye başkanıyla bağlantıları olan firma gibi ifadeler,

Belediye Başkanı için ise en etkili aktör, güvenilir aktör, ulaşılmaz aktör gibi ifadeler ön plana çıkmıştır. Kentsel dönüşüm sürecinde en etkili aktör olarak belediye başkanının temel kaynağının yetki, inşaat firmasının temel kaynağının ise sermaye gücü ve merkezi yönetimle bağlantıları olduğu ve iki aktör arasında kaynaklarının değişimine dayalı bir ilişki olduğu düşünülmektedir. İnşaat firmasının İzmir'deki sponsorlukları, her geçen gün hızla artan yatırımları, tartışmalı ve çatışmalı alanlarda projeleriyle adının geçmesi ve kentsel dönüşüm projelerini üstlenmesi bahsedilen değişim ilişkisinin dayanağı olarak belirtilmiştir. Daha önce bahsedildiği gibi kapalı ve dışlayıcı yapısından dolayı politika topluluğu türünde ağların varlığının kanıtlanması zordur. Algıları test etmek üzere gazete haberleri, firmaların yönetim kurulu üyelikleri ve akrabalık ilişkileri çerçevesinde inşaat firmasının ilişki ağının çıkarılması ve ardından belediye başkanına ilişkin yapılacak benzer bir çalışmayla aradaki bağlantıların sorgulanması amaçlanmıştır. Ön araştırma sonucunda sağlık, eğitim, otomotiv gibi güçlü sektörlerde bağlantılar keşfedilmiştir. Ancak ilgili kişilerin isimlerini kullanmanın firmalar açısından sakınca oluşturacağı, etik ilkelerin ihlal edileceği ve araştırmanın akademik araştırma imkânlarını aşacağı gibi kaygılarla araştırmaya bu aşamada son verilmiş ve bu kısım tez kapsamına alınmamıştır.

Politika ağı yaklaşımı çerçevesinde mülakatlarla elde edilen verilerin politika ağları ve politika sonuçları arasındaki ilişki bağlamında değerlendirilmesiyle bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Politika ağı alan yazınında politika ağlarının türü ve gücü ölçüsünde politika sonuçlarını etkilediği şeklinde genel bir kabul vardır. Bu kabule paralel sonuçlara verilerin analizi neticesinde ulaşılmıştır. Özellikle mesele ağı türündeki ağların kamu politikaları neticesinde kendi ortak menfaatlerini korumak üzere olduğu ve ağlar vasıtasıyla kamu politikalarını etkilemeye ve yönlendirme konusunda çeşitli faaliyetlerde buldukları tespit edilmiştir. Örneğin inşaat sektörünün, sektörel sorunlarına çözüm bulmak amacıyla oluşturduğu dernek ve federasyonlar veya yerel aktörler tarafından kentsel dönüşüm sürecinde yerel-ortak menfaatlerini arttırmak için kurmuş oldukları sivil toplum örgütleri bu kapsamda değerlendirebilir. Yerel aktörlerin etki kapasitesi sınırlı olmakla birlikte, inşaat sektörünün kamu politikaları üzerinde etki yaratabildiği görülmektedir. İlişkileri ve örgütlenmenin gücü sayesinde kendi ifadeleriyle mevzuat düzenlemelerini etkilemeleri ve Ticaret Odası başkanının değişmesini sağlamaları bunun örneğidir.

Politika ağı niteliği gösteren ilgili inşaat firması ile belediye başkanı arasındaki ilişki bu açıdan değerlendirildiğinde bir takım sonuçlara ulaşılmaktadır. Öncelikle İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen kentsel dönüşüm projeleri uzlaşma ve yerindenlik ilkesi çerçevesinde yürütülmekte ve yüzde yüz uzlaşının sağlandığı etaplarda inşaat yapım ihalelerine çıkılmaktadır. Basından da takip edilebildiği gibi ihalelere inşaat firmalarının katılmaması gibi bir sorun olduğu ve çeşitli çevrelerde bunun dile getirildiği görülmektedir. Alan araştırması kapsamında inşaat sektörü ile görüşmelerde bu konu sorgulanmış ve kentsel dönüşüm projelerinin karlılığının olmamasından ve bu kapsamda yapılacak konutların satışlarıyla ilgili zorluklardan dolayı sektörün bu ihaleleri ticari risk olarak değerlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Sektör ile görüşmelerde, belediye başkanının ihalelere katılmaları konusunda kendilerini teşvik ettiği ve birleşip katılmaları konusunu kendi aralarında değerlendirdikleri ifade edilmiştir. Ancak birleşme yolu mümkün olmamıştır. Defalarca ihaleye çıkılmasına rağmen, Uzundere'deki ve Örnekköy'deki son ihale yukarıda bahsedilen firma tarafından alınmıştır. Bu konuyu yapılan mülakatlar çerçevesinde politika ağları ve politika sonuçları açısından değerlendirmek gerekirse, görünen tabloda kentsel dönüşüm sürecinde bir tıkanıklığı gidermek ve sürecin işlenmesini sağlamak üzere ilişkilerin bir çözüm yolu olarak gündeme geldiği yorumu yapılabilir. Bu yorum ilişkilerin önceden var olmadığı anlamına gelmez, ancak varsa bile kentsel dönüşüm politika ve uygulamalarında belirli bir eşikten sonra gündeme geldiğini söylemek mümkündür. Bu durum politikaların belirlenmesinde esas olan yetki kaynağının, politikaların uygulanması için tek başına yeterli olmadığını ve aktörler arasında kaynak bağımlılığını işaret etmektedir. Bu çerçeveden izlenen politikaların ve politika sürecindeki baskın aktörlerin etkisi ile bir politika topluluğundan bahsedilebilir.

Sonuç olarak, bu çalışma uzun bir zaman dilimini kapsayan politika oluşum süreçlerine ait bir kesitin fotoğrafıdır. Kamu kurumları ve politikalar statik yapılar değildir. İnsanlar ve etkileşimlerin aldığı yeni şekillerle kamu politikalarının da dinamikleri değişmektedir. Politika ağlarının kapsamlı bir analizi için belirli bir politika alanını uzun zaman dilimi içinde değerlendirmek gerekmektedir. Bu kapsamda kamu politikaları analizinde farklı zaman dilimlerinde yapılacak çalışmalar politika sürecinin dinamiklerini ve politika değişimlerini anlamak için oldukça

önemlidir. Ülkemizde kamu politikalarının analizinde ağ yaklaşımı oldukça yeni bir konudur ve ampirik çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu çalışmanın ağ yaklaşımı ile yapılacak ampirik politika analizlerine bir altyapı sağlayacağı ve karşılaştırmalı araştırmalar için önemli bir imkan sunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun. (2012, 05 16). 6306 sayılı kanun.
- Akın, E. (2007). *Kentsel Gelişme ve Kentsel Rantlar: Ankara Örneği*. Ankara: Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Akkar, M. (2006). Kentsel dönüşüm üzerine Batı'daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye. *Planlama*(2), 29-38.
- Al Jazeera . (2014, 12 01). *Damgalı Mahalleler*. 10 21, 2018 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/damgali-mahalleler> adresinden alındı
- Aldemir, C., Yazıcı, N., & Uçma Uysal, T. (2017, Aralık). Yakınsama mı Ayrışma mı? Kamu Muhasebe Sisteminin Dönüşümü, İktisadi Devlet Teşekkülleri Örneği. *Amme İdaresi Dergisi*, 50(4).
- Angın, C. (2016). Anayasa Mahkemesi ve Danıştay Kararlarında Yerel Yönetimler ve Yerel Özerklik. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 643-656.
- Avrupa Kentsel Şartı*. (1996). (Z. Yener, & K. Arapkirlioğlu, Çev.) Avrupa Kentsel Şartı, Ankara: İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayını.
- Aydınlı, H. İ. (2003). 1980 Sonrası Türk Belediye Sisteminde Yeni Liberal ve Desentralist Eğilimler. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 73-86.
- Bahçeci, H. I. (2017). Neoliberalizmin Kentsel Mekandaki Tezahürü Olarak Kentsel Dönüşüm. *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives*, 5(1), 36-47.
- Balaban, O. (2009). Planlama ve Mimarlık Ekseninde Toki Uygulamaları. *TMMOB Kentleşme ve Yerel Yönetimler Sempozyumu* (s. 93-115). Ankara: TMMOB Yayınları.
- Balaban, O. (2017). İnşaat Sektörü Neyin Lokomotifi? T. Bora içinde, *İnşaat Ya Resulullah* (s. 17-33). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bankalar Arası Kart Merkezi. (2019, 08 17). *POS, ATM, Kart Sayıları*. 2019 tarihinde Bankalar Arası Kart Merkezi: <https://bkm.com.tr/pos-atm-kart-sayilari/> adresinden alındı
- Barabási, A.-L. (2002). *Linked: The New Science Of Networks Science Of Networks* . Cambridge: Perseus Publishing.

- Belediye Kanunu. (2005, 07 03). 5393 sayılı kanun.
- Belediye Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun. (2010, 06 17). 5998 sayılı kanun.
- Bıçkı, D. (2006). Harvey ve Castells’de Kent Sorunsalı: Politik Ekonomi Vizyonu ve Sınırlılıkları. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(11), 111-130.
- Blanco, I., Lowndes, V., & Pratchett, L. (2011, Ağustos 11). Policy Networks and Governance Networks, Towards Greater Conceptual Clarity. *Political Studies Review*, 297-308. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1478-9302.2011.00239.x>
- Borgatti, S. P., & Halgin, D. S. (2014). Analyzing Affiliation Networks. J. Scott, & P. Carrington içinde, *The SAGE Handbook of Social Network Analysis*. SAGE.
- Borgatti, S. S., & Halgin, D. S. (2011). On Network Theory. *Organization Science, Articles in Advance*, pp. 1–14, 1-14.
- Borgatti, S., Everett, M., & Johnson, J. (2013). *Analysing Social Networks*. London: SAGE.
- Borgatti, S., Mehra, A., Brass, D., & Labianca, G. (2009). Network Analysis in the Social Sciences. *Science*, 323(5916).
- Börner, K., Sanyal, S., & Vespignani, A. (2007). Network Science. *Annual Review of Information Science & Technology*, (s. 537-607). Medford, NJ.
- Börzel, T. (1997). What’s So Special About Policy Networks? - An Exploration of the Concept and Its Usefulness in Studying European Governance. *European Integration online Papers (EIoP)*. 12 20, 2018 tarihinde <http://eiop.or.at/eiop/texte/1997-016a.htm> adresinden alındı
- Cambridge Dictionary. (2019). regeneration. 06 06, 2019 tarihinde <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce-t%C3%BCrk%C3%A7e/regeneration> adresinden alındı
- Cambridge Dictionary. (2019). Urban Renewal. (<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/urban-renewal> adresinden alındı
- Candan, E., & Hanedar, A. Ö. (12-14 Ekim 2005). İktisat Neden Bir Kapalı Kutudur? Hâkim İktisadın Değer Yargısı – Sınama İlişkisi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonomik Yaklaşım Dergisi Kongreler Dizisi(IV)*. Ankara.
- Castells, M. (2014). *Kent, Sınıf, İktidar*. (A. Türkün, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Castells, M. (2016). *İletişimin Gücü*. (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Colantonio, A., & Dixon, T. (2011). *Urban Regeneration & Social Sustainability; Best practice from European cities*. United Kingdom: Wiley-Blackwell.
- Compston, H. (2009). *Policy Networks and Policy Change, Putting Policy Network Theory to the Test*. UK: Palgrave Macmillan.
- Çavuşoğlu, E. (2017). İslamcı Neo-Liberalizmde İnşaat Fetişi ve Mülkiyet Üzerindeki Simgesel Hale. T. Bora içinde, *İnşaat Ya Resulallah* (s. 131-153). İstanbul: İletişim Yayınları.
- D'Andreta, D. (2011). Urban cohesion and resident social networks: An Analysis of Spatial, Structural and Ideational Forms of Interaction and Consequences for Deprived Neighbourhoods. *A Thesis Submitted to the University of Manchester for the degree of PhD Sociology in the Faculty of Humanities*.
- Demirkan, T. (1996). Tarih Boyunca Kuşatılan Özgürlük Adaları; Kentler. *Cogito-Kent ve Kültürü*.
- Demirkol, S., & Bereket Baş, Z. (2013). Kentsel Dönüşümün, 6306 Sayılı Yasa Kapsamında Hak ve Özgürlükler Açısından Ele Alınması. *TBB Dergisi*, 108.
- Dijk, J. V. (2016). *Ağ Toplum*. (Ö. Sakin, Çev.) İstanbul: Kafka, Epsilon Yayıncılık.
- Diktaş, E. O., & Sönmez, İ. Ö. (2015). Kentsel Çeşitlilik, Asimetrik Süreçler, Eşitsiz Gelişim: İzmir'de Yalı, Örnekköy ve Ege Mahallelerinde Roman Yerleşim Alanlarının Mekansal Dönüşüm Süreçleri. *KBAM 5. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu, Toplumsal Çeşitlilik: Yeni Söylem, Politikalar, Mekânsal Planlama ve Uygulamalar* (s. 55-69). Ankara: Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı.
- Dowding, K. (2011). Rational Choice Theory. M. Bevir içinde, *The SAGE Handbook of Governance* (s. 36-51). SAGE.
- Droste, C., Lelevrier, C., & Wassenberg, F. (2008). Urban Regeneration in European Social Housing Areas. K. Scanlon and C. Whitehead (Eds.). K. Scanlon, & C. Whitehead içinde, *Social Housing in Europe II: A review of policies and outcomes* (s. 163-196). London: London School of Economics.
- Duru, B., & Alkan, A. (2002). *20. Yüzyıl Kenti*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ege Postası. (2014, 10 03). *Kamulaştırmayla Gelmeyen Yol Dönüşümle Gelecek*. 11 09, 2018 tarihinde Ege Postası:

<http://www.egepostasi.com/haber/kamulastirmayla-gelmeyen-yol-donusumle-gelecek/92703> adresinden alındı

Ege'de Son Söz. (2012, Eylül 07). *İzmir Dönüşümü Masaya Yatırdı: Başkanlar Yetki İstedi.* 01 12, 2019 tarihinde Ege'de Son Söz: <http://www.egedesonsoz.com/haber/izmir-donusumu-masaya-yatirdi-baskanlar-yetki-istedi/825133> adresinden alındı

Ege'de Son Söz. (2019, 05 21). *O Sözleşmenin Ayrıntıları Ortaya Çıktı: Folkart Basmane Çukurundan Neden Vazgeçti?* 07 07, 2019 tarihinde <http://www.egedesonsoz.com/haber/o-sozlesmenin-ayrintilari-ortaya-cikti-folkart-basmane-cukuru-ndan-neden-vazgecti/1009764> adresinden alındı

Ege'de Son Söz. (2019, 05 21). *O Sözleşmenin Ayrıntıları Ortaya Çıktı: Folkart Basmane Çukurundan Neden Vazgeçti?* 07 14, 2019 tarihinde Ege'de Son Söz: <http://www.egedesonsoz.com/haber/o-sozlesmenin-ayrintilari-ortaya-cikti-folkart-basmane-cukuru-ndan-neden-vazgecti/1009764> adresinden alındı

Ege'nin Sesi. (2017, 07 02). *Ege Mahallesi'nde Kentsel Dönüşüm Davası.* 06 06, 2019 tarihinde <http://egeninsesi.com/haber/182590-ege-mahallesinde-kentsel-donusum-davasi> adresinden alındı

Egenin Sesi Gazetesi. (2012, 02 23). *Bayraklı'da Dönüşüm Hazırlığı.* 11 10, 2018 tarihinde Egenin Sesi Gazetesi: http://www.egeninsesi.com/haber/12242-bayraklida_donusum_hazirligi adresinden alındı

Emeç, H. (2009). *Normal Dağılım.* 05 04, 2019 tarihinde <http://kisi.deu.edu.tr/hamdi.emec/ist1-7.pdf> adresinden alındı

Emirbayer, M., & Goodwin, J. (1994, Mayıs). Network Analysis, Culture, and the Problem of Agency. *American Journal of Sociology*, 99(6), 1411-1454.

emlak kulisi. (2015, 07 02). *İzmir Örnekköy kentsel dönüşümde görüşmeler başlıyor!* 05 31, 2018 tarihinde emlak kulisi: <https://emlakkulisi.com/izmir-ornekkoy-kentsel-donusumde-gorusemeler-basliyor/388538> adresinden alındı

Emlak Kulisi. (2019, 06 26). *İmar barışına 10 milyon 250 bin başvuru geldi!* emlak kulisi: <https://emlakkulisi.com/imar-barisina-10-milyon-250-bin-basvuru-geldi/609624> adresinden alındı

European Commission. (2016). *The State of European Cities 2016: Cities Leading the way to a Better Future.* Publications Office of the European Union: Luxembourg.

- European Union. (2015). *Integrated Regeneration of Deprived Areas and the New Cohesion Policy Approach: An URBACT Contribution to the European Urban Agenda(URBACT II)*.
- Everett, M. G., & Borgatti, S. P. (2005). Extending Centrality. P. J. Carrington, J. Scott, & S. Wasserman içinde, *Models and Methods in Social Network Analysis* (s. 57-76). New York: Cambridge University Press.
- Florida, R. (2018). *Yeni Kentsel Kriz*. (D. N. Özer, Çev.) İstanbul: Doğan Yayıncılık.
- Folkart. *Folkart Yaka Evleri*. 01 07, 2019 tarihinde <http://folkartyakaevleri.com/> adresinden alındı
- Freeman, L. C. (1978). Centrality in Social Networks Conceptual Clarification. *Elsevier Sequoia S.A., Lausanne*, 215-239.
- Gazete Hayır. (2019, 04 25). *Rant çarkı dönüyor | Folkart Incity'nin imar planları iptal edildiği halde inşaata devam ettiği ortaya çıktı*. 07 14, 2019 tarihinde <https://gazetehayir.com/rant-carki-donuyor-folkart-incitynin-imar-planlari-iptal-edildiği-halde-insaata-devam-ettiği-ortaya-cikti/> adresinden alındı
- Geray, C. (2010). AKP ve Konut: Toplumsal Konut Yöneltilisi Açısından TOKİ Uygulamaları. *AKP Kitabı*. içinde Ankara: Phoenix Yayınları.
- Giddens, A. (2016). *Sosyoloji* (6. Baskı b.). (Ü. Y. Battal, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Güçlü, S. (2014). Mekan Sosyolojisi ve Kentsel Mekan. N. Sam, & R. Sam (Dü) içinde, *Sosyo-Kültürel Farklılık ve Alaşım Mekanları: Kent ve Kentler*. Ezgi Kitabevi.
- Gülhan, S. (2017). Devlet Müteahhitlerinden Gayrimenkul Geliştiricilerine, Türkiye'de Kentsel Rant ve Bir Meta Olarak Konut Üreticiliği. T. Bora içinde, *İnşaat Ya Resulullah*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Güllüpinar, F. (2012). Kent Sosyolojisi Kuramları Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 21(3), 1-29.
- Gürsakal, N. (2009). *Sosyal Ağ Analizi*. Bursa: Dora Yayınları.
- Gürsakal, N., Tüzüntürk, S., & Sert Eteman, F. (2014). Sosyal Ağ Verilerinin Kuvvet Yasası Dağılımına Uygunluk Analizi: Twitter Örneği. *15th International Symposium on Econometrics, Operations Research and Statistics*, (s. 501-523). Isparta.
- Haberler.com. *Necip Nasır Biyografisi*. 07 09, 2019 tarihinde <https://www.haberler.com/necip-nasir/biyografisi/> adresinden alındı

- Habertürk. (2019, 01 03). *Karabağlarda Kentsel Dönüşüm Planına Mahkemeden İptal*. 06 04, 2019 tarihinde <https://www.haberturk.com/izmir-haberleri/65822734-karabaglarda-kentsel-donusum-planina-mahkemeden-iptal> adresinden alındı
- Hanneman, R., & Riddle, M. (2005). *Introduction to social network methods*. Riverside, CA : University of California, Riverside. 06 09, 2019 tarihinde <http://faculty.ucr.edu/~hanneman/> adresinden alındı
- Harman, C. (2012). *Zombi Kapitalizm: Küresel Kriz ve Marx'ın Yaklaşımı*. (A. Çakıroğlu, Çev.) İstanbul: Uluslararası Akım Tanıtım Yayıncılık.
- Harvey, D. (2003). *Paris, Capital of Modernity*. New York and London: ROUTLEDGE.
- Harvey, D. (2003). *The New Imperialism*. New York: Oxford University Press.
- Harvey, D. (2010). *The Enigma of Capital and the Crises of Capitalism*. United States of America: Oxford University Press.
- Harvey, D. (2013). *Sosyal Adalet ve Şehir*. (M. Moralı, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2017). *Kent Deneyimi*. (E. Soğancılar, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Heclo, H. (1978). Issue networks and the Executive Establishment. A. King içinde, *The New American Political System*. Washigton: American Enterprise Institute.
- Heywood, A. (2007). *Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları.
- Hooghe, L., & Marks, G. (2001). *Multi-Level Governance and European Integration*. the United States of America: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Howlet, M. (2002). Do Networks Matter? Linking Policy Network Structure to Policy Outcomes, Evidence from Four Canadian Policy Sectors 1990-2000. *Canadian Journal of Political Science*, 35(2), 235-267.
- Hürriyet. (2016, 10 08). 2019. *İzmir Basmane Projesi Kardeşleri Birbirine Düşürdü*. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/izmir-basmane-projesi-kardesleri-birbirine-dusurdu-40243364> adresinden alındı
- Hürriyet. (2018, Ocak 05). *Örnekköy Kentsel Dönüşüm İhalesi Yapıldı*. 01 07, 2019 tarihinde Hürriyet: <http://www.hurriyet.com.tr/ornekkoy-kentsel-donusum-ihalesi-yapildi-40700363> adresinden alındı

- Hürriyet. (2019, 05 13). *Folkart Basmane'yi İade Etti*. 07 14, 2019 tarihinde Hürriyet: <http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/izmir/folkart-basmaneyi-iade-etti-41212583> adresinden alındı
- ICA. (2019). 3. Boğaz Köprüsü ve Kuzey Marmara Otoyolu: <https://www.3kopru.com/proje/PROJE-HAKKINDA/1> adresinden alındı
- İGA. (2019). *Hayaldi Gerçek Oldu*. İGA Havalimanı İşletmesi A.Ş.: <https://www.igairport.com/hayaldi-gercek-oldu-e-kitap> adresinden alındı
- International Construction Market Survey . (2017). Turner & Townsend.
- İNTEŞ Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası. (2019). *İnşaat Sektörü Raporu*.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2009). *1/25000 Ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı Revizyonu Açıklama Raporu* . İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2011). *16.09.2011 tarihli Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm Kararı*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2011). *2011 Faaliyet Raporu*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2012). *2012 Faaliyet Raporu*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2017). *2017 Yılı Faaliyet Raporu*. İzmir.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2018, 09 01). *İzmir'de Dönüşüm Vites Büyüttü*. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/izmirde-donusum-vites-buyuttu/38933/156> adresinden alındı
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2018). *Kentsel Dönüşüm Bilgilendirme Metni*. 08 09, 2018 tarihinde https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/KD_SSS.pdf adresinden alındı
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. *Alsancak Liman Arkası ve Salhane Bölgesi 1/1000 ölçekli İmar Planı Plan Notları*.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı. (2018). *Bayraklı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Özet Bilgilendirme Raporu*. İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire başkanlığı tarafından İzmir Büyükşehir Belediyesi kentsel dönüşüm raporlarının araştırılmamız için derlenmesiyle elde edilmiştir.

- İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı. (2018). *Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Özet Bilgilendirme Raporu*. İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire başkanlığı tarafından İzmir Büyükşehir Belediyesi kentsel dönüşüm raporlarının araştırma için derlenmesiyle elde edilmiştir.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı. (2018). *Örnekköy Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı Rapor Özeti*. İzmir.
- Jamali, M., & Abolhassani, H. (2006). Different Aspects of Social Network Analysis. *WI '06 Proceedings of the 2006 IEEE/WIC/ACM International Conference on Web Intelligence*, (s. 66-72). USA.
- Karakaş, B. (2015). Finansallaşan Türkiye Ekonomisinde Tüketim ve Borçlanma. *İş ve Hayat*(1), 25-56.
- Karaman, Y. (2012, 05 11). *Kentsel Dönüşüm Haftaya Başlıyor*. Milliyet: <http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/kentsel-donusum-haftaya-basliyor-1538920> adresinden alındı
- Karaman, Z. T. (2008). *Kent Yönetimi ve Politikası*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Karaman, Z. T. (2014). *Yerel Yönetimler*. İzmir: Siyasal Kitabevi.
- Karaman, Z. T. Türkiye'de Yerel Yönetimler-Yapılanma Merkez –Yerel Yönetim İlişkileri. İzmir.
- Karasu, M. A. (2017). Nasıl Bir Toplu Konut İdaresi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(KAYFOR'14 Özel Sayı: 4).
- Kars Kaynar, A. (2015). *Sermayenin Coğrafyası, Yayılan Sermayenin Daralan Mekanları*. Ankara: Nota Beta Yayınları.
- Karşıyaka Belediyesi. (2014). *2015-2019 Stratejik Planı*. İzmir.
- Katznelson, I. (2013). Önsöz. D. Harvey içinde, *Sosyal Adalet ve Şehir* (M. Moralı, Çev., s. 9-14). İstanbul: Metis Yayınları.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (2008). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge kitabevi.
- Keleş, R. (2014). *100 Soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Keleş, R., & Mengi, A. (2017). *Kent Hukuku*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Kenis, P., & Schneider, V. (1991). Kenis, P. N., ve V. SPolicy Networks and Policy Analysis, Scrutinizing a New Analytical Toolbox. B. Marin, & R. Mayntz içinde, *Policy Networks, Empirical Evidence and Theoretical Considerations* (s. 25-59). Colorado: Westview Press.
- Knoke, D. (1994). *Political Networks The Structural Perspective*. New York: Cambridge University Press.
- Köksal, G. (2017, Ocak). Mega Projelerin Ekonomi Politikü. *Mimar.ist dört aylık mimarlık kültürü dergisi*(58).
- Kutup, N. (2014). Genişleyen İnternet, Karmaşık Sistemler ve Ağ Bilimi. XIX. *Türkiye'de İnternet Konferansı Bildirileri*. İzmir: Yaşar Üniversitesi.
- Kuzey Ankara Giriş Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu. (2004, 3 4). *5104 Sayılı Kanun(5104 sayılı Kanun)*. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5104.pdf> adresinden alındı
- Landes, D. (1998). *Kapitalizmin Doğuşu* (2. Baskı b.). (S. E. Gündüz, Çev.) İstanbul: İnsan Yayınları.
- Landes, D. S. (1998). *Kapitalizmin Doğuşu* (2. Baskı b.). (S. E. Gündüz, Çev.) İstanbul: İnsan Yayınları.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekanın Üretimi*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lewis, T. G. (2009). *Network Science : Theory and Practice*. New Jersey: Wiley .
- Marks, G. (1993). Structural Policy and Multilevel Governance in EC. A. Cafruny, & G. Rosenthal içinde, *The State of the European Community* (s. 391-410). New York: Lynne Rienner.
- Marsh, D., & Rhodes, R. (1992). Policy Communities and Issue Networks. D. Marsh, & R. Rhodes içinde, *Beyond Typology in Policy Networks in British Govenment* (s. 249-269). Oxford: Clarendon Press.
- Marsh, D., & Smith, M. (2000, Şubat). Understanding Policy Networks, towards a Dialectical Approach. *Political Studies*, 48(1), 4-21.
- Marsh, D., & Smith, M. (2001). There is More than One Way to Do Political Science: on Different Ways to Study Policy Networks. *Political Studies*(49), 528-541.
- Marsh, D., Toke, D., Belfrage, C., Tepe, D., & McGough, S. (2009). Policy Networks And The Distinction Between Insider and Outsider Groups, The Case of the Countryside Alliance. , 87(3),. *Public Administration*, 87(3), 621-638.
- Marx, K. (2004). *Kapital Ekonomi Politiküin Eleştirisi Üçüncü Cilt*. Eriş Yayınları.

- McDonald, S., Malys, N., & Maliene, V. (2009). Urban Regeneration for Sustainable Communities: A Case Study. *Technological and Economic Development of Economy*, 15(1), 49-59.
- Mega İstanbul. (2019). Temmuz2 2019 tarihinde <https://megaprojeleristanbul.com/#kanal-istanbul> adresinden alındı
- Mega İstanbul. (2019). *Mega İstanbul*. <https://megaprojeleristanbul.com/#3-bogaz-koprusu> adresinden alındı
- Milgram, S. (1967). The Small World Problem. *Psychology Today*, 1(1), 61-67.
- Mimarlar Odası İzmir Şubesi. (2018). *YARGI, FOLKART INCITY'E 'DUR' DEDİ*. İzmir.
- Moobela, C. (2004). Exploring the Potential of Complexity theory in urban regeneration processes. *Doctoral, Sheffield Hallam University*. United Kingdom.
- Morse, G. (2003). The Science Behind six Degrees. *Harward Business Review*.
- Mülksüzleştirme Ağları. (2019). <https://graphcommons.com/graphs/3b103264-92dc-4c54-b9c9-a85a3003ac79?auto=true> adresinden alındı
- Nişanyan Sözlük. medeni kavramı. 08 08, 2019 tarihinde <https://www.nisanyansozluk.com/?k=medeni&lnk=1> adresinden alındı
- Nooy, W. D., Mrvar, A., & Batagelj, V. (2011). *Exploratory Social Network Analysis with Pajek*. United States of America: Cambridge University Press.
- Orhangazi, Ö. (2008, Haziran). Keynesgil Finansal Düzenlemelerden Finansallaşmaya: İktisat Literatürü ve ABD ekonomisinin Finansallaşmasına Tarihsel Bir Bakış. *ODTÜ Gelişme Dergisi*(35), 133-159.
- Otte, E., & Rousseau, R. (2002). Social network analysis: a powerful strategy, also for the information sciences. *Journal of Information Science*, 28 (6), 441-453.
- Özatalay, C. (2012/2). Ekonomi Teorisi ile İlişkisi İçinde Bourdieu: Bir Komprador mu, Bir Eleştirmen mi? *Sosyoloji Dergisi*, 3(25), 57-83.
- Özçelik, A. (2017). İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Çalışmaları. (s. 275-307). İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Özden, P. (2016). *Kentsel Yenileme* (2. Baskı b.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Özer, Y. E., Yönten, A., & Yılmaz, F. (2013). Afet Riski Taşıyan Bölgelerdeki Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Sosyo Beşeri Faktörlerin İncelenmesi Üzerine Bir

Çalışma: Uzundere TOKİ Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Örneği. *VIII Kamu Yönetimi Sempozyumu*. Hatay.

Öztürk, N. K. (2017). *Bürokrasi-Siyaset İlişkileri ve Türkiye*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Penpecioglu, M. (2017). Yapılı Çevre Üretimi, Devlet ve Büyük Ölçekli Kentsel Projeler Kapitalist Kentleşme Dinamiklerinin Türkiye'deki Son 10 Yılı. T. Bora içinde, *İnşaat Ya Resulallah* (s. 163-187). İstanbul: İletişim Yayınları.

Perouse, J.-F., & Danış, A. (2005). Zenginliğin Mekanda Yeni Yansımaları: İstanbul'da Güvenlikli Siteler. *Toplum ve Bilim*(104), 92-123.

Putnam, R. (2000). *Bowling Alone The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schulster.

Read, M. (1992). Policy Networks and Issue Networks The Politics of Smoking. D. Marsh, & R. Rhodes içinde, *Policy Networks in British Government*. Oxford: Clarendon Press.

Rhodes, R. (2006). Policy Network Analysis. M. Moran, M. Rein, & R. Goodin içinde, *The Oxford Handbook of Public Policy* (s. 423-445). Oxford: Oxford University Press.

Rhodes, R., & Marsh, D. (1992, Şubat). New Directions in the Study of Policy Networks. *European Journal of Political Research*, 21(1-2), 181-205.

Roberts, P. (2000). The Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration. P. Roberts, & H. Sykes içinde, *Urban Regeneration a Handbook* (s. 9-37). SAGE Publication.

Sabah. (2016, 11 05). *Kentsel dönüşüm projesi lafta kaldı*. 05 31, 2018 tarihinde Sabah: <https://www.sabah.com.tr/egeli/2016/11/05/kentsel-donusum-projesi-lafta-kaldi> adresinden alındı

Sagara, T. (2014). Policy Networks in Japan, Case o f the Automobile Air Pollution Policies. The London School of Economics and Political Science: Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Schwand, T. A. (2007). *Dictionary of Qualitative Inquiry*. United States of America: SAGE.

Schwandt, T. (1997). *Qualitative Inquiry: A Dictionary of Terms*. US: Sage Publications.

Scott, J. (2000). *Social Network Analysis A Handbook*. Great Britain: SAGE Publications.

- Scott, J. (2000b). Rational Choice Theory. G. Browning, A. Halcli, & F. Webster içinde, *Understanding Contemporary Society: Theories of the Present*. SAGE.
- Seçkin Codal, K., & Coşkun, E. (2016). Sosyal Ağ Türlerinin Karşılaştırmasına İlişkin Bir Ağ Analizi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 143-158. doi:<https://doi.org/10.11616/basbed.vi.455794>
- Skogstad, G. (2008). Policy Networks and Policy Communities: Conceptualizing State-Societal Relationships in the Policy Process. L. White, R. Simeon, R. Vipond, & J. Wallner içinde, *The Comparative Turn in Canadian Political Science* (s. 205-221). Vancouver: UBC Press.
- Smith, M. (1991). From Policy Community to Issue Network, Salmonella in Eggs and The New Politics of Food. *Public Administration*, 235-255. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.1991.tb00792.x>
- Smith, M. (2006). Pluralism. C. Hay, M. Lister, & D. Marsh içinde, *The State Theories and Issues* (s. 21-39). New York: Palgrave Macmillan.
- Smith, N., & Williams, P. (2015). Ortadoks Yaklaşım Alternatifler: Tartışmaya Davet. N. Smith, & P. Williams içinde, *Kentin Mutenalaştırılması* (M. Uzun, Çev., s. 11-27). İstanbul: Yordam Kitap.
- Sobacı, Z. (2013). Politika Ağları, Aktörler Arası İlişkiler Üzerinden Kamu Politikasını Anlamak. M. Yıldız, & Z. Sobacı içinde, *Kamu Politikası, Kuram ve Uygulama*. Ankara: Adres Yayınları.
- Stoker, G. (2004). *Transforming Local Governance, From Thatcherism to New Labour*. New York: Palgrave.
- Şahin, Ç. (2015). Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Dayalı İnşaat Odaklı Ekonomi Modeli ve Toplumsal Maliyeti: En Temel İnsan Hakları, Sosyal Haklar, Çevre Hakkı ve Kent Hakkı Açısından Eleştirel Bir Değerlendirme. *Sosyoloji Konferansları*, 51, s. 51-81. doi:10.18368/IU/sk.09445
- Şengül, H. (2009). *Kentsel Çelişki ve Siyaset, Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Tallon, A. (2009). *Urban Regeneration in the UK*. London and New York: Routledge.
- Tataroğlu, N. (2018). Regional Integration Through Locality, EU Cohesion and Urban Regeneration Practices. T. Uçma Uysal, & C. Aldemir içinde, *Multi-Level Governance in Developing Economies* (s. 190-214). IGI Global.

- TBMM. (2019).
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=27&p_sicil=7653 adresinden alındı
- Tekeli, İ. (2018). *İzmir Modeli*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Akdeniz Akademisi.
- Tercan, B. (2018, Eylül-Ekim). İmar Affı. *Mimarlık*(403), 20-31.
- Thorns, D. (2004). *Kentlerin Dönüşümü*. İstanbul: Soyak Yayınları.
- TMMOB. (2011). TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası. 7 3, 2019 tarihinde http://www.imo.org.tr/resimler/dosya_ekler/2d6528de98702ba_ek.pdf?tipi=4&turu=H&sube=0 adresinden alındı
- TMMOB. (2019, 06 14). "İmar Affı' Bir Gün'de Değerlendirildi. 09 03, 2019 tarihinde <https://www.tmmob.org.tr/icerik/imar-affi-bir-gunde-degerlendirildi> adresinden alındı
- TMMOB İMO. (2011). *Türkiye'de Konut Sorunu ve Konut ihtiyacı Raporu*.
- TMMOB Mimarlar Odası. (2010, 03 08). Belediyelere “Kentsel Dönüşüm” Yetkileri Tanımlayan Yasal Düzenlemeler Hakkında Rapor.
- TMMOB ŞPO. (2012, 02 21). Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun Tasarısı” Değerlendirme Raporu.
- TMMOB ŞPO. (2018). *Kent Yöneticilerini; İzmir'in Sermayenin Talepleri Doğrultusunda Onayladıkları Parseller Bazında İmar Planı Değişiklikleri Konusunda Uyarıyoruz!* İzmir: TMMOB. 08 07, 2019 tarihinde http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=8786&tipi=3&sube=6 adresinden alındı
- TMMOB ŞPO Bursa Şubesi. (2008). Kentsel Dönüşüm ve Bursa Raporu. (M. İlkme, Derleyici)
- TOKİ. (2018). *TOKİ Konut Üretim Raporu*. 07 03, 2019 tarihinde <https://www.toki.gov.tr/AppResources/UserFiles/files/FaaliyetOzeti/ozet.pdf> adresinden alındı
- Toplu Konut Kanunu, 2985 (03 02, 1984).
- TUİK. (2017). *2017 Bayraklı mahalleleri nüfusları*. TUİK.
- Tunalı, V. (2016). *Sosyal Ağ Analizine Giriş*. Ankara: Nobel.
- TUPOB. (2010, 06 28). 5393 Sayılı Belediye Kanununun 73. Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair 5998 Sayılı Kanuna İlişkin TUPOB Görüşü. 04 28, 2018

tarihinde <http://www.spo.org.tr/tupob/detay.php?kod=2235&tipi=56&sube=0> adresinden alındı

Turan, A. (2008). Türkiye'de Kentsel Rantın Oluşumu ve Bölüşümü: Devlet Mülkiyetinden Özel Mülkiyete Geçiş Süreci. *Basılmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Turan, M. (2017). Kentsel Rant Kuramları Üzerine Tartışmalar. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.

Tureng. (2019). regeneration. 06 06, 2019 tarihinde <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/regeneration> adresinden alındı

Tutan, M. U. (2010). Kapitalist Üretim Sisteminde Üretim ile Tüketim Dengesizliğinin Tarihsel ve Teorik Yaklaşımlar. *Ege Akademik Bakış*, 10(3), 773-790.

Türk Ceza Kanunu, 5237 (9 26, 2004).

Türk Dil Kurumu. (2018). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Güncel Türkçe Sözlük: <http://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

Türk Dil Kurumu. (2019). *Güncel Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <http://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

Türkçü, Ç., Gökmen, H., Kaya, İ., Süer, D., Onat, N., Sönmez, A., & Günhan, S. (1996). İzmir Özelinde Göç ve Yapılaşmış Çevre, gecekondulaşma olgusu, toplu konut uygulamaları. *Ege Mimarlık*, 16-20.

Türkün, A., Ünsal, B. Ö., & Yapıcı, M. (2014). İstanbul'da 1980'ler Sonrasında Kentsel Dönüşüm: Mevzuat, Söylem, Aktörler ve Dönüşümün Hedefindeki Alanlar. A. Türkün içinde, *Mülk, Mahal, İnsan İstanbul'da Kentsel Dönüşüm* (s. 79-141). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Uğurlu, Ö. (2013, Ocak-Şubat-Mart). Neoliberal Politikalar Ekseninde Türkiye'de Kentsel Mekanın Yeniden Üretimi. *Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*.

Uzunçarşılı Baysal, C. (2017, Ocak). Mega Projelere Genel Çerçveden Bakmak. *Mimar.ist dört aylık mimarlık kültürü dergisi*(58).

Van Gramberg, B. (2016). The Case For Adaptive Theory For Investigating Meaning In The Workplace. *19th Conference of the Australia and New Zealand Academy of Management*. Rockhampton.

Vizyon Kent. *İzmir'i Uçuracak Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projeleri Hazırlandı*. <http://www.vizyonkent.com/haber/egenin-incisi-izmiri-ucuracak-kentsel-donusum-ve-gelisim-projeleri-hazirlandi-v948k.html> adresinden alındı

- Wang, G.-X. (2010, Eylül). A Theoretical Debate and Strategy to Link Structure and Agency in Policy Process Studies: A Network Perspective. *Journal of Politics and Law*, 3(2), 101-109.
- Watts, D., & Strogatz, S. (1998, 06 04). Collective dynamics of 'small-world' networks. *Nature*(393).
- Yakar Önal, A. (2002). Kentsel Toprak Rantı Teorileri ve Bir Uygulama: İstanbul Esenkent Örneği. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yapıcı, M. (2017, Ocak). Mücella Yapıcı:"1950'lerden Başlayarak İstanbul'un Kendisi Türkiye'nin En Büyük Mega Projesidir". (G. Köksal, & D. Öztürk, Röportajı Yapanlar) *Mimar.ist Dergisi*.
- Yetişkul, E. (2018). İzmir Modeli, Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. İ. B. Belediyesi içinde, *İzmir Modeli Çalışmaları, Dördüncü Kitap: İzmir Büyükşehir Belediyesinin Fiziki Planlama Yaklaşımları* (s. 56-89). İzmir: Mediform Ambalaj Matbaacılık Reklamcılık San.Tic.Ltd.Şti.
- Yıpranan Tarihi Ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun. (2005, 06 16). *5366 sayılı kanun*.
- 9 Eylül Gazetesi. (2017, 12 04). *Kentsel Dönüşümde Üç İhale Birden*. <https://www.dokuzeylul.com/yerel/kentsel-donusumde-uc-ihale-birden-h90584.html> adresinden alındı

**MÜLAKAT YAPILAN GÖRÜŞMECİLERİN VE ADI GEÇEN KİŞİLERİN
KOD LİSTESİ**

AÇIKLAMASI	KODU
MÜFED BAŞKANI	MFB1
İMDER BAŞKANI	MDB1
MÜTEAHHİT	M1
MÜTEAHHİT	M2
MÜTEAHHİT	M3
İMFED BAŞKANI	MFB2
MÜTEAHHİT	M4
İNŞAAT SEKTÖRÜ-AK PARTİ MİLLETVEKİLİ	MVEKİL-AKP
ÇEVRE- ŞEHİRCİLİK İL MÜDÜRÜ	İM-ÇEVRE ŞEHİR
TİCARET ODASI	MO-TİCARET
İNŞAAT MÜHENDİSLER ODASI	MO-İNŞMÜH
YAPI DANIŞMANLIĞI VE MÜTEAHHİTLİK	İ.YDF
MÜTEAHHİT VE SİVİL TOPLUM KURULUŞU BAŞKANI	M-STK
KAMİAD	MDB2
KEMALPASA BELEDİYE BAŞKAN DANIŞMANI	BDNŞ- KEMALPAŞA
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK MÜDÜRLÜĞÜ KENTSEL DÖNÜŞÜM DAİRE BAŞKANI	İMDB-ÇEVRE ŞEHİR
İZMİR BŞB KENTSEL DÖNÜŞÜM DAİRE BAŞKANI	İBŞB-KDDB
YAPI DANIŞMANLIĞI VE MÜTEAHHİTLİK	İ.YDF2
(YAPI DANIŞMANLIĞI VE MÜTEAHHİTLİK	İ.YDF3
İZMİR BŞB GENEL SEKRETERİ	İBŞB- GENELSEKR.
İZMİR BŞB BELEDİYE MECLİS ÜYESİ	BMÜ2
İZMİR BŞB BELEDİYE MECLİS ÜYESİ	BMÜ3

İZMİR BŞB BELEDİYE MECLİS ÜYESİ	BMÜ4
İZMİR BŞB BELEDİYE MECLİS ÜYESİ	BMÜ5
İZMİR BŞB BELEDİYE MECLİS ÜYESİ	BMÜ6
İZMİR BŞB BELEDİYE MECLİS ÜYESİ	BMÜ7
KARABAĞLAR BELEDİYE BAŞKANI	BB1
BELEDİYE ESKİ BAŞKANI	EBB1
MİMARLAR ODASI BAŞKANI	MO-MİMAR
KARŞIYAKA BELEDİYE MECLİS ÜYESİ	BMÜ8
BAKANLIKLAR	BAKANLIK
ALPARSLAN MAHALLESİ MUHTARI	BA.MUH-A
FUAT EDİP BAKSI MAHALLESİ MUHTARI	BA.MUH-FEB
CENGİZHAN MAHALLESİ MUHTARI	BA.MUH-C
BAYRAKLI KENTSEL DÖNÜŞÜM DERNEĞİ BAŞKANI	BA.STK-DB
BAYRAKLI YARIM ASIR KOOPERATİF BAŞKANI	BA.KOOP BAŞ
AK PARTİ MİLLETVEKİLLERİ	MVEKİL-AKP2
MÜTEAHHİTLER	M5
EGE BÖLGESİ ERZURUM DERNEKLER BİRLİĞİ FEDERASYONU BAŞKANI	STK-HFB-ERZURUM
MESLEK ODASI-BARO	MO-BARO
İZMİR BŞB KENTSEL DÖNÜŞÜM İLETİŞİM OFİSİ	İBŞB-KDİLET.O
SİYASAL PARTİ-CHP	SP-CHP
BAYRAKLI BELEDİYESİ	BA.BEL
BAYRAKLI BELEDİYE MECLİS ÜYELERİ	BMÜ8
ESKİ BELEDİYE BAŞKANI	EBB2
EGE MAHALLESİ MUHTARI	E.MUH
EGE MAHALLESİ ROMAN KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA DERNEĞİ BAŞKANI	E.STK-DB(ROMAN)
EGE MAHALLESİ EV SAHİPLERİ DERNEĞİ BAŞKANI	E.STK-DB(EVSAHİP)

EGE MAHALLESİ EV SAHİPLERİ DERNEĞİ AVUKATI	AVUKAT- EVSAHİP
EGE-KOOP BAŞKANI	EGE KOOP BAŞ
KONAK BELEDİYE MECLİS ÜYESİ	BMÜ9
AK PARTİ İZMİR MİLLETVEKİLİ	MVEKİL-AKP3
CHP İZMİR MİLLETVEKİLİ	MVEKİL-CHP
ESKİ BAŞBAKANLIK DANIŞMANI	ED- BAŞBAKANLIK
KONAK BELEDİYESİ BAŞKANI	BB
ORNEKKÖY MAHALLESİ MUHTARI	Ö.MUH

**KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI ÇERÇEVESİNDE POLİTİKA
AĞLARI: İZMİR ÖZELİNDE AMPİRİK BİR İNCELEME**

MÜLAKAT SORULARI

1. Kentsel dönüşümde bağlantı kurulan kişi ve kurumlar nelerdir?
2. Kentsel dönüşüm konusunda yaşadığınız sorunlar ve sizin için engel oluşturan faktörler nelerdir?
3. Kentsel dönüşüm sürecinde sorun yaşadığınızda kime danışsınız ve kimden yardım alırsınız? Nasıl?
4. Kentsel dönüşüm sürecinde engel oluşturan ve uzlaşmaz bulduğunuz kurum/kişi var mıdır? Neden?
5. Yasalar hakkında bilgi verebilecek birini tanıyor musunuz? Yakınlık dereceniz nedir?
6. Kentsel dönüşüm konusunda teknik bilgiyi kimden alıyorsunuz? Yakınlık dereceniz ve görüşme sıklığınız nedir?
7. Kentsel dönüşüm konusunu en çok kiminle konuşuyorsunuz? Ne kadar sıklıkla?
8. Kentsel dönüşüm sürecinde en etkili ve süreci yönlendiren aktör/aktörler kimdir?
9. Kentsel dönüşüm sürecinde sizce en önemli ve etkili kaynak nedir?
10. Bu bağlamda siz kendinizi bu kaynaklar açısından hangi alanda/konuda en güçlü hissediyorsunuz?
11. Kentsel dönüşüm konusunda en çok kime güveniyorsunuz? (avukat, emlakçı, belediye, TOKİ, devlet, merkezi hükümet, sivil toplum kuruluşları, müteahhit vb.). Neden?
12. Sizce ilişkilerin politikalar üzerinde etkisi var mıdır?
13. Sizin ilişkileriniz vasıtasıyla politikaları etkilediğiniz, yönlendirdiğiniz olmuş mudur?
14. İzmir'deki kentsel dönüşüm sürecinde sizce ilişkiler etkili midir? Hangi aktörlerin en çok etkisi vardır? Ne şekilde

ANKET FORMU

AŞAĞIDA ÇEŞİTLİ KURUM VE KURULUŞLAR VE MESLEKLER VERİLMİŞTİR. LÜTFEN BU ÇERÇEVEDE AŞAĞIDAKİ SORULARI YANITLAYINIZ.																					
	1. Aşağıda belirtilen mesleklerden şahsen tanıdığınız kaç kişi var? 2 kişiyi yazar mısınız?		2. Bu kişiyi ne kadar zamandır tanıyorsunuz? (Kentsel dönüşüm sürecinden önce tanıyor muydunuz?)						3. Bu kişiyle ne kadar sıklıkla görüşüyorsunuz?					4. Bu kişiyle yakınlık düzeyiniz nedir? (1 en çok 5 en az)					5. Yakınlık Türü nedir?		İlişkinin biçimi 1: dayanışma 2: uzlaşma 3: çatışma 4: nötr
	Kişi sayısı	Birim/Pozisyon	1. isim	Bir yıldan az	1-5 yıl	6-10 yıl	10 yıldan fazla	Bilinmiyor	Her gün	Haftada bir/birkaç	Ayda bir/birkaç	Yılda bir/birkaç	Daha az	1	2	3	4	5	Resmi	Gayri resmi	
Belediye																					
Muhtar																					
Çevre ve Ş. Bakan.																					
TOKİ																					
TBMM																					
Meslek Odaları																					
Üniversite																					
Avukat																					
Emlakçı																					
Dernek																					
Müteahhit																					
İnşaat sektörü																					
Medya																					
Diğer																					

	Kişi	5. Bu kişiye ne kadar güveniyorsunuz? (1 en çok)					6. Bu kişiyle kentsel dönüşüm konusunda hiç fikir-alışverişi yaptınız mı?	7. İzmir’de kentsel dönüşüm politika ve uygulamalarında aşağıdakilerden hangisi çok etkilidir? (1 en çok)					8. Bir sorun yaşadığımızda veya yardım istediğinizde aşağıdakilerden hangisine ulaşmak sizin için çok zordur? (1 en çok)				
		1	2	3	4	5		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Belediye																	
Muhtar																	
Çevre ve şehircilik B.																	
TOKİ																	
TBMM																	
Meslek Odaları																	
Üniversite																	
Avukat																	
Emlakçı																	
Dernek																	
Müteahhit																	
İnşaat sektöründe firma																	
Medya																	
Diğer																	

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı-Soyadı Nihal TATAROĞLU
Doğum Yeri İzmir
E-Posta Adresi nihaltataroglu@mu.edu.tr
Telefon (İş) 0252 211 2204

Öğrenim Bilgisi

Doktora 2014 MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Tez adı: KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI
ÇERÇEVESİNDE POLİTİKA AĞLARI: İZMİR
ÖZELİNDE AMPİRİK BİR İNCELEME

Tez Danışmanı:(Namık Kemal ÖZTÜRK)

Yüksek Lisans
2009
27/Kasım/2012

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL
BİLİMLER ENSTİTÜSÜ/KAMU YÖNETİMİ (YL)
(TEZLİ)

Tez adı: BİR KENTSEL HAK OLARAK GÜVENLİK VE
MOBESE UYGULAMASI (2012)

Tez Danışmanı:(Zerrin TOPRAK KARAMAN)

Görevler

ÖĞRETİM GÖREVLİSİ 2014 MUĞLA SITKI KOÇMAN
ÜNİVERSİTESİ/MUĞLA MESLEK
YÜKSEKOKULU/YÖNETİM VE
ORGANİZASYON BÖLÜMÜ/YEREL
YÖNETİMLER PR.)

İdari Görevler

Farabi Koordinatörü 2017 MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ/
MUĞLA MESLEK YÜKSEKOKULU

Program Başkanı 2014 MUĞLA SITKI KOÇMAN
ÜNİVERSİTESİ/MUĞLA MESLEK
YÜKSEKOKULU/YÖNETİM VE
ORGANİZASYON BÖLÜMÜ /YEREL
YÖNETİMLER PR.

Eserler

A. Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler

TATAROĞLU NİHAL, KARATAŞ ASLI, ERBOY NEDRET (2015). An Evaluation on the Process of Being a Brand City of Muğla. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 210(2), 114-125. (Yayın No: 3389933)

B. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında (proceedings) basılan bildiriler:

ÖZTÜRK NAMIK KEMAL, TATAROĞLU NİHAL (2019). Kentsel Güvenliği Sağlama Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm: Ege Mahallesi Örneği. 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum)(Yayın No:5193556)

C. YAZILAN ULUSAL/ULUSLARARASI KİTAPLAR VEYA KİTAPLARDAKİ BÖLÜMLER:

Multi-Level Governance In Developing Economies, Bölüm adı:(Regional Integration Through Locality: EU Cohesion and Urban Regeneration Practices) (2018)., TATAROĞLU NİHAL, IGI Global, Editör:Tuğba Uçma Uysal, Ceray Aldemir, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 303, ISBN:9781522555476, İngilizce(Bilimsel Kitap), (Yayın No: 4834936)

D. Ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

ÖZTÜRK NAMIK KEMAL, TATAROĞLU NİHAL (2019). Politika Çözümlemesinde Bir Araç Olarak Politika Ağı Yaklaşımı. Türk İdare Dergisi (Kontrol No: 5193547)

YILDIZ ÖZSALMANLI AYŞE, TATAROĞLU NİHAL, UZUN GAMZE, KEÇELİ ERCİYAS SEVGİ (2016). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışında E Devlet Projesi ve Kamu Kurumlarında Uygulanabilirliği. LEGES, 7(73-75), 125-175. (Kontrol No: 3390244)

E. Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında basılan bildiriler:

TATAROĞLU NİHAL, APAYDIN HALİL (2016). Hukukun Heyulası Fiili Durumla Hukuki Gerçek Arasında Muğla Köyleri. KAYSEM (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum)(Yayın No:3390360)

Üniversite Dışı Deneyim

MUĞLA İL İCRA KOMİTESİ ÜYESİ 2015-2019 TOBB KADIN GİRİŞİMCİLER KURULU (KAGİK)

Seminer

4. Araştırma Yöntemleri Semineri, Sosyal Ağ Analizi Eğitimi, Antalya, Seminer, 30.01.2019 -02.02.2019 (Ulusal)